

כרשית

דברים

עם אונקלוס ורש"י

פרשת דברים

דברים פרק-א

א אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר
מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר
הַיָּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בְּעֶרְבָה מִזֶּל
סוּף בֵּין פָּאָרָן וּבֵין תַּפֵּל וְלִבְנֵי
וַחֲצֵרֹת וְדִי זֶהב־

אֵלַיִן פִּתְגָּמִיָּא דִּי מַלִּיל מַשֶּׁה עִם כָּל
יִשְׂרָאֵל בְּעֵבְרָא דִּירְדְנָא אוֹכַח יְתָהוֹן
עַל דְּחָבוּ בַּמִּדְבָּרָא וְעַל דְּאַרְגִּיזוּ
בְּמִישְׁרָא לְקַבֵּל יָם סוּף בְּפִאָרְן אֶתְפְּלוּ
עַל מִנָּא וּבַחֲצֵרוֹת אֶרְגִּיזוּ עַל בְּשָׂרָא
וְעַל דְּעֵבְדוּ עֵגֶל דְּדָהָב:

אֵלֶּה הַדְּבָרִים. לְפִי שֶׁהָן דְּבָרֵי תוֹכָחוֹת,
וּמִנָּה כַּאֲן כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לְפָנֵי
הַמְּקוֹם בָּהֶן, לְפִיכָךְ סָתַם אֶת הַדְּבָרִים
וְהִזְכִּירָן בְּרִמְזָא, מִפְּנֵי כְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל:

**אל כל ישראל. אילו הוכיח מקצתן, היו
אלו שבשוק אומרים, אתם הייתם
שומעים מבן עמרם ולא השיבותם דבר
מכך וכך, אילו היינו שם היינו משיבין
אותו, לכך כנסם כולם, ואמר להם הרי
כלכם כאן, כל מי שיש לו תשובה ישיב:
במדבר. לא במדבר היו אלא בערבות
מואב, ומהו במדבר, אלא בשביל מה
שהכעיסוהו במדבר, שאמרו מי יתן מותנו
וגו': בערבה. בשביל הערבה, שחטאו
בבעל פעור בשטים בערבות מואב: מול**

**סוּף. עַל מָה שֶׁהֵמְרוּ בַיָּם סוּף בּוֹאִים לַיָּם
סוּף, שֶׁאֵמְרוּ הַמַּבְלִי אֵין קְבָרִים בַּמִּצְרִים,
וְכֵן בְּנִסְעָם מֵתוֹךְ הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּמְרוּ עַל
יָם בַּיָּם סוּף, כְּדֹאִיתָא בְּעֶרְכֵּין: בֵּין פֶּאֶרְן
וּבֵין תַּפֵּל וּלְבָן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חִזְרְנוּ עַל
כָּל הַמִּקְרָא, וְלֹא מִצִּינוּ מָקוֹם שֶׁשָּׁמוּ תוֹפֵל
וּלְבָן, אֲלֹא הוֹכִיחַן עַל הַדְּבָרִים שֶׁתַּפֵּלוּ עַל
הַמֶּן שֶׁהוּא לְבָן, שֶׁאֵמְרוּ וְנִפְשָׁנוּ קָצָה
בִּלְחָם הַקְּלוּקָל, וְעַל מָה שֶׁעָשׂוּ בַּמִּדְבָּר
פֶּאֶרְן ע"י הַמִּרְגָּלִים: וְחִצְרוֹת. בַּמַּחְלוּקָתוֹ
שֶׁל קָרַח. דָּבָר אַחֵר, אָמַר לָהֶם, הִיָּה לָכֶם**

ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות
בשביל לשון הרע, ואתם נדברתם במקום:
ודי זהב. הוכיחן על העגל, שעשו בשביל
רוב זהב שהיה להם, שנאמר וכסף הרביתי
להם וזהב עשו לבעל:

ב אחד עשר יום מחורב יִרְדּוּ
הר שְׁעִיר עֵד קֹדֶשׁ בְּרִנֵּה:
מִהֶלֶךְ חָדַעַשׁ יוֹמִין מִחֹרֵב אֹרַח
טוֹרָא דְשְׁעִיר עֵד רִקָּם גִּיאָה:

אחד עשר יום מחורב. אמר להם משה,

ראו מה גרמתם, אין לכם דרך קצרה
מחורב לקדש ברנע כדרך הר שעיר, ואף
הוא מהלך י"א יום, ואתם הלכתם אותו
בשלשה ימים. שהרי בעשרים באייר נסעו
מחורב, שנאמר ויהי בשנה השנית בחדש
השני בעשרים בחדש וגו', ובכ"ט בסיון
שלחו את המרגלים מקדש ברנע, צא
מהם שלשים יום שעשו בקברות התאווה,
שאכלו הבשר חדש ימים, ושבעה ימים
שעשו בחצרות להסגר שם מרים, נמצא
בג' ימים הלכו כל אותו הדרך, וכל כך

היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר
ביאתכם לארץ, ובשביל שקלקלתם, הסב
אתכם סביבות הר שעיר מ' שנה:

וַיְהִי בְּאַרְבַּעִים שָׁנָה בַּעֲשֵׂתִי
עֲשָׂרַ חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דָּבָר
מִנְשָׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם:

וַהֲוָה בְּאַרְבַּעִין שָׁנִין בְּחַד עֲשָׂרַ יָרְחָא
בְּחַד לִירְחָא מִלִּיל מִנְשָׁה עִם בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל כָּכָל דִּי פִקִּיד יִי יִתֶּה לְוִתְהוֹן:

וַיְהִי בִּארְבַּעִים שָׁנָה בַּעֲשֵׁתִי עֶשֶׂר חֲדָשׁ
בְּאַחַד לְחֹדֶשׁ. מִלְּמַד שְׁלֹא הוֹכִיחַן אֶלֹא
סִמּוּךְ לְמִיתָהּ, מִמִּי לְמַד, מִיַּעֲקֹב שְׁלֹא
הוֹכִיחַ אֶת בְּנָיו אֶלֹא סִמּוּךְ לְמִיתָהּ, אָמַר,
רְאוּבֵן בְּנִי, אֲנִי אוֹמֵר לָךְ, מִפְּנֵי מָה לֹא
הוֹכַחְתִּיךָ כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ, כְּדֵי שְׁלֹא
תִּנְיַחַנִי וְתִלָּךְ וְתִדְבַק בַּעֲשׂוֹ אַחִי, וּמִפְּנֵי דִ'
דְּבָרִים אֵין מוֹכִיחִין אֶת הָאָדָם אֶלֹא סִמּוּךְ
לְמִיתָהּ, כְּדֵי שְׁלֹא יֵהָא מוֹכִיחוֹ וְחִזְזֵר
וּמוֹכִיחוֹ, וְשְׁלֹא יֵהָא חֲבִירוֹ רוֹאֵהוּ

וּמִתְבִּיִּשׁ מִמֶּנּוּ כֹּו', כְּדֹאִיתָא בִּסְפָרִי, וְכֵן
יְהוֹשֻׁעַ לֹא הֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֲלֵא סְמוּךְ
לְמִיתָהּ, וְכֵן שְׁמוּאֵל, שְׁנֹאמַר הִנְנִי עִנּוּ בִי,
וְכֵן דֹּוֹד אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ:

דְּאַחֲרֵי הִכָּתְּוּ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן
וְאֶת עֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן אֲשֶׁר
יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרָעִי:

בְּתַר דְּמַחָא יְת סִיחֹן מֶלֶכָּא דְּאֱמֹרָא
דִּיתַב בְּחֶשְׁבּוֹן וְיְת עֹג מֶלֶכָּא דְּמַתָּנָן

דִּיתָב בְּעֶשְׂתָּרוֹת בְּאֶדְרָעִי:

אֲחֵרֵי הַכּוֹתוֹ. אָמַר מֹשֶׁה, אִם אֲנִי מוֹכִיחַם
קוֹדֵם שִׁיכְנֶסוּ לְקַצָּה הָאָרֶץ, יֹאמְרוּ מַה
לָּזֶה עָלֵינוּ, מַה הֵיטִיב לָנוּ, אִינּוּ בֹא אֲלֵא
לְקַנְתָּר וּלְמַצּוֹא עֵילָה, שְׂאִין בּוֹ כַח
לְהַכְנִיסֵנוּ לָאָרֶץ, לְפִיכֶךְ הִמַּתִּין עַד
שֶׁהִפִּיל סִיחּוֹן וְעוֹג לְפָנֵיהֶם וְהוֹרִישֵׁם אֶת
אֶרֶצָם, וְאַחֵר כֵּךְ הוֹכִיחָן: סִיחּוֹן וְגו' אֲשֶׁר
יּוֹשֵׁב וְגו'. אֵילּוֹ לֹא הָיָה סִיחּוֹן קָשָׁה וְהָיָה
שְׂרׁוּי בַחֲשָׁבוֹן, הָיָה קָשָׁה, שֶׁהִמְדִּינָה
קָשָׁה, וְאֵילּוֹ הִיתָה עִיר אַחֲרַת וְסִיחּוֹן שְׂרׁוּי

בתוכה, היתה קשה, שהמלך קשה, על
אחת כמה וכמה, שהמלך קשה והמדינה
קשה: אשר יושב בעשרות. המלך
קשה והמדינה קשה: עשרות. הוא
לשון צוקין וקושי כמו עשרות קרנים,
ועשרות זה, הוא עשרות קרנים שהיו
שם רפאים שהכה אמרכל, שנאמר ויכו
את רפאים בעשרות קרנים, ועוז נמלט
מהם, והוא שנאמר ויבא הפליט, ואומר כי
רק עוז מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים:
באדרעי. שם המלכות:

ה בַּעֲבָר הִירְדֵּן בְּאַרְיֵן מוֹאָב

הוֹאִיל מִנְּשָׁה בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה

הַזֹּאת לְאִמֹּר:

בַּעֲבָרָא דִּירְדְנָא בְּאַרְעָא דְמוֹאָב שְׂרִי

מִנְּשָׁה פָּרַשׁ יְת אִלְפִין אִוְרִיתָא הָדָא

לְמִימָר:

הוֹאִיל. הַתְּחִיל, כְּמוֹ הֵנָּה נָא הוֹאִלְתִּי:

בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה. בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן פִּירְשָׁה

לָהֶם:

וַיְהִי־זֶה אֲלֹהֵינוּ דְּבַר אֱלֹהֵינוּ

בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב לָכֶם שַׁבָּת

בְּהָר הַזֶּה:

יִי אֱלֹהֵנָּה מִלֵּיל עֲמָנָה בְּחֹרֵב לְמִימָר

סִגִּי לְכוֹן דִּיתְבָּתוֹן בְּטוֹרָא הָדִין:

רַב לָכֶם שַׁבָּת. כַּפְשׁוּטוֹ, וַיֵּשׁ מִדְרֵשׁ

אֲגָדָה, הָרְבָה גְדֻלָּה לָכֶם וְשֹׂכֵר, עַל

יְשִׁיבְתֶּכֶם בְּהָר הַזֶּה, עֲשִׂיתֶם מִשְׁכַּן מְנוּרָה

וְכֵלִים, קִבְּלַתֶּם תּוֹרָה, מִנִּיתֶם לָכֶם

סִנְהֵדְרִין שְׂרֵי אֲלָפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת:

ז פָּנֹו וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הָרָ

הָאֲמָרִי וְאֵל כָּל שְׂכֵנֵי

בְּעֶרְבָה בָּהָר וּבְשִׁפְלָה וּבְנֶגֶב

וּבְחֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי

וְהַלְבֵנוֹן עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נָהָר

פָּרָת:

אֶת־פָּנֹו וְטוּלוֹ לְכוֹן וְעוּלוֹ לְטוּרָא

דְּאֲמֹרָאָה וְלָכֶל מִגִּירוֹהִי בְּמִישְׁרֵיא

בְּטוּרָא וּבְשִׁפְלָתָא וּבְדְרוֹמָא וּבְסִפְרָא

יִמָּא אֶרְעָא דְכַנְעַנָאָה וְלִבְנָן עַד נְהָרָא

רַבָּא נְהָרָא פָּרַת:

פִּנּוּ וּסְעוּ לָכֶם. זֶה דֶּרֶךְ עֶרֶד וְחֶרְמָה: וּבֹאוּ

הָרֵא אֲמֹרֵי. כַּמְשַׁמְעוּ: וְאֵל כָּל שְׁכֵנֵי.

עֲמֹן וּמֹאָב וְהָרֵ שַׁעִיר: בַּעֲרָבָה. זֶה

מִישׁוֹר שֶׁל יַעֲר: בָּהָר. זֶה הָרֵ הַמֶּלֶךְ:

וּבַשְּׁפֵלָה. זֶה שְׁפֵלַת דְּרוֹם: וּבִנְגֵב וּבַחֹף

הַיָּם. אֲשַׁקְלוֹן וְעִזָּה וְקֶסְרֵי וְכו', כַּדֹּאִיתָא

בַּסְּפָרִי: עַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל. מִפְּנֵי שֶׁנִּזְכַּר עִם

אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹרְאוּ גָדוֹל, מִשְׁלֵ הַדִּיּוֹט

אומר, עבד מלך מלך, הדבק לשחור

וישתחוו לך, קרב לגבי דהינא ואידהן:

ח וְרֵאָה נָתַתִּי לְפָנֶיכֶם אֶת

הָאָרֶץ בָּאוּ וְרָשׁוּ אֶת הָאָרֶץ

אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָם

לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב לָתֵת

לָהֶם וּלְזֶרְעָם אַחֲרֵיהֶם:

חֲזִי דִּיהָבִית קְדָמִיכוֹן יְת אֶרְעָא עוּלוּ

וְאַחֲסִינוּ יְת אֶרְעָא דִּי קִים יִי

לֹא־בִהְיוֹן לֹא־בָרָהֶם לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב

לְמַתָּן לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן בְּתִרְיָהוֹן:

רֹאה נִתְתִּי. בְּעֵינֵיכֶם אִתֶּם רֹאִים, אֵינִי

אֹמֵר לָכֶם מֵאוֹמֵד וּמִשְׁמוּעָה: בָּאוּ וְרָשׁוּ.

אֵין מִעֲרֵעַר בַּדָּבָר, וְאֵינְכֶם צְרִיכִים

לְמַלְחָמָה, אֱלֹו לֹא שִׁלְחוּ מִרְגָּלִים, לֹא הָיוּ

צְרִיכִין לְכָלִי זֵיִין: לֹא־בִתִּיכֶם. לְמָה הַזְכִּיר

שׁוֹב לֹא־בָרָהֶם לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב, אֲלֹא

אִבְרָהִם כְּדֹאִי לְעֲצֻמוֹ, יִצְחָק כְּדֹאִי לְעֲצֻמוֹ,

יַעֲקֹב כְּדֹאִי לְעֲצֻמוֹ:

ט וַאֲמַר אֲלֵכֶם בְּעֵת הַהוּא
לֹא־אֵמַר לֹא אוֹכַל לְבִדִּי שְׂאֵת
אֶתְכֶם:

וַאֲמַרִּית לְכוּן בְּעֵדְנָא הֵהִיא לְמִימַר
לִית אֲנָא יְכִיל בְּלַחֲוֹדִי לְסוּבְרָא יְתַכּוּן:
ואומר אליכם בעת ההוא לאמר. מהו
לאמר, אמר להם משה, לא מעצמי אני
אומר לכם, אלא מפי הקב"ה: לא אוכל
לבדי וגו'. אפשר שלא היה משה יכול
לדון את ישראל, אדם שהוציאם

ממצרים, וקרע להם את הים, והוריד את
המן, והגיז את השליו, לא היה יכול
לדונם, אלא כך אמר להם, ה' אלהיכם
הרבה אתכם, הגדיל והרים אתכם על
דייניכם, נטל את העונש מכם ונתנו על
הדיינין. וכן אמר שלמה, כי מי יוכל
לשפוט את עמך הכבד הזה, אפשר מי
שכתוב בו ויחכם מכל האדם, אומר מי
יוכל לשפוט, אלא כך אמר שלמה, אין
דייני אומה זו כדייני שאר האומות עובדי
אלילים, שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה

את דינו וגזל אין בכך כלום, אני אם

חייבתי ממון שלא כדין, נפשות אני

נתבע, שנאמר וקבע את קובעיהם נפש:

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הָרַבָּה אֶתְכֶם

וְהֵנַכֶם הַיּוֹם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם

לְרַב:

יִי אֱלֹהֵיכֶם אֲסֵגִי יְתִכּוֹן וְהָא אֵיתִיכּוֹן

יוֹמָא דִּין כְּכֹכְבֵי שָׁמַיָא לְסֵגִי:

והנכם היום ככוכבי השמים. וכי ככוכבי

השמים היו באותו היום, והלא לא היו

אלא ששים רבוא, מהו והנכם היום, הנכם
משולים כיום, קיימים לעולם בחמה
וכלבנה וכוכבים:

יֵא יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יוֹסֵף
עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֱלֹף פְּעָמִים
וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם בְּאֶשֶׁר דִּבֶּר
לָכֶם:

יֵי אֱלֹהֵי דֹאֲבֵהֲכֹן יוֹסֵף עֲלֵיכֹן
כֹּתֵכֹן אֱלֹף זְמַנִּין וַיְבָרֶךְ יִתְכֹּן כָּמָא

דִּי מַלִּיל לְכוּן:

יוסף עליכם ככם אלף פעמים. מהו שוב
ויברך אתכם כאשר דבר לכם, אלא אמרו
לו, משה, אתה נותן קצבה לברכתנו, כבר
הבטיח הקב"ה את אברהם אשר אם יוכל
איש למנות וגו', אמר להם זו משלי הוא,
אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם:

יב שני איכה אשא לברי

טרחכם ומשאכם וריבכם:

אֶכְדִּין אֶסוּבֶּר בְּלַחֲוֹדִי טָרַחְכוֹן

וְעִסְקִיכוֹן וְדִינְכוֹן:

אִיכָּה אֶשָּׂא לְבַדִּי. אִם אֹמֵר לְקַבֵּל שָׂכָר,

לֹא אוֹכֵל, זֶה הִיא שְׂאִמְרַתִּי לָכֶם, לֹא

מַעֲצָמִי אֲנִי אֹמֵר לָכֶם אֲלֵא מִפִּי הַקֶּבֶ"ה:

טִרְחַכְכֶּם. מִלְּמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל טִרְחַנִּין, הִיָּה

אֶחָד מֵהֶם רוֹאֶה אֶת בַּעַל דִּינּוֹ נוֹצֵחַ בְּדִין,

אֹמֵר יֵשׁ לִי עֵדִים לְהַבִּיאַ, יֵשׁ לִי רְאִיזוֹת

לְהַבִּיאַ, מוֹסִיף אֲנִי עֲלֵיכֶם דִּינִי:

וּמִשְׁאַכְכֶּם. מִלְּמַד שֶׁהָיוּ אֶפִּיקוֹרְסִין,

הַקְּדִים מִשֶּׁהָ לְצֵאתָ, אָמְרוּ מַה רֹאֶה בֶן

עמרם לצאת, שמא אינו שפוי בתוך ביתו,
איחר לצאת, אמרו מה ראה בן עמרם
שלא לצאת, מה אתם סבורים, יושב ויועץ
עליכם עצות רעות וחושב עליכם
מחשבות: וריבכם. מלמד שהיו רוגזים:

יִגְהָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים
וְנַבְנִים וִידְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם
וְאֲשֵׁימָם בְּרֹאשֵׁיכֶם:

הָבוּ לָכֹון גְּבָרִין חֲכָמִין וְסוֹכְלָתָנוּן
וּמִדְעָן לְשִׁבְטֵיכֹון וְאַמְנָנוּן רִישֵׁין

עֲלֵיכֶם:

הבו לכם. הזמינו עצמכם לדבר: אנשים.
וכי תעלה על דעתך נשים, מה תלמוד
לומר אנשים, צדיקים: חכמים. כסופים:
ונבונים. מבינים דבר מתוך דבר. זהו
ששאל אריום את ר' יוסי, מה בין חכמים
לנבונים, חכם דומה לשולחני עשיר,
כשמביאין לו דינרין לראות רואה וכשאיין
מביאין לו יושב ותוהה, נבון דומה
לשולחני תגר, כשמביאין לו מעות לראות
רואה, וכשאיין מביאין לו הוא מחזר

**ומביא משלו: וידועים לשבטיכם. שהם
ניכרים לכם, שאם בא לפני מעוטף
בטליתו, איני יודע מי הוא, ומאיזה שבט
הוא, ואם הגון הוא, אבל אתם מכירין בו,
שאתם גדלתם אותו, לכך נאמר וידועים
לשבטיכם: בראשיכם. ראשים ומכובדים
עליכם, שתהיו נוהגין בהם כבוד ויראה:
ואשמם. חסר יו"ד, למד שאשמותיהם
של ישראל תלויות בראשי דייניהם,
שהיה להם למחות ולכוון אותם לדרך
הישרה:**

יָד וְתַעֲנוּ אֹתִי וְתֹאמְרוּ טוֹב

הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת:

וְאַתְּבָתוֹן יָתִי וְאַמְרָתוֹן תִּקֵּין פְּתִגָּמָא

דִּי מַלְלָתָא לְמַעְבָּד:

ותענו אותי וגו'. חלַטתם את הדבר

להנאתכם, היה לכם להשיב, רבינו משה,

ממי נאה כלמוד ממך או מתלמידך, לא

ממך שנצטערת עליה, אלא ידעתי

מחשבותיכם, שהייתם אומרים עכשיו

יתמנו עלינו דיינין הרבה, אם אין מכירנו

אנו מביאין לך דורות והוא נושא לנו פנים:
לעשות. אם הייתי מתעצל, אתם אומרים

עשה מהרה:

טו וְאַתָּה אֵת רְאֵשֵׁי שְׂבָטֶיךָ

אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידְעִים וְאַתָּה

אֹתָם רְאֵשִׁים עֲלֵיכֶם שָׂרֵי

אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי

חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת וְשֹׁטְרִים

לְשְׂבָטֶיךָ:

וְדַבַּרְתָּ יְתֹרְשֵׁי שְׁבִטִיכֹן גְּבֻרֵי
חַכְמֵינִי וּמַדְעָן וּמִנְתִּי יִתְהוֹן רִישֵׁי
עֲלִיכֹן רַבֵּי אֲלֻפֵּינִי וְרַבֵּי מֵאוֹתָא
וְרַבֵּי חֲמֻשֵׁינִי וְרַבֵּי עֲשׂוֹרֵיתָא וְסֹרְכֵינִי
לְשִׁבְטִיכֹן:

וְאִקַּח אֶת רֹאשֵׁי שְׁבִטֵיכֶם. מִשְׁכָּתִּים
בְּדַבְרִים, אֲשֶׁרֵיכֶם, עַל מִי בָאתֶם
לְהַתְּמֹנֹת, עַל בְּנֵי אֲבֹרָהֶם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב,
עַל בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּקְרְאוּ אֲחֵים וְרַעִים, חֶלֶק
וְנַחֲלָה, וְכָל לְשׁוֹן חֲבָה: אֲנָשִׁים חֲכָמִים

**וידועים. אבל נבונים לא מצאתי, זו אחת
משבע מדות שאמר יתרו למשה, ולא
מצא אלא שלשה, אנשים צדיקים,
חכמים, וידועים: ראשים עליכם.
שתנהגו בהם כבוד, ראשים במקח,
ראשים בממכר, ראשים במשא ומתן,
נכנס אחרון ויוצא ראשון: שרי אלפים.
אחד ממונה על אלף: שרי מאות. אחד
ממונה על מאה: ושוטרים. מניתי עליכם
לשבטיכם, אלו הכופתין והמכין ברצועה
על פי הדיינין:**

טו וְאַצְוָה אֶת שְׁפִטֵיכֶם בָּעֵת

הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין אֲחֵיכֶם

וּשְׁפִטָּתְכֶם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין

אֲחֵיו וּבֵין גֵּרוֹ:

וּפִקְדֵי־יָת יָת דִּינֵיכֹן בְּעֵדְנָא הֵהִיא

לְמִימַר שְׁמַעוּ בֵּין אֲחֵיכֹן וּתְדוֹנוּן

קוּשְׁטָא בֵּין גְּבָרָא וּבֵין אַחוּהִי וּבֵין

גִּיּוֹרָה:

וּאֲצוּה אֶת שְׁפִטֵיכֶם. אִמְרֵתִי לָהֶם הוּא

מתונים בדין, אם בא דין לפניך פעם אחת
שתים ושלש, אל תאמר כבר בא דין זה
לפני פעמים הרבה, אלא היו נושאים
ונותנים בו: בעת ההוא. משמניתים
אמרתי להם, אין עכשיו כלשעבר,
לשעבר הייתם ברשות עצמכם, עכשיו
הרי אתם משועבדים לצבור: שמוע.
לשון הווה, אודנ"ט בלע"ז, כמו זכור
ושמור: ובין גרו. זה בעל דינו, שאוגר
עליו דברים, דבר אחר ובין גרו, אף על
עסקי דירה, בין חלוקת אחים, אפילו בין

תנור לכיריים:

יִזְלָא תַכִּירוּ פְּנֵי בִמְשַׁפֵּט

כִּקְטִין כִּגְדֹל תִּשְׁמְעוֹן לֹא

תִּגְדֹּר מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הִמְשַׁפֵּט

לְאַלְהִים הוּא וְהִדְבֵּר אֲשֶׁר

יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי

וְשִׁמְעֵתִיו:

לֹא תִשְׁתַּמּוֹדְעוֹן אִפִּין בְּדִינָא מְלִי

זַעֲיָרָא כִּרְבָּא תִשְׁמְעוֹן לֹא תִדְחִלוֹן מִן

קָדָם גְּבֵרָא אֲרִי דִּינָא דִּי הוּא

וּפְתַגְמָא דִּי יִקְשִׁי מִנְכוּן תְּקַרְבוּן לְוֹתִי

וְאַשְׁמַעֲנָה:

לֹא תִכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט. זֶה הַמּוֹנֶה

לְהוֹשִׁיב הַדִּינִין, שֶׁלֹּא יֹאמַר אִישׁ פְּלוֹנִי

נָאֵה אִו גְּבוּר אוֹשִׁיבֵנו דִּיין, אִישׁ פְּלוֹנִי

קְרוּבִי אוֹשִׁיבֵנו דִּיין בַּעִיר, וְהוּא אִינוּ בְּקִי

בְּדִינִין, נִמְצָא מַחֲיִיב אֶת הַזֵּכָאִי וּמַזְכֵּה אֶת

הַחֲיִיב, מַעֲלָה אֲנִי עַל מִי שֶׁמָּנְהוּ כְּאִילוּ

הַכִּיר פָּנִים בְּדִין: כְּקַטָּן כְּגֹדוֹל תִּשְׁמַעוּן.

שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של
מאה מנה, שאם קדם ובא לפניך, לא
תסלקנו לאחרון. דבר אחר כקטן כגדול
תשמעון כתרגומו, שלא תאמר, זה עני
הוא, וחבירו עשיר ומצוה לפרנסו, אזכה
את העני ונמצא מתפרנס בנקיות. דבר
אחר, שלא תאמר, היאך אני פוגם בכבודו
של עשיר זה בשביל דינר, אזכנו עכשיו,
וכשיצא לחוץ אומר אני לו, תן לו שאתה
חייב לו: לא תגורו מפני איש. לא תיראו.
דבר אחר לא תגורו, לא תכניס דבריך

**מפני איש, לשון אוגר בקיץ: כי המשפט
לאלהים הוא. מה שאתה נוטל מזה שלא
בדין, אתה מזקיקני להחזיר לו, נמצא
שהטית עלי המשפט: תקרבון אלי. על
דבר זה נסתלק ממנו משפט בנות צלפחד,
וכן שמואל אמר לשאול אנכי הרואה,
אמר לו הקב"ה, חייך שאני מודיעך שאין
אתה רואה, ואימתי הודיעו, כשבא
למשוח את דוד, וירא את אליאב ויאמר
אך נגד ה' משיחו, אמר לו הקב"ה, ולא
אמרת אנכי הרואה, אל תבט אל מראהו:**

יְהוָה וְאַצְוָה אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא

אֵת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ:

וּפִקְדֵי יִתְּכֹן בְּעֵדְנָא הֵהיא יְיָ כָּל

פְּתֻגְמֵי דִּי תַעֲבֹדוּ:

אֵת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ. אֲלוּ יִי

דְּבָרִים שְׂבִיחַ דִּינִי מִמּוֹנּוֹת לְדִינִי נִפְשׁוֹת:

יִי וְנִפְסַע מִחֵרֶב וְנִלָּךְ אֵת כָּל

הַמְדַּבֵּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא

אֲשֶׁר רְאִיתֶם דְּרֹךְ הַר הָאֱמֹרִי

כֹּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

אֶת־נוֹ וְנִבֵּא עַד קֵדְשׁ בְּרִנֵּעַ:

וְנִטְלָנָא מִחֹרֵב וְהִיכָנָא יֵת כָּל

מִדְּבָרָא רַבָּא וְדַחֲלָא הָהוּא דִּי חֲזִיתוּן

אוֹרַח טוֹרָא דְּאַמּוֹרָאָה כְּמָא דִּי פִקִּיד

יֵי אֱלֹהֵנָא יִתְנָא וְאַתֵּינָא עַד רְקָם

גִּיאָה:

הַמְדַּבֵּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. שֶׁהָיוּ בּוֹ נַחֲשִׁים

בְּקוֹרוֹת, וְעַקְרָבִים בְּקִשְׁתוֹת:

כ וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּאַתֶּם עַד הָרָ

הָאֲמַרִי אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

נָתַן לָנוּ:

וְאֲמַרִית לְכוּן אֲתִיתוֹן עַד טוֹרָא

דְּאֲמֹרָאָה דִּי אֱלֹהֵנָא יְהִיב לָנָא:

כא רְאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

לְפָנֶיךָ אֶת הָאָרֶץ עַלָּה רֵשׁ

כִּבְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי

אֲבֹתֶיךָ לָךְ אֵל תִּירָא וְאֵל

תַּחַת:

חַיִּי יְהִי יי אֱלֹהֶיךָ קִדְמָךְ יְתֹ אֶרְעָא סַק

אַחֲסִין כְּמָא דִּי מַלִּיל יי אֱלֹהָא

דְּאַבְהֶתְךָ לָךְ לֹא תִדְחַל וְלֹא תִתְבַּר:

כב שְׁלִיחֵי וְתַקְרִבוּן

אֵלַי כָּלְכֶם וְתֹאמְרוּ נִשְׁלַחַח

אַנְשֵׁים לְפָנֵינוּ וְיַחֲפְרוּ לָנוּ

אֶת־הָאָרֶץ וְיָשְׁבוּ אֹתָנוּ דְּבַר

אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלָה בָּהּ

וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר נָבֵא אֱלֹהִים:

וְקִרְבָּתוֹן לֹותִי כִּלְכוֹן וְאַמְרָתוֹן נִשְׁלַח

גִּבּוֹרִין קְדָמָנָא וַיֵּאֱלֹלֹן לָנָא יֵת אֶרְעָא

וַיִּתִּיבוֹן יִתְנָא פִּתְגָמָא יֵת אֶרְחָא דִּי

נִסְק בֵּה וַיֵּת קְרוּיָא דִּי גֵעוּל לָהֶן:

וּתְקַרְבוֹן אֵלַי כֻּלְכֻם. בַּעֲרֹבוּבִיא, וְלַהֲלוֹךְ

הוּא אֹמֵר וּתְקַרְבוֹן אֵלַי כֻּל רַאשֵׁי

שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו',
אותה קריבה היתה הוגנת, ילדים מכבדים
את הזקנים ושלחום לפניהם, וזקנים
מכבדים את הראשים ללכת לפניהם, אבל
כאן, ותקרבו אלי כולכם, בערבוביא,
ילדים דוחפין את הזקנים וזקנים דוחפין
את הראשים: וישיבו אתנו דבר. באיזה
לשון הם מדברים: את הדרך וגו'. אין
דרך שאין בה עקמימות: ואת הערים
אשר נבוא אליהן. תחלה לכבוש:

כג וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר וַאֲנִי

מִכֶּכֶּם שְׁנַיִם עָשָׂר אַנְשִׁים אִישׁ

אֶחָד לְשִׁבְטִי:

וְשֹׁפֵר בְּעֵינַי פֶּתַח־מָא וְדַבָּרִית מִנְכוֹן

תִּרְיִן עָשָׂר גְּבָרִין גְּבָרָא חַד לְשִׁבְטָא:

וַיִּיטֵב בְּעֵינַי הַדָּבָר. בְּעֵינַי וְלֹא בְּעֵינַי

הַמָּקוֹם, וְאִם בְּעֵינַי מַעֲשֵׂה הִיָּה טוֹב לְמָה

אִמְרָה בְּתוֹכָהֶן, מִשָּׁל לְאָדָם שְׂאוֹמֵר

לְחַבִּירוֹ מִכּוֹר לִי חֲמוּרֶךְ זֶה, אִמֵּר לוֹ הֵן,

נֹתְנוֹ אֶתְּהָ לִי לְנִסְיוֹן, אִמֵּר לוֹ הֵן, בַּהֲרִים

וּגְבָעוֹת, אִמֵּר לוֹ הֵן, כִּיֹּן שְׂרָאָה שְׂאִין

מעכבו כלום, אמר הלוקח בלבו, בטוח
הוא זה שלא אמצא בו מום, מיד אמר לו
טול מעוטיך ואיני מנסהו מעתה, אף אני
הודיתי לדבריכם, שמא תחזרו בכם
כשתראו איני מעכב, ואתם לא חזרתם
בכם: ואקח מכם. מן הברורים שבכם, מן
המסלתיים שבכם: שנים עשר אנשים
איש אחד לשבט. מגיד שלא היה שבט
לוי עמהם:

כֹּד וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה וַיִּבְּאוּ

עַד נַחַל אֲשַׁכַּל וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ:

וְאֶת־פָּנָיו וּסְלִיקוּ לְטוֹרָא וְאֹתוֹ עַד

נַחֲלָא דַּאֲתַכְלָא וְאֵלֵילוּ יִתָּהּ:

עד נחל אשכול. מגיד שנקרא על שם

סופו: וירגלו אותה. מלמד שהלכו בה

ארבעה אומנין שתי וערב:

בה וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ

וַיִּזְרְדוּ אֵלֵינוּ וַיֵּשְׁבוּ אֹתָנוּ

דְּבַר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ

אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:

וְנָסִיבוּ בִּידֵיהוֹן מֵאֲבֹא דְאַרְעָא וְאַחֲתוּ

לָנָא וְאַתִּיבוּ יִתְנָא פִּתְגָמָא וְאִמְרוּ

טָבֵא אַרְעָא דִּי אֱלֹהֵנָא יְהִיב לָנָא:

וַיִּזְרְדוּ אֲלֵינוּ. מִגִּיד שְׂאֲרֵי יִשְׂרָאֵל גְּבוּהָהּ

מִכָּל הָאֲרָצוֹת: וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ. מִי

הֵם שֶׁאֵמְרוּ טוֹבָתָהּ, יְהוֹשֻׁעַ וְכָל:

כּוֹ וְלֹא אֲבִיתָם לַעֲלֹת וְתִמְרוּ

אֶת פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

וְלֹא אֲבִיתוֹן לְמִסַּק וְסִרְבִּיתוֹן עַל

מִימְרָא דִּי אֱלֹהִיכֹן:

וְתִמְרוּ. לְשׁוֹן הַתְּרִסָּה, הַתְּרִסָּתָם כְּנֶגֶד

מֵאִמְרוּ:

כֹּז וְתִרְגְּנוּ בְּאֵהֲלֵיכֶם וְתֹאמְרוּ

בְּשִׁנְאָת יְהוָה אֶתְנוּ הוֹצִיאָנוּ

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֶתְנוּ

בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידָנוּ:

וְאַתְרַעַמְתוֹן בְּמִשְׁכְּנֵיכֹן וְאִמְרִיתוֹן

בְּדִסְנִי יִי יִתְנָא אֶפְקֵנָא מֵאַרְעָא

דְּמִצְרִים לְמַמְסַר יִתְנָא בְּיָדָא

דְּאַמּוֹרָאָה לְשִׁיצִיּוֹתְנָא:

וּתְרַגְנוּ. לְשׁוֹן הָרַע, וְכֵן דְּבְרֵי נִרְגָן, אָדָם

הַמוֹצִיא דְּבָה: בִּשְׁנֵאת ה' אֲתֵנוּ. וְהוּא הִיָּה

אוֹהֵב אֲתֵכֶם, אֲבָל אַתֶּם שׁוֹנְאִים אוֹתוֹ,

מִשְׁלַּל הַדִּיּוֹט אוֹמֵר, מָה דְּבַלְבֵּךְ עַל רַחֲמֵךְ

מָה דְּבַלְבִּיָּה עֵלְךְ: בִּשְׁנֵאת ה' אֲתֵנוּ

הוֹצִיאֵנוּ מֵאַרְץ מִצְרַיִם. הוֹצֵאתוּ לְשֵׁנָאָה

הִיתָה, מִשְׁלַּל לְמַלְךְ בֶּשֶׁר וּדָם שְׁהִיּוּ לֹו שְׁנֵי

בנים, ויש לו שתי שדות אחת של שקיא
ואחת של בעל, למי שהוא אוהב נותן של
שקיא, ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל,
ארץ מצרים של שקיא היא, שנילוס עולה
ומשקה אותה, וארץ כנען של בעל,
והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען:
כֹּה אָנָּה אֲנַחֲנוּ עֲלִים אַחֵינוּ
הַמֵּסוּ אֶת לְבַבֵּנוּ לֵאמֹר עַם
גָּדוֹל וָרֵם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת
וּבְצֻרֹת בַּשָּׁמַיִם וְגַם בְּנֵי

עֲנִקִים רְאִינוּ שָׁם:

לֹאן אֲנַחְנָא סְלִקִין אַחְנָא תְּבַרוּ יֵת

לְבָנָא לְמִימַר עִם רַב וְתִקִיף מִנָּא

קְרוֹיִן רַבְרָבִין וְכָרִיכִן עַד צִית שְׁמִיא

וְאֵף בְּנֵי גְבָרַי חֲזִינָא תַמָּן:

עֲרִים גְּדוֹלוֹת וּבְצוּרוֹת בְּשָׁמַיִם. דְּבִרוּ

הַכְּתוּבִים לְשׁוֹן הַבְּאִי:

כֹּט וְאָמַר אֲלֵכֶם לֹא תַעֲרִצוּן

וְלֹא תִירָאוּן מֵהֶם:

וְאָמַרְתָּ לְכוּן לֹא תִתְּבוֹנוּ וְלֹא תִדְחֲלוּ

מִנְהוֹן:

לֹא תַעֲרֹצוּן. לְשׁוֹן שְׂבִירָה כְּתַרְגֻּמוֹ,

וְדוּמָה לוֹ בַּעֲרוֹץ נַחֲלִים לְשִׁכּוֹן, לְשִׁבוּר

נַחֲלִים:

לִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הֶחֱלֵךְ לְפָנֶיכֶם

הוּא יִלְחֶם לָכֶם כָּכָל אֲשֶׁר

עָשָׂה אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם

לְעֵינֵיכֶם:

יִי אֱלֹהֵיכֹון דְּמַדְבֵּר קִדְמִיכֹון הוּא יְגִיחַ

לְכֹון כָּל דִּי עֶבֶד עִמְכֹון בְּמִצְרִים

לְעֵינֵיכֹון:

יֵלֶחֶם לָכֶם. בְּשִׁבְלָכֶם:

לֹא וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר

נִשְׁאַרְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר

יִשָּׂא אִישׁ אֶת בְּנוֹ בְּכָל חֲדָרְךָ

אֲשֶׁר הֲלַכְתֶּם עַד בְּאַכֶּם עַד

הַמָּקוֹם הַזֶּה:

וּבְמַדְבָּרָא דִּי חֲזִיתָא דִּי סוּבְרָךְ יִי

אַלְהֵךְ כְּמָא דִּי מְסוּבֵר גְּבָרָא יְת בִּרְה

בְּכָל אַרְחָא דִּי הִלְכְתוֹן עַד מִיִּתִּיכוֹן

עַד אַתְרָא הֲדִין:

ובמדבר אשר ראית. מוסב על מקרא

שלמעלה הימנו, ככל אשר עשה אתכם

במצרים, ועשה אף במדבר אשר ראית כי

נשאך וגו': כאשר ישא איש את בנו. כמו

שפירשתי אצל ויסע מלאך האלהים

ההולך לפני מחנה ישראל וגו', משל

למה־לך בדרך ובנו לפניו, באו לסטים
לשבותו וכו':

לב־וּבְדַבֵּר הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים
בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

וּבַפֶּתַח־מֶאֱדֵן לִיתִיכֹן מִהֵימָנִין
בְּמִימְרָא דִּי אֱלֹהֵיכֹן:

ובדבר הזה. שהוא מְבַטֵּחַכֶם לְהַבִּיאֲכֶם
אֶל־הָאָרֶץ, אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים בּוֹ:

לֹא תִחְלֹף לְפָנֶיכֶם בַּדֶּרֶךְ לְתוֹר

לְכֹם מִקּוֹם לַחֲנֹתְכֶם בָּאֵשׁ

לִילָה לִרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר

תֵּלְכוּ בָּהּ וּבַעֲנֹן יוֹמָם:

דִּי מַדְבַּר קָדְמִיכּוֹן בְּאַרְחָא לְאַתְקַנָּא

לְכוֹן אֲתֵר בֵּית מִישָׁרִי לְאַשְׁרִיּוֹתְכוֹן

בְּעַמּוּדָא דְאַשְׁתָּא בְּלִילִיא לְאַחֲזִיּוֹתְכוֹן

בְּאַרְחָא דִּי תַהֲכוֹן בָּהּ וּבְעַמּוּדָא

דְּעַנְנָא בִּימָמָא:

לְרֹאוֹתְכֶם. כְּמוֹ לְהִרְאֹתְכֶם, וְכֵן לְנַחֲוֹתְכֶם

הדרך, וכן לשמיע בקול תודה, וכן כלכלת
לגיד ביזרעאל:

לד וישמע יהודה את קול
דבריכם ויקצף וישבע לאמר:
ושמיע קדם יי ית קל פתגמיכון ורגז
וקים למימר:

לה אם יראה איש באנשים
האלה הדור הרע הזה את
הארץ הטובה אשר נשבעתי

לִתֵּת לְאַבְתִּיכֶם:

אִם יִחְזִי גִבּוֹר בַּגִּבּוֹרִיא הָאֵלֶּיךָ דָּרָא

בִּישָׁא הֵדִין יֵת אֶרְעָא טַבְתָּא דִּי

קִימִית לְמַתָּן לְאַבְתִּיכֶם:

לוֹ זִלְתִּי כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה הוּא

יִרְאַנָה וְלוֹ אֶתָּן אֶת הָאָרֶץ

אֲשֶׁר דָּרָךְ בָּהּ וּלְבָנָיו יַעַן

אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה:

אֵלֶּהן כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה הוּא יְחֻזָּנָה וְלֵה

אֵתְּן יְת אֶרְעָא דִּי דֶרֶךְ בֵּה וְלִבְנוֹהִי

חֲלַף דִּי אֲשֻׁלִּים בְּתֵר דַּחֲלָתָא דִּיִּי:

אֲשֵׁר דֶרֶךְ בֵּה. חֲבֵרוֹן, שְׁנֵאמֵר וַיֵּבֵא עַד

חֲבֵרוֹן:

לִזְגָם בִּי הִתְאַנֵּף יְהוָה בְּגִלְלָכֶם

לֵאמֹר גַּם אֶתָּה לֹא תִבָּא שָׁם:

אֵף עָלַי הָיָה רִגְזִי מִן קִדְּמִי בְּדִילְכוֹן

לְמִימָר אֵף אַתָּה לֹא תִיעוֹל תִּמָּן:

הִתְאַנֵּף. נִתְמַלֵּא רוּגְזִי:

לֹא יְהוֹשִׁיעַ בֶּן נֹן הַעֲמִיד לְפָנֶיךָ

הוא יבא שָׁמָּה אֶתוֹ חֲזֵק פִּי

הוא יִנְחֹלֶנָּה אֶת יִשְׂרָאֵל:

יְהוֹשִׁיעַ בֶּר נֹן דְּקָאִים קִדְמָךְ הוא

יִיעוֹל תָּמַן יִתֶּה תִּיקָךְ אֲרִי הוא יִחְסַנֶּנָּה

לִי־יִשְׂרָאֵל:

לֹט רַב־יַעֲי וְטַפְכֶּם

אֲשֶׁר אִמְרַתֶּם לְבֹז יִהְיֶה

וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הַיּוֹם

טוֹב וָרָע הִמָּה יִבְאֹו שָׁמָּה

וְלָהֶם אֶתְנַנֶּה וְהֵם יִירָשׁוּהָ:

וְטַפְלֵכֶן דִּי אִמְרַתוֹן לְבֹז יִהְיוּ

וּבְנֵיכֶן דִּי לֹא יָדְעוּ יוֹמָא דִּין טַב

וּבִישׁ אֲנוּן יַעֲלוּן לְתַמּוֹן וְלָהּיוֹן אֶתְנַנֶּה

וְאֲנוּן יִירַתְנָה:

מ וְאַתֶּם פָּנּוּ לָכֶם וְסַעוּ

הַמְדַּבֵּרָה דְּרַךְ יָם סוּף:

וְאַתּוֹן אֶתְּפָנִיו לְכוֹן וְטוּלוּ לְמַדְבָּרָא

אוֹרַח יִמָּא דְסוּף:

פְּנוּ לָכֶם. אִמְרֵתִי לְהַעֲבִיר אֶתְכֶם דְּרַךְ

רוֹחַב אֶרֶץ אֲדוּם לְצַד צִפּוֹן לִיכְנֹס לְאֶרֶץ,

קִלְקִלְתֶּם וְגִרְמַתֶּם לָכֶם עֲכֹב: פְּנוּ לָכֶם.

לְאַחֲזֹרֵיכֶם, וְתִלְכוּ בַּמִּדְבָּר לְצַד יָם סוּף,

שֶׁהַמִּדְבָּר שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים בוֹ לְדְרוֹמָה שֶׁל

הַר שַׁעִיר, הִיא מִפְסִיק בֵּין יָם סוּף לְהַר

שַׁעִיר, עֵתָה הַמֵּשְׁכּוֹ לְצַד הַיָּם וְתִסְבְּבוּ אֶת

הר שעייר כל דרומו מן המערב למזרח:

מֵאֵלֶּיךָ וְתַעֲנֶנּוּ וְתֹאמְרוּ אֵלַי חֲטֵאֵנוּ

לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלָה וְנִלְחַמְנוּ

בְּכָל אֲשֶׁר צִוֵּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

וְתַחֲגֹרוּ אִישׁ אֶת כְּלִי

מִלְחָמָתוֹ וְתַהֲיֵנוּ לַעֲלֹת הַהָרָה:

וְאַתְּבָתוֹן וְאַמְרָתוֹן לִי חֲבֵנָא קָדָם יי

אֲנַחְנָא נִי־סַק וְנִגִּיחַ קָרֵב כָּל־דִּי

פִּקְדָנָא יי אֱלֹהֵנָא וְזִרְזָתוֹן גְּבַר יֵת מִנִּי

קִרְבֵּה וְשִׁיתוֹן לְמִיֶּסֶק לְטוֹרָא:

וּתְהִינּוּ. לְשׁוֹן הִנָּנוּ וְעֲלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם, זֶה

הַלְשׁוֹן שֶׁאִמְרָתָם לְשׁוֹן הֵן, כְּלוּמָר

נִזְדַּמְנְתָם:

מִבַּיִת וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אָמַר לָהֶם

לֹא תַעֲלוּ וְלֹא תִלָּחֲמוּ כִּי

אֵינֶנִּי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ

לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם:

וַאֲמַר יי לִי אָמַר לְהוֹן לֹא תִסָּקוֹן וְלֹא

תִּגְחֹן קָרַב אֲרִי לֵית שְׁכִינָתִי שְׂרִיא

בִּינִיכּוֹן וְלֹא תִתְּבָרוֹן קָדָם בְּעָלִי

דְּבִיכּוֹן:

לֹא תַעֲלוּ. לֹא עֲלִיָּה תִהְיֶה לָכֶם אֲלֹא

יִרִידָה:

מִן וְאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׂמַעְתֶּם

וַתִּמְרֹו אֶת פִּי יְהוָה וַתִּזְדָּו

וַתַּעֲלוּ הֶהָרָה:

וּמִלֵּית עִמְכּוֹן וְלֹא קִבַּלְתוּן וְסָרְבַתוּן

עַל גִּזְרֹת מִיִּמְרָא דִּי וְאַרְשֵׁתוֹן

וְסִלְקָתוֹן לְטוֹרָא:

מִדּ וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיָּשֵׁב בְּחָר

הַחֹא הָאֱמֹרִי לְקִרְאָתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ

אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה

הַדְּבָרִים וַיִּכְתּוּ אֶתְכֶם בְּשִׁעִיר

עַד חֲרָמָה:

וַנִּפְקֵי אֲמֹרָא דִּיתָב בְּטוֹרָא הַחֹא

לְקַדְמוֹתְכוֹן וְרַדְפוּ יִתְכוֹן כְּמָא דִּי נִתְּוֹן

דְּבַר־יְתָא וּטְרָדוּ יִתְכוֹן בְּשַׁעִיר עֵד

חֲרָמָה:

כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבוּרִים. מֵהַ הַדְּבוּרָה

הַזֹּאת, כַּשֶּׁהִיא מַכָּה אֶת הָאָדָם מִיַּד מִתָּה,

אֵף הֵם כַּשֶּׁהִיוּ נוֹגְעִים בָּכֶם מִיַּד מִתִּים:

מֵהַ וְתִשָּׁבוּ וְתִבְכּוּ לְפָנַי יְהוָה

וְלֹא שָׁמַע יְהוָה בְּקִלְכֶם וְלֹא

הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם:

וְתִבְתּוֹן וּבְכִיתוֹן קָדָם יי וְלֹא קִבִּיל יי

צְלוֹתֶכֶּן וְלֹא אֲצִית לְמַלְּיָכֶּן:

וְלֹא שָׁמַע ה' בְּקוֹלְכֶם. כְּבִיכּוֹל עֲשִׂיתֶם

מִדַּת רַחֲמָיו כֹּאִילוֹ אֲכַזְרִי:

מִן וְתֵשְׁבוּ בְּקֹדֶשׁ יָמֵי רַבִּים

כִּי־יָמֵי אֲשֶׁר יִשְׁבַּתֶּם:

וַיִּתְּבוּן בְּרָקִים יוֹמִין סְגִי־אֵין כִּי־יָמֵי

דִּי יִתְּבוּן:

וְתֵשְׁבוּ בְּקֹדֶשׁ יָמֵי רַבִּים. י"ט שְׁנָה,

שֶׁנֶּאֱמַר כִּי־יָמֵי אֲשֶׁר יִשְׁבַתֶּם, בִּשְׁאֵר

הַמַּסְעוֹת, וְהֵם הָיוּ ל"ח שְׁנָה, י"ט מֵהֶם

עשו בקדש, וי"ט שנה הזלכים ומטורפים
וחזרו לקדש, כמו שנאמר וינעם במדבר.
בך מצאתי בסדר עולם:

דברים פרק-ב

א וַיִּכַּן וַיִּסַּע הַמִּדְבָּרָה הַיָּדָה יָם
סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי
וַיָּסֹב אֶת הַר שִׁעִיר יָמִים
רַבִּים:

וְאֶת־פְּנֵינָא וַיִּטְלֵנָּא לְמִדְבָּרָא אֹרַח

יִמָּא דְסוּף כָּמָא דִּי מַלִּיל יִי עַמִּי

וְאַקְפָּנָא יְת טוֹרָא דְשַׁעִיר יוֹמִין

סְגִיאִין:

ונפן ונסע המדברה. אילו לא חטאו, היו

עוברים דרך הר שעיר ליכנס לארץ מן

דרומו לצפון, ובשביל שקלכלו, הפכו

לצד המדבר, שהוא בין ים סוף לדרומו

של הר שעיר, והלכו אצל דרומו מן

המערב למזרח דרך ים סוף, דרך יציאתן

ממצרים שהוא במקצוע דרומית

מערבית, משם היו הולכים לצד המזרח:

וְנִסַּב אֶת הָהָר שְׁעִיר. כָּל דְּרוֹמוֹ עַד אֶרֶץ

מוֹאב:

ב חֲמִישִׁי וַיֹּאמֶר

יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

וַאֲמַר יִי לִי לְמִיָּמָר:

ג רַב לָכֶם מִבְּאֵת הַחֵרֶק הַזֶּה

פָּנּוּ לָכֶם צַפְנָה:

סְגִי לָכֹון דְּאֶקְפָּתוֹן יֵת טוֹרָא הַדִּין

אֶת־פָּנָיו לְכוֹן צְפוּנָא:

פָּנוּ לָכֶם צִפְנָה. סוּבוּ לָכֶם לְרוּחַ מִזְרַחִית,
מִן הַדְּרוֹם לְצִפּוֹן פְּנִיכֶם לְצִפּוֹן, נִמְצְאוּ
הוֹלְכִין אֶת רוּחַ מִזְרַחִית, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר
וַיָּבֹאוּ מִמִּזְרַח שֶׁשֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מִוָּאב:

ד וְאַתָּה הָעָם צִוּ לֵאמֹר אֲתֶם
עֲבָרִים בְּגִבּוֹל אֲחֵיכֶם בְּנֵי
עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׁעִיר וַיִּירָאוּ
מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד:

וַיֵּת עֲמָא פִּקְד לְמִימַר אֶתּוֹן עֲבָרִין

בְּתַחוּם אַחוּכוֹן בְּנֵי עֵשׂו דִּיתְבִּין

בְּשִׁעִיר וַיִּדְחֲלוֹן מִנְכוֹן וְתַסְתְּמוֹן

לְחֻדָּא:

וּנְשַׁמְרַתֶּם מְאֹד. וּמָהוּ הַשְּׁמִירָה, אֵל

תִּתְּגְרוּ בָם:

ה אֵל תִּתְּגְרוּ בָם כִּי לֹא אֶתֶן

לָכֶם מֵאֲרָצָם עַד מִדְּרֹךְ כַּף

רֶגֶל כִּי יִרְעֶשָׂה לְעֵשׂו נְתַתִּי

אֶת־הַר שִׁעִיר:

לֹא תִתְגָּרוֹן בְּהוֹן אֲרִי לֹא אֶתָּן לְכוֹן

מֵאַרְעֵהוֹן עַד מִדְרֹךְ פִּרְסַת רֶגֶל לֹא אֲרִי

יִרְתָּא לַעֲשׂוֹ יְהִבִּית יָת טוֹרָא דְשִׁעִיר:

עַד מִדְרֹךְ כַּף רֶגֶל. אֲפִילוֹ מִדְרֹךְ כַּף רֶגֶל,

כְּלוּמַר אֲפִילוֹ דְרִיסַת הָרֶגֶל אֵינִי מֵרַשָּׁא

לָכֵם לַעֲבוֹר בְּאַרְצָם שְׁלֹא בְרִשּׁוֹת. וּמִדְרֹשׁ

אֲגֻדָּה, עַד שִׁיבָא יוֹם דְרִיסַת כַּף רֶגֶל עַל הָרִי

הַזֵּיתִים, שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמְדוֹ רֶגְלָיו וְגו': יִרְשָׁא

לַעֲשׂוֹ. מֵאֲבָרָהֶם, עֶשֶׂר עֲמָמִים נִתְּתִי לוֹ,

שבעה לכם, וקיני וקניזי וקדמוני הן עמון
ומואב ושעיר, אחת מהם לעשו, והשתיים
לבני לוט, בשכר שהלך אתו למצרים
ושחק על מה שהיו אומרים על אשתו
אחותו היא, עשאו כבנו:

ו אכל תשברו מאתם בכסף
ואכלתם וגם מים תכרו
מאתם בכסף ושתיתם:

עבורא תזבנון מנהון בכסףא ותיכלון
ואף מיא תכרון מנהון בכסףא

וְתִשְׁתּוֹן:

תִּכְרוּ. לְשׁוֹן מִקָּה, וְכֵן אֲשֶׁר בְּרִיתִי לִי,

שֶׁכֶּן בְּכֹרֵי הַיָּם קוֹרִין לְמַכִּירָה כִּירָה:

וְכִי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בִּרְכֶּךָ בְּכָל

מַעֲשֶׂה יָדְךָ יָדַע לְכַתֶּךָ אֶת

הַמַּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה

אַרְבָּעִים שָׁנָה יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ

עִמָּךְ לֹא חֲסִרְתָּ דָּבָר:

אֲרִי יִי אֱלֹהֶיךָ בִּרְכֶּךָ בְּכָל עֲבַד יָדְךָ

סֶפֶק לָךְ צִרְכָּךְ בְּמַהְכָּךְ יֵת מִדְּבָרָא

רַבָּא הֵדִין דְּנֹן אֲרַבְּעִין שָׁנִין מִימְרָא

דִּי אֱלֹהֵךְ בְּסַעֲדָךְ לֹא מִנְעָתָא מְדַעֵם:

כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ. לְפִיכָךְ לֹא תִכְפוּ אֶת

טוֹבְתּוֹ לְהִרְאוֹת כֹּאִילוֹ אַתֶּם עֲנִיִּים, אֲלֹא

הִרְאוּ עֲצֻמְכֶם עֹשִׂירִים:

חֹנְפֵי עֲבֹר מֵאֵת אֲחֵינוּ בְּנֵי עֵשָׂו

הַיֹּשְׁבִים בְּשִׁעִיר מְדִירָךְ

הַעֲרֹבָה מֵאֵילָת וּמֵעֲצֵין גִּבֹּר

וְנֶפֶן וְנַעֲבֹר דָּרָךְ מִדְּבַר

מוֹאָב:

וְעֵבְרָנָא מְלֹות אַחֲוָנָא בְּנֵי עֵשָׂו דִּיתְבִּין

בְּשַׁעִיר מֵאֹרַח מִיִּשְׂרָאֵל מֵאֵילַת

וּמֵעֵצִיּוֹן גִּבֹּר וְאֶת־פְּנִינָא וְעֵבְרָנָא אֹרַח

מִדְּבַר דְּמוֹאָב:

וְנֶפֶן וְנַעֲבֹר. לְעַד צַפּוֹן, הַפְּכָנוּ פָּנִים

לְהַלֹּךְ רוּחַ מִזְרַחִית:

ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֵל תִּצַּר

אֶת מוֹאֵב וְאֶל תִּתְגָּר בָּם

מִלְחָמָה כִּי לֹא אֶתֶן לָךְ

מֵאֶרְצוֹ יִרְשָׁה כִּי לְבָנִי לוֹט

נִתַּתִּי אֶת עָרֵי יִרְשָׁה:

וְאָמַר יִי לִי לֹא תִצּוֹר עַל מוֹאֲבָאִי וְלֹא

תִּתְגָּרִי לְמַעַבְד עֲמָהוֹן קָרַב אֲרִי לֹא

אֶתֶן לָךְ מֵאֶרְעָה יִרְתָּה אֲרִי לְבָנִי לוֹט

יִהְיֶה יָת לְחֵית יִרְתָּה:

וְאֵל תִּתְגָּר וְגו'. לֹא אִסַּר לָהֶם עַל מוֹאֵב

אלא מלחמה, אבל מיראים היו אותם
ונראים להם כשהם מזויינים, לפיכך כתיב
ויגר מואב מפני העם, שהיו שוללים
ובוזזים אותם, אבל בבני עמון נאמר ואל
תתגר בם, שום גרוי, בשכר צניעות אמם,
שלא פרסמה על אביה כמו שעשתה
הבכירה, שקראה שם בנה מואב: ער. שם
המדינה:

הָאֲמִיּוֹת לְפָנֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּהָ עַם
גָּדוֹל וְרַב וְרַם פְּעֻנְקִים:

אִי־מִתְנִי מִלְקַדְמִין יְתִיבוּ בֶּה עִם רַב

וְסִגִּי וְתִקִּיף כְּגִבְרִיא:

הָאֲמִים לְפָנִים וְגו'. אַתָּה סְבוּר שִׁזּו אֶרֶץ

רַפָּאִים שֶׁנִּתְּתִי לֹו לְאַבְרָהָם, לְפִי שֶׁהָאֲמִים

שֶׁהֵם רַפָּאִים יֵשְׁבוּ בֶּה לְפָנִים, אֲבָל לֹא זֶו

הִיא, כִּי אוֹתָם רַפָּאִים הוֹרֵשְׁתִּי מִפְּנֵי בְנֵי

לֹוֹט, וְהוֹשַׁבְתִּים תַּחְתָּם:

יֵא רַפָּאִים יִחְשְׁבוּ אֵף הֵם

כְּעֶנְקִים וְהַמֵּאֲבִים יִקְרְאוּ לָהֶם

אֲמִים:

גְּבִרִין מִתְחַשְׁבִּין אַף אֲנוּן כְּגִבְרִיא

וּמוֹאֲבָאִי קָרָן לְהוֹן אֵימַתְנִי:

רפאים יחשבו וגו'. רפאים היו נחשבים

אותם אמים, כענקים הנקראים רפאים,

על שם שכל הרואה אותם ידיו מתרפות:

אמים. על שם שאימתם מוטלת על

הבריות, וכן ובשעיר ישבו החורים

ונתתים לבני עשו:

יב ובשעיר יושבו החורים

לפניהם ובני עשו יירשום

וַיֵּשְׁבֵי מִידוֹם מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ

תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יְשׁוּעָה

לְאֶרֶץ יִרְעָתוֹ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה

לָהֶם:

וּבְשִׁעִיר יְתִיבוּ חֲרָאֵי מִלְּקַדְמִין וּבְנֵי

עֲשׂוּ תַרְכֻּנוֹן וְשִׁצִּינוֹן מִקְדָּמִיהוֹן וַיְתִיבוּ

בְּאַתְרֵהוֹן כְּמָא דִּי עֶבֶד יְשׁוּעָה

לְאַרְעָא יִרְתֶּתָּהּ דִּיהֶב יִי לְהוֹן:

יִירֶשׁוּם. לְשׁוֹן הַזֹּה, כְּלוּמַר נָתַתִּי בָהֶם כַּח

שֶׁהָיוּ מוֹרִישִׁים אוֹתָם וְהוֹלְכִים:

יג עֲתָה קִמּוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת

נַחַל זָרֵד וְנַעֲבֹר אֶת נַחַל זָרֵד:

כֶּעֶן קוּמוּ וְעִבְרוּ לְכוּן יְתַּ נַחֲלָא דְזָרֵד

וְעִבְרֵנָא יְתַּ נַחֲלָא דְזָרֵד:

יד וְהַיָּמִים אֲשֶׁר הָלַכְנוּ מִקָּדֵשׁ

בְּרִנֵּעַ עַד אֲשֶׁר עָבַרְנוּ אֶת

נַחַל זָרֵד שְׁלֵשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה

עַד תָּם כָּל הַדֹּר אֲנִישֵׁי

הַמִּלְחָמָה   מִקְרָב   הַמַּחְנֶה

כֹּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם:

וַיּוֹמְיָא דִּי הִלְכְּנָא מִרְקַם גִּיּאָה עַד דִּי

עֲבַרְנָא יָת נַחֲלָא דְזָרַד תִּלְתִּין וְתַמְנִי

שָׁנִין עַד דְּסָף כָּל דְּרָא גְבַרִי מִגִּיּחִי

קָרְבָּא מִגּוּ מִשְׁרִיתָא כָּמָא דִּי קָיִים יִי

לְהוֹן:

טו וְגַם יָד יְהוָה הִיָּתָה בָּם

לְהַמָּם מִקְרָב הַמַּחְנֶה עַד

תַּמָּם:

וְאַף מִחָא מִן קָדָם יִי הִוֵּת בְּהוֹן

לְשִׁצִיּוֹתֵהוֹן מִגּוּ מִשְׁרִיתָא עַד דְּשְׁלִימוֹ:

הִיתָה בָּם. לְמַהֲר וּלְהוֹמֵם בְּתוֹךְ מ' שָׁנָה,

שְׁלֹא יִגְרַמוּ לְבִנְיָהֶם עוֹד לְהִתְעַכֵּב בְּמַדְבָּר:

מִזֵּי וַיְהִי כִּבְאֶשְׁר תַּמָּו כָּל אֲנָשִׁי

הַמִּלְחָמָה לָמוֹת מִקָּרֵב הָעָם:

וַהֲוָה כִּד שְׁלִימוֹ כָּל גְּבִירֵי מִגִּיחֵי קָרְבָּא

לְמַמַּת מִגּוּ עֲמָא:

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תָּמֹז וְגו'.

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

וּמִלִּיל יִי עָמִי לְמִיָּמָר:

וַיִּדְבֹּר ה' אֵלַי וְגו'. אַבְל מְשִׁילוֹחַ

הַמִּרְגָּלִים עַד כֹּאן לֹא נֹאמַר בַּפ' וַיִּדְבֹּר,

אַלֹּא וַיֹּאמֶר, לְלַמֶּדֶךָ שְׂכַל ל"ח שָׁנָה שֶׁהָיוּ

יִשְׂרָאֵל נִזְוָפִים, לֹא נִתְיַחַד עִמּוֹ הַדְּבוּר

בְּלִשְׁוֹן חֲבָה פָּנִים אֶל פָּנִים וַיֵּשׁוּב הַדְּעָת,

לְלַמֶּדֶךָ שֶׁאֵין הַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה עַל הַנְּבִיאִים,

אַלֹּא בִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל: אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה.

מבן עשרים שנה היוצאים בצבא:

יְהוָה אֶתְּהָ עֹבֵר הַיּוֹם אֶת גְּבוּל

מוֹאָב אֶת עָרַ:

אֶת עֹבֵר יוֹמָא דִּין יְת תַּחֲוֹם מוֹאָב יְת

לְחֵית:

אתה עובר היום את גבול מואב וגו'

וקרבת מול בני עמון וגו'. מכאן שארץ

עמון לצד צפון:

יְת וְקִרְבַּת מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן אֶל

תִּצְרֹם וְאַל תִּתְגַּר בָּם כִּי לֹא

אַתָּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן לָךְ

יִרְשָׁה כִּי לְבְנֵי לוֹט נְתַתִּיהָ

יִרְשָׁה:

וְתִקְרַב לְקַבֵּל בְּנֵי עַמּוֹן לֹא תִצּוּר

עֲלִיהוֹן וְלֹא תִתְגַּר לְמַעַבְד עַמְּהוֹן

קִרְב אֲרִי לֹא אַתָּן מֵאֶרֶעֱא בְנֵי עַמּוֹן

לָךְ יִרְתָּא אֲרִי לְבְנֵי לוֹט יִהְיֶתָּה

יִרְתָּא:

כֹּאֲרֵץ רַפָּאִים תַּחֲשֹׁב אַף הוּא

רַפָּאִים יֵשְׁבוּ בָּהּ לִפְנֵים

וְהַעֲמָנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זִמְזָמִים:

אֶרֶץ גְּבֻרִים מִתַּחֲשָׁבָא אַף הִיא

גְּבֻרִין יְתִיבוּ בָּהּ מִלְּקַדְמִין וְעַמּוֹנָאִי

קָרְנוּ לְהוֹן חֲשָׁבִי:

אֶרֶץ רַפָּאִים תַּחֲשֹׁב. אֶרֶץ רַפָּאִים נַחֲשֶׁבֶת

אַף הִיא, לְפִי שֶׁהַרַפָּאִים יֵשְׁבוּ בָּהּ לִפְנֵים,

אֲבָל לֹא זֶה הִיא שֶׁנִּתְּתִי לְאַבְרָהָם:

כא עַם גָּדוֹל וְרַב וְרַם כְּעַנְקִים

וַיִּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם

וַיִּירָשֵׁם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם:

עַם רַב וְסֹגִי וְתַקִּיף כְּגִבְרִיא וְשִׁצְנוֹן יִי

מִקֶּדֶם יְהוֹן וְתִרְכָּנוֹן וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן:

כב כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְבְנֵי עֵשָׂו

הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׁעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד

אֶת הָאֲחֵרֵי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם

וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

כָּמָא דִּי עֶבֶד לְבָנֵי עֵשָׂו דִּיתְבוּן

בְּשַׁעִיר דִּי שְׂצִי יְת חוֹרְאֵי מִקְדָּמִיהוֹן

וְתַרְכְּנוֹן וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן עַד יוֹמָא

הַדִּין:

כג וְהָעֲוִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצָרִים

עַד עֲזָה כַּכְּתָרִים הַיֹּצְאִים

מִכַּכְּתָר הַשְּׂמִידִם וַיֵּשְׁבוּ

תַּחְתָּם:

וְעוֹאֵי דִיתְבִּין בְּדַפִּיחַ עַד עֲזָה

קְפוּטָקֵאִי דְנִפְקוּ מִקְפוּטָקֵא שְׁצִיּוֹנוֹן

וַיְתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן:

והעוים היושבים בחצרים וגו'. עוים

מפלשתים הם, שעמהם הם נחשבים

בספר יהושע, שנאמר חמשת סרני

פלשתים העזתי והאשדודי והאשקלוני

והגתי והעקרוני והעוים, ומפני השבועה

שנשבע אברהם לאבימלך, לא יכלו

ישראל להוציא ארצם מידם, והבאתי

עליהם כפתורים והשמידום וישבו תחתם,

ועכשיו אתם מותרים לקחתה מידם:

כֹּד־קוֹמוּ סְעוּ וְעִבְרוּ אֶת נַחֲלֵי
אֶרֶנֶן רֵאָה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת
סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הָאֱמֹרִי
וְאֶת אֶרְצוֹ הַחֲלָל רֵשׁ וְהַתְּגָר
בּוֹ מִלְחָמָה׃

קוֹמוּ טוּלוּ וְעִבְרוּ יַת נַחֲלֵי דֶאֱרֵנוֹן
חֲזִי דְמִסְרִית בְּיָדְךָ יַת סִיחֹן מִלְכָּא
דְּחֶשְׁבּוֹן אֱמֹרָאָה וְיַת אֶרְעָה שְׂרִי
לְתַרְכוּתָהּ וְאֶתְגָּרִי לְמַעַבְד עֲמָה

קָרָבָא:

כֹּה הַיּוֹם הַזֶּה אֶחָל תֵּת פַּחְדְּךָ

וַיִּרְאֶתְךָ עַל פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת

כָּל הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן

שְׁמִיעָךְ וְרָגְזוּ וַחֲלוּ מִפָּנֶיךָ:

יֹמָא הַדִּין אֲשֶׁר לְמַתָּן זַעַתְךָ וְדַחֲלָתְךָ

עַל אִפֵּי עַמֲמִיָּא דִּי תַּחוּת כָּל שְׁמִיָּא

דִּי יִשְׁמְעוּן שְׁמִיעָךְ וַיִּזְעֻעוּן וַיִּדְחֻלּוּן מִן

קִדְמָךְ:

תחת כל השמים. למד, שעמדה חמה
למשה ביום מלחמת עוג, ונודע הדבר
תחת כל השמים:

כו וַאֲשַׁלַּח מַלְאָכִים מִמִּדְבָּר
קִדְמוֹת אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבֹּן
דְּבָרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר:

וּשְׁלַחִית אֲזַגְדִּין מִמִּדְבָּרָא דְקִדְמוֹת
לֹת סִיחֹן מֶלֶכָּא דְחֶשְׁבֹּן פְּתַגְמֵי
שְׁלָמָא לְמִימָר:

**ממדבר קדמות. אע"פ שלא צוני המקום
לקרוא לסיחון לשלום, למדתי ממדבר
סיני, מן התורה שקדמה לעולם, כשבא
הקב"ה ליתנה לישראל חזר אותה על
עשו וישמעאל, וגלוי לפניו שלא יקבלוה,
ואעפ"כ פתח להם בשלום, אף אני
קדמתי את סיחון בדברי שלום. דבר אחר
ממדבר קדמות, ממך למדתי שקדמת
לעולם, יכול היית לשלוח ברק אחד
ולשרוף את המצריים, אלא שלחתני מן
המדבר אל פרעה, לאמר שלח את עמי**

במתוך:

כו אַעֲבֹרָה בְּאַרְצֶךָ בְּדֶרֶךְ

בְּדֶרֶךְ אֱלֹהֶיךָ לֹא אָסוּר יָמִין

וּשְׂמֹאל:

אֲעֹבֵר בְּאַרְעֶךָ בְּאַרְחָא בְּאַרְחָא אֲזַל

לֹא אָסִיטִי יְמִינָא וּשְׂמֹאלָא:

כח אֲכַל בַּכֶּסֶף תִּשְׂבֵּרְנִי

וְאֲכַלְתִּי וַיְמִיּוּם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן לִי

וְשָׂתִיתִי רַק אַעֲבֹרָה בְּרַגְלִי:

עֲבוֹרָא בְּכֶסֶּפָּא תִּזְבֵּן לִי וְאִיכוֹל וּמִיָּא
בְּכֶסֶּפָּא תִּתֵּן לִי וְאַשְׁתִּי לְחוּד אֶעְבֵּר
בְּרַגְלִי:

כט כַּאֲשֶׁר עָשׂוֹ לִי בְּנֵי עַשׂוֹ
הִיִּשְׁבִּים בְּשַׁעִיר וְהַמּוֹאֲבִים
הִיִּשְׁבִּים בְּעָר עַד אֲשֶׁר אֶעְבֹּר
אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:

כמא די עֲבָדוֹ לִי בְּנֵי עַשׂוֹ דִּיתְבִּין

בְּשַׁעִיר וּמוֹאֲבָאִי דִּיתְבִּין בְּלַחֲתָ עַד

דְּאֶעְבֵּר יְתָ יִרְדְּנָא לְאַרְעָא דִּי אֱלֹהֵנָא

יְהִי לָנָא:

כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְנֵי עָשׂוּ. לֹא לְעֲנִין לְעַבֹּד

אֶת אֶרֶצָם, אֲלֹא לְעֲנִין מִכֹּר אוֹכַל וּמֵיִם:

עַד אֲשֶׁר אֶעְבֹּד אֶת הִירְדֵּן. מוֹסֵב עַל

אֶעְבֹּדָה בְּאַרְצָךְ:

לֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשָׁבוֹן

הַעֲבִירָנוּ בּוֹ כִּי הִקְשָׁה יְהוָה

אֱלֹהֵיךָ אֶת רוּחוֹ וְאֶמַּץ אֶת

לְבַבּוֹ לְמַעַן תֵּתּוֹ בְּיָדְךָ כִּיּוֹם

חַיָּה:

וְלֹא אָבִי סִיחֹן מִלְכָּא דְחֶשְׁבוֹן

לְמִשְׁבְּקָנָא לְמַעַבְר בְּתַחוּמָהּ אֲרִי

אֶקְשִׁי יְיָ אֱלֹהֶיךָ יְתֹ רוּחָהּ וְתַקִּיף יְתֹ

לֵבָה בְּדִיל לְמַמְסְרָהּ בְּיָדְךָ כִּיּוֹמָא

הַדִּין:

לֹא שִׁיטִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה

אֵלַי רֵאָה הַחֲלָתִי תַתּוֹ לְפָנֶיךָ

אֶת סִיחֹן וְאֶת אֲרָצוֹ הַחֵל רֵשׁ

לְרֵשֶׁת אֶת אֲרָצוֹ:

וְאָמַר יְיָ לִי חֲזִי שְׂרִיתִי לְמַמְסַר קְדָמְךָ

יְתָ סִיחֹן וְיֵת אֲרֵעָה שְׂרִי לְתַרְכוּתָהּ

לְמִירַת יְתָ אֲרֵעָה:

הַחֲלָתִי תַתּוֹ לְפָנֶיךָ. כִּפָּה שׁוֹר שֶׁל אֲמֹרִיִּים

שֶׁל מַעֲלָה תַחַת רַגְלֵיו שֶׁל מֹשֶׁה וְהַדְרִיכֵנו

עַל צִוְּאוֹ:

לב וַיֵּצֵא סִיחֹן לְקָרְאֲתֵנוּ הוּא

וְכָל עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה יִהְיֶה:

וַנִּפֶק סִיחֹן לְקַדְמוֹתָנָא הוּא וְכָל עַמּוֹ

לְאַגָּחָא קָרְבָּא לִיהֵי:

וַיֵּצֵא סִיחֹן. לֹא שָׁלַח בַּשְּׂבִיל עֹג לַעֲזֹר

לוֹ, לְלַמְדֹּךְ שֶׁלֹּא הָיוּ צָרִיכִין זֶה לַזֶּה:

לג וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ

וַנֶּךְ אֹתוֹ וְאֵת (בָּנוּ) בָּנָיו וְאֵת

כָּל עַמּוֹ:

וּמִסֵּרָהּ יְיָ אֱלֹהֵנָּה קִדְּמָנָה וּמַחֲנָה יְתֵהּ

וַיֵּת בְּנוֹהֵי וַיֵּת כָּל עַמָּהּ:

וְאֵת בְּנֵיוֹ. בְּנוֹ כְּתִיב, שֶׁהִיָּה לוֹ בֶּן גְּבוּר

כְּמוֹתָיו:

לֹד וְנִלְכָּד אֶת כָּל עֲרֵיוֹ בַּעֲת

הַחֹמָה וְנִחְרַם אֶת כָּל עִיר

מֵתָם וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף לֹא

הִשְׁאֲרָנוּ שְׂרִידִים:

וְכָבֵשְׁנָה יֵת כָּל קְרוֹוֵהֵי בְּעֶדְנָה הֵהִיָּא

וַגִּמְרֵנָּא יֵת כָּל קְרוֹי גְּבֵרִיא וְנִשְׂיָא

וְטַפְלָא לֹא אֶשְׁאַרְנָא מִשְׁזַב:

מתם. אנשים, בביזת סיחון נאמר בזזנו
לנו, לשון ביזה, שהיתה חביבה עליהם
ובוזזים איש לו, וכשבאו לביזת עוג כבר
היו שבעים ומלאים, והיתה בזויה
בעיניהם, ומקרעין ומשליכין בהמה
ובגדים ולא נטלו כי אם כסף וזהב, לכך
נאמר בזזנו לנו לשון בזיון, כך נדרש
בספרי בפ' וישב ישראל בשיטים:

לֹהֲרֹק הַבְּהֵמָה בְּזִזְנוֹ לָנוּ וְנִשְׁלַל

הָעָרִים אֲשֶׁר לְכַדָּנוּ:

לְחֹד בְּעִירָא בְּזָנָא לָנָא וְעַדִּי קְרוּיָא

דִּי כְּבִשְׁנָא:

לוּ מִנְעַרְעַר אֲשֶׁר עַל שְׂפַת נַחַל

אַרְנֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בַּנַּחַל וְעַד

הַגְּלָעַד לֹא הָיְתָה קְרוּיָה אֲשֶׁר

שָׁגְבָה מִמֶּנּוּ אֶת הַכָּל נָתַן

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ:

מֵעֶרְעֵר דִּי עַל כִּיָּה נִחֲלָא דְאַרְנֹן

וְקִרְתָּא דִּי בְנִחֲלָא וְעַד גְּלַעַד לֹא הָיוּ

קִרְתָּא דִּי תִקְפֹּת מִנָּנָא יֵת כֹּלָא מִסֵּר

יִי אֱלֹהֵנָא קְדָמָנָא:

לֹא רַק אֶל אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן לֹא

קִרְבַּת כָּל יַד נִחֲלָא יִבְקֹ וְעֵרִי

חֲחֹר וְכֹל אֲשֶׁר צָוָה יְחֻזָּה

אֱלֹהֵינוּ:

לְחֹד לְאֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן לֹא קִרְבַּתָּא

כָּל כִּיָּה נַחֲלָא יוֹבְקָא וְקָרוֹי טוֹרָא וְכָל

דִּי פַקִיד יִי אֱלֹהֵנָא:

כָּל יַד נַחֲלָא יִבְקָא. כָּל אַצֵּל נַחֲלָא יִבְקָא: וְכָל

אֲשֶׁר צוּה ה' אֱלֹהֵינוּ. שְׁלָא לְכַבּוּשׁ,

הַנַּחֲנוּ:

דברים פרק-ג

א וַיִּכְּפוּ וַנַּעַל דְּרֹךְ הַבַּשָּׁן וַיֵּצֵא

עֹזַג מֶלֶךְ הַבַּשָּׁן לְקַרְאֲתָנוּ הוּא

וְכָל עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדָרְעִי:

וְאֶת־פָּנֶינָא וּסְלָקְנָא אֶרֶח דְּמִתְנָן וְנִפְק

עֹג מִלְכָּא דְּמִתְנָן לְקַדְמוּתָנָא הוּא

וְכָל עֵמָּה לֹא־גָחַא קִרְבָּא אֲדָרְעִי:

וּנִפְן וְנַעֲלָ. כָּל צַד צָפוֹן הוּא עֲלִיָּה:

ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֵל תִּירָא

אֹתוֹ כִּי בִידֶךָ נִתַּתִּי אֹתוֹ וְאֵת

כָּל עַמּוֹ וְאֵת אֶרְצוֹ וַעֲשִׂיתָ לוֹ

כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ

הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבֹּן:

וַאֲמַר ייִ לִי לֹא תִדְחַל מִנִּיהָ אֲרִי בִידֶךָ

מִסָּרִית יִתֶּה וְיִת כָּל עֲמִה וְיִת אֶרְעָה

וְתַעֲבֹד לָהּ כָּמָא דִּי עֲבַדְתָּא לְסִיחֹן

מִלְכָּא דְאַמְרָאָה דִּי יִתֵּב בְּחֶשְׁבֹּן:

אַל תִּירָא אוֹתוֹ. (בדה סא.) וּבִסִּיחֹן לֹא הוּצַרְךָ

לֵאמֹר אַל תִּירָא אוֹתוֹ, אֲלֹא מִתִּירָא הִיָּה

מִשֶּׁה שְׁלֹא תַעֲמֹד לוֹ זְכוֹת שִׁשְׁמִשׁ

לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּבֹא הַפְּלִיט, וְהוּא עֹגֵג:

וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַם

אֶת עֹגֵג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וְאֶת כָּל

עַמּוֹ וְנִכְחוּ עַד בְּלֹתִי הַשָּׂאִיר

לֹא שָׁרִיד:

וּמִסֵּר יְיָ אֱלֹהֵנָּה בִּידְנָא אֶף יָת עוֹג

מִלְכָּא דַּמֶּתְנָן וְיָת כָּל עַמָּהּ וּמַחֲנוּהִי

עַד דְּלֹא אֶשְׁתָּאֵר לָהּ מִשִּׁזְב:

דַּ וְנִלְכֹּד אֶת כָּל עָרָיו בָּעֵת

הַחֹוָא לֹא הִיתָה קָרִיָּה אֲשֶׁר

לֹא לְקַחְנוּ מֵאֲתָם שְׂשִׁים עִיר

כָּל חֶבֶל אֶרֶץ מִמְּלָכַת עוֹג

בְּבִשָּׁן:

וּבְבִשָּׁן יֵת כָּל קְרוֹוְהִי בְּעֵדְנָא הֵהִיא
לֹא הֵוֹת קִרְתָּא דִּי לֹא נִסְבְּנָא מִנְהוֹן
שְׁתִּין קְרוֹוִין כָּל בֵּית פִּלְךְ טָרְכוֹנָא
מִלְכוּתָא דְעוֹג בְּמִתְנָן:

חבל ארגב. מתרגמינן בית פלך טרכונא,
וראיתי תרגום ירושלמי במגלת אסתר
קורא פלטיין טרכונין, למדתי חבל ארגוב
הפרכיא היכל מלך, כלומר שהמלכות
נקראת על שמה, וכן את הארגוב

דמלכים, אצל היכל מלך הרגו פקח בן
רמליהו לפקחיה, למדתי שכך נקראת שם
ההפרכיא:

ה כל אלה ערים בצרות חומה
גבהה דלתים ובריח לבד
מערי הפרזי הרבה מאד:

כל אליו קרוין פריכן מקפן שור רם
דילהן דשין ועברין בר מקרוי פצחיא
סגי לחדא:

מערי הפרזי. פרזות ופתוחות בלא חומה,

וכן פרזות תשב ירושלים:

וּנְחָרָם אֹתָם כִּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ

לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֲשַׁבּוֹן הַחֲרָם כָּל

עִיר מֵתָם הַנָּשִׁים וְהַטָּף:

וְגִמְרָנָא יִתְהוֹן כָּמָא דִּי עֲבַדְנָא לְסִיחֹן

מֶלֶכָא דְחֲשַׁבּוֹן גַּמַר כָּל קְרוֹי גְּבַרְיָא

נִשְׂיָא וְטַפְלָא:

החרם. לשון הזה, הלוך וכלות:

וְכָל־הַבְּהֵמָה וְשָׁלַל הָעֲרִים

בְּזִזְנוּ לָנוּ:

וְכָל־בְּעִירָא וְעַד־קְרוֹיָא בְּזִנָּא לָנָא:

ח וַנִּקַּח בָּעֵת הַהִוא אֶת־הָאָרֶץ

מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר

בָּעִבְרָה הַיַּרְדֵּן מִנַּחֲלֵי אֲרֻנֹן עַד

הַר־חֶרְמוֹן:

וַנִּסְבְּנָא בְּעַדְנָא הָהִיא יְתֵ אֲרַעָא מִיַּד

תַּרְיִן מַלְכֵי אֱמֹרָאָה דִּי בָּעִבְרָא

דִּירְדְּנָא מִנְחָלָא דְאַרְנַן עַד טוֹרָא

דְּחֶרְמוֹן:

מיד. מרשות:

ט צידנים יקראו לחֶרְמוֹן שְׂרִין

וְהֶאֱמַרְי יִקְרָאוּ לוֹ שְׁנִיר:

צידנאי קראן לחֶרְמוֹן סְרִין וְאִמְרֵי

קִרְאָן לָהּ טוֹר תִּלְגָּא:

צידנים יקראו לחֶרְמוֹן וגו'. ובמקום אחר

הוא אומר ועד הר שיאן הוא חֶרְמוֹן, הרי

לֹא אַרְבַּעַה שְׁמוֹת, לָמָּה הוּצַרְכוּ לִיכְתֹּב,
לְהַגִּיד שִׁבַּח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיוּ אַרְבַּעַה
מַלְכוּיֹת מִתְּפָאֲרוֹת בְּכָךְ, זֶה אוֹמֶרֶת עַל
שְׁמִי יִקְרָא וְזֶה אוֹמֶרֶת עַל שְׁמִי יִקְרָא:
שֵׁנִיר. הוּא שֶׁלֹּג בִּלְשׁוֹן אֲשַׁכְנַז וּבִלְשׁוֹן
כְּנַעֲנִי:

כָּל עֲרֵי הַמִּישׁוֹר וְכָל הַגְּלֵעָד
וְכָל הַבָּשָׁן עַד סִלְכָּה וְאַדְרָעִי
עֲרֵי מַמְלַכַת עֹז בַּבָּשָׁן:

כָּל קְרוֹי מִיִּשְׂרָאֵל וְכָל גְּלֵעָד וְכָל מַתָּנָן

עַד סִלְכָּה וְאַדְרֵעִי קְרוֹי מִלְכוּתָא דְּעוֹג

בְּמִתְנָן:

יֵא כִּי רַק עוֹג מְלִךְ הַבְּשָׁן

נִשְׁאַר מִיֵּתֶר הָרַפָּאִים הֵנָּה

עַרְשֹׁן עֶרֶשׁ בְּרִזְל הֵלֵךְ הוּא

בְּרַב־תַּבְת בְּנֵי עַמּוֹן יִשַׁע אַמּוֹת

אַרְכָּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רַחְבָּהּ

בְּאַמַּת אִישׁ:

אֲרִי לְחוּד עוֹג מִלְכָּא דְּמִתְנָן אֲשַׁת־אֲר

מִשְׁאֵר גְּבֻרִיא הָא עֲרִסָה עֲרִסָא

דְּפִרְזִילָא הֵלָא הִיא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן

תִּשַׁע אַמִּין אֲרַכָּה וְאַרְבַּע אַמִּין פְּתִיָּה

בְּאַמַּת מֶלֶךְ:

מִיתַר הַרְפָּאִים. שְׁהַרְגוּ אֶמְרַכָּל וְחַבִּירִיו

בַּעֲשֵׁתְרוֹת קַרְנִים, וְהוּא פֶלֶט מִן

הַמֶּלֶחֶמָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּבֹא הַפְּלִיט, זֶהוּ עֹג:

בְּאַמַּת אִישׁ. בְּאַמַּת עֹג:

יב וְאֵת הָאָרֶץ הַזֹּאת יִרְשְׁנוּ

בְּעֵת הַהוּא מִן־עֲרֵעַר אֲשֶׁר עַל

נַחֲלֵ אֲרָנֶן וַחֲצֵי הָהָר הַגִּלְעָד

וְעָרֵיו נָתַתִּי לְרֵאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

וְיַת אֲרֻעָא הָדָא יִרְיֶתְנָא בְּעַדְנָא הָהִיא

מֵעֲרֵער דִּי עַל נַחֲלָא דְאֲרָנֶן וּפְלָגוֹת

טוֹרָא דְגִלְעָד וְקְרוּוֹהִי יְהֻבִית לְשִׁבְטָא

דְּרֵאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְטָא דְגָד:

וְאֵת הָאָרֶץ הַזֹּאת יִרְשֶׁנוּ בְּעַת הַהִוא.

הַאֲמֹרָה לְמַעַלָּה, מִנַּחֲלֵ אֲרָנֶן וְעַד הָהָר

חֶרְמוֹן: מֵעֲרֵער אֲשֶׁר עַל נַחֲלֵ אֲרָנֶן.

אֵינוּ מַחֲזִיבֵר לְרֵאשֵׁי שֵׁשׁ מִקְרָא אֲלָא

לסופו, על נתתי לראובני ולגדי, אבל

לענין ירושה עד הר חרמון היה:

יג וַיֵּתֶר הַגִּלְעָד וְכָל הַבְּשָׁן

מִמֶּלֶכֶת עֹג נָתַתִּי לְחֹצֵי

שִׁבְט הַמְּנַשֶּׁה כֹּל חֶבְל הָאֲרָגָב

לְכָל הַבְּשָׁן הַחֹמָא יִקְרָא אֶרֶץ

רַפָּאִים:

ושאר גלעד וכל מתנן מלכותא דעוג

יהבית לפלגות שבטא דמנשה כל

בֵּית פֶּלֶךְ טָרְכוֹנָא לְכָל מִתְנָן הֵהוּא

מִתְקַרִי אֶרְעָא גְבַרְיָא:

ההוא יקרא ארץ רפאים. היא אותה

שנתתי לאברהם:

יִדְיָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת כָּל

חֶבֶל אֶרֶגֶב עַד גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי

וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל

שְׁמוֹ אֶת הַבָּשָׁן חֹזֵת יִאִיר עַד

הַיּוֹם הַזֶּה:

יֵאֵיר בַּר מְנַשֶּׁה נָסִיב יָת כָּל בֵּית פִּלְךָ

טָרְכוֹנָא עַד תַּחֲוֹם גְּשׁוּרָאָה וְאַפְקִירוֹם

וְקָרָא יְתָהוֹן עַל שְׂמָהּ יָת מִתָּנָן כַּפְרָנִי

יֵאֵיר עַד יוֹמָא הַדִּין:

טו שְׁבִיעִי וְלִמְכִיר

נָתַתִּי אֶת הַגְּלָעָד:

וְלִמְכִיר יְהִבִּית יָת גְּלָעָד:

טז וְלָרְאָאוּבְנֵי וְלַגְדֵי נָתַתִּי מִן

הַגִּלְעָד וְעַד נַחַל אֲרֶנָּן תּוֹךְ

הַנַּחַל וְגִבֹּל וְעַד יַבֵּק הַנַּחַל

גִּבּוֹל בְּנֵי עַמּוֹן:

וְלִשְׁבָּטֹא דְרֹאוּבֵן וְלִשְׁבָּטֹא דְגָד יִהְיֶינָה

מִן גִּלְעָד וְעַד נַחַל אֲרֶנָּן גּוֹ נַחֲלֹא

וּתְחוּם וְעַד יוֹבֶקָא דְנַחֲלֹא תְחוּם בְּנֵי

עַמּוֹן:

תּוֹךְ הַנַּחַל וְגִבּוֹל. כָּל הַנַּחַל וְעוֹד מֵעַבֵּר

לְשַׁפְתּוֹ, כְּלוּמָר עַד וְעַד בְּכָל זִיּוֹתָר

מכאן:

יִזְכֹּר וְהָעֲרֵבָה וְהִירְדֵּן וְגִבְלֵי

מִכְנֶנֶת וְעַד יַם הָעֲרֵבָה יָם

הַמֶּלֶח תַּחַת אֲשֵׁרֹת הַפְּסָגָה

מִזְרָחָה:

וּמִיִּשְׂרָאֵל וִירְדֵּנָא וְתַחֲוִמָּהּ מִגִּנוֹסֵר וְעַד

יָמָא דְּמִיִּשְׂרָאֵל יָמָא דְּמֶלְחָא תַּחֲוֹת

מִשְׁפָּךְ מִרְמַתָּא מְדִינָחָא:

מכנרת. מעבר הירדן המערבי היה,

וְנָחֳלַת בְּנֵי גֹד מֵעֶבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי, וְנָפֹל
בְּגֹזְרֵלָם רוֹחֵב הַיַּרְדֵּן כְּנֶגְדָם וְעוֹד מֵעֶבֶר
לְשַׁפְּתוֹ עַד כְּנֶרֶת, וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר וְהַיַּרְדֵּן
וְגִבּוֹל, הַיַּרְדֵּן וּמֵעֶבֶר לוֹ:

יְיָ וְאַצִּו אֶתְכֶם בְּעֵת הַהוּא
לֵאמֹר יְיָהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם
אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ
חֲלוּצִים תַּעֲבֹרוּ לִפְנֵי אֱחֵיכֶם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל בְּנֵי חֵיל:

וּפִקְדִית יִתְּכֹן בְּעֶדְנָא הֵהִיא לְמִימַר יִי

אֱלֹהֵכֹן יֵהֵב לְכֹן יֵת אֶרְעָא הָדָא

לְמִירְתָּהּ מְזֻזִין תַּעֲבֵרוֹן קָדָם אַחֵיכֹן

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל מְזֻזֵי חֵילָא:

וּאֲצֹ אַתְכֶם. לְבְנֵי רְאוּבֵן וְגַד הִיא מְדַבֵּר:

לְפָנֵי אַחֵיכֶם. הֵם הֵיוּ הוֹלְכִים לְפָנֵי

יִשְׂרָאֵל לְמַלְחָמָה, לְפִי שֶׁהֵיוּ גְבוּרִים

וְאוֹיְבִים נוֹפְלִים לְפָנֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר וְטָרַף

זָרוֹעַ אֶף קִדְקֵד:

חִסְלַת פֶּרֶשֶׁת אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים:

יֵטֶרְקוּ נְשִׁיכֶם וְטַפְּכֶם וּמִקְנֵכֶם
יֵדְעוּתִי כִּי מִקְנֶה רַב לָכֶם
יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי
לָכֶם:

לְחֹד נְשִׁיכֹן וְטַפְּלֹן וּבְעִירֹן
יֵדְעֵנָּה אֲרִי בְּעִיר סִגִּי לְכֹן יֵתְבוֹן
בְּקִרְוֵיכֹן דִּי יִהְיֶית לְכֹן:

בַּמִּפְטִיר עַד אֲשֶׁר

יְנִיחַ יְהוָה לְאַחֵיכֶם כַּכֶּם

וַיִּרְשׁוּ גַם הֵם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם בְּעֶבֶר

הַיַּרְדֵּן וּשְׁבַתָּם אִישׁ לִירֵשָׁתוֹ

אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם:

עַד דִּי יְנִיחַ יי לְאַחֵיכֶם כּוֹתֶכֶן וַיִּרְתּוּ

אֶף אֲנוּן יֵת אֶרֶעָ דִּי אֱלֹהֵכֶם יֵהב

לְהוֹן בְּעֶבְרָא דִּירְדְנָא וַתְּתוּבוּן גְּבַר

לִירְתָתָהּ דִּי יֵהֲבִית לָכֶם:

כֹּא וְאַתָּה יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בָּעֵת

הַהוּא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הִרְאֵת אֶת

כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

לְשָׁנִי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה כֵּן

יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל הַמַּמְלָכוֹת

אֲשֶׁר אֶתָּה עֹבֵר שָׁמָּה׃

וַיֵּת יְהוֹשֻׁעַ פִּקְדֹת בְּעֶדְנָא הֵהִיא

לְמִימַר עֵינֶיךָ חֲזָאן יֵת כָּל דִּי עֶבֶד יִי

אֶלְהֵכוֹן לְתֵרִין מַלְכֵיָא הָאֵלִין כֵּן יַעֲבֹד

יִי לְכֹל מַלְכוּתָא דִּי אֲתָ עֵבֶר לְתִמְן:

כב לא תִירָאֻם כִּי יִהְיֶה

אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם:

לֹא תִדְחֲלוּן מִנֶּהוּן אֲרִי יִי אֱלֹהֵכֶם

מִימָרָה מְגִיחַ לְכוּן: ססס:

כרשת

ואתחנן

עם אונקלוס ורש"י

פרשת ואתחנן

כג וְאַתְּ־חֲנֹן אֵל יְהוָה בָּעֵת

הַזֹּאת לֵאמֹר:

וְצִלִּיתִי קָדָם יְיָ בְּעַדְנָא הֵהִיא לְמִימָר:

ואתחנן. אין חנון בכל מקום אלא לשון

מתנת חנם, אע"פ שיש להם לצדיקים

לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים

מאת המקום אלא מתנת חנם, לפי שאמר

לו וחנותי את אשר אחון, אמר לו בלשון

ואתחנן. דבר אחר, זה אחד מעשרה

לשונות שנקראת תפלה, כדאיתא בספרי:

בעת ההיא. לאחר שכבשתי ארץ סיחון

ועוג דמיתי שמא הותר הנדר: לאמר. זה

אחד משלשה מקומות שאמר משה לפני

המקום, איני מניחך עד שתודיעני אם

תעשה שאלתי אם לאו:

כד אֶדְנִי יְיָ הִנֵּה אֶתָּה הַחֲלוּת

לְהִירְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גִּדְּלֶךָ

וְאֶת יָדְךָ הַחֲזִקָה אֲשֶׁר מִי אֵל

בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה

כְּמַעֲשֵׂיךָ וְכַגְּבוּרָתְךָ:

יְיָ אֱלֹהִים אַתָּה שְׂרִיתָ לְאַחֲזָה יְת

עֲבָדְךָ יְת רַבּוּתְךָ וְיְת יָדְךָ תִּקְפֹּתָא דִּי

אַתָּה הוּא אֱלֹהֵא דְשִׁכְנִתְךָ בְּשָׁמַיָא

מְלַעֲלָא וְשִׁלִּיט בְּאַרְעָא וְלִית דִּיעֲבֹד

כְּעוֹבְדֶיךָ וְכַגְּבוּרָתְךָ:

ה' אֱלֹהִים. רַחוּם בְּדִין: אַתָּה הַחֲלוּת

לְהִירָאוֹת אַתָּה עֲבָדְךָ. פֶּתַח לְהִיּוֹת עוֹמֵד

ומתכלל אע"פ שנגזרה גזירה, אמר לו
ממך למדתי, שאמרת לי ועתה הניחה לי,
וכי תופס הייתי בך, אלא לפתוח פתח
שבי תלוי להתכלל עליהם, כמו כן הייתי
סבור לעשות עכשיו: את גדלך. זו מדת
טובך, וכן הוא אומר, ועתה יגדל נא כח
ה': ואת ידך. זו ימינך, שהיא פשוטה לכל
באי עולם: החזקה. שאתה כובש ברחמים
את מידת הדין החזקה: אשר מי אל וגו'.
אינך דומה למלך בשר ודם, שיש לו
יועצין וסנקתדרין, הממחין בידו כשרוצה

לַעֲשׂוֹת חֶסֶד וּלְעֲבוֹר עַל מִדּוֹתָיו, אַתָּה אֵין
מִי יִמָּחֶה בִּידְךָ אִם תִּמְחֹל לִי וּתְבַטֵּל
גְּזִירַתְךָ. וּלְפִי פִשּׁוּטוֹ, אַתָּה הַחֲלוֹת
לְהִרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ, מִלְחַמַת סִיחּוֹן וְעֹג,
כְּדַכְּתִיב רֵאָה הַחֲלוֹתִי תַת לִפְנֶיךָ, הִרְאֵנִי
מִלְחַמַת ל"א מַלְכִּים:

כֹּה אֶעֱבְרָה נָא וְאַרְאֶה אֶת
הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֶבֶר
הַיַּרְדֵּן הַחָדָר הַטּוֹב הַזֶּה
וְהַלְבֵּנִי:

אֶעֱבֹר כְּעֵן וְאַחֲזִי יָת אֶרְעָא טַבָּתָא דִּי

בְּעֵבְרָא דִּירְדְנָא טוֹרָא טַבָּא הָדִין וּבֵית

מִקְדָּשָׁא:

אעברה נא. אין נא אלא לשון בקשה:

ההר הטוב הזה. זו ירושלים: והלבנון. זה

בית המקדש:

כו וַיִּתְּעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם

וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהֵי וַיֹּאמֶר יְהוָה

אֱלֹהֵי רַב לָךְ אֵל תּוֹסֵף דְּבַר

אֵלֵי עוֹד בְּדַבָּר הַזֶּה:

וְהָיָה רִגְזִי מִן קֶדֶם יְיָ עָלַי בְּדִילְכוֹן וְלֹא
קָבִיל מְנִי וְאָמַר יְיָ לִי סִגִּי לָךְ לֹא
תוֹסֵף לְמַלְלָא קֶדְמִי עוֹד בַּפֶּתַח מֶאֱדָמָה
הַדִּין:

וַיַּעֲבֹר ה' . נִתְמַלֵּא חֲמָה: לְמַעַנְכֶם.
בְּשִׁבְלֵכֶם, אַתֶּם גִּרְמַתֶּם לִי, וְכֵן הוּא אֹמֵר,
וַיִּקְצִיפוּ עָלַי מִי מְרִיבָה וִירֵעַ לְמַעַשֵׁה
בְּעִבּוּרִי: רַב לִךְ. שְׁלֹא יֹאמְרוּ, הֲרַב כְּמָה
קָשָׁה, וְהִתְלַמִּיד כְּמָה סָרְבַּן מִפְּצִיר. דְּבַר

אחר רב לך, הרבה מזה שמור לך, רב טוב
הצפון לך:

בו עליה ראש הפסגה ושא
עיניך ימה וצפנה ותימנה
ומזרחה וראה בעיניך כי לא
תעבר את הירדן הזה:

סק לריש רמתא וזקוף עיניך
למערבא ולצפונא ולדרומא
ולמדינתא וחי בעיניך ארי לא תעבר

יֵת יִרְדְּנָא הֵדִין:

וראה בעיניך. בקשת ממני ואראה את
הארץ הטובה, אני מראה לך את כולה,
שנאמר ויראהו ה' את כל הארץ:

בה ויצו את יהושע וחזקתו
ואמץהו כי הוא יעבר לפני
העם הזה והוא ינחיל אותם
את הארץ אשר תראה:

ופקד ית יהושע ותקפהי ואלמהי ארי

הוא יַעֲבֹר קָדָם עַמָּא הַדִּין וְהוא יַחֲסֹן

יִתְּהוֹן יֵת אֶרְעָא דִּי תַחֲזִי:

וַצוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ. עַל הַטְּרָחוֹת, וְעַל

הַמַּשָּׂאוֹת, וְעַל הַמְּרִיבוֹת: וְחִזְקָהוּ

וְאַמְצָהוּ. בַּדְּבָרִיד, שֶׁלֹּא יֵרֶךְ לְבוֹ לֹזְמֵר,

כַּשֶּׁם שֶׁנַּעֲנֵשׁ רַבִּי עֲלֵיהֶם כֵּךְ סוֹפִי לִיעֲנֵשׁ

עֲלֵיהֶם, מִבִּטְיָחוֹ אֲנִי, כִּי הוּא יַעֲבֹר וְהוּא

יִנְחִיל: כִּי הוּא יַעֲבֹר. אִם יַעֲבֹר לִפְנֵיהֶם

יִנְחִלוּ, וְאִם לֹא יִנְחִלוּ. וְכֵן אֶתָּה מוֹצֵא

כַּשֶּׁשְׁלַח מִן הָעָם אֶל הָעֵי, וְהוּא יֵשֵׁב, וְיִכּוּ

מֵהֶם אֲנָשֵׁי הָעֵי וְגו', וְכִיּוֹן שֶׁנִּפְּלָה עַל פְּנֵיו,

אמר לו קום לך, קם לך כתיב, אתה הוא
העומד במקומך ומשלח את בני
למלחמה, למה זה אתה נופל על פניך, לא
בך אמרתי למשה רבך, אם הוא עובר
עוברין ואם לאו אין עוברין:

כט וַנֵּשֶׁב בַּגִּיאַ מוֹל בֵּית
פְּעוֹר:

וַיִּתְּבֵנָה בְּחִילָתָא לְקַבֵּל בֵּית פְּעוֹר:
ונשב בגיא וגו'. ונצמדתם לעבודת
אלילים, ואעפ"כ ועתה ישראל שמע אל

הַחֲקִים, וְהַכֹּל מֵחֹל לָךְ, וְאֲנִי לֹא זָכִיתִי
לִימְחֹל לִי:

דברים פרק-ד

א וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֵל
הַחֲקִים וְאֵל הַמְּשַׁפְּטִים אֲשֶׁר
אֲנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת
לְמַעַן תַּחֲיוּ וּבִאתֶם וִירְשֶׁתֶם
אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵיכֶם נָתַן לָכֶם:

וְכַעַן יִשְׂרָאֵל שְׁמַע לְקִימִיא וּלְדִינִיא

דִּי אֲנָא מַאֲלַף יִתְכוֹן לְמַעַבַּד בְּדִיל

דְּתִיחוֹן וְתִיתוֹן וְתִירְתוֹן יְת אֲרַעָא דִּי

יִי אֱלֹהֵא דְאַבְהַתְכוֹן יְהִי לְכוֹן:

ב לֹא תִסְפוּ עַל הַדָּבָר אֲשֶׁר

אֲנֹכִי מַצִּיחַ אֶתְכֶם וְלֹא

תִּגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לְשִׁמּוֹר אֶת

מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר

אֲנֹכִי מַצִּיחַ אֶתְכֶם:

לֹא תוֹסֵפוֹן עַל פִּתְגָמָא דִּי אֲנָא מִפְקֵד

יְתִכּוֹן וְלֹא תִמְנַעוֹן מִנֵּה לְמִטֵּר יֵת

פְּקוּדֵיָא דִּי אֱלֹהֵכּוֹן דִּי אֲנָא מִפְקֵד

יְתִכּוֹן:

לֹא תוֹסִיפוּ. כְּגוֹן חֲמֵשׁ פִּרְשִׁיּוֹת בַּתְּפִלִּין,

חֲמֵשׁ מִיָּנִין בַּלּוּלָב, וְחֲמֵשׁ צִיצִיּוֹת, וְכוּן

לֹא תִגְרַעוּ:

ג עֵינֵיכֶם הֲרֹאוֹת אֶת אֲשֶׁר

עֲשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל

הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַּעַל

פְּעֹר הַשְּׂמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

מִקֶּרְבֶּךָ:

עֵינֵיכֹן חָזַן יְתֵ דִי עֶבֶד יִי בַּבַּעַל פְּעֹר

אֲרִי כָּל גִּבֹּרָא דִי אֲזַל בְּתַר בַּעַל פְּעֹר

שְׂצִיָּה יִי אֱלֹהֶךָ מִבֵּינֶךָ:

ד וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בִּיהוָה

אֲלֹהֵיכֶם חַיִּים כְּלָכֶם הַיּוֹם:

וְאַתּוֹן דְּאֲדַבְּקַתּוֹן בְּדַחֲלָתָא דִּיִּי

אֱלֹהֵינוּ קִיָּמִין כָּל־כּוֹן יוֹמָא דִּין:

ה טוֹנִי רֵאָה לְמִדַּתִּי

אֶתְכֶם חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים כֹּאֲשֶׁר

צִוֵּנִי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת כֵּן

בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם

בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

חֲזוּ דְאֵלְפִית יִתְכוֹן קִיָּמִיא וְדִינִיא כִּמָּא

דִּי פִקְדָנִי יִי אֱלֹהֵי לְמַעַבְדְּ כֵן בְּגוֹ

אַרְעָא דִּי אַתּוֹן עֲלִין תַּמָּן לְמִירְתָּהּ:

וְשִׁמְרָתֶם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הוּא

חֲכַמְתֶּכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי

הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוֹן אֶת כָּל

הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם

חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה:

וְתִטְרוֹן וְתַעֲבְדוֹן אֲרִי הִיא חֲכַמְתְּכוֹן

וְסוֹכְלַתְנוּתְכוֹן לְעֵינֵי עַמִּמִּיא דִּי

יִשְׁמְעוֹן יְת כָּל קִימִיא הָאֵלִין וַיִּמְרוּן

לְחוֹד עִם חֲכִים וְסוֹכְלָתָן עֲמָא רַבָּא

הָדִין:

וּשְׁמַרְתֶּם. זֶה מִשְׁנָה: וַעֲשִׂיתֶם. כַּמְשַׁמְעוּ:

כִּי הוּא חֲכַמְתְּכֶם וּבִינַתְכֶם וְגו'. בְּזֹאת

תַּחֲשַׁבּוּ חֲכָמִים וְנְבוֹנִים לְעֵינֵי הָעַמִּים:

זְכִּי מִי גִוִּי גָדוֹל אֲשֶׁר לוֹ

אֱלֹהִים קְרִבִּים אֵלָיו כִּיחֻזָּה

אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קְרִיאָנוּ אֵלָיו:

אֲרִי מִן עַם רַב דִּי לֵה אֱלֹהָא קָרִיב לֵה

לְקַבֵּלָא צְלוֹתָהּ בְּעֵדָן עֲקִיתָהּ פִּי

אֱלֹהֵנָא בְּכָל עֵדָן דְּאַנְחֵנָא מִצִּלִּין

קְדָמוֹהִי:

ח וְיָמֵי גֹוִי גָדוֹל אֲשֶׁר לוֹ חֲקִים

וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקָם כָּכָל הַתּוֹרָה

הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן

לְפָנֵיכֶם הַיּוֹם:

וּמִן עַם רַב דִּי לֵה קִיָּמִין וְדִינִין

קְשִׁיטִין כָּכֹל אֲוִרִיתָא הֵדָא דִּי אֲנָא

יְהִיב קַדְמִכוֹן יוֹמָא דִּין:

חֲקִים וּמַשְׁפָּטִים צְדִיקִים. הַגּוֹנִים
וּמַקּוּבָלִים:

ט רַק הַשְׁמָר לָךְ וְשִׁמּוֹר נַפְשֶׁךָ

מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים

אֲשֶׁר רָאִו עֵינֶיךָ וּפֶן יִסּוּרוּ

מִלְּבַבְךָ כֹּל יָמֶי חַיֶּיךָ

וְחֹדְעָתָם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ:

לְחֹד אֶסְתֵּמַר לָךְ וְטַר נִפְשֶׁךָ לְחֹדָא

דִּילְמָא תַנְשִׁי יָת פְּתַגְמִיָא דִּי חֲזוּ

עֵינֶיךָ וְדִילְמָא יַעֲדוֹן מְלַבֵּךְ כֹּל יוֹמֵי

חַיֶּיךָ וְתַהוֹדְעֵנוּן לְבַנֶּיךָ וְלַבְנֵי בְנֶיךָ:

רַק הַשְׁמַר לָךְ וְגו' פֶּן תִּשְׂכַּח אֶת

הַדְּבָרִים. אַז, כִּשְׁלֹא תִשְׂכַּחוּ אוֹתָם

וְתַעֲשׂוּם עַל אֲמַתָּתָם, תַּחֲשַׁבוּ חֲכָמִים

וְנְבוֹנִים, וְאִם תַּעֲזוּתוֹ אוֹתָם מֵתוֹךְ שִׁכְחָה,

תַּחֲשַׁבוּ שׁוֹטִים:

, יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לְפָנַי יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בְּאֶמֶר יְהוָה

אֵלַי הִקְהֵל לִי אֶת הָעָם

וְאֲשַׁמְעֵם אֶת דְּבָרֵי אֲשֶׁר

יִלְמְדוּן לִירְאָה אֹתִי כָּל הַיָּמִים

אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל הָאָרֶץ

וְאֶת בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן׃

יוֹמָא דִּי קִמַּתָּא קָדָם יְיָ אֱלֹהֶךָ בְּחֹרֵב

כֹּד אֶמַר יְיָ לִי כְּנוּשׁ קָדָמִי יְיָ עֲמָא

וְאֲשַׁמְעֵנוּן יְיָ פִּתְגָמֵי דִּי יִלְפוּן לְמַדְחֵל

קָדְמִי כָּל יוֹמֵיָא דִּי אֲנוּן קִימִין עַל

אַרְעָא וְיִת בְּנֵיהוֹן יֹאֲלִפוּן:

יוֹם אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ. מוֹסֵב עַל מְקַרָּא

שְׁלִמְעֵלָה מִמֶּנּוּ, אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֵיךָ, יוֹם אֲשֶׁר

עֲמַדְתָּ בַּחֲזָרָב, אֲשֶׁר רָאִיתָם אֶת הַקּוֹלּוֹת

וְאֵת הַלְּפִידִים: יִלְמְדוּן. יִלְפוּן לְעֲצָמָם:

יִלְמְדוּן. יֹאֲלִפוּן לְאַחֲרֵיָם:

יֹא וְתִקְרְבוּן וְתַעֲמְדוּן תַּחַת

הַחֵר וְהַחֵר בְּעֵר בְּאַשׁ עַד לֵב

הַשָּׁמַיִם חֲשֹׁךְ עָנָן וְעָרְפֹּל:

וְקָרַבְתִּינוּ וְקִמַּתוּנוּ בְּשִׁפּוּלֵי טוֹרָא וְטוֹרָא

בְּעֵר בְּאַשְׁתָּא עַד צִית שְׁמִיא חֲשׂוּכָא

עֲנָנָא וְאַמִּיטָתָא:

יב וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֲלֵיכֶם מִתּוֹךְ

הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים אֲתֶם

שֹׁמְעִים וְתִמְוָנָה אֵינְכֶם רֹאִים

זוֹלָתִי קוֹל:

וּמִלִּיל יי עֲמָכוֹן מְגוֹ אֲשֶׁתָּא קָל

פְּתַגְמִין אֲתוֹן שְׁמַעִין וְדָמוֹת לִיתִיכוֹן

חֲזֹן אֱלֹהִים קָלָא:

יְיָ וַיִּגְדֵּל לָכֶם אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר

צָוָה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשִׂיתָ

הַדְּבָרִים וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי

לְחוֹת אֲבָנִים:

וַחֲוִי לְכוֹן יְיָ קִיָּמָה דִּי פִקִּיד יִתְכוֹן

לְמַעַבְד עֲשָׂרָא פִתְגָּמִין וּכְתָבִינוּן עַל

תַּרְיִן לוֹחֵי אֲבָנִיא:

יְיָ וְאֶתִּי צָוָה יְהוָה בָּעֵת הַהוּא

לִלְמֹד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים

לַעֲשׂוֹתְכֶם אֹתָם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר

אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

וַיְתִי פֶקִיד יְיָ בְּעֵדְנָא הֵיא לְאֶלְפָא

יְתִכּוֹן קִימִין וְדִינִין לְמַעַבְדְּכוֹן יְתִהוֹן

בְּאַרְעָא דִּי אֲתוֹן עֹבְרִין תִּמָּן לְמִירְתָּהּ:

וְאֵתִי צוּה ה' בַּעַת הֵיא לְלַמֵּד אֶתְכֶם.

תורה שבעל פה:

טו וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם

כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה

בְּיוֹם דְּבַר יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּחֹרֵב

מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:

וְתִסְתַּמְּרוּן לַחֲדָא לְנַפְשֵׁיכֶם אֲרִי לֹא

חֲזִיתוּן כָּל דְּמוֹת בְּיוֹמָא דִּי מַלְיִל יִי

עֲמִכֶּם בְּחֹרֵב מִגּוֹ אֶשְׁתָּא:

טז פֶּן תִּשְׁחַתּוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם

פֶּסֶל תְּמוּנֹת כָּל סָמֶל תִּבְנִית

זָכַר אִו נִקְבָּה:

דִּילְמָא תַּחֲבִלוּן וְתַעֲבִדוּן לְכוּן צְלָם

דְּמוּת כָּל צוּרָא דְּמוּת דְּכַר אוּ נְקִבָּא:

סמל. צורה:

יז תַּבְּנִית כָּל בְּהֵמָה אֲשֶׁר

בְּאֶרֶץ תַּבְּנִית כָּל צִפּוֹר כְּנָף

אֲשֶׁר תִּעֲוֶה בְּשָׁמַיִם:

דְּמוּת כָּל בְּעִירָא דִּי בְּאֶרֶץ דְּמוּת כָּל

צִפּוֹר גִּדְּפָא דִּי פֶּרֶחַ בְּאֹר רְקִיעַ

שְׁמַיָּא:

יְהוָה תִּבְנֶיִת כָּל רִמָּשׁ בָּאֲדָמָה

תִּבְנֶיִת כָּל דָּגָה אֲשֶׁר בַּמַּיִם

מִתַּחַת לָאָרֶץ:

דְּמוּת כָּל רֶחֶשׁ דִּי בָאֲרָעָא דְּמוּת כָּל

נוֹנֵי דִּי בְּמִיָּא מְלָרַע לָאֲרָעָא:

יֵט וּפֶן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְׁמִימָה

וְרֵאִיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הַיָּרֵחַ

וְאֶת הַכּוֹכָבִים כָּל צִבְאָא

הַשְׁמַיִם וְנִדְחָתָא וְהַשְׁתַּחֲוִיתָ

לָהֶם וְעַבְדֵּתָם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ אֶתְּם לְכֹל הָעַמִּים

תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם:

וְדִלְמָא תִּזְקוּף עֵינֶיךָ לְשָׁמַיָא וְתַחֲזִי

יְת שְׁמֵשָׁא וְיְת סִיְהָרָא וְיְת כּוֹכְבֵיָא כָּל

חֵילֵי שְׁמֵיָא וְתַטְעֵי וְתַסְגּוּד לְהוֹן

וְתַפְלַחְנוּן דִּי זְמִין יֵי אֱלֹהֶךָ יְתַהוֹן לְכֹל

עַמֵּמֵיָא תַּחֲזִית כָּל שְׁמֵיָא:

וּפֹן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ. לְהַסְתַּכֵּל בַּדְּבָר, וּלְתַת

לֵב לָשׁוּב לַטְעוֹת אַחֲרֵיהֶם: אֲשֶׁר חָלַק ה'.

לְהַאִיר לָהֶם. דָּבָר אַחֵר, לְאֻלּוּהוֹת, לֹא

מִנֵּעַן מִלְטָעוֹת אַחֲרֵיהֶם, אֲלֹא הַחֲלִיקָם

בַּדְּבָרִי הַבִּלְיָהֶם לְטֹרֵדָם מִן הָעוֹלָם, וְכֵן

הוּא אוֹמֵר, כִּי הַחֲלִיקָם אֵלָיו בְּעֵינָיו לְמַצּוֹא

עֲוֹנוֹ לְשִׁנוּא:

כ וְאַתְּכֶם לָקַח יְהוָה וַיּוֹצֵא

אֶתְכֶם מִכּוּר הַבְּרִזָּל מִמִּצְרַיִם

לְהִיזוֹת לוֹ לָעֵם נַחֲלָה פֶּיּוֹם

הַזֶּה:

וַיִּתְּכֹן קָרִיב יִי לְדַחֲלָתָהּ וְאַפֵּק יִתְּכֹן

מִכּוּרָא דְּפִרְזָלָא מִמְּצָרִים לְמַהוּי לָהּ

לְעֵמָא אַחֲסָנָא פִּיּוּמָא הֲדִין:

כּוּר. הוּא כְּלִי שִׁמְזַקְקִים בּוּ אֵת הַזֶּהב:

כּא וַיַּהֲזֶה הֶתְאַנֵּף בִּי עַל

דְּבִרְיָכֶם וַיִּשָּׁבַע לְבַלְתִּי עֲבָרִי

אֶת הַיַּרְדֵּן וּלְבַלְתִּי בֹא אֶל

הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יַהֲזֶה

אֶלְהֵיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה:

וּמִן קָדָם יְיָ הוּא רִגַּז עָלַי עַל

פְּתִגְמִיכּוֹן וְקִיִּים בְּדִיל דְּלֹא לְמַעַבְר יִת

יִרְדְּנָא וּבְדִיל דְּלֹא לְמִיעַל לְאַרְעָא

טַבָּא דִּי יְיָ אֱלֹהֶךָ יִהְיֶה לָךְ אַחֲסָנָא:

הַתְּאַנֶּה. נִתְּמַלֵּא רוּגְזִי: עַל דְּבָרֵיכֶם. עַל

אוֹדוֹתֵיכֶם עַל עֲסָקֵיכֶם:

כַּב כִּי אֲנֹכִי מֵת בְּאַרְצִי הַזֹּאת

אֵינֶנִּי עֹבֵר אֶת הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם

עֹבְרִים וִירְשֶׁתֶם אֶת הָאָרֶץ

הַטּוֹבָה הַזֹּאת:

אֲרִי אֲנִי מֵאֵת בְּאַרְעָא הָדָא לִית

אֲנִי עֵבֶר יְת יְרֵדְנָא וְאַתּוֹן עֵבְרִין

וְתִירְתּוֹן יְת אַרְעָא טְבָא הָדָא:

כִּי אֲנֹכִי מֵת וְגו' אֵינְנִי עוֹבֵר. מֵאַחַר שְׁמַת

מֵהֵיכָן יַעֲבֹר, אֲלֵא אִף עֲצָמוֹתַי אֵינָם

עוֹבְרִין:

בְּהַשְׁמָרוֹ לָכֶם פֶּן תִּשְׁכַּחוּ אֶת

בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר

כִּרְתַּ עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם

פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל אֲשֶׁר צִוְּךָ

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

אִסְתָּמְרוּ לָכֵן דִּלְמָא תִּתְנַשּׁוּן יְת

קִימָא דִּי אֱלֹהֵכֹן דִּי גִזַּר עִמָּכֹן

וְתַעֲבֹדוּן לָכֵן צַלָם דְּמוֹת כָּלָא דִּי

פִּקְדֵךְ יִי אֱלֹהֶךָ:

תְּמוּנַת כָּל. תְּמוּנַת כָּל דְּבַר: אֲשֶׁר צִוָּה ה'.

אֲשֶׁר צִוְּךָ שְׁלָא לַעֲשׂוֹת:

כד כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ אִישׁ אֲכֻלָּה

הוא אל קנא:

אֲרִי יִי אֱלֹהֶךָ מִימְרָה אִשָּׁא אֲכֻלָּה הוא

אל קנא:

אל קנא. מקנא לנקום אנפרדמנ"ט

בלע"ז מתחרה על רוגזו להפרע מעכו"ם:

כה כִּי תוֹלִיד בָּנִים וּבָנִי בָנִים

וְנוֹשְׁתָם בְּאֶרֶץ וְהִשְׁחָתָם

וַעֲשִׂיתָם פֶּסֶל תְּמוּנַת כּוֹל

וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינַי יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ:

אֲרִי תוֹלְדוֹן בְּנִין וּבְנֵי בְנִין וְתַעֲתִקוֹן

בְּאַרְעָא וְתַחֲבִלוֹן וְתַעֲבְדוֹן צֶלֶם דְּמוֹת

כָּלָא וְתַעֲבְדוֹן דְּבִישׁ קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ

לְאַרְגִּזָּא קְדָמוֹהִי:

וּנְשַׁנְתֶּם. רמז להם שיגלו ממנה לסוף

שמונה מאות וחמשים וששים שנה, כמנין

וּנְשַׁנְתֶּם, והוא הקדים והגלם לסוף

שמונה מאות וחמשים, והקדים שתי

שנים לזנושנתם, כדי שלא יתקיים בהם
כי אבד תאבדון, וזהו שנאמר, וישקוד ה'
על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה'
אלהינו, צדקה עשה עמנו, שמהר
להביאה ב' שנים לפני זמנה:

כו הַעֲיִדְתִּי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת
הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ כִּי אֲבִד
תִּאֲבָדוּן מִיָּהָר מֵעַל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן
שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא תִאָּרֶיכוּ

יָמִים עָלֶיהָ כִּי הִשְׁמַד

תִּשְׁמְדוּן:

אֶסְהֶדֶת בְּכוֹן יוֹמָא דִּין ית שְׁמִיא וְיִת

אֶרְעָא אֲרִי מִיבֵד תִּיבְדוֹן בְּפָרִיעַ מַעַל

אֶרְעָא דִּי אֶתוֹן עֲבָרִין ית יִרְדְּנָא לְתַמּוֹן

לְמִירְתָּהּ לָא תוֹרְכוֹן יוֹמִין עַלָּהּ אֲרִי

אֶשְׁתַּצֵּאָה תִּשְׁתַּצוֹן:

הֶעִידֹתִי בָכֶם. הִנְנִי מִזְמִינָם לְהִיּוֹת עֲדִים

שֶׁהִתְרִיתִי בָכֶם:

כֹּז וְהִפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם בְּעַמִּים

וְנִשְׁאַרְתֶּם מִתִּי מִסֶּפֶר בְּגוֹיִם

אֲשֶׁר יִנְהַג יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה:

וַיִּבְדֹּר יי יִתְכוֹן בְּעַמִּמִּיא וְתִשְׁתָּארוֹן

עִם דְּמִנִּין בְּעַמִּמִּיא דִּי יִדְבַּר יי יִתְכוֹן

לְתִמּוֹן:

כֹּחַ וְעִבְדִּיתֶם שָׁם אֱלֹהִים מִעֲשֵׂה

יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא

יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא

יֹאכֹלֶנּוּ וְלֹא יִרְיָחוּ:

וְתִפְלָחוּן תָּמֹן לְעַמִּיּא פִלְחֵי טַעוֹתֵא

עֲבַד יְדֵי אֲנָשָׁא אַעֲא וְאַבְנָא דִּי לֹא

יַחֲזֹון וְלֹא שְׁמַעִין וְלֹא אַכְלִין וְלֹא

מִרְיָחִין:

וְעַבְדַּתֶּם שֵׁם אֱלֹהִים. כְּתִרְגוּמוֹ, מִשְׁאֲתֶם

עוֹבְדִים לְעוֹבְדֵיהֶם, כְּאִילוֹ אַתֶּם עוֹבְדִים

לָהֶם:

כֹּט וּבִקְשֵׁתָם מִשָּׁם אֶת יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ וּמִצַּאת כִּי תִדְרֹשְׁנוּ

בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ:

וְתִתְּבֶעוֹן מִתֵּמֶן יָת דַּחֲלָתָא דִּי אֱלֹהֶךָ

וְתִשְׁכַּח אֲרִי תִבְעֵי מִן קַדְמוֹהֵי בְּכָל

לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ:

לִ בַּצֵּר לָךְ וּמִצַּאוֹךְ כֹּל

הֶדְבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית

הַיָּמִים וְשִׁבְתָּ עַד יַחֲזֶה אֱלֹהֶיךָ

וְשִׂמְעָתָּ בְּקֹלוֹ:

כֹּד יִיעֹזֵק לָךְ וַיִּשְׁכַּחנֶךָ כָּל פֶּתַגְמִיָּא

הָאֵלִין בְּסוּף יוֹמִיָּא וְתַתּוּב לְדַחֲלָתָא

דִּי אֵלֶהָךְ וְתִקְבֵּל לְמִימְרָהּ:

לֹא כִי אֵל רַחוּם יְהוָה אֵלֶהָיָךְ

לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא

יִשְׁכַּח אֶת בְּרִית אֲבֹתֶיךָ

אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם:

אֲרִי אֵלֶהָא רַחֲמָנָא יִי אֵלֶהָךְ לֹא

יִשְׁבַּקְנֶךָ וְלֹא יַחְבֵּלְנֶךָ וְלֹא יִתְנַשִּׁי יֵת

קִימָא דַּאֲבֹהֶתָךְ דִּי קַיִים לְהוֹן:

לא ירפך. מלהחזיק בך בידי, ולשון לא

ירפך לשון לא יפעיל הוא, לא יתן לך

רפיון, לא יפריש אותך מאצלו, וכן

אחזתיו ולא ארפנו, שלא ננקד ארפנו. כל

לשון רפיון מוסב על לשון מפעיל

ומתפעל, כמו הרפה לה, תן לה רפיון,

הרף ממני, התרפה ממני:

לב כי שאל נא לימים ראשנים

אשר היו לפניך למן היום

אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל

הָאָרֶץ וּלְמַקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד

קִצֵּה הַשָּׁמַיִם הִנְהִיָּה כִּדְבַר

הַגְּדוֹל הַזֶּה אֹי הַנְּשַׁמֵּעַ כְּמַחֲוֶה:

אֲרִי שֶׁאֵל כָּעֵן לְיוֹמִיָּא קִדְמָאִי דַּהּוּ

קִדְמָךְ לְמֵן יוֹמָא דִּי בָרָא יִי אָדָם עַל

אֶרֶעָ וּלְמִסִּיפֵי שָׁמַיָּא וְעַד סִיפֵי

שָׁמַיָּא הִהוּהּ כְּפִתְגָמָא רַבָּא הָדִין אֹי

הַנְּשַׁתְּמַע כּוֹתָה:

לַיָּמִים רַאשׁוֹנִים. עַל יָמִים רַאשׁוֹנִים:
וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם. וְגַם שָׂאֵל לְכָל
הַבְּרוּאִים אֲשֶׁר מִקְצֵה אֵל קִצָּה, זֶהוּ
בְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרֵשׁוֹ, מִלְּמַד עַל קוֹמָתוֹ שֶׁל
אָדָם שֶׁהִיטָה מִן הָאָרֶץ עַד הַשָּׁמַיִם, וְהוּא
הַשִּׁיעוֹר עֵצְמוֹ אֲשֶׁר מִקְצֵה אֵל קִצָּה:
הִנְהִיָּה כְּדָבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה. וּמֵהוּ הַדָּבָר
הַגָּדוֹל, הַשֹּׁמֵעַ עִם וְגו':

לֹא הִשְׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים
מִדְּבַר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּאֵשׁ

שְׁמַעַתְּ אֶת־הַוֵּיחִי:

הַשְׁמַע עֲמָא קַל מִימְרָא דִּי מְמַלְל

מִגּוֹ אֶשְׁתָּא כְּמָא דִּי שְׁמַעַתְּ אֶת־

וַיִּתְּקִים:

לִד אִו הַנֶּסֶח אֱלֹהִים לְבֹא

לְקַחַת לֹו גֹו מִקְּרִב גֹו

בְּמִסֹּת בְּאַתֹּת וּבְמוֹפְתִים

וּבְמִלְחָמָה וּבִיד חֲזָקָה וּבִזְרוּעַ

נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֻלִּים כְּכֹל

אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ:

אוֹ נִסִּין דִּי עֲבַד יי לְאַתְגְּלָאָה לְמַפְרָק

לָהּ עִם מִגּוֹ עִם בְּנִסִּין בְּאַתִּין

וּבְמוֹפְתִין וּבִקְרָבָא וּבִידָא תִקִּיפָא

וּבִדְרָעָא מִרְמָא וּבְחִזּוֹנִין רַבְרַבִּין כָּל

דִּי עֲבַד לְכוֹן יי אֱלֹהֵכוֹן בְּמִצְרַיִם

לְעֵינֶיךָ:

הַנִּסָּה אֱלֹהִים. הֵכִי עָשָׂה נִסִּים שׁוֹם אִלּוּהָ

לְבֹא לִקְחַת לֹו גּוֹי וְגוֹ', כֹּל הַהִי"ן הַלֵּלוּ
תְּמִיּהוֹת הֵן, לְכַךְ נִקּוּדוֹת הֵן בַּחֲט"ף
פֶּת"ח, הִנְהִיָּה, הִנְשַׁמֵּעַ, הִנְסָה, הִשְׁמַע:
בִּמְסוֹת. עַל יְדֵי נִסְיוֹנוֹת הוֹדִיעַם גְּבוּרוֹתָיו,
כְּגוֹן הַתַּפְאָר עָלַי, אִם אוֹכֵל לַעֲשׂוֹת כֵּן הָרִי
זֶה נִסְיוֹן: בְּאוֹתוֹת. בְּסִימָנִין, לְהֵאמִין
שֶׁהוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל מְקוֹם, כְּגוֹן מַה זֶה
בִּידָד: וּבִמּוֹפְתִים. הֵם נִפְלְאוֹת, שֶׁהֵבִיא
עֲלֵיהֶם מִכּוֹת מוֹפְלְאוֹת: בִּמְלַחְמָה. בֵּים,
שֶׁנֶּאֱמַר כִּי ה' נִלְחַם לָהֶם:

לֵה אֶתְּהָ הָרֵאָתָ לְדַעַת כִּי יִהְיֶה

הוא האֱלֹהִים אֵין עוֹד מְלֻבְדּוֹ:

אַתָּה אֶתְחַזִּיתָ לְמַדֵּעַ אֲרִי יְיָ הוּא

אֱלֹהִים לִית עוֹד בַּר מִנֶּה:

הִרְאֵתָ. כְּתִרְגוּמוֹ אֶתְחַזִּיתָ, כִּשְׁנַתָּן

הַקַּב"ה אֶת הַתּוֹרָה פֶּתַח לָהֶם שִׁבְעָה

רְקִיעִים, וְכֶשֶׁם שֶׁקָּרַע אֶת הָעֲלִיוֹנִים, כֵּךְ

קָרַע אֶת הַתַּחְתּוֹנִים וְרָאוּ שֶׁהוּא יְחִידִי,

לִכְךָ נֹאמַר אֶתָּה הִרְאֵתָ לְדַעַת:

לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמִיָּעָה אֶת

קוֹלֹ לִיִּסְרָךְ וְעַל הָאָרֶץ הִרְאֵךְ

אֶת אֲנֹשׁ הַגִּדּוֹלָה וְדַבָּרִיו

שִׁמְעָה מִתּוֹךְ הָאֲנָשׁ׃

מִן שָׁמַיָא אֲשַׁמְעֶךָ יְיָ קֹל מִימְרָהּ

לְאֵלֵפוֹתֶיךָ וְעַל אֲרֻעָא אֲחֻזֶיךָ יְיָ

אֲשֵׁתָהּ רַבָּתָא וּפְתַגְמוֹהִי שְׁמַעְתָּ מִגּוֹ

אֲשֵׁתָא׃

לֹא וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת אֲבֹתֶיךָ

וַיִּבְחַר בְּזֶרְעוֹ אַחֲרָיו וַיִּזְצֹאךָ

בְּפָנָיו בְּבַחוּ הַגִּדֹל מִמְצָרִים׃

וְחָלַף אֲרֵי רַחִים יְתֹ אֲבֹתָךְ וְאֶתְרֵעִי
בְּבִנוֹתַי בְּתִרוֹתַי וְאַפְקֹךְ בְּמִימְרָה
בְּחִילָה רַבָּא מִמְצָרִים:

ותחת כי אהב. וכל זה תחת אשר אהב:
ויוצאך בפניו. כאדם המנהיג בנו לפניו,
שנאמר ויסע מלאך האלהים ההולך וגו'
וילך מאחריהם, דבר אחר ויוציאך בפניו,
בפני אבותיו, כמו שנאמר נגד אבותם
עשה פלא, ואל תתמה על שהזכירם
בלשון יחיד, שהרי כתבם בלשון יחיד,

ויבחר בזרעו אחריו:

לח להוריש גוים גדלים

ועצמים ממך מפניך להביאך

לתת לך את ארצם נחלה

כיום הזה:

לתרכא עממין רברבין ותקיפין מנך

מן קדמך לאעלותך למתן לך ית

ארעהון אחסנא כיומא הדין:

ממך מפניך. סרסו ודרשהו, להוריש

מפניך, גוים גדולים ועצומים ממך: כיום

הזה. כאשר אתה רואה היום:

לֹט וַיִּדְעֶתָ הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֵל

לִבְבְּךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים

בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ

מִתַּחַת אֵין עוֹד:

וְתִדַּע יוֹמָא דִּין וְתִתּוֹב לְלִבְּךָ אֲרִי יי

הוּא אֱלֹהֵא דְשִׁכְנִתָּה בַּשָּׁמַיָא מִ לְעֵלָא

וְשְׁלִיט עַל אֲרַעָא מְלָרַע לִית עוֹד:

מ וְשִׁמְרָתָּ אֶת חֻקֵּי וְאֵת

מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֶנְכִּי מְצַוְךָ

הַיּוֹם אֲשֶׁר יֵיטֵב לָךְ וּלְבִנְיֶךָ

אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תֵּאֲרִיךְ יָמֶיךָ

עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

נָתַן לָךְ כָּל הַיָּמִים:

וְתֵטַר יְת קִימוֹתַי וְיֵת פְּקוּדוֹתַי דִּי אֲנִי

מִפְקֹדְךָ יוֹמָא דִּין דִּי יֵיטֵב לָךְ וּלְבִנְיֶךָ

בְּתַרְךָ וּבְדִיל דְּתוֹרֶיךָ יוֹמִין עַל אֲרֶעָא

דִּי יִי אֱלֹהֶךָ יִהְיֶה לָּךְ כָּל יוֹמֵי־אֵ:

מֵא שְׁלִיטֵי אַז יִבְדִּיל

מִנְשָׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֶבֶר

הִירֵדֶן מִזְרַחָה שְׁמֶשׁ:

בְּכֵן יִפְרֹשׁ מִנְשָׁה תִּלַּת קְרוֹיִן בְּעֶבְרָא

דִּירְדְּנָא מִדְּנַח שְׁמֶשׁ־אֵ:

אַז יבדיל. נתן לב להיות חרד לדבר

שיבדילם, ואף על פי שאינן קולטות עד

שיבדלו אותן שבארץ כנען, אמר משה,
מצוה שאפשר לקיימה, אקיימנה: בעבר
הירדן מזרחה שמש. באותו עבר
שבמזרחו של ירדן: מזרחה שמש. לפי
שהוא דבוק נקודה רי"ש בחטף, מזרח של
שמש, מקום זריחת השמש:

מב לָנֶם שָׁמָּה רוּצַח אֲשֶׁר
יִרְצַח אֶת רֵעֵהוּ בְּבִלִי דַעַת
וְהוּא לֹא שָׁנָא לוֹ מִתְּמֹל
שְׁלֹשָׁם וְנָם אֶל אַחַת מִן

הַעֲרִים הָאֵל וְחִי:

לְמַעֲרוֹק תִּמָּן קָטוּלָא דִּי יִקְטוּל יִת

חֲבֵרָה בְּלֹא מִנְדַּעִי וְהוּא לֹא סְנִי לָהּ

מֵאֵת מַלְי וּמִדְקֻמוּהִי וַיַּעֲרוֹק לְחַד מִן

קְרוּיָא הָאֵלִין וַיִּתְקֶימ:

מִן אֶת בְּצָר בַּמִּדְבָּר בְּאַרְיִן

חַמִּישׁוֹר לְרֵאזֵבְנִי וְאֶת רֵאמֹת

בַּגְּלָעַד לְגִדִּי וְאֶת גּוֹלָן בַּבְּשָׁן

לְמִנְשִׁי:

יֵת בְּצֹר בְּמִדְבָּרָא בְּאַרְעָא מִיִּשְׂרָאֵל

לְשִׁבְטָא דְרַאוּבֵן וְיֵת רָאמוֹת בְּגִלְעָד

לְשִׁבְטָא דְגָד וְיֵת גּוֹלָן בְּמַתָּנָן לְשִׁבְטָא

דְּמִנְשֶׁה:

מִדּוֹ וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם

מִנְשֶׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וְדָא אֲוִרִיתָא דִּי סִדֵּר מִנְשֶׁה קָדָם בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל:

וזאת התורה. זו שהוא עתיד לסדר אחר

פרשה זו:

מה אלה העדות והחקים

והמשפטים אשר דבר משה

אל בני ישראל בצאתם

ממצרים:

אלין סהדותא וקימיא ודיניא די מליל

משה עם בני ישראל במפקהון

ממצרים:

אלה העדות וגו' אשר דבר. הם הם אשר

דבר בצאתם ממצרים, חזר ושנאה להם

בערבות מואב:

מו בַּעֲבֹר הַיַּרְדֵּן בַּגֵּיאַ מוֹלַ

בֵּית פְּעוֹר בְּאֶרֶץ סִיחֹן מֶלֶךְ

הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן

אֲשֶׁר הִכָּה מִנְּשָׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל

בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם:

בַּעֲבֹרָא דִּירְדְנָא בְּחִילְתָּא לְקַבֵּל בֵּית

פְּעוֹר בְּאֶרְעָא דְסִיחֹן מֶלֶכָא דְאֶמְרָא

דִּי יִתֵּב בְּחֻשְׁבוֹן דִּי מַחָא מִשָּׁה וּבְנֵי

יִשְׂרָאֵל בְּמַפְקָהוֹן מִמְּצָרִים:

מִזִּירֵי־שׁוֹ אֶת אֶרְצוֹ וְאֶת אֲרָמִן

עֹוג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן שְׁנֵי מַלְכֵי

הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן

מִזִּרַח שְׁמֶשׁ:

וִירִיתוֹ יֵת אֶרְעָה וְיֵת אֶרְעָא דְעֹוג

מַלְכָּא דַּמֶּתָּנִן תִּרְיִן מַלְכֵי אֲמֹרָא דִּי

בְּעֵבֶרָא דִּירְדְנָא מִדְּנַח שְׁמֶשׁ:

אשר בעבר הירדן. שהוא במזרח,

שהעבר השני היה במערב:

מח מערער אשר על שפת נחל

ארנן ועד הר שיאן הוא

חרמון:

מערער די על כף נחל דארנן ועד

טורא דשיאן הוא חרמון:

מט וכל הערבה עבר הירדן

מזרחא ועד ים הערבה תחת

אֲשֶׁר־תִּפְסֹגָה:

וְכָל־מִי־שָׂרָא עֲבָרָא דִּירְדְנָא לְמַדִּינָחָא

וְעַד יָמָא דְּמִי־שָׂרָא תַּחֲוֹת מִשְׁפָּךְ

מִרְמַתָּא:

דברים פרק-ה

רַב־יַעֲקֹב וַיִּקְרָא מִנְּשָׁה

אֶל כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם

שִׁמַּע יִשְׂרָאֵל אֶת הַחֲקִים וְאֵת

הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר

בְּאַזְנוֹכֶם הַיּוֹם וּלְמִדָּתֶם אֹתָם

וְשִׁמַּרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם:

וְקָרָא מֹשֶׁה לְכָל יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן

שִׁמַּע יִשְׂרָאֵל יְיָ קִיָּמָא וַיֵּת דִּינֵיָא דִּי

אַנָּא מִמַּלְל קַדְמֵיכּוֹן יוֹמָא דִּין וְתִלְפוֹן

יְתִהוֹן וְתִטְרוֹן לְמַעַבְדֵּהוֹן:

ב יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ

בְּרִית בְּחֵרֵב:

יְיָ אֱלֹהֵנָּה גִּזֹּר עֲמָנָה קִים בְּחֵרֵב:

ג לֹא אֶת אֲבֹתֵינוּ פָּרַת יְחֻזָּה

אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אֶתֵּנוּ

אֲנַחֲנוּ אֵלֶּה כֹּה הַיּוֹם כִּלְנוּ

חַיִּים:

לֹא עִם אֲבֹתֵנוּ גִּזֹּר יְיָ יֵת קִימָה

הַדָּא אֵלֶּה עֲמָנָה אֲנַחֲנָה אֵלֶּיךָ הַכָּא

יוֹמָא דִּין כִּלְנָה קִימִין:

**לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ. בְּלִבְד כֹּרֶת ה' וְגו', כִּי
אֲתָנוּ:**

**ד פָּנִים בְּפָנִים דְּבָר יְהוָה
עֲמַכֶּם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:**

**מִמֶּלֶל עִם מִמֶּלֶל מִלִּיל יֵי עֲמֻכּוֹן
בְּטוֹרָא מִגּוֹ אֶשְׁתָּא:**

**פָּנִים בְּפָנִים. אָמַר רַבִּי בִּרְכִיָּה, כַּךְ אָמַר
מֹשֶׁה, אֵל תֹּאמְרוּ אֲנִי מִטְעָה אֲתֻכֶּם עַל לֹא
דָּבָר, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִסְרִסוֹר עוֹשֶׂה בֵּין הַמּוֹכֵר
לְלוֹקָח, הֲרִי הַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ מִדָּבָר עֲמַכֶּם:**

ה אֲנֹכִי עֹמֵד בֵּין יְהוָה
וּבִינֵיכֶם בָּעֵת הַהוּא לְחַגִּיד
לָכֶם אֶת דְּבַר יְהוָה כִּי יִרְאֶתֶם
מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא עָלִיתֶם בַּחֹר
לֵאמֹר:

אֲנִי הִוֵּיתִי קָאֵם בֵּין מִימְרָא דִּי
וּבִינֵיכֶן בְּעֵדְנָא הֵהִיא לְחֹאֲהָ לְכוֹן יֵת
פִּתְגָמָא דִּי אֲרִי דְחֻלָּתוֹן מִקָּדָם
אַשְׁתָּא וְלֹא סִלְקָתוֹן בְּטוֹרָא לְמִימָר:

לֹאמַר. מוֹסֵב עַל דְּבַר ה' עִמָּכֶם בַּהֲרַמְתוֹךְ

הָאֵשׁ לֹאמַר אֲנֹכִי ה' וְגו' וְאֲנֹכִי עֹמֵד בֵּין

ה' וּבִנְיָכֶם:

וְאֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר

הוֹצֵאתִיךָ מִמִּצְרַיִם מִמִּצְרַיִם

מִבֵּית עֲבָדִים:

אֲנִי יי אֱלֹהֶיךָ דִּי אֶפְקָתְךָ מֵאֲרָעָא

דְּמִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדוֹתָא:

וְלֹא יְהִיָּה לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם

עַל פָּנַי:

לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹה אַחֲרֵן בְּרַמִּי:

עַל פָּנַי. בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר אֲנִי שָׁם, וְזֶהוּ כָל

הָעוֹלָם. דְּבַר אַחֵר, כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי קַיִם.

עֲשֵׂת הַדְּבָרוֹת כְּכֹר פְּרִשְׁתִּים:

ח לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל כָּל

תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל

וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר

בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:

לֹא תַעֲבֹד לְךָ צֵלֶם כָּל דְּמוֹת דִּי

בְּשָׁמַיָא מְלַעֲלָא וְדִי בְּאַרְעָא מְלַרַע

וְדִי בְּמִיָּא מְלַרַע לְאַרְעָא:

ט לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא

תַּעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

אֵל קָנָא פִּקֹּד עֵז אָבוֹת עַל

בָּנִים וְעַל שְׂלֵשִׁים וְעַל רַבְעִים

לְשָׁנָאִי:

לֹא תִסְגֹּד לְהוֹן וְלֹא תִפְלַחֲנוּן אֲרִי

אֲנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא מִסֵּעַר חוֹבֵי

אֲבֹהֶן עַל בְּנֵי מִרְדִּין עַל דַּר תְּלִיתִי

וְעַל דַּר רַבִּיעִי לְשֹׁנְאֵי כַּד מִשְׁלָמִין

בְּנֵי אֶלְמָחִטִּי בְּתַר אֲבֹתָהוֹן:

וְעָשָׂה חֶסֶד לְאֶלְפִים לְאַהֲבֵי

וְלִשְׁמֵרֵי (מִצּוֹתוֹ) מִצּוֹתָי:

וְעַבְדֵּי טִיבוֹ לְאֶלְפֵי דָרִין לְרַחֲמֵי

וְלִנְטְרֵי פְקוּדֵי:

יֵא לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹא כִּי לֹא יִנָּקָה

יְהוָה אֶת אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת שְׁמוֹ

לַעֲשׂוֹא:

לֹא תִימִי בַשָּׁמַיִם דִּי אֱלֹהֶיךָ לְמַגְנֵא

אֲרִי לֹא יִזְכִּי יְיָ יֵת דִּי יִמִּי בַשָּׁמַיִם

לְשִׁקְרָא:

יב שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת

לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ

טַר יֵת יוֹמָא דְשַׁבָּתָא לְקַדְשׁוּתָהּ כְּמָא

דִּי פְקֻדָּךְ יִי אֱלֹהֶיךָ:

שְׁמוֹר. וּבְרֵאשׁוֹנוֹת הוּא אוֹמֵר זְכוֹר,

שְׁנֵיהֶם בְּדַבּוּר אֶחָד וּבִתְיָבָה אַחַת נֹאמְרוּ,

וּבִשְׁמִיעָה אַחַת נִשְׁמָעוּ: כֹּאשֶׁר צִוְּךָ.

קוֹדֵם מֵתָן תּוֹרָה בְּמִרָה:

יְיָ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֲשִׂיתָ

כָּל מְלָאכָתְךָ:

שִׁתָּא יוֹמִין תַּפְלָח וְתַעֲבֹד כָּל עֲבֹדָתְךָ:

יְיָ וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה

אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה

אֶתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ

וְאִמָּתְךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל

בְּהֶמְתְּךָ וְגִרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ

לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ

כָּמוֹךָ:

וַיּוֹמַם שְׁבִיעָא שַׁבָּתָא קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ

לֹא תַעֲבֹד כָּל עֲבִידָא אֶתָּה וּבִרְךָ

וְבִרְתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְתוֹרְךָ וְחִמְרְךָ

וְכָל בְּעִירְךָ וְגִיּוֹרְךָ דִּי בְּקִרְוֶךָ בְּדִיל דִּי

יְנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ כּוֹתְךָ:

טו וְזִכְרֹתָ כִּי עָבַד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ

מִצְרַיִם וַיִּצְאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

מִנֶּשֶׁם בֵּיד חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ נִטְוִיָּה

עַל כֵּן צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת:

וְתִדְכֹּר אֲרִי עַבְדָּא הוֹיְתָא בְּאֶרְעָא

דְּמִצְרַיִם וְאַפְקֹךְ יִי אֱלֹהֶךָ מִתְּמֹן בִּידָא

תְּקִיפָא וּבִדְרֻעָא מִרְמָמָא עַל כֵּן פִּקְדֹךְ

יִי אֱלֹהֶךָ לְמַעַבְד ית יוֹמָא דְשַׁבָּתָא:

וזכרת כי עבד היית וגו'. על מנת כן

פדאך, שתהיה לו עבד ותשמור מצותיו:

טז כִּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ

כְּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַמַּעַן

יֵאָרִיכוּ יְמֶיךָ וְלַמַּעַן יִיטֵב לְךָ

עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

נִתֵּן לָךְ:

יִקַּר יְת אֲבוֹךָ וְיֵת אִמֶּךָ כְּמֵא דִּי פִקְדֶּךָ
יִי אֱלֹהֶךָ בְּדִיל דִּיּוֹרְכוֹן יוֹמֶיךָ וּבְדִיל
דִּי־יֵטֵב לָךְ עַל אֶרְעָא דִּי אֱלֹהֶךָ יֵהֵב
לָךְ:

כַּאֲשֶׁר צוּךְ. אַף עַל כִּיבּוֹד אב ואם נִצְטוּ
בְּמִרְהָ, שְׁנֵאמַר שֵׁם שֵׁם לֹא חֵק וּמִשְׁפָּט:
יֵי לֹא תִרְצַח: וְלֹא תִנְאַף: וְלֹא
תִגְנֹב: וְלֹא תַעֲנֶה בִּרְעֶךָ עַד

שׁוּא:

**לֹא תִקְטֹל נַפֶּשׁ וְלֹא תִגְוֶה וְלֹא תִגְנוֹב
(נַפְשָׁא) וְלֹא תִסְהֶד בְּחִבֶּרֶךְ סִהְדוֹתָא**

דְּשִׁקְרָא:

**וְלֹא תִנְאֶף. אֵין לְשׁוֹן נִיאוּף אִלֵּא בַּאשְׁת
אִישׁ: לֹא תִתְאוּה. לֹא תִירוּג, אֶף הוּא
לְשׁוֹן חֲמֻדָּה, כְּמוֹ נַחֲמֻד לְמִרְאָה,
דְּמִתְרַגְּמִינָן דְּמִרְגַּג לְמַחֲזִי:**

יח וְלֹא תִחְמֹד אִשְׁתִּי רַעָה וְלֹא

תַּתְּאַוּהָ בֵּית רַעַךְ שִׁדְחוּ

וְעַבְדּוֹ וְאַמָּתוֹ שׁוֹרוֹ וְחֲמֹרוֹ

וְכָל אֲשֶׁר לְרַעַךְ:

וְלֹא תַחֲמֹד אֶתֶת חֲבֶרֶךְ וְלֹא תִרְוַג בֵּית

חֲבֶרֶךְ חֻקְלָהּ וְעַבְדָּהּ וְאַמָּתָהּ תוֹרָה

וְחֲמֹרָהּ וְכָל דִּי לְחֲבֶרֶךְ:

חֲמִישִׁי יט את

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל

כָּל קְהֵלְכֶם בְּהָר בְּחַרְמֹה הָאֵשׁ

הָעֵנָן וְהָעֶרְפֶּל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא

יָסַף וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לַחֹת

אֲבָנִים וַיִּתֵּנָם אֵלַי׃

יָת פֶּתַגְמִיָּא הָאֵלִין מִלִּיל יְיָ עִם כָּל

קְהֵלְכֹן בְּטוֹרָא מִגֹּ אֲשַׁתָּא עֲנָנָא

וְאֲמִיטָתָא קַל רַב וְלֹא פֶסֶק וַיִּכְתְּבוּן

עַל תְּרִין לוּחֵי אֲבָנִיָּא וַיִּהְיוּ לִי׃

וְלֹא יִסֶּה. מִתְּרַגְמִינָן וְלֹא פִסֵּק, כִּי קוֹלוֹ
חֲזֵק וְקִיִּים לְעוֹלָם. דְּבַר אַחֵר וְלֹא יִסֶּה, וְלֹא
הוֹסִיף לְהִרְאוֹת בְּאוֹתוֹ פּוֹמְבִי:

ב וַיְהִי כְּשֶׁמִּנְעַכֶּם אֶת הַקּוֹל
מִתּוֹךְ הַחֲשֵׁךְ וְהָחֵר בְּעֵר בְּאֵשׁ
וְתִקְרְבוּן אֵלַי כָּל רֹאשֵׁי
שְׁבִיכֶם וְזִקְנֵיכֶם:

וְהָיָה כִּד שְׁמִנְעֶכּוֹן יֵת קָלָא מִגּוֹ חֲשׂוֹכָא
וְטוֹרָא בְּעֵר בְּאֵשׁתָא וְקִרְבָּתוֹן לְוֹתֵי כָּל

יֵשִׁי שְׁבִיכּוֹן וְסִיכּוֹן:

כֹּא וְתֹאמְרוּ הֵן הִרְאֵנוּ יְהוָה

אֱלֹהֵינוּ אֶת כְּבוֹדוֹ וְאֶת גְּדֻלּוֹ

וְאֶת קִלּוֹ שְׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ

הַיּוֹם הַזֶּה רְאִינוּ כִּי יִדְבַר

אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וְחַי:

וְאִמְרָתוֹן הִיא אֲחִינֹא יִי אֱלֹהֵנָּא יִת

יִקְרָה וְיִת רְבוּתָהּ וְיִת קָל מִימְרָהּ

שְׁמַעְנָּא מִגּוֹ אֲשַׁתָּא יוֹמָא הֵדִין חֲזִינָּא

אֲרִי יִמְלֹל יְיָ עִם אֲנָשָׁא וִיתְקִים:

כב וְעַתָּה לָּמָּה נִמּוֹת כִּי

תֹּאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת

אִם יִסְפִּים אֲנַחְנוּ לְשִׁמְעַתְּ אֶת

קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עוֹד וּמִתְנוּ:

וְכֵעֵן לָמָּה נִמּוֹת אֲרִי תִיכְלֵנָּה אֲשֶׁתָּה

רַבָּתָה הִדָּא אִם מוֹסְפִין אֲנַחְנָה

לְשִׁמְעַתְּ יְיָ קוֹל מִימְרָא דִּי אֱלֹהֵנָה

עוֹד וּמִיתִין אֲנַחְנָה:

בג כִּי מִי כָל בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע

קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ

הָאֵשׁ כַּמְנוּ וַיַּחֲיוּ:

אֲרִי מִן כָּל בָּשָׂרָא דִּי שָׁמַע קוֹל

מִימָרָא דִּי קִימָא מְמַלֵּל מִגּוֹ אֲשַׁתָּא

כּוֹתֵנָא וְאֶתְקִים:

בד קִרַּב אֶתָּה וּשְׁמַע אֶת כָּל

אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֶת

תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר

יְדַבֵּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵלֵינוּ

וְשָׁמַעֵנוּ וְעָשִׂינוּ:

קָרַב אֶת וְשָׁמַע יְתָ כָּל דִּי יִימָר יִי

אֱלֹהֵנָּא וְאֶת תְּמַלִּל עֲמָנָא יְתָ כָּל דִּי

מַלִּל יִי אֱלֹהֵנָּא עֲמָךְ וְנִקְבֵּל וְנַעֲבֹד:

וְאֵת תְּדַבֵּר אֱלֵינוּ. הַתְּשִׁתֵּם אֶת כַּחֲ

בְּנִקְבָּה, שֶׁנִּצְטַעֲרְתִּי עֲלֵיכֶם וּרְפִיתֶם אֶת

יָדִי, כִּי רָאִיתִי שְׂאֵינְכֶם חֲרָדִים לְהִתְקַרֵּב

אֵלָיו מֵאַהֲבָה, וְכִי לֹא הָיָה יָפָה לָכֶם

לְלַמּוֹד מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְלֹא לְלַמּוֹד מִמֶּנִּי:

כֹּה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹל

דְּבָרֵיכֶם בְּדַבְּרְכֶם אֵלַי וַיֹּאמֶר

יְהוָה אֵלַי שְׁמַעְתִּי אֶת קוֹל

דְּבָרֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְּרוּ

אֵלַי הִיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבְּרוּ׃

וַשְׁמִיעַ קָדָם יי ית קל פֶּתַח מִיכּוֹן

בְּמַלְלוֹתֵכֶן עָמִי וַאֲמַר יי לִי שְׁמִיעַ

קָדָמִי ית קל פֶּתַח מִי עֲמָא הֲדִין דִּי

מַלְּלוּ עִמָּךְ אֶתְקִינוּ כָּל דִּי מַלְּלוּ׃

כּוּ מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבַבְכֶם זֶה לָהֶם

לִירְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל

מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים לְמַעַן יִיטֵב

לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם:

לֹאִי דִי יְהִי לְבָא הָדִין לְהוֹן לְמַדְחַל

קָדְמִי וּלְמַטֵּר יֵת כָּל פְּקוּדֵי כָּל יוֹמֵיָא

בְּדִיל דִּיִּיטֵב לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן לְעֹלָם:

כּוּ לָךְ אֲמַר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם

לְאַהֲלֵיכֶם:

אֵל אָמַר לְהוֹן תּוּבוּ לְכוּן לְמִשְׁכְּנִיכוּן:

כח וְאַתָּה פֹּה עַמּוֹ עַמּוֹדִי

וְאַדְבָּרָה אֵלֶיךָ אֵת כָּל הַמִּצְוָה

וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר

תִּלְמַדוּ וַעֲשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר

אֲנִכִּי נָתַן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ:

וְאֵת הַכֹּא קִים קְדָמִי וְאַמְלִל עַמֶּךָ יֵת

כָּל תַּפְקֻדָּתָא וְקִימִיא וְדִינִיא דִּי

תִּלְפִּנוּן וַיַּעֲבֹדוּן בְּאַרְעָא דִּי אֲנֵא יֵהב

לְהוֹן לְמִירְתָּהּ:

כֹּט וְשִׁמְרָתָם לַעֲשׂוֹת כְּאֲשֶׁר

צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לֹא

תַּסִּירוּ יָמִין וְשִׁמְאַל:

וְתִטְרוֹן לְמַעַבַּד כְּמָא דִּי פִקִּיד יִי

אֱלֹהֵכֶם יִתְכוֹן לֹא תִסְטוֹן יִמִּינָא

וְשִׁמְאַל:

לְכָל הַדָּרָךְ אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם תֵּלְכוּ לְמַעַן

תַּחֲיוֹן וְטוֹב לָכֶם וְהֵאֲרַכְתֶּם

יָמֵיכֶם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר תִּירָשׁוּן:

בְּכָל אֶרֶץ דִּי פִקִּיד יִי אֱלֹהֵכֶם יִתְּכוּן

תִּתְּכוּן בְּדִיל דְּתִיחֹן וְיִיטֵב לָכֶם

וְתוֹרְכוּן יוֹמִין בְּאֶרֶץ דִּי תִירָתוּן:

דברים פרק-ו

א וְזֹאת הַמִּצְוָה הַחֲקִים

וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת

בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים

שָׁמָּה לְרַשְׁתָּהּ:

וְדָא תִּפְקֹדְתָא קִימִיא וְדִינִיא דִּי פִקִּיד

יִי אֱלֹהֵכֹן לְאַלְפָא יִתְכֹּן לְמַעַבְד

בְּאַרְעָא דִּי אֲתֹן עֹבְרִין תִּמָּן לְמִירְתָּהּ:

ב לְמַעַן תִּירָא אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

לְשֹׁמֵר אֶת כָּל חֻקֹּתָיו

וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּךָ

אֶתָּה וּבְנֶךָ וּבֶן בְּנֶךָ כֹּל יְמֵי

חַיֶּיךָ וְלַמַּעַן יֵאָרְכּוּ יְמֶיךָ:

בְּדִיל דְּתִדְחַל קָדָם יי אֱלֹהֶךָ לְמַטֵּר יְת

כָּל קִימוֹתַי וּפְקוּדוֹתַי דִּי אֲנָא מְפַקְדָּךְ

אֶת וּבָרַךְ וּבֶר בָּרַךְ כֹּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ

וּבְדִיל דִּיּוֹרְכוֹן יוֹמֶיךָ:

ג וְשִׂמְעָתָּ יִשְׂרָאֵל וְשִׂמְרָתָּ

לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר יִיטֵב לָךְ וְאַשֶּׁר

תִּרְבוֹן מְאֹד כַּאֲשֶׁר דְּבַר יְהוָה

אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ אֶרֶץ זִבְתַּחֲלָב

וְדָבַשׁ:

וְתִקְבַּל יִשְׂרָאֵל וְתִטָּר לְמַעַבְדֵּי דִי יִיטַב

לְךָ וְדִי תִסְגֹּן לְחֻדָּא כְּמָא דִי מַלִּיל יִי

אֱלֹהֵא דְאַבְהֶתְךָ לְךָ אֶרְעָא עֲבָדָא חֲלָב

וְדָבַשׁ:

שְׁמֵי שְׁמֵי יִשְׂרָאֵל

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

שִׁמְעֵ יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵנָּא יְיָ חֵד:

ה' אלהינו ה' אחד. ה' שהוא אלהינו
עתה, ולא אלהי האומות עובדי אלילים,
הוא עתיד להיות ה' אחד, שנאמר כי אז
אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא
כולם בשם ה', ונאמר ביום ההוא יהיה ה'
אחד ושמו אחד:

ה' וְאַהֲבַתְּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מְאֹדְךָ:

וְתִרְחַם יְתִי אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל

נַפְשֶׁךָ וּבְכָל נִכְסֶיךָ:

ואהבת. עשה דבריו מאהבה, אינו דומה

עושה מאהבה לעושה מיראה, העושה

אצל רבו מיראה, כשהוא מטריח עליו,

מניחו והולך לו: בכל לבבך. בשני יצריך

דבר אחר בכל לבבך, שלא יהיה לבך

חלוק על המקום: ובכל נפשך. אפילו

הוא נוטל את נפשך: ובכל מאודך. בכל

ממונך, יש לך אדם שממונו חביב עליו

מגופו, לכך נאמר ובכל מאדך. דבר אחר

ובכל מאדך, בכל מדה ומדה שמודד לך,
בין במדה טובה בין במדת פורענות, וכן
בדוד הוא אומר, כוס ישועות אשא וגו'
צרה ויגון אמצא וגו':

וְזֵהִי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
אֲנֹכִי מַצְוֶה הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ:
וַיְהוֹן פְּתַגְמִיָּא הָאֵלִין דִּי אֲנָא מְפַקְדֶּךָ
יומָא דִּין עַל לְבָבְךָ:

וזהו הדברים. ומהו האהבה, וזהו הדברים
האלה, שמתוך כך אתה מכיר בהקב"ה

ומדבק בדרכיו: אשר אנכי מצוך היום.

לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין

אדם סופנה, אלא כחדשה שהכל רצין

לקראתה. דיוטגמא מצות המלך הבאה

במכתב:

וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם

בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ

בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:

וְתִתְּנֶנּוּ לְבָנֶיךָ וְתִמְלִל בְּהוֹן בְּמִתְבָּךְ

בְּבֵיתְךָ וּבְמִהְכָּךְ בְּאַרְחָא וּבְמִשְׁכְּבְּךָ

וּבַמִּקְיָמָךְ:

ושננתם. לשון חדוד הוא, שיהיו
מחודדים בפיד, שאם ישאלך אדם דבר,
לא תהא צריך לגמגם בו, אלא אמור לו
מיד: לבניך. אלו התלמידים, מצינו בכל
מקום שהתלמידים קרוים בנים, שנאמר
בנים אתם לה' אלהיכם, ואומר בני
הנביאים אשר בבית אל, וכן בחזקיהו
שלמד תורה לכל ישראל וקראם בנים,
שנאמר בני עתה אל תשלו, וכשם
שהתלמידים קרוים בנים, שנאמר בנים

אתם לה' אלהיכם, כך הרב קרוי אב,
שנאמר אבי אבי רכב ישראל וגו': ודברת
בם. שלא יהא עיקר דבורך אלא בם, עשם
עיקר ואל תעשם טפל: ובשכבך. יכול
אפילו שכב בחצי היום, תלמוד לומר
ובקומך, יכול אפילו עמד בחצי הלילה,
תלמוד לומר בשבתך בביתך ובלכתך
בדרך, דרך ארץ דברה תורה, זמן שכיבה
וזמן קימה:

ה וְקִנְשִׁיתָם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ

לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ:

וְתִקְטְרְנוּ לְאֵת עַל יָדְךָ וִיהוּן לְתַפְלִין

בֵּין עֵינֶיךָ:

וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ. אֱלֹו תַפִּילִין

שֶׁבְזִרְעֶ: וְהִיו לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ. אֱלֹו

תַפִּילִין שֶׁבְרֹאשׁ, וְעַל שֵׁם מִנִּין

פְּרִשְׁיֹוֹתֵיהֶם נִקְרְאוּ טַטְפֹּת, טַט בְּכַתְפֵי

שְׁתֵּים, פֶּת בְּאַפְרִיקֵי שְׁתֵּים:

ט וְכַתְבֶּתֶם עַל מַזְזוֹת בֵּיתְךָ

וּבְשַׁעֲרֶיךָ:

וְתִכְתְּבֵנוּן עַל מְזֻזֵין וְתִקְבְּעֵנוּן בְּסִפֵּי
בֵּיתְךָ וּבִתְרַעֲיֶךָ:

מְזֻזַת בֵּיתְךָ. מְזֻזַת כְּתִיב, שֶׁאֵין צֶרֶךְ
אֶלָּא אַחַת: וּבשְׁעָרֶיךָ. לְרַבּוֹת שְׁעָרֵי
חֲצֵרוֹת וּשְׁעָרֵי מִדִּינוֹת וּשְׁעָרֵי עֵיירוֹת:

יְהִיָּה כִּי יִבְיָאָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לֵאמֹר
וְלִיעֲקֹב לָתֵת לָךְ עָרִים גְּדֹלוֹת

וְטַב־תֵּאֱשָׁר לֹא בְנִיתָ׃

וַיְהִי אֲרִי יַעֲלֶנָּךְ יִי אֱלֹהֶךָ לְאַרְעָא דִּי

קַיִים לְאַבְהֶתֶךָ לְאַבְרָהָם לִיצְחָק

וְלִיעֶקֶב לְמַתָּן לָךְ קְרוֹיִן רַבְרַבִּין וְטַב־

דִּי לֹא בְנִיתָ׃

יֵא וּבָתִּים מְלָאִים כָּל טוֹב

אֲשֶׁר לֹא מְלָאֶת וּבָרִית

חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא חֲצִבָּת

כָּרְמִים וְזִיתִים אֲשֶׁר לֹא

נִטְעַתְּ וְאֵכֶלֶתְּ וְשִׁבְעַתְּ:

וּבִתִּין מֶלֶךְ כָּל טוֹב דִּי לֹא מְלִיתָא

וְגִבִּין פְּסִילָן דִּי לֹא פִסְלִיתָא כְּרַמִּין

וְזִיתִין דִּי לֹא נִצְבֵּתָא וְתִיכּוּל וְתִשְׁבַּע:

חֲצוּבִים. לְפִי שְׁהִיוּ מִקּוּם טַרְשִׁין וּסְלָעִים,

נוֹכַל בּוֹ לְשׁוֹן חֲצִיבָה:

יב הַשָּׁמַר לָךְ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת

יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיאָךְ מֵאֶרֶץ

מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

אֶסְתַּמֵּר לָךְ דִּילְמָא תַנְשִׁי יְתָ (דַּחֲלָתָא

ד) יִי דִי אֶפְקֹךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם

מִבֵּית עֲבָדוֹתָא:

מִבֵּית עֲבָדִים. כְּתַרְגוּמוֹ מִבֵּית עֲבָדוֹתָא,

מִמָּקוֹם שֶׁהָיִיתָ שָׁם עֲבָדִים:

יְיָ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאֵתוֹ

תַּעֲבֹד וּבְשִׁמּוֹ תֵשְׁבַע:

יְתָ יִי אֱלֹהֶךָ תִּדְחַל וְקַדְמוֹהִי תִפְלַח

וּבְשִׁמָּה תִקֵּים:

ובשמו תשבע. אם יש בדך כל המדות
הללו, שאתה ירא את שמו ועובד אותו,
אז בשמו תשבע, שמתוך שאתה ירא את
שמו תהא זהיר בשבועתך, ואם לאו לא
תשבע:

יד לא תלכון אחרי אלהים
אחרים מאלהי העמים אשר
סביבותיכם:

לא תהכון בתר טעות עממיא מטעות
עממיא די בסחרניכון:

**מֵאלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם. וְהוּא
הָדִין לְרַחוּקִים, אֲלֹא לִפִּי שְׁאֵתָה רוֹאֶה אֶת
סְבִיבוֹתֶיךָ תוֹעִים אַחֲרֵיהֶם, הוֹצֵרְךָ לְהַזְהִיר
עֲלֵיהֶם בִּיֹּתֶר:**

**טו פִּי אֵל קִנָּא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּקֶרְבְּךָ פֶּן יַחֲרֶה אַף יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּךָ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל פְּנֵי
הָאָרֶץ:**

אֲרִי אֵל קִנָּא יְיָ אֱלֹהֶיךָ שְׁכֵנֶתָה בֵּינֶךָ

דִּילְמָא יִתְקַף רַגְזָא דִּי אֱלֹהֵךְ בֶּךְ

וּשְׂצָךְ מַעַל אִפִּי אֲרַעָא:

טוּ לֹא תַנְסוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

כֹּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמִּסָּה:

לֹא תַנְסוּן קָדָם יִי אֱלֹהֵכֹן כִּמָּא דִּי

נִסְתוֹן בְּנִסִּיתָא:

בַּמִּסָּה. כְּשִׁיצְאוּ מִמִּצְרִים שְׂנִסּוּהוּ בְּמִים,

שֶׁנֶּאמַר הִישׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ:

יִי שְׂמֹר תְּשַׁמְרוּן אֶת מִצְוֹת

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעַדְתִּיו וְחֻקֵּיו

אֲשֶׁר צִוָּה:

מִטֶּר תִּטְרוֹן יְתַּ פְּקוּדֵי־אֱלֹהֵיכֶם

וּסְהַדוֹתֶיהָ וְקִימוֹתֶיהָ דִּי פִקְדָה:

יְהוָה וְעַשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינַי

יְהוָה לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וּבֵאתָ

וְיִרְשֶׁתָּ אֶת הָאָרֶץ הַטֹּבָה

אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם:

וְתַעֲבֹד דְּכַשֵּׁר וּדְתִקֵּן קָדָם יְיָ בְּדִיל

דִּי־טַב לָךְ וְתֵעוּל וְתִירַת יְת אֲרַעֲא

טַבְתָּא דִּי קַיִים יִי לֹא־בִהְתָּךְ:

הִישָׁר וְהַטּוֹב. זֹ פִשְׁרָה לְפָנִים מִשּׁוּרַת

הַדִּין:

יֵט לְהַדְרָף אֶת כָּל אֲיִבֶיךָ מִפְּנֶיךָ

כַּאֲשֶׁר דְּבַר יְהוָה:

לְמַתְּבַר יְת כָּל בַּעֲלֵי דְבָבךָ מִקַּדְמָךְ

כַּמָּא דִּי מַלִּיל יִי:

כַּאֲשֶׁר דְּבַר. וְהֵיכֵן דְּבַר, וְהַמּוֹתִי אֶת כָּל

העם וגו':

כּ כִּי יִשְׁאַלְךָ בֶּנְךָ מָחָר לֵאמֹר

מָה הָעֲדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים

אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

אֶתְכֶם:

אֲרִי יִשְׁאַלְנֶךָ בָּרֶךְ מָחָר לְמִימָר מָה

סֵדְרוֹתָ וְקִמּוּיָא וְדִינָיָא דִּי פִקִּיד יִי

אֱלֹהֵנָא יִתְכוּן:

כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהוא אחר

זמן:

כא וְאֶמְרָתָּ לְבִנְךָ עֲבָדִים הָיִינוּ

לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם וַיֹּצִיאֵנוּ

יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה:

וַתִּימַר לְבָרְךָ עֲבָדֶיךָ הָיִינוּ לְפָרְעָה

בְּמִצְרַיִם וְאֶפְקַנָּא יְיָ מִמִּצְרַיִם בְּיָדָא

תְּקִיפָא:

כב וַיֵּתֶן יְהוָה אֹתָת וּמוֹפְתִים

גְּדֹלִים וְרָעִים בְּמִצְרַיִם בְּפָרְעָה

וּבְכָל בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ:

וַיֵּהֱבֵנוּ אֶת־יְיָ וּמוֹפְתֵינוּ רַב־בֵּין וּבִישׁוֹן

בְּמִצְרַיִם בְּפֶרֶעַה וּבְכָל אִישׁ בֵּיתוֹ

לְעֵינֵינוּ:

כִּנּוּ וְאוֹתֵנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן

הַבִּיא אֶת־נוֹ לָתֵת לָנוּ אֶת

הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֵינוּ:

וַיִּתֵּן אֵפֶק מִתָּמָן בְּדִיל לְאַעֲלָא יִתָּן

לְמַתָּן לָנָא יֵת אֶרְעָא דִּי קִיִּים

לֹא־בִּהְתַּנָּא:

כֹּד־וַיִּצְוֵנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל

הַחֲקִים הָאֵלֶּה לִּירְאָה אֶת יְהוָה

אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים

לְחַיֵּיתָנוּ בְּחַיִּים הַזֶּה:

וּפִקְדָּנָא יי לְמַעַבְד ית כָּל קִימִיא

הָאֵלִין לְמַדְחַל ית יי אֱלֹהֵנָא לְטַב לָנָא

כָּל יוֹמִיא לְקִימוֹתָנָא כְּיוֹמָא הַדִּין:

כֹּה וַיְצַדֵּקָהּ תְּהִיָּה לָנוּ כִּי נִשְׁמֹר

לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת

לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כְּאִשֶּׁר

צִוֵּנוּ:

וְזָכֹרְתָּ תִּהְיֶה לָּנוּ אֲרִי נֹטֵר לְמַעַבְדֹּךָ

יְיָ כָּל תַּפְקֻדָּתָא הָדָא קָדָם יְיָ אֱלֹהֵינוּ

כְּמָא דִּי פְקֻדָּנָא:

דברים פרק-ז

שְׁבִיעִי כִּי יְבִיאֲךָ

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר

אַתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל

גֹּזִים רַבִּים מִפְּנֶיךָ חֲחֹתִי

וְחֶגְרָגְשִׁי וְהָאֱמֹרִי וְחִפְנִיעָנִי

וְחִפְרִזִּי וְחֲחֹוֹי וְהִיבֹוֹסִי שְׂבָעָה

גֹּזִים רַבִּים וְעֲצוּמִים מִמֶּךָ׃

אֲרִי יַעֲלֹנֶךָ יִי אֱלֹהֶךָ לְאַרְעָא דִּי אַתָּה

עָלִיל לְתַמּוֹן לְמִירְתָּהּ וּיְתִירֶךָ עַמּוּמִין

סְגִי־אִין מִן קִדְמָךָ חֲתָאִי וְגִרְגְּשָׁאִי

וַאֲמַרְאִי וְכַנְעֲנָאִי וּפְרִזְאִי וַחֲוֵאִי

וַיְבוֹסֵאִי שְׂבַעַא עַמִּמִּין סְגִיֵּאִין וְתִקִּיפִין

מִנִּי:

וְנִשְׁלַ לְשׁוֹן הַשְּׁלֵכָה וְהַתְּזָה, וְכֵן וְנִשְׁלַ

הַבְּרִזָּל:

ב וַנִּתְּנָם יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְפָנֶיךָ

וְהַכִּיתָם הַחֲרָם תַּחֲרִים אֹתָם

לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית וְלֹא

תַּחֲנָם:

וַיִּמְסְרֵנוּן יְיָ אֱלֹהֶיךָ קִדְמָךָ וְתִמְחֲנוּן

גִּמְרָא תִגְמַר יִתְהוֹן לֹא תִגְזֹר לְהוֹן קָיָם

וְלֹא תִרְחַם עֲלֵיהוֹן:

לֹא תַחֲנַם. לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן, אִסּוּר לֹ

לְאָדָם לִזְמַר כַּמָּה נָאָה כּוֹתִי זֶה. דְּבַר אַחֵר,

לֹא תִתֵּן לָהֶם חֲנִיָּה בָאָרֶץ:

וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בְּתֶךָ לֹא

תִּתֵּן לְבָנֹו וּבָתֹו לֹא תִקַּח

לְבָנֶךָ:

וְלֹא תִתַּחַתֵּן בְּהוֹן בְּרַתְךָ לֹא תִתֵּן

לְבָרָה וּבְרִיתָהּ לֹא תִסֵּב לְבָרְךָ:

ד כִּי יִסִּיר אֶת בְּנֶךָ מֵאַחֲרֵי

וְעַבְדּוֹ אֱלֹהִים אַחֲרִים וְחָרָה

אַף יְחֻזָּה בְּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מֵהָרָ:

אֲרִי יִטְעֵין יָת בָּרְךָ מִבֶּתֶר פִּלְחָנִי

וַיִּפְלְחוּן לְטַעֲוֹת עַמִּמִּיא וַיִּתְּקֶךָ רָגְזָא

דִּי בְכוּן וַיִּשְׁצֹךְ בְּפִרְיָע:

כִּי יִסִּיר אֶת בְּנֶךָ מֵאַחֲרֵי. בְּנוֹ שֶׁל כּוֹתִי

כשישא את בתך, יסיר את בנך אשר תלד
לו בתך מאחרי, למדנו שבן בתך הבא מן
הכותי קרוי בנך, אבל בן בנך הבא מן
הכותית, אינו קרוי בנך אלא בנה, שהרי
לא נאמר על בתו, לא תקח כי תסיר את
בנך מאחרי, אלא כי יסיר את בנך וגו':

ה כִּי אִם כָּה תַעֲשֶׂה לָהֶם
מִזְבְּחֹתֵיהֶם תַּתִּצּוּ וּמִזְבְּחֹתָם
תִּשְׁבְּרוּ וְאֲשִׁירֵיהֶם תִּגְדְּעוּ
וּכְסֵי לֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּ בָאֵשׁ:

אֲרִי אִם כֹּדִין תַּעֲבֹדוּן לְהוֹן אֲגֹרִיהוֹן
תִּתְרַעוּן וְקִמַּתְהוֹן תִּתְּבֹרוּן וְאַשְׁרִיהוֹן
תִּקְוֹצְצוּן וְצִלְמִי טַעֲוֹתְהוֹן תּוֹקְדוּן
בְּנוֹרָא:

מִזְבַּחַתִּיהֶם. שֶׁל בְּנֵי: מִצְבוֹתָם. אֲבֹן
אֶחָד: וְאֲשִׁירֵיהֶם. אֵילָנוֹת שְׁעוֹבְדֵיךָ אוֹתָךְ:
וּפְסִילֵיהֶם. צִלְמֵיהֶם:

וּ כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכָּל

הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָרֶץ:

אֲרִי עִם קַדִּישׁ אֶת קָדָם יי אֱלֹהֶךָ בְּךָ

אֶתְרַעִי יי אֱלֹהֶךָ לְמַהְוִי לָהּ לְעַם חֲבִיב

מִכָּל עַמֵּמִיא דִּי עַל אֲפִי אֶרְעָא:

ז לֹא מֵרַבָּכֶם מִכָּל הָעַמִּים

חֲשֵׁק יְהוָה בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם

כִּי אַתֶּם הַמְעַט מִכָּל הָעַמִּים:

לֹא מִדְּסֻגִּיאִין אֶתוֹן מִכָּל עַמֵּמִיא צְבִי

יִי בְּכוֹן וְאַתְרֵעִי בְּכוֹן אֲרִי אֶתוֹן זְעִרִין

מִכָּל עַמֵּמִיא:

לֹא מִרְבַּכֶּם. כַּפְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרֵשׁוֹ, לְפִי שְׂאִין

אַתֶּם מִגְדִּילִים עֲצַמְכֶּם כִּשְׂאֵנִי מִשְׁפִּיעַ

לָכֶם טוֹבָה, לְפִיכֶךְ חֲשַׁקְתִּי בָכֶם: כִּי אַתֶּם

הַמַּעֲטִים. הַמַּמַּעֲטִין עֲצַמְכֶּם, כְּגוֹן אֲבֵרָהֶם

שֶׁאָמַר וְאֵנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר, וְכְגוֹן מֹשֶׁה

וְאַהֲרֹן שֶׁאָמְרוּ וְנַחֲנוּ מָה, לֹא כְּנִבּוֹכְדִנְצֹר

שֶׁאָמַר אֲדָמָה לְעִלְיוֹן, וְסִנְחָרִיב שֶׁאָמַר מִי

בְּכָל אֱלֹהֵי הָאָרְצוֹת, וְחִירָם שֶׁאָמַר אֲנִי

מוֹשֵׁב אֱלֹהִים יֹשְׁבֵתִי: כִּי אַתֶּם הַמַּעֲטִים.

הרי כי משמש בלשון דהא:

ח כי מאהבת יהוה אתכם

ומשמרו את השבעה אשר

נשבע לאבותיכם הוציא יהוה

אתכם ביד חזקה ויפדך

מבית עבדים מיד פרעה מלך

מצרים:

ארי מדרחם יי יתכון ומדנטר ית

קימא די קיים לאבהתכון אפיק יי

יִתְּכוֹן בְּיָדָא תְּקִיפָא וּפְרָקָךְ מִבֵּית

עֲבֹדוֹתָא מִיָּדָא דְּפִרְעָה מִלְּכָא

דְּמִצְרִים:

כִּי מֵאֲהַבַת ה'. הֲרִי כִי מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן

אֵלֹא, לֹא מְרֹבְכֶם חֶשֶׁק ה' בְּכֶם אֵלֹא

מֵאֲהַבַת ה' אֲתֶכֶם: וּמִשְׁמְרוּ אֶת

הַשְּׁבוּעָה. מַחֲמַת שְׁמֹרוּ אֶת הַשְּׁבוּעָה:

מִפְטִיר וַיִּדְעֹתָ כִּי

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא אֱלֹהִים

הָאֵל הַנֶּאֱמָן שֹׁמֵר הַבְּרִית

וְהַחֶסֶד לְאַהֲבִיו וְלִשְׁמֹרֵי

(מַצּוֹתָיו) מִצּוֹתָיו לְאַלֶּף דּוֹר:

וְתִדַּע אֲרִי יי אֱלֹהֶךָ הוּא אֱלֹהִים

אֱלֹהֵא מֵהֵימָנָא נִטְר קִימָא וְחֶסֶדָא

לְרַחֲמוֹהִי וּלְנִטְרִי פְקוּדוֹהִי לְאַלְפֵי

דָּרִין:

לְאַלֶּף דּוֹר. וְלַהֲלֹךְ הוּא אוֹמֵר לְאַלְפִים,

כאן שהוא סמוך אצל לשומרי מצותיו
העושים מיראה, הוא אומר לאלף, ולהלן
שהוא סמוך אצל לאוהביו העושים
מאהבה, ששכרם יותר גדול, הוא אומר
לאלפים: לאוהביו. אלו העושים מאהבה:
ולשומרי מצותיו. אלו העושים מיראה:

וּמִשְׁלָם לְשֹׁנְאָיו אֵל פָּנָיו
לְהַאֲבִידוֹ לֹא יֵאָחַר לְשֹׁנְאוֹ אֵל
פָּנָיו יִשְׁלָם לוֹ:

וּמִשְׁלָם לְסִנְאוֹהֵי טָבֵן דִּי אֲנוּן עֲבָדִין

קָדְמוֹהִי בְּחֵייהוֹן לְאוֹבְדֵיהוֹן לֹא מֵאַחַר

עֶבֶד טָב לְסִנְאוֹהִי טִבּוֹן דִּי אֲנוּן עֶבְדִּין

קָדְמוֹהִי בְּחֵייהוֹן מְשִׁלִּים לְהוֹן:

וּמִשְׁלָם לְשִׁנְאוֹ אֵל פִּנְיוֹ. בַּחֲיִיו מִשְׁלָם

לֹו גְמוּלוֹ הַטּוֹב, כְּדִי לְהַאֲבִידוֹ מִן הָעוֹלָם

הַבֹּא:

יֵא וְשִׁמְרַתְּ אֶת הַמִּצְוָה וְאֶת

הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר

אֲנִכִּי מִצְוֶה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם:

וְתֵטַר יְתַּ תִּפְקֹדְתָּא וְיֵת קִימִיָּא וְיֵת

דִּינִיָּא דִּי אֲנֵא מִפְקֹדְךָ יוֹמָא דִּין

לְמַעַבְדְּהוֹן:

הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם. וּלְמַחֵר לַעֲזוֹלָם הַבֵּא

לִיטוֹל שְׂכָרָם: חֲסִלַת פִּרְשַׁת וְאֶתְחַנֵּן:

בַּרְשָׁת

עֵקֶב

עַם אֲוֵנִק לֹוּם וְרַע"י

פרשת עקב

יב וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוֹן אֶת

הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשָׁמְרָתֶם

וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה

אֶלְהֵיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת

הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם׃

וַיְהִי חֲלָף דִּי תִקְבְּלוֹן יְתָ דִּינֵיָא הָאֵלִין

וְתִטְרוֹן וְתַעֲבֹדוֹן יִתְהוֹן וַיֵּטֶר יְיָ אֱלֹהֶיךָ
לְךָ יֵת קַיָּמָא וַיֵּת חֶסֶדָא דִּי קַיִים
לְאַבְהֶתְךָ:

וְהִיָּה עֵקֶב תִּשְׁמָעוֹן. אִם הַמְצוֹת קְלוֹת
שְׂאֵדָם דֵּשׁ בַּעֲקֵבֵיו תִּשְׁמָעוֹן: וְשֹׁמֵר ה'
וְגו'. יִשְׁמֹר לְךָ הַבְּטַחְתּוֹ:

יְגַאֲהֶבְךָ וַיְבָרְכְךָ וְהִרְבֶּךָ וַיְבָרְךָ
בְּרִי בְטָנְךָ וּבְרִי אֲדָמָתְךָ דְּגִנְךָ
וְתִירְשֶׁךָ וַיַּצְהֲרֶךָ שְׁגָר אֲלֻפֶּיךָ

וְעֵשְׂתָּרֹת צִאֲנָךְ עַל הָאָדָמָה

אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לָתֵת

לָךְ:

וְיִרְחֲמֶנָּךְ וְיִבְרַכְנָךְ וְיִסְגִּינָךְ וְיִבְרַךְ

וְלָדָא דְמַעַךְ וְאַבָּא דְאַרְעָךְ עֲבוּרָךְ

וְחֲמָרְךָ וּמִשְׁחָךְ בְּקָרִי תוֹרִיךְ וְעֵדְרִי

עֲנָךְ עַל אֶרֶץ דִּי קָיִים לְאַבְרָהָם

לְמַתָּן לָךְ:

שֶׁגֶר אֶלְפִיד. וְלָדִי בִקְרָד, שֶׁהִנֵּקְבָה

משגרת ממעיה: ועשתרות צאנך. מנחם

פירש אבירי בשן, מבוחר הצאן, כמו

עשתרות קרנים לשון חוזק, ואונקלוס

תרגם ועדרי ענך, ורבותינו אמרו למה

נקרא שמם עשתרות, שמעשרות את

בעליהן:

יד בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים לֹא

יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר וְעֶקְרָה

וּבְבִחְמָתְךָ:

בְּרִיךְ תִּהְיֶה מִכָּל עַמִּמָּיָא לֹא יִהְיֶה בְּךָ

עֵקֶר וְעֶקְרָא וּבְבַעֲיָרָךְ:

עקר. שאינו מזליד:

טו וְהַסִּיר יְהוָה מִמֶּנָּךְ כָּל חֲלִי

וְכָל מַדּוּי מִצָּרִים הָרָעִים

אֲשֶׁר יִדְעָתָ לֹא יִשְׁימָם בָּךְ:

וְנָתַנָּם בְּכָל שְׁנֵאֵיךְ:

וַיַּעֲדֵי יי מִנָּךְ כָּל מַרְעִין וְכָל מַכַּת־שִׁי

מִצָּרִים בִּישִׁיא דִּי יִדְעָתָ לֹא יִשְׁוֹנוֹן בָּךְ:

וַיִּתְּנוֹן בְּכָל סְנֵאֵךְ:

טו וְאַכְלֶתָּ אֶת כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא תַחֲוֶם

עֵינֶךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת

אֱלֹהֵיהֶם כִּי מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ׃

וּתְגַמֵּר יָת כָּל עַמֵּמִיּא דִּי יִי אֱלֹהֶךָ יִהְיֶה

לָךְ לֹא תַחֲוֶם עֵינֶךָ עֲלֵיהֶוֹן וְלֹא תַפְלֹחַ

יָת טַעֲוִתְהוֹן אֲרִי לְתַקְלָא הוּא לָךְ׃

יז כִּי תֹאמַר בְּלִבֶּכְךָ רַבִּים

הַגּוֹיִם הֵאֱלָח מִמֶּנִּי אֵיכָה

אוכל להורישם:

דילמא תימר בלבבך סגי אין עממא

האלין מני אכדין אכול לתרתהון:

כי תאמר בלבבך. על כרחך לשון דלמא

הוא, שמא תאמר בלבבך, מפני שהם

רבים לא אוכל להורישם, אל תאמר כן,

לא תירא מהם, ולא יתכן לפרשו באחת

משאר לשונות של כי, שיפול עליו שוב

לא תירא מהם:

יה לא תירא מהם זכר תזכר

אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

לְפָרְעָה וּלְכָל מִצְרַיִם:

לֹא תִדְחַל מִנְהוֹן מִדְּכַר תִּדְכַּר יְיָ דִּי

עֲבַד יִי אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה וּלְכָל מִצְרַיִם:

יט הַמִּסֹּת הִגְדַּלְתָּ אֲשֶׁר רָאוּ

עֵינֶיךָ וְהָאֵתָת וְהַמִּנְפֹתִים וְהַיִּיד

הַחֲזָקָה וְהַזִּרְעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר

חֻצְצָאךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן יַעֲשֶׂה

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל הָעַמִּים אֲשֶׁר

אַתָּה יֵרָא מִפְּנֵיהֶם:

נִסִּין רַב־רַבִּין דִּי חֲזָאָה עֵינֶךָ וְאַתְיָא

וּמוֹפְתִיָא וַיֵּדָא תִּקְפָּתָא וַדָּרְעָא

מִרְמָמָא דִּי אֶפְקָךְ יִי אֱלֹהֶךָ כֵּן יַעֲבֹד

יִי אֱלֹהֶךָ לְכֹל עַמֻּמִּיָא דִּי אַתָּ דָּחַל

מִקְדָּמֵיהוֹן:

הַמִּסּוֹת. נִסְיוֹנוֹת: וְהָאוֹתוֹת. כְּגוֹן וִיֵּהִי

לְנַחֵשׁ, וְהָיוּ לְדָם בִּיבֶשֶׁת: הַמִּפּוֹתִים.

הַמִּכּוֹת הַמוֹפְלְאוֹת: וְהָיִד הַחֲזָקָה. זֶה

הַדְּבָר: וְהַזְרוּעַ הַנִּטְוִיָּה. זֶה הַחֲרָב שֶׁל מַכָּת

בכורות:

כ וְגַם אֶת הַצִּרְעָה יִשְׁלַח יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד אֲבֹד הַנְּשֹׂאִים

וְהַנְּסֹתָיִם מִפְּנֶיךָ:

וְאֵף יִתְּ עֲרֵעִיתָא יִגְרִי יִי אֱלֹהֶךָ בְּהוֹן

עַד דִּיבְדוֹן דְּאִשְׁתָּארוּ וְדִאֲטַמְרוּ

מִקְדָּמָךְ:

הַצִּרְעָה. מִיָּן שְׂרָץ הָעוֹף, שֶׁהִיטָה זֹרֶקֶת

בָּהֶם מֵרָחֶק וּמִסִּרְסָתָן וּמִסְמָאָה אֶת עֵינֵיהֶם,

בכל מקום שהיו נסתרים שם:

כא לא תַעֲרִין מִפְּנֵיהֶם כִּי יִחְזָה

אֱלֹהֶיךָ בְּקֶרְבְּךָ אֵל גָּדוֹל

וְנוֹרָא:

לֹא תִתְבַּר מִקֶּדְמִיהוֹן אֲרִי יִי אֱלֹהֶךָ

שֹׁכֵנִיתָ בֵּינֶךָ אֱלֹהֶא רַבָּא וְדַחִילָא:

כב וְנָשַׁל יִחְזָה אֱלֹהֶיךָ אֶת

הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֵיךָ מַעֲט מַעֲט

לֹא תוּכַל כִּלְתָם מֵהָר פֶּן

תַּרְבֵּה עָלֶיךָ חַיֵּת הַשָּׂדֶה:

וַיִּתְּרֶךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ יֵת עַמְּמִיא הָאֵלִין

מִקְדָּמָךְ זֶעַר זֶעַר לֹא תִכּוֹל לְשַׁצִּי

וַתִּהְיוּן בְּפָרִי עַד לְמָא תִסְגִּי עֲלֶיךָ

חַיֵּוֹת בְּרָא:

פֶּן תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיֵּת הַשָּׂדֶה. וְהָלֹא אִם

עוֹשִׂין רְצוֹנִי שֶׁל מְקוֹם אֵין מִתִּירָאִין מִן

הַחַיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר וְחַיֵּת הַשָּׂדֶה הַשְּׁלֵמָה לָךְ,

אֲלֹא גִלּוּי הִיא לִפְנֵי שַׁעֲתִידִין לַחֲטוּא:

כִּג וְנִתְּנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ

וְהַמָּם מְהוּמָה גְדֹלָה עַד

הַשְּׂמֵרָם:

וַיִּמְסְרֵנוּן יְיָ אֱלֹהֶיךָ קִדְמָךָ וַיִּשְׁגְּשְׁנוּן

שְׂגוּשׁ רַב עַד דִּישְׁתַּצוֹן:

והמם. נקוד קמ"ץ בולו, לפי שאין מ"ם

אחרונה מן היסוד, והרי הוא כמו והם

אותם, אבל והמם גלגל עגלתו, בולו יסוד,

לפיכך חציו קמ"ץ וחציו פת"ח, כשאר

פעל של שלש אותיות:

בד וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בִּידֶךָ

וְהֵאֱבֹדְתָּ אֶת שְׁמִי מִתַּחַת

הַשָּׁמַיִם לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ

בְּפָנֶיךָ עַד הַשְׁמֹדֶה אֹתָם:

וַיִּמָּסֶר מַלְכֵיהוֹן בְּיָדְךָ וְתוֹבַד יְיָ שְׁמֵהוֹן

מִתַּחוֹת שְׁמִי לֹא יִתְעַתֵּד אִישׁ קִדְמוֹ

עַד דִּתְשִׁי צִי יְתֵהוֹן:

כֹּה פָסִילִי אֶלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן

בְּאֵשׁ לֹא תִחַמְדוּ כְּסָף וְזָהָב

עֲלֵיהֶם וְלִקְחֹתָ לָךְ פֶּן תִּוְקַשׁ

בוּ כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

הוא:

צִלְמִי טַעוֹתָהוֹן תוֹקֵדוֹן בְּנוֹרָא לֹא

תַּחֲמִיד כַּסְפָּא וְדַהֲבָא דִּי עַלְיָהוֹן וְתַסֵּב

לָךְ דִּילְמָא תַתְקַל בֵּה אַרִי מַרְחָקָא דִּי

אַלְהֶךָ הוא:

בוֹלָא תַבִּיא תוֹעֲבָה אֶל בֵּיתְךָ

וְהִיִּית חֵרֶם כַּמָּהוּ שִׁקְמָן

תַּשְׁקִצְנוּ וְתַעֲב תַתְעֲבָנוּ כִּי

חֵרֶם הוּא:

וְלֹא תֵעַל דְּמַרְחָק לְבֵיתְךָ וְתִהְיֶה חֵרֶמָּא

כּוֹתֶה שִׁקְצָא תִשְׁקַצֶּנָּה וְרַחֲקָא

תִּרְחַקְנָה אֲרִי חֵרֶמָּה הוּא:

דברים פרק-ח

א כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֶנְכִּי מִצְוֶה

הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן

תַּחֲיוּן וְרַבִּיתֶם וּבִאתֶם

וַיִּרְשָׁתֶם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר

נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם׃

כָּל תַּפְקֻדָּתָא דִּי אֲנָא מִפְקֹדֵךְ יוֹמָא

דִּין תִּטְרוֹן לְמַעַבְדּ בְּדִיל דְּתִיחוֹן

וְתִסְגֹּון וְתִיתוֹן וְתִירְתוֹן יְת אֶרְעָא דִּי

קָיִים יִי לְאַבְרָהָם׃

כל המצוה. בפשוטו. ומדרש אגדה, אם

התחלת במצוה גמור אותה, שאינה

נקראת המצוה אלא על שם הגומרה,

שנאמר ואת עצמות יוסף אשר העלו בני

ישראל ממצרים קברו בשכם, והלא משה
לבדו נתעסק בהם להעלותם, אלא לפי
שלא הספיק לגמרה וגמרה ישראל,
נקראת על שמם:

ב וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
חָלִיכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה
אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לַמַּעַן
עֲנֹתְךָ לְנִסֹּתֶיךָ לְדַעַת אֶת אֲשֶׁר
בְּלָבְבְךָ הֵת שְׁמוֹ (מצותו)

מִצּוֹתָיו אִם לֹא:

וְתִדְבֹר יֵת כָּל אֲרָחָא דִּי דְבַרְךָ יִי

אֱלֹהֶךָ דְּנֹן אַרְבַּעִין שָׁנִין בְּמִדְבָּרָא

בְּדִיל לְעֲנִיּוֹתְךָ לְנִסִּיּוֹתְךָ לְמִדֵּעַ יֵת דִּי

בְּלִבְךָ הִתַּטֵּר פְּקוּדוֹהִי אִם לֹא:

הַתְּשִׁמּוֹר מִצּוֹתָיו. שְׁלֹא תִנְסֶהוּ וְלֹא

תַּהַרְהֵר אַחֲרָיו:

ג וַיַּעֲנֶךָ וַיִּרְעַבְךָ וַיֵּאֱכַלְךָ אֶת

הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וְלֹא

יִדְעוֹן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ

כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יַחְיֶה

הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצֵא כִּי

יִהְיֶה יַחְיֶה הָאָדָם:

וְעֲנִיךָ וְאֶכְפֹּנְךָ וְאוֹכַלְךָ יֵת מִנָּא דִּי לֹא

יִדְעַת וְלֹא יִדְעוֹן אֲבֹהֶתֶיךָ בְּדִיל

לְאוֹדְעוֹתְךָ אֲרִי לֹא עַל לַחֲמָא

בְּלַחֲדוּהִי מִתְקִים אֲנָשָׁא אֲרִי עַל כָּל

אַפָּקוֹת מִימָרָא דִּי יִתְקִים אֲנָשָׁא:

ד שְׁמֹלֶתְךָ לֹא בִלְתָּה מֵעַלְיָךְ

וְרִגְלְךָ לֹא בִצְקָה זֶה אֲרַבְעִים

שָׁנָה:

כְּסוּתְךָ לֹא אֲבִי־אֵת מִנְךָ וּמִסָּנְךָ לֹא

יִחַפוּ דָּנָן אֲרַבְעִין שָׁנִין:

שְׁמֹלֶתְךָ לֹא בִלְתָּה. עֲנִי כְבוֹד הָיוּ שְׁפִין

בְּכִסּוֹתָם וּמִגֹּהֲצִים אוֹתָם כְּמִין כִּלִּים

מִגֹּהֲצִים, וְאֵף קִטְנִיהֶם כְּמוֹ שֶׁהָיוּ גְדִלִים

הָיָה גָדֹל לְבוּשָׁן עֲמָהֶם, כְּלָבוּשׁ הַזֶּה שֶׁל

חֹמֶט שֶׁגָדֹל עִמּוֹ: לֹא בִצְקָה. לֹא נִפְחָה

כבצק, בדרך הולכי יחף שרגליהם

נפוחות:

ה וידעת עם לבבך כי פאשר

ייסר איש את בנו יחזה

אלהיך מיסרך:

ותדע עם לבך ארי כמא די מאלף

גברא ית ברה יי אלהך מאלף לך:

ו ושמרת את מצות יחזה

אלהיך ללכת בדרךיו וליראה

אֶת־וְ:

וְתֵטֵר יְתֶּךָ פְּקוּדֵי־אֱלֹהִים דִּי אֱלֹהֶיךָ לְמַהֲרָךְ

בְּאַרְחֶיךָ דְּתִקְנֶנּוּ קְדָמוֹתַי וּלְמַדְחֶיךָ יִתְהַ:

וְכִי יִחְוֶה אֱלֹהֶיךָ מִבִּיאָדְךָ אֶל

אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מַיִם

עֵינֶיךָ וְתַחֲמוֹת יִצְאִים בְּבִקְעָה

וּבְחֶרֶב:

אֲרִי יִי אֱלֹהֶיךָ מַעֲלֶךְ לְאַרְעָא טַבְתָּא

אַרְעָא נִגְדָא נַחֲלִין דְּמִיִּין מִבּוּעֵי עֵינֶיךָ

וְתִהְיוּ מִין נִפְקִין בְּבִקְעֹן וּבְטוֹרִין:

ח אֶרֶץ חֹטָה וְשֹׁעֲרָה וְגִפּוֹן

וְתֵאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן

וְדִבְשׁ:

אֶרֶץ חֹטִין וְסַעֲרִין וְגוֹפְנִין וְתֵאֵנִין

וְרִמּוֹנִין אֶרֶץ דְּזִיתָהָ עֶבֶדִין מִשְׁחָא

וְהִיא עֶבְדָּא דְּבִשׁ:

זֵית שֶׁמֶן. זֵיתִים הָעוֹשִׂים שֶׁמֶן:

ט אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכָּנָתָא

תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תַחֲסֹר כֹּל

בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִנֶיהָ בְּרִזְלָה

וּמַהֲרִיָּה תַחֲצֹב נַחֲשֶׁת:

אֶרֶץ דִּי לֹא בְעֲצוּרִין (נ"א בְּמִסְכָּנוֹ)

תִּיכּוֹל בָּהּ לַחֲמָא לֹא תַחֲסֹר כָּל מִדֵּעַם

בָּהּ אֶרֶץ דִּי אֲבִנְהָא פְּרִזְלָה וּמַטוּרְהָא

תַּפְסוּל נַחֲשָׂא:

וְאֹכֵלֶת וְשׁוֹבְעֶת וּבִרְכָּתָא אֶת

יְהוָה אֱלֹהֶיהָ עַל הָאֶרֶץ הַטֹּבָה

אֲשֶׁר נָתַן לָךְ:

וְתִכּוֹל וְתִשְׁבַּע וְתִבְרַךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ

עַל אֶרְעָא טַבָּתָא דִּיהֵב לָךְ:

יֵא טַבָּתָא דִּיהֵב לָךְ פֶּן

תִּשְׁכַּח אֶת יְחֻזָּה אֱלֹהֶיךָ

לְבַלְתִּי שְׁמֹר מִצֻּתָּיו

וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי

מִצְוַת הַיּוֹם:

אֶסְתַּמֵּר לָךְ דִּלְמָא תִּתְנַשֵּׂי יְת דַּחֲלָתָא

דִּי אֱלֹהֶךָ בְּדִיל דְּלֹא לְמַטְר פְּקוּדוֹהִי

וְדִינוֹהִי וְקִימוֹהִי דִּי אֲנָא מִפְּקֻדָּךְ יוֹמָא

דִּין:

יב פֶּן תֹּאכַל וְשָׁבַעְתָּ וּבָתִּים

טָבִים תִּבְנֶה וְיִשְׁבַּת:

דִּלְמָא תִּיכּוּל וְתִשְׁבַּע וּבָתִּין שְׁפִירִין

תִּבְנֶי וְתִיתַב:

יג וּבְקִרְךָ וְצִאֲנֶךָ יִרְבֵּינָּךְ וְכֶסֶף

וְזָהָב יִרְבֶּה לָּךְ וְכָל אֲשֶׁר לָּךְ

יִרְבֶּה:

וּתְוֹרֶךְ וְעֲנֶךָ יִסְגֹּן וְכֶסֶף וְזָהָב

יִסְגֹּא לָּךְ וְכָל דֵּי לָּךְ יִסְגֹּא:

יד וְרֹם לְבָבְךָ וְשִׁכַּחַת אֶת

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֶךָ מֵאֶרֶץ

מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

וִירִים לְבָבְךָ וְתַנְשִׁי יָת דַּחֲלָתָא דִּי

אֱלֹהֶיךָ דִּי אֶפְקֹךְ מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם

מִבֵּית עֲבֹדוֹתָא:

טו הַמּוֹלִיכֶךְ בַּמִּדְבָּר הַגָּדֹל

וְהַנּוֹרָא נַחֲשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב

וְצִמְאֹן אֲשֶׁר אֵין מַיִם

הַמּוֹצִיא לָךְ מַיִם מִצּוּר

הַחֲלִמִישׁ:

דְּדַבֵּרְךְ בְּמִדְבָּרָא רַבָּא וְדַחִילָא אֶתְר

חַיּוֹן קָלֹן וְעַקְרָבִין וּבֵית צִחֹנָא אֶתְר

דִּי לֵית מִיָּא דְּאַפֵּיק לָךְ מִיָּא מִטַּנָּרָא

תְּקִיפָא:

טוּ חֲמַאכְלָךְ מִן בְּמַדְבָּר אֲשֶׁר

לֹא יִדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עֲנֹתְךָ

וּלְמַעַן נִסֹּתְךָ לְהִיטִיבְךָ

בְּאַחֲרִיתֶךָ:

דְּאוּכְלָךְ מִנָּא בְּמַדְבָּרָא דִּי לֹא יִדְעוּן

אֲבֹתֶיךָ בְּדִיל לְעֲנִיּוֹתְךָ וּבְדִיל

לְנִסִּיּוֹתְךָ לְאוֹטָבָא לָךְ בְּסוּפָךְ:

יִזְ וְאֶמְרָתָּ בְּלִבְּךָ כְּחִי וְעֶצֶם

יָדַי עָשָׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה:

וְתִימַר בְּלִבְּךָ חֵילִי וּתְקַף יָדֵי קִנּוּ לִי

יָת נִכְסֵיָא הָאֵלֵין:

יח וְזָכַרְתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי

הוּא הִנֵּיתָן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל

לְמַעַן הִקִּים אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר

נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם בְּיוֹם הַזֶּה:

וְתִדְבֹר יָת יִי אֱלֹהֶיךָ אֲרִי הוּא יִהְיֶה לְךָ

עֲצֵה לְמִקְנִי נִכְסִין בְּדִיל לְקַיֵּמָא יֵת

קַיֵּמָה דִּי קַיִים לְאַבְהֶתְךָ כִּיּוֹמָא הַדִּין:

יֵט וְהִיָּה אִם שָׁכַח תִּשְׁכַּח אֶת

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ אַחֲרֵי

אֱלֹהִים אַחֲרִים וַעֲבַדְתָּם

וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הִעַדְתִּי בָכֶם

הַיּוֹם כִּי אֶבְדֶּה תֵּאבְדוּן:

וַיְהִי אִם מִנְשָׂאָה תִנְשִׂי יֵת דַּחֲלָתָא דִּי

אֱלֹהֶיךָ וּתְהִי בְּתֵר טַעוֹת עַמִּיָּא

וְתַפְלַחֲנוּן וְתִסְגֹּד לְהוֹן אֲסֵהֲדִית בְּכוֹן

יוֹמָא דִּין אַרִי מִיבֵד תִּיבְדוֹן:

כ כַּגֻּזִים אֲשֶׁר יְהוָה מַאֲבִיד

מִפְּנֵיכֶם כֵּן תֵּאבְדוֹן עֵקֶב לֹא

תִּשְׁמַעוֹן בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כַּעֲמִיָּא דִּי יִי מַאֲבִיד מִקְדָּמִיכוֹן כֵּן

תִּיבְדוֹן חֲלָף דְּלֹא קִבְּלָתוֹן בְּמִימְרָא

דִּי אֱלֹהֵיכֶם:

א שִׁמְעֵ יִשְׂרָאֵל אֶתְּה עֵבֶר

הַיּוֹם אֶת הַיַּרְדֵּן לְבָא לְרֵשֶׁת

גִּזְרֵים גְּדֹלִים וְעֲצוּמִים מִמֶּךָּ

עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בַּשָּׁמַיִם:

שִׁמְעֵ יִשְׂרָאֵל אֶתְּ עֵבֶר יוֹמָא דִּין יֵת

יַרְדֵּנָא לְמִיעַל לְמִירַת עֲמֻמִּין רַבְרַבִּין

וְתַקִּיפִין מִנָּךְ קְרוּיִן רַבְרַבִּין וְכָרִיכִין עַד

צִית שְׁמִיא:

גדולים ועצומים ממך. אתה עצום, והם

עצומים ממך:

ב עם גדול ורם בני ענקים

אשר אתה ידעת ואתה

שמעת מי יתיצב לפני בני

ענק:

עם רב ותקיף בני גבריא די את

ידעת ואת שמעת מן יכול למיקם

קדם בני גבריא:

ג וידעת היום כי יהיה אלהיך

הוא העֵבֶר לְפָנֶיךָ אִישׁ אֲכִלָּה

הוא יִשְׁמִידם וְהוא יִכְנִיעֵם

לְפָנֶיךָ וְהוֹרֵשֶׁתָם וְהֵאֱבֹדָתָם

מִהָר פֶּאֶשׁ דְּבַר יְהוָה לְךָ:

וְתִדַּע יוֹמָא דִּין אֲרִי יִי אֱלֹהֶךָ הוּא

דְּעֵבֶר קִדְמָךְ מִימְרָה אִשָּׁא אֲכִלָּה הוּא

יִשְׁצַנּוֹן וְהוּא יִתְרַכְּנוֹן קִדְמָךְ וְתִתְרַכְּנוֹן

וְתוֹבְדָנוֹן בְּפָרִיעַ כְּמָא דִּי מַלִּיל יִי לְךָ:

שְׁלִישִׁי אֵל תֹּאמַר

בְּלִבְּךָ בַּהֲדָף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

אֲתָם מִלְּפָנֶיךָ לֹאמַר בְּצַדִּיקוֹתַי

הֵבִיאֵנִי יְהוָה לְרֵשֶׁת אֶת

הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרֵשֶׁת הַגּוֹיִם

הָאֵלֶּה יְהוָה מִזִּרְיָם מִלְּפָנֶיךָ׃

לֹא תִימַר בְּלִבְּךָ בְּדִיתָבָר יִי אֱלֹהֶיךָ

יִתְּהוֹן מִקֶּדֶם לְמִימַר בְּזָכוֹתַי אֶעֱלֵנִי

יְיָ לְמִירַת יְת אֶרְעָא הֲדָא וּבְחוּבֵי

עֲמִמִּיא הָאֵלִין יְיָ מִתְּרַכְּהוֹן מִקֶּדֶם:

אֵל תֹּאמַר בְּלִבְבְּךָ. צְדָקָתִי וְרַשְׁעַת הַגּוֹיִם

גִּרְמוֹ:

ה לֹא בְּצִדְקָתְךָ וּבִישׁוֹר לְבַבְךָ

אֶתָּה בָּא לְרֵשֶׁת אֶת אֶרְצָם

כִּי בְּרַשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יִהְיֶה

אֶלֶּהֶיךָ מִזְרֵי שָׁם מִפְּנֶיךָ וּלְמַעַן

הַקִּיָּם אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע

יְהוָה לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם

לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב:

לֹא בְּזָכוֹתָּ וּבִקְשִׁיטוֹת לָבָךְ אֶת עֲלִל

לְמִירַת יְת אֶרְעֵהוֹן אֲרִי בְּחוּבֵי עַמִּמִּיא

הָאֵלִין יִי אֱלֹהֶךָ מִתְּרַכְּהוֹן מִקְדָּמָךְ

וּבְדִיל לְאַקְמָא יְת פִּתְגָמָא דִּי קַיִים יִי

לְאַבְהָתָךְ לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב:

לֹא בַצְדָקָתְךָ וְגו' אֵתָּה בֹא לְרֶשֶׁת וְגו' כִּי

ברשעת הגוים. הרי כי משמש בלשון

אלא:

וַיִּדְעַתְּ כִּי לֹא בְּצַדִּיקוֹתַי יִחְיֶה

אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ אֶת הָאָרֶץ

הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עַם

קָשָׁה עָרַף אֶתָּה:

וַתִּדַּע אֲרִי לֹא בְּזָכוֹתַי יִי אֱלֹהֶיךָ יֵהֵב

לְךָ יְת אֶרֶץ טַבָּתָא הָדָא לְמִירְתָּהּ

אֲרִי עַם קָשִׁי קָדַל אֶתָּה:

זֶכֶּרְךָ אֵל תִּשְׁכַּח אֶת אֲשֶׁר

הִקְצַפְתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

בַּמִּדְבָּר לְמַן הַיּוֹם אֲשֶׁר יֵצְאָתָּ

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד בְּאֶכָּם עַד

הַמָּקוֹם הַזֶּה מִמְּרִים הֵייתָם עִם

יְהוָה:

הוּא דָכִיר לֹא תִנְשִׂי יָת דִּי אֲרַגְזָתָא

קָדָם יִי אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּרָא לְמַן יוֹמָא דִּי

נִפְקַתָּא מֵאֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם עַד מִיתִיכּוֹן

עַד אֶתְּרָא הֵדִין מִסְרֵבִין הוֹיתוּן קָדָם

יִי:

ח וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם אֶת יְהוָה

וַיִּתְּאַנֶּף יְהוָה בְּכֶם לְהַשְׁמִיד

אֶתְכֶם:

וּבְחֹרֵב אֶרְגְּזוּתוֹן קָדָם יִי וַהֲוֶה רִגְזוֹ מִן

קָדָם יִי בְּכוֹן לְשִׁיצָאָה יִתְכוֹן:

ט בַּעֲלֹתִי הִתְּרָה לְקַחַת לֹחֹת

הָאֲבָנִים לֹחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר

כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם וְאַשְׁבּ בְּהָר

אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה

לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא

שָׁתִיתִי:

בְּמִסְקִי לְטוֹרָא לְמַסֵּב לִוְחִי אֲבִנִיא

לִוְחִי קָיָמָא דִּי גִזֹּר יֵי עִמְכוֹן וִיתְבִּית

בְּטוֹרָא אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלֹון

לֶחֶמָא לֹא אָכַלְתִּי וּמַיָּא לֹא שָׁתִיתִי:

וְאַשְׁבּ בְּהָר. אֵין יְשִׁיבָה אִלָּא לְשׁוֹן עִכְבָּה:

וַיֵּתֶן יְהוָה אֵלַי אֶת שְׁנֵי

לוחות האבנים כתובים

באצבע אלהים ועליהם ככל

הדברים אשר דבר יהוה

עמכם בחר מתוך האש ביום

הפנהל:

ויהב יי לי ית תרין לוחי אבניא

כתיבין באצבעא דיי ועליהון ככל

פתגמיא די מליל יי עמכון בטורא

מִגֹּאֲשַׁתָּא בְּיוֹמָא דְקָהְלָא:

לַחַת. לַחַת כְּתִיב, שֶׁשְׁתִּיהֶן שְׁוֹת:

יֵא וְיִהִי מִקֵּץ אַרְבַּעִים יוֹם

וְאַרְבַּעִים לַיְלָה נָתַן יְחֻזָּה אֵלַי

אֶת שְׁנֵי לַחַת הָאֲבָנִים לַחֹת

הַבְּרִית:

וְהָיָה מִסוּף אַרְבַּעִין יָמִין וְאַרְבַּעִין

לַיְלֹון יִהְיֶה לִי יָת תִּרְיִן לוֹחֵי אֲבָנִיא

לוֹחֵי קִימָא:

יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם רֵד

מֵהָר מִנֶּזֶחַ כִּי שָׁחַת עַמֶּךָ אֲשֶׁר

הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם סָרוּ מֵהָר מִן

הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתָם עָשׂוּ לָהֶם

מַסָּכָה:

וַאֲמַר יי לִי קוּם חוּת בְּפָרִיעַ מִכָּא אֲרִי

חֲבִיל עַמֶּךָ דִּי אֶפְקָתָא מִמִּצְרַיִם סָטוּ

בְּפָרִיעַ מִן אֲרָחָא דִּי פִקְדָתְנוֹן עֲבָדוּ

לְהוֹן מִתְכָּא:

יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר

רְאִיתִי אֶת הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עִם

בְּנֵי עֶרְכָּה הוּא:

וַאֲמַר יי לִי לְמִימָר גְּלִי קִדְמִי יְתַעַמֵּא

הַדִּין וְהָא עִם קִשִּׁי קִדְל הוּא:

יד הָרָף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם

וְאַמְחָה אֶת שְׂמֵם מִתַּחַת

הַשָּׁמַיִם וְאַעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי

עֶצוֹם וָרַב מִמֶּנּוּ:

אֵנֶחָ בְּעֵיתָךְ מִקֶּדְמִי וְאַשְׁצִנּוּן וְאַמְחִי

יָת שְׁמֵהוּן מִתְּחוֹת שְׁמִיָּא וְאַעֲבֹד יָתָךְ

לְעַם תְּקִיף וְסִגִּי מִנְּהוּן:

טו וְאַפֵּן וְאַרְדּ מִן הָהָר וְהָהָר

בְּעֵר בְּאֵשׁ וְשָׁנִי לִזְחֹת הַבְּרִית

עַל שְׁתֵּי יָדַי:

וְאַתְּפַנִּיתִי וְנִחַתִּית מִן טוֹרָא וְטוֹרָא

בְּעֵר בְּאֵשׁתָּא וְתֵרִין לוֹחִי קִימָא עַל

תְּרֵיתִין יָדַי:

טו וְאַרְאֶה וְהָנָה חֲטֵאתָם לַיהוָה

אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתָם לָכֶם עֵגֶל

מִמִּסְכָּה סִרְתָּם מִיָּהָר מִן הַדֶּרֶךְ

אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם:

וַחֲזִיתִי וְהֵא חֲבָתוֹן קָדָם יי אֱלֹהֵכֶם

עֲבַדְתוֹן לָכֶם עֵגֶל מִתְכָּא סִטִּיתוֹן

בַּפְּרִיעַ מִן אֲרָחָא דִּי פִקִּיד יי יִתְכוֹן:

יז וְאַתְּ פִּשׁ בְּשָׁנִי חֲלָחַת

וְאַשְׁלָכֶם מֵעַל שְׁתִּי יְדִי

וְאַשְׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם:

וְאַחֲדִית בְּתָרִין לוֹחֲיָא וְרַמִּיתְנוּן מֵעַל

תַּרְתִּין יָדֵי וְתַבְרַתְנוּן לְעֵינֵיכוֹן:

יח וְאַתְנַפֵּל לְפָנֵי יְהוָה

כָּרְאֵשְׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם

וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא

אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל

כָּל חַטֹּאתֶיכֶם אֲשֶׁר חָטֵאתֶם

לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה

לְהַכְעִימוּ:

וְאַשְׁתַּטַּחֲתִית קָדָם יְיָ כְּקִדְמִיתָא אַרְבַּעִין

יָמִין וְאַרְבַּעִין לִילּוֹן לְחֶמְא לֹא

אֲכָלִית וּמִיָּא לֹא אֲשַׁתִּיתִי עַל כָּל

חֻבִּיכּוֹן דִּי חֲבַתּוֹן לְמַעַבְדַּ דְּבִישׁ קָדָם

יְיָ לְאַרְגִּזָּא קְדָמוֹהִי:

וְאַתְנַפֵּל לְפָנֵי ה' כְּרַאשׁוֹנָה אַרְבַּעִים יוֹם.

שֵׁנֵאמֵר זַעֲתָה אַעֲלָה אֶל ה' אוֹלִי אֲכַפְרָה,

בְּאוֹתָהּ עָלִיָּה נִתְעַכַּבְתִּי אַרְבַּעִים יוֹם,

נִמְצְאוּ כָלִים בְּכ"ט בַּאֲב, שֶׁהוּא עָלָה

בשמונה עשר בתמוז, בו ביום נתרצה
הקדוש ברוך הוא לישראל ואמר לו
למשה פסל לך שני לוחות, עשה עוד מ'
יום, נמצאו כלים ביום הכפורים, בו ביום
נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ואמר לו
למשה סלחתי כדברך, לכן הוקבע
למחילה ולסליחה, ומנין שנתרצה ברצון
שלם, שנאמר בארבעים של לוחות
אחרונות ואנכי עמדתי בהר כימים
הראשונים, מה הראשונים ברצון אף
אחרונים ברצון, אמור מעתה, אמצעיים

היו בכעס:

יֵט כִּי יִגְרָתִי מִפְּנֵי הָאֵף וְהַחֲמָה

אֲשֶׁר קִצַּף יְהוָה עָלֵיכֶם

לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה

אֱלֹהֵי גַם בַּפֶּעַם הַהוּא:

אֲרִי דַחֲלִית מִקָּדָם רָגְזָא וַחֲמָתָא דִּי

רָגַז יִי עָלֵיכוֹן לְשַׁצָּאָה יִתְכוֹן וְקַבִּיל יִי

צְלוֹתֵי אֵף בְּזִמְנָא הַהִיא:

כּ וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנֵּף יְהוָה מְאֹד

לְהַשְׁמִידוֹ וְאֶת־כָּל־גַּם בְּעֵד

אַהֲרֹן בְּעֵת הַהוּא:

וְעַל אַהֲרֹן הָיָה רִגְזוֹ מִן־קֶדֶם יְיָ לְחַדָּא

לְשִׁצִיּוֹתָהּ וְצִלִּיתִי אֶף עַל אַהֲרֹן

בְּעֶדְנָא הֵהיא:

ובאהרן התאנף ה'. לפי ששמע לכם:

להשמידו. זה כלוי בנים, וכן הוא אומר

ואשמיד פריז ממעל: ואתכלל גם בעד

אהרן. והועילה תפלתו לכפר מחצה,

ומתו שנים ונשארו השנים:

כא וְאֵת חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר

עֲשִׂיתֶם אֵת הָעֵגֹל לְקַחְתִּי

וְאֲשַׁרְף אֹתוֹ בְּאֵשׁ וְאַכֹּת אֹתוֹ

טָחוֹן הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר יִדַּק

לְעֹפָר וְאֲשַׁלֶּךְ אֵת עֲפָרוֹ אֶל

הַנַּחֲלִי הַיָּרֵד מִן הַהָרִ:

וְיֵת חֹבֶתְכוֹן דִּי עֲבַדְתוֹן יֵת עֲגֹלָא

נִסְבִּית וְאוֹקֵדִית יִתָּה בְּנוֹרָא וְשִׁפִּית

יִתָּה בְּשׁוּפִינָא יָאוֹת עַד דִּי הָוָה דִּקֵּיק

לְעִפְרָא וְרֵמֶת יֵת עֵפְרָה לְנַחֲלָא דְנַחַת

מִן טוֹרָא:

טחון. לשון הווה, כמו הלוח וכלות.

מולאנ"ט בלע"ז:

כב וּבֵת בְּעֵרָה וּבְמִסָּה וּבְקִבְרֹת

הַתְּאֵוָה מִקְצָפִים הֵייתָם אֶת

יְהוָה:

וּבְדִלְקָתָא וּבְנִסְתָּא וּבְקִבְרֵי דְמִשְׁאֲלֵי

מִרְגְּזִין הוֹיִתוּן קָדָם יי:

כג וּבְשִׁלַּח יְהוָה אֶתְכֶם מִקֶּדֶשׁ

בְּרִנֵּעַ לֵאמֹר עֲלוּ וְרִשּׁוּ אֶת

הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם

וְתִמְרוּ אֶת פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

וְלֹא תֵאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם

בְּקֹלוֹ:

וְכַד שִׁלַּח יי יִתְּכוֹן מִרְקָם גִּיָּאָה לְמִימַר

סְקוּ וְאַחֲסִינוּ יֵת אֶרֶץ דִּי יִהְיֶה לָכֶם

וְסִרְבַּתוֹן עַל גִּזְרֵת מִימָרָא דִּי אֱלֹהֵכֶם

וְלֹא הֵימָּנְתוֹן לָהּ וְלֹא קִבַּלְתוֹן

לְמִימְרָהּ:

כַּד מִמָּרִים הֵייתֶם עִם יְהוָה

מִיּוֹם דַּעַתִּי אֶתְכֶם:

מִסֶּרְבִּין הֵוִיתוֹן קָדָם יְיָ מִיּוֹמָא דִּידְעִית

יְתִכּוֹן:

כֹּה וְאַתְּ נִפְּלָ לִפְנֵי יְהוָה אֵת

אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאַתְּ אַרְבָּעִים

הַלֵּילָה אֲשֶׁר הִתְנַפַּלְתִּי בִּי

אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:

וְאַשְׁתַּחֲוִית קָדָם יְיָ יְתֹאֲרַבְעִין יָמָיִן

וְיְתֹאֲרַבְעִין לַיְלֹון דִּי אַשְׁתַּחֲוִית אֲרִי

אָמַר יְיָ לְשַׁצָּאָה יְתִכּוֹן:

וְאַתְנַפֵּל וְגו'. אֵלֹהֵי הַן עֲצָמָם הָאֲמּוּרִים

לְמַעַלָּה, וּכְפֹלֶן כָּאֵן, לְפִי שְׂכַתוֹב כָּאֵן סֹדֶר

תְּפִלָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר ה' אֱלֹהִים אֵל תִּשְׁחַת

עֲמֹךְ וְגו':

כּו וְאַתְּפִלֵּל אֵל יְהוָה וְאָמַר

אֲדַנִּי יְהוָה אֵל תִּשְׁחַת עֲמֹךְ

וְנַחֲלֶתָּ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְּךָ

אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד

חֲזָקָה:

וְצִלִּיתִי קָדָם יי וְאֶמְרִית יי אֱלֹהִים לֹא

תַּחֲבֹל עִמָּךְ וְאַחֲסַנְתָּךְ דִּי פִּרְקָתָא

בְּתַקְפָּךְ דִּי אֶפְקָתָא מִמִּצְרַיִם בְּיַדָא

תַּקִּיפָא:

כֹּז זָכָר לַעֲבֹדֶיךָ לְאַבְרָהָם

לִיצְחָק וְלִיעֶקֶב אֵל תִּפְּנֹן אֵל

בְּנֵי הָעָם הַזֶּה וְאֵל רִשְׁעוֹ וְאֵל

חַטָּאתוֹ:

אֲדַכּוּ לְעַבְדֶּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק

וְלִיעֲקֹב לֹא תִתְפַּנֵּי לְקִשְׁיוֹת עַמָּא

הַדִּין וְלַחֹבִיָּהוּן וְלַחַטָּאֵיהוּן:

כח כֵּן יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר

הוֹצֵאתָנוּ מִנֶּשֶׁם מִבְּלִי יִכְלֹת

יְהוָה לְהַבִּיאָם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר

דִּבֶּר לָהֶם וּמִשְׁנֵאתוֹ אוֹתָם

הוֹצִיאָם לְהַמְתָּם בַּמִּדְבָּר׃

דִּלְמָא יִימְרוּן דִּירֵי אֲרַעָא דִּי

אַפְקִתְנָא מִתְמֵן מִדְּלִית יוּכְלָא דִּי

לְאַעְלוּתְהוֹן לְאַרַעָא דִּי מִלִּיל לְהוֹן

וּמִדְּסַנֵּי יְתְהוֹן אַפְקִינוּן לְקַטְלוּתְהוֹן

בַּמִּדְבָּרָא׃

כַּט וְהֵם עַמֵּךְ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר

הוֹצִיאָתָ בְּכַחֲךָ הַגָּדֹל וּבְזֶרְעֶךָ

הַנְּטוּיָה׃

וְאֵנוּן עֵמֶךְ וְאַחֲסִנְתָּךְ דִּי אֶפְקֵתָא

בְּחֵילְךָ רַבָּא וּבְדִרְעֶךָ מִרְמָמָא:

דברים פרק-י

א רַבִּיעִי בַּעֲת הַהוּא

אָמַר יְהוָה אֵלַי פֶּסֶל לָךְ שְׁנֵי

לִזְחָת אֲבָנִים פְּרָאשִׁנִים וְעֵלָה

אֵלַי הַחֲרָה וְעַשִּׂיתָ לָךְ אֲרוֹן

עין:

בְּעֵדְנָא הֵהִיא אֲמַר יְיָ לִי פֶסֶל לָךְ

תִּרְיִן לִוְחֵי אֲבִנִיָּא כִּקְדָּמַי וְסִק

לְקַדְּמִי לְטוֹרָא וְתַעֲבֹד לָךְ אֲרוֹנָא

דְּאֵעָא:

בעת ההיא. לסוף מ' יום נתרצה לי, ואמר

לי פסל לך ואח"כ ועשית ארון, ואני

עשיתי ארון תחלה, שכשאבא זה לוחות

בידי היכן אתנם, ולא זה הוא הארון

שעשה בצלאל, שהרי משכן לא נתעסקו

בו עד לאחר יום הכפורים, כי ברדתו מן
ההר צוה להם על מלאכת המשכן,
ובצלאל עשה משכן תחלה ואחר כך ארון
וכלים, נמצא זה ארון אחר היה, וזהו
שהיה יוצא עמהם למלחמה, ואותו
שעשה בצלאל לא יצא למלחמה אלא
בימי עלי, ונענשו עליו ונשבה:

ב וְאַכְתָּב עַל הַלְּחֹת אֶת
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלְּחֹת
הָרָאשִׁימִים אֲשֶׁר שִׁבְרָתָ

וְשִׁמְתֶם בְּאֲרוֹן:

וְאֶכְתוּב עַל לוחֵיָא ית פִּתְגָמֵיָא דִּי הוּוּ

עַל לוחֵיָא קְדָמָיִי דִּי תִּבְרָתָא וְתִשׁוּנוּן

בְּאֲרוֹנָא:

וְאֶעֱשֶׂה אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים

וְאֶכְסֹל שְׁנֵי לִחֹת אֲבָנִים

כִּרְאֵשֵׁי שְׁנֵים וְאֶעַל הַחֲרָה וְשְׁנֵי

הַלִּיחֹת בִּידָי:

וְעַבְדִּית אֲרוֹנָא דְאֶעִי שִׁטִּין וּפְסָלִית

תִּרְיִן לִוְחֵי אֲבִנִּיָּא כְּקִדְמָאִי וְסִלְקִית

לְטוּרָא וְתִרְיִן לִוְחֵיָא בִּידֵי:

ד וִיכְתֹב עַל הַלְּחָת כַּמְּכַתֵּב

הָרֵאשֹׁן אֶת עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרִים

אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בָּהָר

מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהֵל

וַיִּתְּנֶם יְהוָה אֵלֵי:

וְכָתַב עַל לִוְחֵיָא כְּכַתְּבָא קִדְמָאָה יֵת

עֲשֵׂרָא פִתְגָמִיָּא דִּי מַלְּיִל יֵי עֲמֻכּוֹן

בְּטוֹרָא מִגֹּ אֶשְׁתָּא בְּיוֹמָא דְקָהְלָא

וַיִּהְיֶה בָּנוּן יְיָ לִי:

הָ וְאֶפְןִי וְאֶרֶד מִן הָהָר וְאֶשֶׁם

אֶת הַלְּחָת בְּאֶרְוֹן אֲשֶׁר

עָשִׂיתִי וַיְהִי שֵׁם כְּאֲשֶׁר צִוֵּנִי

יְהוָה:

וְאֶת־פָּנִיתִי וְנִחַתִּית מִן טוֹרָא וְשׁוֹיִתִּי יֵת

לוֹחִיא בְּאֶרֶוֹנָא דִּי עֲבָדִית וְהוּוּ תִמָּן

כְּמָא דִּי פִקְדֵנִי יְיָ:

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מִבְּאֵרֹת

בְּנֵי יַעֲקֹב מוֹסְרָה שָׁם מֵת

אַהֲרֹן וַיִּקְבֹּר שָׁם וַיַּכְהֵן

אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַּחְתָּיו:

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָטְלוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי יַעֲקֹב

לְמוֹסְרָה תָּמָן מִית אַהֲרֹן וְאֶת־קִבְר תָּמָן

וְשֵׁם אֶלְעָזָר בֵּרָה תַּחְתּוֹהִי:

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי יַעֲקֹב

מוֹסְרָה. מֵה עֲנִין זֶה לְכַאן, וְעוֹד וְכִי

מבארות בני יעקן נסעו למוסרה, והלא
ממוסרות באו לבני יעקן, שנאמר ויסעו
ממוסרות וגו', ועוד שם מת אהרן, והלא
בהר ההר מת, צא וחשוב ותמצא שמונה
מסעות ממוסרות להר ההר, אלא אף זו
מן התוכחה, ועוד עשיתם זאת, כשמת
אהרן בהר ההר לסוף ארבעים שנה
ונסתלקו ענני כבוד, יראתם לכם
ממלחמת מלך ערד, ונתתם ראש לחזור
למצרים, וחזרתם לאחוריכם שמונה
מסעות עד בני יעקן ומשם למוסרה, שם

נִלְחַמוּ לָכֶם בְּנֵי לֵוִי וְהָרְגוּ מִכֶּם וְאֹתָם

מֵהֶם, עַד שֶׁהַחֲזִירוּ אֹתְכֶם בְּדֶרֶךְ חֲזָרְתְּכֶם,

וּמִשָּׁם חֲזַרְתֶּם הַגְדָּדָה הוּא חֵר הַגְדָּד:

וּ מִנָּשָׁם נָסְעוּ הַגְדָּדָה וּמִן

הַגְדָּדָה יִטְבַּתָּה אֶרֶץ נַחֲלֵי

מִיָּם:

מִתָּמָן נָטְלוּ לַגְדָּד וּמִן גְּדָד לִיִּטְבַּת

אֶרֶץ נִגְדָּא נַחֲלֵין דְּמִיין:

וּמִן הַגְדָּדָה וְגו'. וּבְמוֹסְרָה עֲשִׂיתֶם אֲבָל

כְּבֹד עַל מִיתָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁגֵּרְמָה לָכֶם

זאת, ונדמה לכם כאילו מת שם, וסמך
משה תוכחה זו לשבירת הלוחות, לומר
שקשה מיתתו של צדיקים לפני הקב"ה
ביום שנשתברו בו הלוחות, ולהודיעך
שהוקשה לו מה שאמרו נתנה ראש
לפרוש ממנו, ביום שעשו בו את העגל:

ח בַּעַת הַהוּא הִבְדִּיל יְהוָה אֶת
שֵׁבֶט הַלֵּוִי לְשֵׂאת אֶת אֲרוֹן
בְּרִית יְהוָה לְעַמּוֹ לִפְנֵי יְהוָה
לְשָׂרְתּוֹ וּלְבָרְךְ בְּשִׁמּוֹ עַד

הַיּוֹם הַזֶּה:

בְּעֶדְנָא הֵהִיא אֶפְרַיִם יִי יֵת שְׁבֵטָא

דְּלוֹי לְמַטְל יֵת אַרְוֹן קִימָא דִּי לְמִיקָם

קָדָם יִי לְשִׁמְשׁוּתָהּ וּלְבִרְכָּא בְּשִׁמָּה עַד

יוֹמָא הַדִּין:

בעת ההוא הבדיל ה' וגו'. מוסב לענין

הראשון: בעת ההוא. בשנה הראשונה

לצאתכם ממצרים, וטעיתם בעגל, ובני

לוי לא טעו הבדילם המקום מכם. וסמך

מקרא זה לחזרת בני יעקן לומר שאף בזה

לא טעו בה בני לוי, אלא עמדו באמונתם:
לשאת את ארון. הלויים: לעמוד לפני ה'
לשרתו ולברך בשמו. הכהנים, והוא
נשיאת כפים:

ט על כן לא היה ללוי חלק
ונחלה עם אחיו: יהודה הוא
נחלתו כבאשר דבר: יהודה
אלהיה לו:

על כן לא יהיה ללוי חלק ואחסנא עם

אֲחוֹהִי מִתָּנִן דִּיהֵב לֵה יִי אֲנוֹן

אֲחִסְנִתָּה כָּמָא דִּי מִלִּיל יִי אֲלֶהָ לֵה:

על כן לא היה ללוי חלק. לפי שהובדלו

לעבודת מזבח ואינן פנויין לחרוש

ולזרוע: ה' הוא נחלתו. נוטל פרס מזומן

מבית המלך:

וְאֶנְכִי עֲמַדְתִּי בְּהָר פִּימִים

הָרֵאשִׁנִּים אֲרִבְעִים יוֹם

וְאֲרִבְעִים לֵילָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה

אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהוּא לֹא אָבָה

יְהוָה הַשְׁחִיתָהּ:

וְאֵנָּה הָיִיתִי קָאֵם בְּטוֹרָא כְּיוֹמִין

קִדְמָאִין אַרְבַּעִין יָמִים וְאַרְבַּעִין לַיָּלִין

וְקָבִיל יְיָ צְלוֹתִי אֵף בְּזִמְנָא הַהוּא לֹא

אֲבִי יְיָ לְחַבְלוֹתָהּ:

וְאֲנֹכִי עֹמַדְתִּי בָהֶר. לְקַבֵּל הַלּוּחוֹת

הָאֲחֵרוֹנוֹת, וְלִפִּי שֶׁלֹא פִירַשׁ לְמַעַלְמָה כַּמָּה

עֹמֵד בָּהֶר בַּעֲלִיָּה אֲחֵרוֹנָה זֶה, חָזַר וְהִתְחִיל

בָּה: כִּימִים הָרִאשׁוֹנִים. שֶׁל לּוּחוֹת

הראשונות, מה הם ברצון אף אלו ברצון,
אבל האמצעיים שעמדתי שם להתפלל
עליכם, היו בכעס:

יֵא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ
לְמִסֵּעַ לִפְנֵי הָעָם וַיֵּבֹאוּ
וַיִּירָשׁוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָם לְתַת לָהֶם:

וַאֲמַר יִי לִי קוּם זֵיל לְמַטּוֹל קָדָם עַמָּא
וַיַּעֲלוּ וַיִּרְתּוּ יֵת אֶרֶץ דִּי קִימִית

לֹא־בִהְיוֹן לְמִתּוֹן לְהוֹן:

וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי וְגו'. אַע"פ שִׁסְרַתָּם

מֵאַחֲרָיו וְטַעֲיִתָּם בַּעֲגָל, אִמָּר לִי כֹךְ נָחָה

אֶת הָעַם וְגו':

חמישי

וְעַתָּה

יב

יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׂאֵל

מֵעַמּוֹךְ כִּי אָם לִירְאָה אֶת

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּכָל

וְרָכִיו וְלֹאֲהַבָּה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד

אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיךָ בְּכָל לְבָבְךָ

וּבְכָל נַפְשְׁךָ׃

וְכַעַן יִשְׂרָאֵל מָה יִי אֱלֹהֶךָ תַּבַּע מִנֶּךָ

אֱלֹהֶיךָ לְמַדְחַל קָדָם יִי אֱלֹהֶךָ לְמַהֶךָ

בְּכָל אֲרָחַן דְּתִקְנֶנּוּ קַדְמוֹהֵי וּלְמַרְחָם

יְתֵה וּלְמַפְלַח קָדָם יִי אֱלֹהֶךָ בְּכָל לִבְךָ

וּבְכָל נַפְשְׁךָ׃

וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל. אַעֲ"פ שַׁעֲשִׁיתָם כָּל זֹאת,

עֹדְנוּ רַחֲמֵי וְחַבְתּוּ עֲלֵיכֶם, וּמַכֵּל מֶה
שֶׁחֲטַאתֶם לְפָנָיו אֵינוֹ שׂוֹאֵל מִכֶּם כִּי אִם
לִירְאָה וְגו': כִּי אִם לִירְאָה וְגו'. רְבוּתֵינוּ
דְּרֵשׁוּ מִכָּאן, הַכֹּל בְּיַד שָׁמַיִם חוּץ מִירְאַת
שָׁמַיִם:

יִגְלֹשְׁמֹר אֶת מַצֹּת יְהוָה וְאֶת
חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה הַיּוֹם
לְטוֹב לָךְ:

לְמַטֵּר יְתַּ פְּקוּדֵי־אֱלֹהִים וְיֵת קִימוֹהֵי
דֹּאנָא מִפְּקֻדָּךְ יוֹמָא דִּין לְדִי־טַב לָךְ:

לְשִׁמּוֹר אֶת מִצּוֹת ה' . וְאֵף הִיא לֹא לַחֲנָם,

אֲלֹא לְטוֹב לְךָ שֶׁתִּקְבְּלוּ שְׂכָר:

יְהִי הֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם

וְהַשָּׁמַיִם הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל

אֲשֶׁר בָּהּ:

הָאֵל דֵּי אֱלֹהֶיךָ שָׁמַיָא וְהַשָּׁמַיִם שָׁמַיָא

אֶרֶץ וְכָל דֵּי בָהּ:

הֵן לָהּ אֱלֹהֶיךָ . הַכֹּל , וְאֵעֵפ"כּ רַק

בְּאֲבוֹתֶיךָ חֲשַׁק ה' מִן הַכֹּל:

טו רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חֶשֶׁק יִהְיֶה

לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזֶרְעוֹ

אֲחֵרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל הָעַמִּים

כִּי־זֶה:

לְחֹד בַּאֲבֹתְךָ צַיִי לְמַרְחֵם יִתְהוֹן

וְאַתְרֵעִי בְּבִנְיָהוֹן בְּתִרְיָהוֹן בְּכוֹן מִכָּל

עַמֵּי־אֵל כִּי־מָא הָדִין:

בָּכֶם. כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם חֲשׂוֹקִים מִכָּל הָעַמִּים

הַיּוֹם הַזֶּה:

טז וּמִלֶּתְכֶם אֵת עַרְלַת לִבְבְּכֶם

וְעִרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד:

וְתַעֲדוּן יָת טַפְּשׁוֹת לְבָכוֹן וְקִדְלָכוֹן לֹא

תִּקְשׁוּן עוֹד:

עֲרַלְת לִבְבְּכֶם. אוֹטֶם לִבְבְּכֶם וְכִיסוּיוֹ:

יז כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי

הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדָנִים הָאֵל

הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא

יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שַׁחַד:

אֲרִי יִי אֱלֹהֵכֹן הוּא אֱלֹהָא דִּינִין וּמְרִי

מִלְכִין אֱלֹהָא רַבָּא גְבָרָא וְדַחִילָא דִּי

לִית קְדָמוּהִי מַסֵּב אַפִּין וְאַף לָא

לְקַבֵּלָא שְׁחָדָא:

וְאֲדוּנִי הָאֲדוּנִים. לֹא יוּכַל שׁוּם אֲדוּן

לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ: לֹא יֵשֶׁא פָנִים. אִם

תִּפְרְקוּ עוֹלָו: וְלֹא יִקַּח שְׁחָד. לְפִיִּסוּ

בַּמִּזֶּן:

יְיָ עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה

וְאַהֲב גֵּר לְתַת לוֹ לֶחֶם

וְשִׁמְלָה:

עֶבֶד דִּין יְתֵם וְאַרְמָלָא וְרַחֵם גִּיּוֹרָא

לְמַתָּן לָהּ מִזֻּנָּא וְכֶסֶף:

עשה משפט יתום ואלמנה. הרי גבורה,

ואצל גבורתו אתה מוצא ענותנותו:

ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה. ודבר

חשוב הוא זה, שכל עצמו של יעקב אבינו

על זה התפלל, ונתן לי לחם לאכול ובגד

ללבוש:

יְיָ וְאַהֲבָתָם אֶת הָגֵר כִּי גֵרִים

הִיִּיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

וְתִרְחֲמוּן יְת גִּיּוֹרָא אֲרִי דִּירִין הִוִּיתוּן

בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

כי גרים הייתם. מום שבך אל תאמר

לחברך:

כֹּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא אֶתֹ

תַּעֲבֹד וְבוֹ תִדְבֹּק וּבְשִׁמוֹ

תִּשָּׁבַע:

יְת יִי אֱלֹהֶךָ תִדְחַל וְקַדְמוֹהִי תִפְלַח

וְלִדְחַלְתָּהּ תִּקְרַב וּבְשִׁמָּהּ תִּקְיָם:

את ה' אלהיך תירא. ותעבוד לו ותדבק

בו, ולאחר שיהיו בך כל המדות הללו, אז

בשמו תשבע:

כא הוא תִּהְיֶה וְהוּא אֱלֹהֶיךָ

אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּךָ אֵת הַגְּדֹלָת

וְאֵת הַנּוֹרָאִת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר

רָאוּ עֵינֶיךָ:

הוא תִּשְׁבַּחְתָּךְ וְהוּא אֱלֹהֶךָ דַּעַבְד עִמָּךְ

יֵת רַב־רַבְתָּא וַיֵּת חֲסִינְתָּא הָאֱלִין דִּי

חֲזוּ עֵינֵיהּ:

כב בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיהָ

מִצָּרִימָה וְעַתָּה שָׁמָּה יְהוּה

אֱלֹהֶיהָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרַב:

בְּשִׁבְעִין נֶפֶשׁן נָחְתוּ אֲבֹתָךְ לְמִצְרַיִם

וְכַעַן שׁוֹיךְ יִי אֱלֹהֶךָ כְּכֹכְבֵי שָׁמַיָא

לְמִסְגִּי:

א וְאַהֲבַתְּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

וְשִׁמְרַתְּ מִשְׁמֶרֶתוֹ וְחֻקֹּתָיו

וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל הַיָּמִים:

וְתִרְחַם יְיָ אֱלֹהֶךָ וְתִטֵּר מִטֶּרֶת

מִיַּמָּה וּקְיָמוֹהִי וְדִינוֹהִי וּפְקוּדוֹהִי כָּל

יְוֹמָא:

ב וַיִּדְעֶתֶם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת

בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וְאֲשֶׁר

לֹא רָאוּ אֶת מוֹסֵר יְהוָה

אֱלֹהֵיכֶם אֶת גְּדִלּוֹ אֶת יְדוֹ

הַחֲזָקָה וְזָרְעוֹ הַנְּטוּיָה:

וְתִדְעוּן יוֹמָא דִּין אֲרִי לֹא יֵת בְּנִיכּוֹן

דִּי לֹא יִדְעוּ וְדִי לֹא חֲזוּ יֵת אֶלְפָנָא

דִּי אֱלֹהֵכּוֹן יֵת רְבוּתָהּ יֵת יְדָהּ תִּקְיָפָא

וְדָרְעָה מְרַמָּא:

וידעתם היום. תנו לב לדעת ולהבין

ולקבל תוכחתי: כי לא את בניכם. אני

מדבר עכשיו, שיוכלו לומר אנו לא ידענו

ולא ראינו בכל זה:

ג וְאֵת אֲתֹתָיו וְאֵת מַעֲשָׂיו

אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם

לְפָרְעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְלָכֵל

אֶרְצוֹ:

וַיֵּת אֶת־תּוֹתָהּ וַיֵּת עֹבְדוֹתַי דִּי עֶבֶד בְּגוֹ

מִצְרַיִם לְפָרְעָה מֶלֶכָּא דְּמִצְרַיִם וְלָכֵל

אֶרֶעָה:

ד וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם

לְסוּסָיו וְלָרֶכֶבֹּוּ אֲשֶׁר הֵצִיף

אֶת מִי יָם סוּף עַל פְּנֵיהֶם

בְּרֹדֶפֶם אַחֲרֵיכֶם וַיֵּאבְדוּם

יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

וְדִי עֶבֶד לְמַשְׁרֵית מִצְרַיִם לְסוֹסוֹתָהּ

וְלָרְתִּיכֹהִי דִי אֶטִיף יָת מִי יִמָּא דְסוּף

עַל אֶפְיָהוֹן בְּמֶרְדָּפָהוֹן בְּתִרְיָכוֹן

וְאוֹבְדָנוֹן יְיָ עַד יוֹמָא הַדִּין:

הַיֵּאֲשָׁר עָשָׂה לָכֶם בְּמֶדְבָּר עַד

בְּאַכְכֶם עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה:

וְדִי עֶבֶד לְכוֹן בְּמִדְבָּרָא עַד מִיתִיכוֹן

עַד אֲתָרָא הַדִּין:

וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וּלְאֲבִירָם

בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן רְאוּבֵן אֲשֶׁר

פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ

וַתִּבְלַעַם וְאֶת בְּתִיָּהֶם וְאֶת

אֶהֱלִיָּהֶם וְאֶת כָּל הַיְּקוּם אֲשֶׁר

בְּרֶגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל:

וְדִי עֶבֶד לְדָתָן וּלְאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב

בַּר יְאוֹבֵן דִּי פִתְחַת אֲרַעָא יֵת פּוּמָה
וּבְלָעֵתְנוּן וֵית אַנְשׁ בְּתִיהוֹן וֵית
מִשְׁכְּנֵיהוֹן וֵית כָּל יְקוּמָא דִּי עֲמֵהוֹן
בְּגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל:

בקרב כל ישראל. כל מקום שהיה אחד
מהם בורה, הארץ נבקעת מתחתיו
ובולעתו, אלו דברי רבי יהודה, אמר לו
רבי נחמיה, זהלא כבר נאמר ותפתח
הארץ את פיה, ולא פיותיה, אמר לו ומה
אני מקיים בקרב כל ישראל, אמר לו

שנעשית הארץ מדרון כמשפך, וכל מקום
שהיה אחד מהם, היה מתגלגל ובא עד
מקום הבקיעה: ואת כל היקום אשר
ברגליהם. זה ממונו של אדם, שמעמידו
על רגליו:

וְכִי עֵינֵיכֶם הִרְאֹת אֶת כָּל
מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה:
אֲרִי עֵינֵיכֶם חֲזָאן יָת כָּל עֹבְדֵי דֵי
רַבָּא דִּי עֶבֶד:

כי עיניכם הרואות. מוסב המקרא על

הַאֲמֹר לְמַעַלְהָ, כִּי לֹא אֵת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא

יָדְעוּ וְגו', כִּי אִם עַמְכֶּם, אֲשֶׁר עֵינֵיכֶם

הֲרֹאוֹת וְגו':

ח וְשִׁמְרֶתֶם אֶת כָּל הַמִּצְוָה

אֲשֶׁר אֶנְכִּי מִצְוֶה הַיּוֹם לַמַּעַן

תִּחְזְקוּ וּבִאתֶם וִירְשֶׁתֶם אֶת

הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי עֹבְרִים

שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

וּתְטַרְוֶן יָת כָּל תַּפְקֻדָּתָא דִּי אֲנָא

מִפְקֹדֶךָ יוֹמָא דִּין בְּדִיל דְּתַתְּקֹפוּן

וְתַעֲלוּן וְתִירְתוּן יְת אֲרֻעָא דִּי אַתוּן

עֲבֵרִין תַּמָּן לְמִירְתָּהּ:

ט וְלִמְעַן תֵּאָרִיכוּ יָמִים עַל

הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה

לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם וְלִזְרָעָם

אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ:

וּבְדִיל דְּתוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אֲרֻעָא דִּי

קָיִים יִי לְאַבְרָהָם לְמַתָּן לְהוּן

וּלְבְנֵיהוֹן אֶרְעָא עֲבָדָא חֲלָב וּדְבָשׁ:

טריטרי
כּי הארץ אשר

אתה בא שמה לרשתה לא

בארץ מצרים הוא אשר

יצאתם משם אשר תזרע את

זרעך והשקית ברגלך בגן

הירק:

אֲרִי אֶרְעָא דִּי אַתָּ עָלִל לְתַמָּן לְמִירְתָּהּ
לֹא כְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם הִיא דִּי נִפְקָתוֹן
מִתַּמָּן דִּי תִזְרַע יֵת זֶרַעַךְ וּמִשְׁקָתָ לָּהּ
בְּרִגְלָךְ כְּגִנְתָּא יִרְקָא:

לֹא כַּאֲרֶץ מִצְרַיִם הִיא. אֲלֵא טוֹבָה
הִימָנָה, וְנֹאמְרָה הַבִּטְחָה זֶה לְיִשְׂרָאֵל
בִּיצִיאתָם מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שְׂמָא
לֹא נִבּוֹא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וַיִּפֹּה כְּזוֹ, יְכוּל
בִּגְנוּתָהּ הַכְּתוּב מִדְּבַר, וּכְךָ אָמַר לָהֶם לֹא
כַּאֲרֶץ מִצְרַיִם הִיא אֲלֵא רַעָה הִימָנָה,

תלמוד לומר וחברון שבע שנים נבנתה
וגו', אדם אחד בנאן, וחם בנה צוען
למצרים בנו וחברון לכנען, דרך ארץ אדם
בונה את הנאה ואחר כך בונה את הכעור,
שפסולתו של ראשון הוא נותן בשני,
ובכל מקום החביב קודם, הא למדת
שחברון יפה מצוען, ומצרים משובחת
מכל הארצות, שנאמר כגן ה' כארץ
מצרים, וצוען שבה מצרים היא, שהיתה
מקום מלכות, שכן הוא אומר כי היו
בצוען שריו, וחברון פסולתה של ארץ

ישראל, לכך הקצוה לקבורת מתים,
ואע"פ כן היא יפה מצוען. ובכתובות
דרשו בענין אחר, אפשר אדם בונה בית
לבנו הקטן ואח"כ לבנו הגדול, אלא
שמבונה על אחד משבעה בצוען: אשר
יצאתם משם. אפילו ארץ רעמסם אשר
ישבתם בה, והיא במיטב ארץ מצרים,
שנאמר במיטב הארץ וגו', אף היא אינה
כארץ ישראל: והשקית ברגלך. ארץ
מצרים היית צריכה להביא מים מנילוס
ברגליך, ולהשקותה צריך אתה לנדד

משנתך ולעמול, והנמוך שותה ולא
הגבוה, ואתה מעלה המים מן הנמוך
לגבוה, אבל זו למטר השמים תשתה מים,
אתה ישן על מטתך והקב"ה משקה נמוך
וגבוה, גלוי ושאינו גלוי, כאחת: כגן
הירק. שאין די לו בגשמים ומשקין אותו
ברגל ובכתף:

יֵא וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים
וּבִקְעוֹת לְמִטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה

מִיָּם:

וְאֶרְעָא דִּי אֲתוֹן עֲבֵרִין תַּמָּן לְמִירְתָּהּ

אֶרֶע טוֹרִין וּבִקְעָן לְמַטָּר שְׁמִיָּא תִּשְׁתִּי

מִיָּא:

אֶרֶץ הָרִים וּבִקְעוֹת. מְשׁוּבָּח הָהָר מִן

הַמִּישׁוֹר, שֶׁהַמִּישׁוֹר בְּבֵית כּוֹר אֶתָּה זֹרֵעַ

כוֹר, אֲבָל הָהָר, בֵּית כּוֹר מִמֶּנּוּ חֲמֶשֶׁת

כוֹרִין, אַרְבַּע מֵאַרְבַּע שְׁפוּעֵיו וְאַחַד

בְּרֹאשׁוֹ: וּבִקְעוֹת. הֵן מִישׁוֹר:

יב אֶרֶץ אֲשֶׁר יְחֻזָּה אֱלֹהֶיךָ

דֹרֵשׁ אֹתָהּ תִּמְיֹד עֵינַי יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מִרְשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד

אַחֲרִית שָׁנָה:

אֶרְעָא דִּי אֱלֹהֶךָ תִּבְעַ יְתָה תְּדִירָא

עֵינַי דִּי אֱלֹהֶךָ בָּהּ מִרִּישָׁא דְשַׁתָּא

וְעַד סוּפָא דְשַׁתָּא:

אשר ה' אלהיך דורש אותה. והלא כל

הארצות הוא דורש, שנאמר להמטיר על

ארץ לא איש, אלא כביכול אינו דורש

אלא אותה, וע"י אותה דרישה שדורשה,

דורש את כל הארצות עמה: תמיד עיני
ה' אלהיך בה. לראות מה היא צריכה
ולחדש בה גזרות, עתים לטובה ועתים
לרעה כו', כדאיתא בר"ה: מרשית
השנה. מר"ה נדון מה יהא בסופה:

יְהִיָּה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמִיעוּ אֵל
מִצֹּתַי אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצִוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְלָעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם

וּבְכָל נִפְשָׁכֶם:

וַיְהִי אִם קִבַּלְא תִקְבְּלוֹן לְפִקּוּדֵי דִי
אַנָּא מִפְּקֹד יִתְכוֹן יוֹמָא דִין לְמַרְחָם יִתְּ
יִי אֱלֹהֵכוֹן וּלְמַפְלַח קִדְמוֹהִי בְּכָל
לְבָכוֹן וּבְכָל נִפְשָׁכוֹן:

וְהִיא אִם שְׁמוּעָא. וְהִיא, מוֹסַב עַל הָאִמּוֹר
לְמַעַלְהָ לְמַטְרָא הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּח מֵיָם: וְהִיא
אִם שְׁמוּעָא תִשְׁמַעוּ. אִם תִּשְׁמַע בִּישָׁן
תִּשְׁמַע בַּחֲדָשׁ, וְכֵן אִם שִׁכַּח תִּשְׁכַּח, אִם
הִתְחַלַּת לְשִׁכּוּחַ, סוּפֹךְ שִׁתְּשַׁכַּח כּוֹלָה,

שכן כתיב במגלה אם תעזבני יום יומים
אעזבך: מצוה אתכם היום. שיהיו עליכם
חדשים כאילו שמעתם בו ביום: לאהבה
את ה'. שלא תאמר הרי אני לומד בשביל
שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רב, בשביל
שאקבל שכר, אלא כל מה שתעשו עשו
מאהבה, וסוף הכבוד לבא: ולעבדו בכל
לבבכם. עבודה שהיא בלב, וזו היא
תפלה, שהתפלה קרויה עבודה, שנאמר
אלהך די אנת פלח ליה בתדירא, וכי יש
פולחן בבבל, אלא על שהיה מתפלל,

שנאמר וכוין פתיחן ליה וגו', וכן בדוד
הוא אומר, תכון תפילתי קטורת לפניך:
בכל לבבכם ובכל נפשכם. והלא כבר
הזהיר בכל לבבך ובכל נפשך, אלא
אזהרה ליחיד אזהרה לציבור:

יד ונתתי מטר ארצכם בעתו
יורה ומלקוש ואספת דגנה
ותירשך ויצהרך:

ואתן מטר ארעכון בעדנה בכיר
ולקיש ותכנוש עבורך וחמרך ומשחך:

**וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם. עֲשִׂיתֶם מָה
שֶׁעָלִיכֶם, אִף אֲנִי אַעֲשֶׂה מָה שֶׁעָלִי:
בַּעֲתוֹ. בְּלִילוֹת, שֶׁלֹּא יִטְרִיחוּ אֹתְכֶם. דְּבַר
אֶחָד בַּעֲתוֹ, בְּלִילֵי שַׁבָּתוֹת, שֶׁהַכֹּל מִצּוּיִין
בַּבַּתִּיָּהִם: יוֹרָה. הִיא רִבִּיעָה הַנוֹפֶלֶת לְאַחֵר
הַזִּרְיָעָה, שֶׁמְרוּזָה אֶת הָאָרֶץ וְאֶת הַזִּרְעִים:
וּמִלְקוֹשׁ. רִבִּיעָה הַיּוֹרֶדֶת סָמוּךְ לְקִצִּיר,
לְמִלְאוֹת הַתְּבוּאָה בִּקְשִׁיָּה, וְלִשְׁוֹן מִלְקוֹשׁ
דְּבַר הַמְּאוּחָר, כַּדְּמֵת־גְּמִינָן וְהִיא
הַעֲטוּפִים לְלִבָּן, לְקִשְׁיָא. דְּבַר אֶחָד, לְכַךְ
נִקְרָאת מִלְקוֹשׁ, שִׁיּוֹרֶדֶת עַל הַמְּלִילוֹת**

וְעַל הַקְּשִׁיין: וְאִסְפַּת דַּגָּנְךָ. אֵתָּה תִּאֲסַפְנוּ
אֶל הַבַּיִת וְלֹא אוֹיְבֶיךָ, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר אִם
אֵתָּךְ אֵת דַּגָּנְךָ וְגו' כִּי מֵאֲסַפְיוֹ יֵאָכְלוּהוּ,
וְלֹא כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה אִם זֶרַע יִשְׂרָאֵל
וְגו':

טו וְנָתַתִּי עֲשָׂב בְּשִׂדְךָ
לְבַהֲמֹתֶךָ וְאֶכְלָתָּ וְשָׂבַעְתָּ:
וְאַתָּן עֲשָׂבָא בְּחֶקְלְךָ לְבַעֲיָרְךָ וְיִיכֹל
וְתִשָּׁבַע:

וְנָתַתִּי עֲשָׂב בְּשִׂדְךָ. שְׂלֵא תִצְטָרֵךְ

להוליכה למדבריות. דבר אחר, שתהיה
גויז תבואתך כל ימות הגשמים, ומשליך
לפני בהמתך, ואתה מונע ירך ממנה
שלשים יום קודם לקציר, ואינה פוחתת
מדגנה: ואכלת ושבעת. הרי זו ברכה
אחרת, שתהא ברכה מצויה בפת בתוך
המעים, ואכלת ושבעת:

טז הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה
לְבַבְכֶם וְסִרְתֶּם וְעַבַּדְתֶּם
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם

לָהֶם:

אֶסְתַּמְרוּ לָכֹון דִּלְמָא יִטְעֹון לְבָכֹון
וְתִסְטֹון וְתִפְלָחוּן לְטַעֲוֹת עַמִּמֵּיא
וְתִסְגְּדֹון לְהוֹן:

הַשְׁמְרוּ לָכֶם. כִּיֹּון שְׁתַּהִיֹּו אוֹכְלִים
וְשִׁבְעִים, הַשְׁמְרוּ לָכֶם שְׁלֹא תִבְעֹטוּ, שְׂאִין
אָדָם מִזֶּרֶד בַּהֲקַב"ה אֵלֹא מִתּוֹךְ שְׁבִיעָה,
שֶׁנֶּאֱמַר פֶּן תֹּאכַל וְשִׁבַּעַת, וּבִקְרֹךְ וְצֹאנֶךָ
יִרְבִּיֹון, מֵהָ הוּא אֹמֵר אַחֲרָיו, וְרֵם לְבַבְךָ
וְשִׁכַּחַת: וּסְרַתֶּם. לְפָרוֹשׁ מִן הַתּוֹרָה,

ומתוך כך ועבדתם אלהים אחרים, שכיון
שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק
בעבודת אלילים, וכן דוד הוא אומר, כי
גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר
לך עבוד וגו', ומי אמר לו כן, אלא כיון
שאני מגורש מלעסוק בתורה, הריני קרוב
לעבוד אלהים אחרים: אלהים אחרים.
שהם אחרים לעובדיהם, צועק אליו ואינו
עונהו, נמצא עשוי לו כנכרי:

יְיָ וְאַחֲרָהּ אֵף יְהוָה בְּכֶם וְעַצֹּר
אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יְהוָה מִטֶּר

וְהֵאָדַמָּה לֹא תִתֶּן אֶת יְבוּלָהּ

וְאֲבֹדְתָם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ

הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְחֻזָּה נִתֵּן לָכֶם:

וַיִּתְּקוּף רָגְזָא דִּי בְכוּן וַיַּחֲוֹד יֵת שְׁמִיָּא

וְלֹא יְהִי מִטְרָא וְאַרְעָא לֹא תִתֶּן יֵת

עַל־לְתָהּ וְתִיבְדוּן בְּפָרִיעַ מֵעַל אֲרָעָא

טַבְתָּא דִּי יְהֵב לְכוּן:

את יבולָהּ. אף מה שאתה מוביל לָהּ,

בענין שנאמר זרעתם הרבה והבא מעט:

ואבדתם מהרה. על כל שאר היסודין
אגלה אתכם מן האדמה שגרמה לכם
לחטוא, משל למי ששלח בנו לבית
המשתה, והיה יושב ומפקידו אל תאכל
יותר מצרכך שתבא נקי לביתך, ולא
השגיח הבן ההוא, אכל ושתה יותר
מצרכו והקיא וטנף את כל בני המסיבה,
נטלוהו בידי וברגליו וזרקוהו אחורי
פלטרין: מהרה. איני נותן לכם ארכא,
ואם תאמרו והלא נתנה ארכא לדור
המבול, שנאמר והיו ימיו מאה ועשרים

שנה, דור המבול לא היה להם ממי
ללמוד, ואתם יש לכם ממי ללמוד:

יְהוָה וְשִׁמְתָם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל
לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשֵׁיכֶם וְקִשְׁרֹתֶם
אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ
לְטוֹטְפוֹת בֵּין עֵינֵיכֶם:

וְתִשׁוּן יְת פִּתְגָמֵי אֱלִין עַל לְבָבוֹן וְעַל
נַפְשָׁכוֹן וְתִקְטְרוֹן יְתָהוֹן לְאֵת עַל יְדָכוֹן
וְיִהְיוֹן לְתַפְלִין בֵּין עֵינֵיכֶם:

ושמתם את דברי. אף לאחר שתגלו היו
מצויינים במצות, הניחו תפילין, עשו
מזוזות, כדי שלא יהיו לכם חדשים
כשתחזרו, וכן הוא אומר הציבי לך
ציונים:

יֵט וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם
לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ
וּבְקוּמְךָ:

וְתִלְפֹן יְתִהוֹן יְתִיכֹן לְמַלְלָא בְּהוֹן

בְּמִתְבָּךְ בְּבֵיתְךָ וּבְמַהֲכֶךָ בְּאַרְחָא

וּבְמִשְׁכְּבְּךָ וּבְמִקְיָמְךָ:

לְדַבֵּר בָּם. מַשְׁעָה שֶׁהֵבֵן יוֹדֵעַ לְדַבֵּר
לְמַדְהוּ תוֹרָה צוּה לָנוּ מִשָּׁה, שִׁיחָא זֶה
לְמוֹד דְּבוּרוֹ, מִכָּאן אִמְרוּ, כְּשֶׁהִתִּינוּק
מִתַּחִיל לְדַבֵּר, אֲבִיו מְסִיחַ עִמּוֹ בְּלִשׁוֹן
הַקֹּדֶשׁ וּמִלְּמִדּוֹ תוֹרָה, וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן,
הֲרִי הוּא כֹּאֵל קוֹבְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וּלְמַדְתֶּם
אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם וְגו':

כ וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ

וּבְשַׁעֲרֵיהֶֽם׃

וְתִכְתְּבֵנוּן עַל מְזֻזֵינוּ וְתִקְבְּעֵנוּן בְּסִפֵּי

בֵּיתְךָ וּבַתְּרַעֲיֶיךָ׃

כֹּא לְמַעַן יֵרְבוּ יְמֵיכֶם וַיָּמִי

בְּנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר

נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְתַת

לָהֶם כִּי־יָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ׃

בְּדִיל דִּי־סָגוֹן יוֹמֵיכֹון וַיּוֹמֵי בְנֵיכֹון עַל

אֶרֶץ דִּי קָיִים יִי לְאַבְרָהָם לְמַתָּן

לְהוֹן כִּיּוֹמֵי שְׁמִיָּא עַל אֲרָעָא:

לַמַּעַן יִרְבוּ יַמֵּיכֶם וַיָּמִי בְּנֵיכֶם. אִם

עֲשִׂיתֶם כֵּן יִרְבוּ, וְאִם לֹא לֹא יִרְבוּ, שְׁדַבְרֵי

תּוֹרָה נִדְרָשִׁין מִכֻּל לֹא הֵן וּמִכֻּל הֵן

לֹא: לָתֵת לָהֶם. לָתֵת לָכֶם אֵין כְּתִיב כֹּאן,

אִלָּא לָתֵת לָהֶם, מִכֹּאן מַצִּינוּ לְמַדִּים

תַּחֲיִית הַמַּתִּים מִן הַתּוֹרָה:

שְׁבִיעִי -

במחוברות

מפטיר כי אם שמר

תשמרון את כל המצוה

הזאת אשר אנכי מצוה

אתכם לעשותה לאהבה את

יהוה אלהיכם ללכת בכל

דְּרַכֵּיוֹ וְלִדְבָקָהּ בּוֹ:

אֲרִי אִם מִטֵּר תִּטְרוֹן יְתָ כָּל תִּפְקֹדְתָא

הֵדָא דִּי אֲנָא מִפְּקֹד יִתְכוֹן לְמַעְבְּדָהּ

לְמִרְחָם יְתָ יִי אֱלֹהֵכוֹן לְמַהֲךְ בְּכָל

אֲרִחֹן דִּתְקַנֵּן קְדָמוֹהִי וְלֹאֲתִקְרַבָא

לְדַחֲלִתָהּ:

שִׁמְר תִּשְׁמְרוֹן. אִזְהַרְת שְׁמִירוֹת הַרְבֵּה,

לְהִזְהַר בְּתִלְמוּדוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח: לְלַכַּת

בְּכָל דְּרַכֵּיוֹ. הוּא רַחוּם וְאַתָּה תִּהְיֶה רַחוּם,

הוּא גּוֹמֵל חֲסָדִים וְאַתָּה גּוֹמֵל חֲסָדִים:

וּלְדַבְקָהּ בּוֹ. אִפְשָׁר לֵאמֹר כֵּן, וְהִלָּא אִשׁ
אוֹכֵלָה הִוא, אֵלָּא הַדְּבֵק בַּתְּלִמִּידִים
וּבַחֲכָמִים, וּמַעֲלָה אֲנִי עָלֶיךָ כִּאִילוֹ נִדְּבַקְתָּ
בּוֹ:

כֹּגֶן יְהוֹרֵשׁ יִחְזָק אֶת כָּל הַגּוֹיִם
הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם וַיִּרְשָׁתֶּם גּוֹיִם
גְּדֹלִים וַעֲצָמִים מִכֶּם:

וַיִּתְּרֶךְ יְיָ יֵת כָּל עַמֵּמִיא הָאֵלִין
מִקֶּדְמִיכוֹן וַתִּירָתוֹן עַמֵּמִין רַבִּיבִין
וַתִּקִּיפִין מִנְכוֹן:

והוריש ה'. עשיתם מה שעליכם, אף אני
אעשה מה שעלי: ועצמים מכם. אתם
גבורים והם גבורים מכם, שאם לא
שישראל גבורים, מה השבח ההוא
שמשבח את האמוריים לומר ועצומים
מכם, אלא אתם גבורים משאר האומות,
והם גבורים מכם:

כֹּד כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כֶּפֶר
רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יְהִי מִן
הַמִּדְבָּר וְהַלְבֵנוֹן מִן הַנֶּחֱר

נֶהָר פָּרַת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן

יְהִיָּה גְבֻלְכֶם:

כָּל אֲתָרָא דִּי תִדְרוּךְ פִּרְסַת רְגִלְכוֹן בֵּהּ

דְּלִכּוֹן יְהִי מִן מִדְבָּרָא וּלְבָנָן מִן נִהָרָא

נֶהָר פָּרַת וְעַד יַמָּא מַעַרְבָא יְהִי

תְּחוּמְכוֹן:

כֹּה לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם

פִּתְחֵיכֶם וּמִזְרָאֲכֶם יִתֵּן יְהוָה

אֱלֹהֵיכֶם עַל פָּנֵי כָל הָאָרֶץ

אֲשֶׁר תִּדְרֹכּוּ בָּהּ כִּאֲשֶׁר דִּבַּר

לָכֶם:

לֹא יִתְעַתֵּד אִישׁ קִדְמִיכּוֹן דַּחֲלִתְכוֹן

וְאִימֶתְכוֹן יִתֵּן יְיָ אֱלֹהֶיכּוֹן עַל אַפִּי כָּל

אֲרָעָא דִּי תִדְרֹכּוֹן בָּהּ כִּמָּה דִּי מִלִּיל

לָכוֹן: ססס:

לֹא יִתִּיצֵב אִישׁ וְגו'. אֵין לִי אֱלֹא אִישׁ,

אוּמָה וּמִשְׁפָּחָה וְאִשָּׁה בְּכַשְׂפִּיהָ מִנִּין,

תִּלְמוּד לֹא יִתִּיצֵב מִכָּל מְקוֹם, א"כ

מָה תִּלְמוּד לֹא יִתִּיצֵב אִישׁ, אֲפִילוּ כְּעוּג מֶלֶךְ

הבשן: פחדכם ומוראכם. והלא פחד הוא

מורא, אלא פחדכם על הקרובים,

ומוראכם על הרחוקים: פחד. לשון

בעיתת פתאום: מורא. לשון דאגה מימים

רבים: כאשר דבר לכם. והיכן דבר, את

אימתי אשלח לפניך וגו': חסלת פרשת

עקב:

כרשת

ראה

עם אונקלוס ורש"י

פרשת ראה

כו וְרָאָה אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם

הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה:

חַיִּי דִּי אֲנִי יְהִי קִדְמִיכּוֹן יוֹמָא דִּין

בְּרָכָן וּלְוִטִּין:

ראה אנכי נותן. ברכה וקללה. האמורות

בהר גרזים ובהר עיבל:

כֹּז אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ

אֶל מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר

אֲנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם:

יֵת בְּרֶכֶן דִּי תִקְבְּלוֹן לְפִקּוּדֵי דִי

אֱלֹהֵיכֶן דִּי אֲנִי מִפְּקֵד יִתְכוֹן יוֹמָא

דִּין:

את הברכה. על מנת אשר תשמעו:

בה וְהִקְלָלָה אִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל

מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסִרְתֶּם

מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוָה

אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי

אֱלֹהִים אַחֲרַיִם אֲשֶׁר לֹא

יִדְעֶתֶם:

וְלוֹטִין אִם לֹא תִקְבְּלוּן לְפִקּוּדֵי דֵי

אֱלֹהִיכֹן וְתִסָּטֹן מִן אֲרֻחָא דֵי אֲנִי

מִפְּקֹד יִתְכוֹן יוֹמָא דִּין לְמַהֲךְ בְּתֵר

טַעֲוֹת עֲמִמִּיא דֵי לֹא יִדְעֶתוּן:

מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוָה אֶתְכֶם הַיּוֹם

ללכת וגו'. הא למדת, שכל העובד
עבודת אלילים, הרי הוא סר מכל הדרך
שנצטוו ישראל, מכאן אמרו, כל המודה
בעבודת אלילים כופר בכל התורה
כולה:

בַּתְּוָהִיָּה כִּי יִבְיָאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא
שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת
הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִּים וְאֶת
הַקֶּלֶל עַל הַר עֵיבָל:

וַיְהִי אֲרִי יַעֲלֶנָּה יִי אֱלֹהֶךָ לְאַרְעָא דִּי
אַתָּה עָלִיל תַּמָּן לְמִירְתָּהּ וְתַתָּן יֵת
מְבָרְכִיא עַל טוֹרָא דְגִרְזִין וְיֵת
מְלִטְטִיא עַל טוֹרָא דְעֵיבָל:

ונתתה את הברכה. כתרגומי ית מברכיא,
את המברכים: על הר גרזים. כלפי הר
גרזים הופכים פניהם, ופתחו בברכה ברוך
האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו'.
כל הארורים שבפרשה אמרו תחלה
בלשון ברוך, ואח"כ הפכו פניהם כלפי הר

עֵיבַל, וּפְתַחוּ בְּקִלְכָּהּ:

לֹא הָלַא הַמָּנָה בְּעֵבֶר הִירְדֵּן

אַחֲרֵי דֶרֶךְ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ

בְּאַרְצָן הַכִּנְעָנִי הַיֹּשֵׁב בְּעֶרְבָה

מִן הַגִּלְגָּל אֲצֵל אֱלֹנֵי מִזְרָה:

הָלַא אֲנוֹן בְּעֵבֶרָא דִּירְדֵּנָא אַחֲרֵי אֶרֶח

מֵעֲלֵנִי שְׁמֶשׁא בְּאַרְעָא כְּנַעֲנָאָה דִּיתַב

בְּמִישְׁרָא לְקַבֵּל גִּלְגָּלָא בְּסִטְר מִישְׁרֵי

מִזְרָה:

הלא המה. נתן בהם סימן: אחרי. אחרי
העברת הירדן הרבה והלאה למרחוק,
וזהו לשון אחרי, כל מקום שנאמר אחרי,
מופלג הוא: דרך מבוא השמש. להלן מן
הירדן לצד מערב, וטעם המקרא מוכיח
שהם שני דברים, שננקדו בשני טעמים,
אחרי נקוד בפשטא, ודרך נקוד במשפל
והוא דגוש, ואם היה אחרי דרך דבור
אחד, היה נקוד אחרי במשרת בשופר
הפוך, ודרך בפשטא ורפה: מול הגלגל.
רחוק מן הגלגל: אלוני מורה. הוא שכם,

שנאמר עד מקום שכם עד אלון מורה:

לא כי אתם עֲבָרִים אֶת הַיַּרְדֵּן

לְבֹא לָרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם

וַיִּרְשְׁתֶּם אֹתָהּ וַיִּשְׁבְּתֶם בָּהּ:

אֲרִי אֲתוֹן עֲבָרִין יָת יִרְדְּנָא לְמַעַל

לְמִירַת יָת אֲרַעָא דִּי אֱלֹהֵכֹון יְהִיב

לְכוֹן וְתִירַתוֹן יִתָּה וְתִיתְבוֹן בָּהּ:

כי אתם עוברים את הירדן וגו'. נסים של

יִרְדּוּן יִהְיוּ סִימָן בִּידְכֶם שֶׁתְּבוֹאוּ וְתִירְשׁוּ

אֶת הָאָרֶץ:

לֵב וְשִׁמְרָתָם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל

הַחֻקִּים וְאֵת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר

אֲנֹכִי נָתַן לְפָנֵיכֶם הַיּוֹם:

וְתִטְרוּן לְמַעַבְדַּת יְיָ כָּל קִימִיא וְיִת

דִּינִיָּא דִּי אֲנֵא יִהְיֶה קַדְמִיכוֹן יוֹמָא דִּין:

דברים פרק-יב

א אֱלֹהֵי הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים

אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ

אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיךָ

לָךְ לְרֵשֶׁתָּהּ כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר

אַתָּם חַיִּים עַל הָאָדָמָה:

אֲלֵין קִימִיא וְדִינִיא דִּי תִטְרוּן לְמַעַבְד

בְּאַרְעָא דִּיהַב יִי אֱלֹהֵא דִּאֲבֹהַתְךָ לָךְ

לְמִירְתָּהּ כָּל יוֹמִיא דִּי אַתּוּן קִימִין עַל

אַרְעָא:

ב אַבְד תַּאבְדוּן אֶת כָּל

הַמִּקְמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם

הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם

אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הַהָרִים

הָרָמִים וְעַל הַגְּבְעוֹת וְתַחַת

כָּל עֵץ רַעֲנָן:

אֲבָדָא תֵּאבְדוּן יְתָ כָּל אֲתֵרִיא דִּי פְּלָחוּ

תִּמְן עַמֵּמִיא דִּי אֲתוּן יִרְתִּין יִתְהוֹן יְתָ

טַעוֹתְהוֹן עַל טוֹרֵיא רַמֵּיא וְעַל רַמְתָּא

וְתַחוֹת כָּל אֵילָן עֲבוּף:

אֲבָד תֹּאבְדוֹן. אֲבָד, וְאַחֲ"כַּ תֹּאבְדוֹן,
מִכָּאן לְעוֹקֵר עֲבוּדָת גְּלוּלִים שֶׁצָּרִיךְ
לְשַׁרֵּשׁ אַחֲרֶיהָ: אֵת כָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר
עֲבָדוּ שָׁם זָגוּ'. וְזֶה תֹּאבְדוֹן מֵהֶם, אֵת
אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר עָלְהֵרִים:

וְנִתְּצֹתָם אֶת מִזְבְּחֹתָם
וְשִׁבְרֹתָם אֶת מִצְבֹּתָם
וְאַשִּׁירֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ
וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן

וְאַבְדֶתֶם אֶת שְׁמֵם מִן הַמָּקוֹם

הַהוּא:

וְתִתְּרֶעוֹן יְת אֶגְרִיהוֹן וְתִתְּבָרוֹן יְת

קִמְתָּהוֹן וְאַשְׁרִיהוֹן תּוֹקְדוֹן בְּנוֹרָא

וְצִלְמִי טַעֲוֹתָהוֹן תְּקוֹצְצוֹן וְתוֹבְדוֹן יְת

שְׁמָהוֹן מִן אֶתְרָא הַהוּא:

מִזְבַּח. שֶׁל אַבְנִים הָרְבֵּה: מִצְבָּה. שֶׁל אֶבֶן

אֶחָת, וְהִיא בִּימּוֹס שְׁשָׁנוּיָה בַּמִּשְׁנָה, אֶבֶן

שֶׁחֲצֵבָה מִתַּחֲלָתָה לְבִימּוֹס: אֲשֶׁרָה. אֵילָן

הַנֶּעֱבָד: וְאַבְדֶתֶם אֶת שְׁמֵם. לְכַנּוֹת לָהֶם

שם לגנאי, בית גליא קורין לה בית כריא,

עין כל עין קוץ:

ד לא תַעֲשֹׂן כֵּן לַיהוָה

אֱלֹהֵיכֶם:

לֹא תַעֲבֹדוּן כֵּן קֹדֶם יי אֱלֹהֵכֶן:

לא תעשון כן. להקטיר לשמים בכל

מקום, כי אם במקום אשר יבחר. דבר

אחר ונתצתם את מזבחותם ואבדתם את

שמם לא תעשון כן, אזהרה למוחק את

השם ולנותץ אבן מן המזבח או מן

העזרה, אמר רבי ישמעאל, וכי תעלה על
דעתך שישראל נותצין את המזבחות,
אלא שלא תעשו כמעשיהם, ויגרמו
עונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב:

ה כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל
שְׁבִטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם
לְשַׁכְּנוֹ תִּדְרֹשׁוּ וּבֵאתָ שָׁמָּה:
אֲלֵהֶן לְאַתְרָא דִּי יִתְרַעֲי יְיָ אֱלֹהֵינוּ
מִכָּל שְׁבִטֵינוּ לְאַשְׁרָא שְׁכֵנִתָּה תָּמֹד

לְבֵית שְׁכֵנֶיךָ תִּתְּנוּ וְתִתּוֹן לְתֹמֹן:

לְשִׁכְנוּ תִּדְרְשׁוּ. זֶה מִשְׁכֵּן שִׁילָה:

וְהִבֵּאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם

וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מִעֲשֵׂרְתֵיכֶם

וְאֵת תְּרוֹמַת יְדֵיכֶם וְנִדְרֵיכֶם

וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכוֹרֹת בְּקָרְכֶם

וְצֹאנְכֶם:

וְתִתּוֹן לְתֹמֹן עֹלֹתֵיכֶם וְנִכְסֵי

קוֹדֶשִׁיכֶם וְיֵת מִעֲשֵׂרְתֵיכֶם וְיֵת

אֲפַרְשׁוֹת יְדָכוֹן וְנִדְרֵיכוֹן וְנִדְבָתֵיכוֹן

וּבְכוּרֵי תוֹרְכוֹן וְעֲנֻכוֹן:

זבחיכם. שלמים של חובה:

מעשרותיכם. מעשר בהמה ומעשר שני

לאכול לפנים מן החומה: תרומת ידכם.

אלו הבכורים, שנאמר בהם ולקח הכהן

הטנא מידך: ובכרת בקרכם. לתתם לכהן

ויקריבום שם:

וְאָכְלֶתֶם שָׁם לִפְנֵי יְהוָה

אֱלֹהֵיכֶם וְשִׂמְחֶתֶם בְּכֹל

מִשְׁלַח יְדְכֶם אֲתֶם וּבְתִיכֶם

אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

וְתִכְלוּן תִּמְזַן קָדָם יי אֱלֹהֵכֶן וְתַחֲדֹן

בְּכֹל אוֹשָׁטוֹת יְדְכֶם אֲתֹן וְאַנֶּשׁ

בְּתִיכֶם דִּי בֵרַכְךָ יי אֱלֹהֶיךָ:

אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה'. לְפִי הַבְרָכָה הַבֵּא:

ח לֹא תַעֲשֶׂנוֹן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחֲנוֹ

עֹשִׂים כֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל

הַיֶּשֶׁר בְּעֵינָיו:

לֹא תַעֲבֹדוּן כֹּל דִּי אֲנַחְנָא עֲבָדִין
הָכָא יוֹמָא דִּין גִּבֹּר כָּל מִן דְּכָשָׁר
קְדָמוּהִי:

לֹא תַעֲשׂוּן כֹּל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עוֹשִׂים וְגו'.

מוֹסֵב לְמַעַלָּה עַל כִּי אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת
הִירְדֵן וְגו', כַּשֶּׁתַּעֲבֹרוּ אֶת הִירְדֵן, מִיד
מוֹתְרִים אַתֶּם לְהַקְרִיב בַּבִּמָּה כֹּל י"ד שָׁנָה
שֶׁל כַּבוֹשׁ וְחִלּוּק, וּבַבִּמָּה לֹא תִקְרִיבוּ כֹל
מֵה שֶׁאַתֶּם מִקְרִיבִים פֶּה הַיּוֹם בַּמִּשְׁכָּן,
שֶׁהוּא עִמָּכֶם וְנִמְשָׁח, וְהוּא כֹשֶׁר לְהַקְרִיב
בּו חֲטָאוֹת וְאַשְׁמוֹת נִדְרִים וְנִדְבוֹת, אֲבָל

בבמה אין קרב אלא הנידר והנידב, וזהו
איש כל הישר בעיניו, נדרים ונדבות
שאתם מתנדבים על ידי שישר בעיניכם
להביאם, ולא ע"י חובה, אותם תקריבו
בבמה:

ט כִּי לֹא בְּאַתָּם עַד עֹתָהּ אֶל
הַמִּנְחָה וְאֶל הַנִּחֻלָּה אֲשֶׁר
יְחֹזֶה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ:
אֲרִי לֹא אֶתִּיתּוֹן עַד כָּעַן לְבֵית נִיחָא
וְלֹא־חֲסִנָּא דִּי אֱלֹהֶיךָ יְהִי לָךְ:

כי לא באתם. כל אותן י"ד שנה: עד

עתה. כמו עדיין: אל המנוחה. זו שילה:

הנחלה. זו ירושלים:

וַעֲבַרְתֶּם אֶת הַיַּרְדֵּן וּשְׁבַתֶּם

בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

מְנַחִיל אֶתְכֶם וְהָנִיחַ לָכֶם

מִכָּל אֲיֵבֵיכֶם מִסָּבִיב

וּשְׁבַתֶּם בְּטָח:

וְתַעֲבְרוּן יְת יַרְדֵּנָא וְתִיתְבוּן בְּאֶרֶעֱא

דִּי אֱלֹהֵיכֹן מַחֲסֵן יִתְּכֹן וַיְנִיחַ לְכֹן
מִכָּל בְּעָלֵי דְבַבֵּיכֹן מִסְחֹר סְחֹר
וַתִּיתְּבוֹן לְרַחֲצָן:

וַעֲבַרְתֶּם אֶת הַיַּרְדֵּן וַיִּשְׁבַּתֶּם בָּאָרֶץ.
שֶׁתַּחֲלֻקְוָה, וַיְהִי כָל אֶחָד מִכִּיר אֶת חֲלָקוֹ
וְאֵת שִׁבְטוֹ: וְהִנִּיחַ לָכֶם. לְאַחֵר כְּבוֹשׁ
וְחֲלוֹק וּמְנוּחָה מִן הַגּוֹיִים אֲשֶׁר הִנִּיחַ ה'
לְנַסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל, וַאֲיֵן זֶה אֲלֹא בִימֵי
דָּוִד. אִז:

יְהוָה עֲנֵה וְהָיָה הַמִּקּוֹם אֲשֶׁר

יְבַחֲרֵה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשִׁכּוֹן

שְׁמוֹ שֵׁם שְׁמָה תְּבִיאֵהוּ אֶת כָּל

אֲנִשְׁרִי   אֲנִכִּי   מִצִּוָּה   אֶתְכֶם

עוֹלֵת יָכֹם   וְזָבַח יָכֹם

מֵעַשְׂרֹת יְכֻם   וְתִרְמֹת   יְדֻכֻּם

וְכָל־מִבְּחַר־נְדָרֵיכֶם אֶשָּׂא

תִּדְרֹו לַיהוָה:

וַיְהִי אֲתֵרָא דִּי יִתְרֵעִי יִי אֱלֹהֵכֹון בֵּה

לֹא־שָׂרָאָה שְׂכַנְתָּה תִּמָּן לְתִמָּן תִּיתוֹן יִת

כָּל דִּי אֲנָא מִפְּקֹד יִתְכֹון עֲלֹותִיכֹון

וְנִכְסֹת קוֹד־שִׁיכֹון מַעֲשֵׂרִיכֹון

וְאִפְרָשֹׁת יִדְכֹון וְכֹל שְׁפָר נְדָרִיכֹון דִּי

תִּדְרֹון קָדָם יִי:

וְהִיָּה הַמָּקוֹם וְגו'. בְּנוּ לָכֶם בֵּית הַבַּחֲרִירָה

בִּירוּשָׁלַיִם, וְכֵן הוּא אֹמֵר בְּדוֹד, וַיְהִי כִּי

יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וְה' הִנִּיחַ לוֹ מִכָּל אוֹיְבָיו

מסביב ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה
נא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים
יושב בתוך היריעה: שמה תביאו וגו'.
למעלה אמור לענין שילה וכאן אמור
לענין ירושלים, ולכך חלקם הכתוב, ליתן
היתר בין זו לזו, משחרבה שילה ובאו
לנוב וחרבה נוב ובאו לגבעון, היו הבמות
מותרות, עד שבאו לירושלים: מבחר
נדריכם. מלמד שיביאו מן המובחר:

יב וְשִׁמְחָתָם לְפָנַי יְהוָה

אֱלֹהֵיכֶם   אֲתֶם   וּבְנֵיכֶם

וּבְנֹתֵיכֶם   וְעַבְדֵיכֶם

וְאִמְהַתֵּיכֶם   וְהַלְוִי   אֲשֶׁר

בְּשַׁעֲרֵיכֶם   כִּי   אֵין   לוֹ   חֵלֶק

וְנָחֳלָה   אֶתְכֶם:

וּתְחַדּוּן   קָדָם   יי   אֱלֹהֵיכֶם   אֲתוֹן   וּבְנֵיכֶם

וּבְנֹתֵיכֶם   וְעַבְדֵיכֶם   וְאִמְהַתֵּיכֶם   וְלוֹאָה

דִּי   בְּקִרְוֵיכֶם   אֲרִי   לִית   לָהּ   חֵלֶק

וְאֶחָסֵנָא   עִמָּכֶם:

יג הַשָּׁמַר לָךְ פֶּן תַּעֲלֶה עֲלֹתֶיךָ

בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה:

אֶסְתַּמֵּר לָךְ דִּילְמָא תִּסַּק עֲלֹתְךָ בְּכָל

אַתְרָא דִּי תַחֲזִי:

הַשָּׁמַר לָךְ. לִיתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל הַדָּבָר:

בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה. אֲשֶׁר יַעֲלֶה

בְּלִבְךָ, אֲבָל אֶתָּה מִקְרִיב עִ"פ נְבִיא, כַּגֹּון

אֲלִיהוּ בַּהֲרַחֲמֵי:

יד כִּי אִם בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר

יְהוָה בְּאַחַד שְׁבַטֶיךָ שֵׁם

תַּעֲלֶה עֲלֹתֶיךָ וְשֵׁם תַּעֲשֶׂה כֹל

אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצִּיָּךְ:

אֵלֶיךָ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יְיָ בְּחַד מִן

שְׁבַטֶיךָ תִּמָּן תִּסַּק עֲלֹתְךָ וְתִמָּן תַּעֲבִיד

כֹּל דִּי אֲנִי מִפְקָדְךָ:

באחד שבטיך. בחלקו של בנימין,

ולמעלה הוא אומר מכל שבטיכם, הא

ביצד, כשקנה דוד את הגורן מארונה

היבוסִי, גבה הזהב מכל השבטים, ומכל

מקום הגורן בחלקו של בנימין היה:

טו רק בכל אֵוֹת נִפְשָׁךְ תִּזְבַּח

וְאָכַלְתָּ בֶּשָׂר כְּבִרְכַּת יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ בְּכָל

שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר

וְאָכַלְתָּו כַּצֵּבִי וְכֹאֲיִל:

לְחֹד בְּכָל רְעוֹת נִפְשָׁךְ תִּכּוּס וְתִיכּוּל

בְּשָׂרָא כְּבִרְכַּתָּא דִּי אֱלֹהֶךָ דִּי יֵהֵב לָךְ

בְּכָל קְרוֹיךְ מִסָּאבָא וְדַכִּיא יְכַלְנָה

כְּבֶשֶׂר טִבִּיא וְאִילָא:

רק בכל אות נפשך. במה הכתוב מדבר,
אם בבשר תאווה, להתיירה להם בלא
הקרבת אימורים, הרי אמור במקום אחר,
כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך וגו' ואמרת
אוכלה בשר וגו', במה זה מדבר, בקדשים
שנפל בהם מום, שיפדו ויאכלו בכל
מקום, יכול יפדו על מום עובר, תלמוד
לומר רק: תזבח ואכלת. אין לך בהם
היתר גיזה וחלב, אלא אכילה על ידי
זביחה: הטמא והטהור. לפי שבאו מכח

קדשים שנאמר בהם והבשר אשר יגע
בכל טמא לא יאכל, הוצרך להתייר בו
שטמא וטהור אוכלין בקערה אחת: כצבי
ובאיל. שאין קרבן בא מהם: כצבי
ובאיל. לפוטרו מן הזרוע והלחיים
והקבה:

מז רק הָדָם לֹא תֹאכְלוּ עַל

הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכוּנוּ כַּמִּים:

לְחֹד דָּמָא לֹא תִיכְלוּן עַל אֲרֶעָא

תִּשְׁדִּינָה כַּמִּיא:

רק הדם לא תאכלו. אע"פ שאמרתי
שאינ לך בו זריקת דם במזבח, לא
תאכלנו: תשפכנו כמים. לומר לך שאין
צריך כסוי. דבר אחר, הרי הוא כמים
להכשיר את הזרעים:

יז לא תוכל לאכל בשעריך
מעשר דגנך ותירשך ויצהרך
ובכרת בקרך וצאנך וכל
נדריך אשר תהר ונדבותיך
ותרומת ידך:

לִית לָךְ רִשׁוֹ לְמִיכַל בְּקָרוֹיךָ מֵעֶשֶׂר
עֲבוּרָךְ חֲמָרְךָ וּמִשְׁחָךְ וּבְכוּרֵי תוֹרְךָ
וְעֶנְךָ וְכָל נִדְרֶךָ דִּי תִדָּר וְנִדְבַתִּיךָ
וְאַפְרָשׁוֹת יִדְךָ:

לֹא תוּכַל. בֹּא הַכְּתוּב לִיתָן לֹא תַעֲשֶׂה עַל
הַדָּבָר: לֹא תוּכַל. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קִרְחָה
אוֹמֵר, יְכוּלֵּךְ אַתָּה, אֲבָל אֵינְךָ רִשְׁאִי. כִּיּוֹצֵא
בּוֹ, וְאַתָּה הַיְּבוּסִי יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לֹא יִכְלוּ
בְּנֵי יְהוּדָה לְהוֹרִישָׁם, יְכוּלִים הֵיוּ, אֲלֹא
שְׂאִינָן רִשְׁאִין, לְפִי שְׂכָרָת לֶהֱם אֲבָרָהֶם

ברית כשלקח מהם מערת המכפלה, ולא
יבוסים היו אלא חתיים היו, אלא על שם
העיר ששמה יבוס, כך מפורש בפרקי דר'
אליעזר, והוא שנאמר כי אם הסירך
העורים והפסחים, צלמים שכתבו עליהם
את השבועה: ובכרת בקרך. אזהרה
לכהנים: ותרומת ידך. אלו הבכורים:

יח כִּי אִם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
תֹּאכְלֶנּוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אֶתָּה וּבִנְךָ

וּבִרְתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאֻמָּתְךָ וְהָלוּי

אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ וְשִׁמְחָתָהּ לִפְנֵי

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַשְׁלַח יָדְךָ:

אֲלֵהֶן קָדָם יי אֱלֹהֶךָ תִּיכַלְנָה בְּאַתְרָא

דִּי יִתְרַעֲי יי אֱלֹהֶךָ בֵּה אֶת וּבְרַךְ

וּבִרְתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאֻמָּתְךָ וְלוֹאָה דִּי

בְּקִרְוֶיךָ וְתַחְדֵּי קָדָם יי אֱלֹהֶךָ בְּכֹל

אוֹשָׁטוֹת יָדְךָ:

לִפְנֵי ה'. לִפְנִים מִן הַחֲזוּמָה: וְהָלוּי אֲשֶׁר

בשעריך. אם אין לך לתת לו מחלקו, כגון
מעשר ראשון, תן לו מעשר עני, אין לך
מעשר עני, הזמינהו על שלמך:

יִשְׂרָאֵל הַשֹּׁמֵר לְךָ פֶּן תַּעֲזֹב אֶת
הַלְוִי כֹּל יוֹמֶיךָ עַל אֲדָמָתְךָ:
אֶסְתַּמֵּר לְךָ דִּילְמָא תִּשְׁבּוֹק יִתְּ לְוָאִי
כֹּל יוֹמֶיךָ עַל אֲרָעֶךָ:

השמר לך. ליתן לא תעשה על הדבר: על
אדמתך. אבל בגולה אינך מוזהר עליו
יותר מעניי ישראל:

כּ פִּי יִרְחִיב יְחִזֵּק אֱלֹהֶיךָ אֶת
גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לְךָ וְאַמְרַת
אֲכַלָּה בֶּשָׂר כִּי תֵאָוֶה נַפְשִׁי
לֶאֱכֹל בֶּשָׂר בְּכָל אֲוֹת נַפְשִׁי
תֹאכַל בֶּשָׂר׃

אֲרִי יִפְתִּי יִי אֱלֹהֶךָ יְתֹתֶחֱמֶךָ כְּמֵא דִּי
מִלִּיל לְךָ וְתִימַר אֵיכּוֹל בֶּשָׂרָא אֲרִי
תִתְרַעִי נַפְשִׁי לְמִיכַל בֶּשָׂרָא בְּכָל
רְעוֹת נַפְשִׁי תִיכּוֹל בֶּשָׂרָא׃

כי ירחיב וגו'. למדה תורה דרך ארץ,
שלא יתאזה אדם לאכול בשר, אלא מתוך
רחבת ידיים ועושר: בכל אות נפשך וגו'.
אבל במדבר נאסר להם בשר חולין, אלא
אם בן מקדישה ומקריבה שלמים:

כא פי ירחק ממך המקום אשר
יבחר יהוה אלהיך לשוים שמו
שם וזבחתי מבקרך ומצאנך
אשר נתן יהוה לך כאשר
צויתך ואכלת בשעריך בכל

אַוֹת נִפְשָׁךְ:

אַרִי יִתְרַחֵק מִנֶּךָ אֲתָרָא דִּי יִתְרַעֵי יִי

אַלְהֶךָ לֹא־שָׂרָאָה שְׁכִנְתָּהּ תִּמְן וְתִכּוּס

מִתּוֹרֶךְ וּמַעֲנֶךָ דִּי יֵהֵב יִי לָךְ כְּמָא דִּי

פִּקְדָתְךָ וְתִיכּוּל בְּקִרְוֶיךָ בְּכֹל רַעוּת

נִפְשָׁךְ:

כִּי יִרְחֹק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם. וְלֹא תוּכַל לִבֵּא

וּלְעֲשׂוֹת שְׁלָמִים בְּכֹל יוֹם, כְּמוֹ עֲכָשִׁיו

שֶׁהַמֶּשֶׁכֶּן הוֹלֵךְ עִמָּכֶם: וְזָבַחַת וְגו' כֹּאשֶׁר

צוֹיִתְךָ. לְמַדְנּוּ שִׁישׁ צוּי בְּזָבִיחָהּ הִיאֵךְ

ישחוט, והן הלכות שחיטה שנאמרו
למשה מסיני:

כב אֶךְ כַּאֲשֶׁר יֹאכֵל אֶת הֶעֱבִי
וְאֶת הָאֵילָן כֵּן תֹאכְלֶנּוּ הַטֶּמָּא
וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֶנּוּ:

בָּרֶם כָּמָא דִּי מִתְאַכֵּל בֶּשֶׂר טָבִיא
וְאֵילָא כֵּן תִּיכְלֶנָּה מִסַּאבָּא וְדָכִיא
כַּחֲדָא יִכְלֶנָּה:

אך כאשר יאכל את העבי וגו'. אינד

מוזהר לאכלן בטהרה, אי מה צבי ואיל
חלבן מותר אף חולין חלבן מותר, תלמוד
לומר אך:

בגד רק חזק לבלתי אכל הדם פי
הדם הוא הנפש ולא תאכל
הנפש עם הבשר:

לחוד תקף בדיל דלא למיכל דמא
ארי דמא הוא נפשא ולא תיכול
נפשא עם בשרא:

רק חזק לבלתי אכל הדם. ממה שנאמר
חזק, אתה למד שהיו שטופים בדם
לאכלו, לפיכך הוצרך לומר חזק, דברי
רבי יהודה, רבי שמעון בן עזאי אומר, לא
בא הכתוב, אלא להזהירך וללמדך, עד
כמה אתה צריך להתחזק במצות, אם הדם
שהוא קל להשמר ממנו, שאין אדם
מתאזהר לו, הוצרך לחזקך באזהרתו, ק"ו
לשאר מצות: ולא תאכל הנפש עם
הבשר. אזהרה לאבר מן החי:

כֹּד לֹא תֹאכְלֶנּוּ עַל הָאָרֶץ

תִּשְׁפָּכֶנּוּ כַּמִּים:

לֹא תִיכְלֶנָה עַל אֲרֶעָא תִשְׁדֹּנָה כְּמִיא:

לֹא תֹאכְלֶנּוּ. אִזְהָרָה לְדָם הַתְּמַצִּית:

כֹּה לֹא תֹאכְלֶנּוּ לְמַעַן יִיטֵב לָךְ

וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ כִּי תַעֲשֶׂה

הַיֵּשֶׁר בְּעֵינַי יְהוָה:

לֹא תִיכְלֶנָה בְּדִיל דִּיִּטֵּב לָךְ וּלְבָנֶיךָ

בְּתַרְךָ אֲרִי תַעֲבֹד דְּכָשָׁר קָדָם יי:

לֹא תֹאכְלֶנּוּ. אִזְהָרָה לְדָם הָאִיבְרִים:

למען ייטב לך וגו'. צא ולמד מתן שכר
של מצות, אם הדם שנפשו של אדם קצה
ממנו, הפורש ממנו זוכה לו ולבנו אחריו,
ק"ו לגזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה
להם:

בו רק קודשיו אשר יהיו לך
ונדריו תשא ובאת אל
המקום אשר יבחר יהוה:
לחוד מעשר קודשיו דיהון לך ונדרך
תטול ותיתי לאתרא די יתרעי יי:

רק קדשִׁיךָ. אַעֲ"פֹ שֶׁאַתָּה מוֹתֵר לְשַׁחוּט
חוֹלִין, לֹא הִתְרֵיתִי לָךְ לְשַׁחוּט אֶת
הַקֹּדְשִׁים וּלְאֹכְלָן בְּשַׁעֲרֶיךָ בְּלֹא הַקֶּרֶבָה,
אַלֹּא הִבִּיֵּאם לְבֵית הַבְּחִירָה:

כֹּז וְעֹשֵׂיתָ עֲלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם
עַל מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְדָם
זִבְחֶיךָ יִשָּׁפֹךְ עַל מִזְבֵּחַ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכְלֶה:

וְתַעֲבֹד עֲלֹתְךָ בַּשָּׂרָה וּדְמָא עַל

מִדְּבַחַּא דִּי אֱלֹהֵךְ וְדַם נִכְסֵת קוּדְשִׁיךְ
יִתְּשֵׁד עַל מִדְּבַחַּא דִּי אֱלֹהֵךְ וּבִשְׂרָא
תִּיכּוּל:

ועשית עלתיך. אם עולות הם, תן הבשר
והדם על גבי המזבח, ואם זבחי שלמים
הם, דם זבחיך ישפך על המזבח תחלה,
ואח"כ והבשר תאכל. ועוד דרשו
רבותינו, רק קדשיך, שבא ללמד על
הקדשים שבחוצה לארץ, וללמד על
התמורות ועל ולדות קדשים שיקריבו:

כח שֹׁמֵר וְשֹׂמֵעַ אֶת כָּל

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי

מְצַוְךָ לַמַּעַן יִיטֵב לָךְ וּלְבִנְיֶיךָ

אַחֲרֶיךָ עַד עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה

הַטּוֹב וְהִנֵּשְׂר בְּעֵינַי יְהוָה

אַלְהֶיךָ:

טו וּתְקַבֵּל יְת כָּל פְּתִגְמֵי־הָאֱלִין דִּי

אַנָּא מִפְּקֻדָּךְ בְּדִיל דִּי־יֵטֵב לָךְ וּלְבִנְיֶיךָ

בְּתַרְךָ עַד עוֹלָם אֲרִי תַעֲבֹד דְּתַקֵּן

וְדַכְשֹׁר קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

שמור. זו משנה, שאתה צריך לשמרה
בבטנך שלא תשכח, כענין שנאמר, כי
נעים כי תשמרם בבטנך, ואם שנית,
אפשר שתשמע ותקיים, הא כל שאינו
בכלל משנה, אינו בכלל מעשה: את כל
הדברים. שתהא חביבה עליך מצוה קלה
כמצוה חמורה: הטוב. בעיני השמים:
והישר. בעיני אדם:

כט טוֹלֵט כִּי יִכָּרִית

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר

אַתָּה בָּא שָׁמָּה לְרַשֵּׁת אוֹתָם

מִפְּנֶיךָ וִירַשְׁתָּ אוֹתָם וַיִּשְׁבְּתָּ

בְּאַרְצָם:

אֲרִי יִשְׁצִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ יֵת עַמִּיָּא דִּי אַתָּה

עָלִיל לְתַמּוֹן לְתַרְכָּא יִתְהוֹן מִקְדָּמךָ

וְתִירַת יְתֵהוּן וְתִיתַב בְּאַרְעֵהוּן:

לְהַשְׁמֹר לָךְ פֶּן תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם

אַחֲרֵי הַשְׁמָדָם מִפְּנֵיךָ וּפֶן

תִּדְרֹשׁ לְאַלְהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָּה

יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת

אַלְהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה כֵן גַּם אֲנִי:

אֶסְתַּמֵּר לָךְ דִּילְמָא תִּתְקַל בְּתִרְיָהוּן

בְּתַר דִּישְׁתַּצִּון מִקֳדָמְךָ וְדִילְמָא תִּתְבַּע

לְטַעֲוֹתָהוּן לְמִימַר אַכְדִּין פְּלַחִין

עֲמִמִּיא הָאֵלִין יֵת טַעֲוֹתָהוֹן וְאַעֲבֹד כֹּן

אַף אֲנִי:

**פֶּן תִּנְקֶשׁ. אוֹנֵק־לוֹם תִּרְגֵּם לִשׁוֹן מוֹקֶשׁ,
וְאֲנִי אוֹמֵר שֶׁלֹּא חֵשׁ לְדַקְדֵּק בַּלִּשׁוֹן, שֶׁלֹּא
מִצִּינֵנו נו"ן בַּלִּשׁוֹן יוֹקֶשׁ, וְאִפִּילוּ לִיסוּד
הַנוֹפֵל מִמֶּנּוּ, אֲבָל בַּלִּשׁוֹן טִירוּף וְקִשְׁקוּשׁ
מִצִּינֵנו נו"ן, וְאִרְכַּבּוֹתֶיהָ דֹּא לְדֹא נִקְשָׁן,
וְאֵף זֶה אֲנִי אוֹמֵר, פֶּן תִּנְקֶשׁ אַחֲרֵיהֶם, פֶּן
תִּטְרֹף אַחֲרֵיהֶם, לְהִיּוֹת כְּרוּךְ אַחֵר
מִעֲשֵׂיהֶם, וְכֵן יִנְקֶשׁ נוֹשֵׂה לְכָל אֲשֶׁר לוֹ,
מִקְלָל אֶת הָרֹשֶׁעַ לְהִיּוֹת עֲלָיו נוֹשִׂים רַבִּים,**

ויהיו מחזירין ומתנקשין אחר ממונו:
אחרי השמדם מפניך. אחר שתראה
שאשמידם מפניך, יש לך לתת לב מפני
מה נשמדו אלו, מפני מעשים מקולקלים
שבידיהם, אף אתה לא תעשה כן, שלא
יבואו אחריים וישמידוך: איכה יעבדו.
לפי שלא ענש על עבודת אלילים, אלא
על זבוח וקטור ונסוך והשתחואה, כמו
שכתוב בלתי לה' לבדו, דברים הנעשים
לגבוה, בא ולמדך כאן, שאם דרכה של
עבודת אלילים לעבדה בדבר אחר, כגון

פוער לפעור וזורק אבן למרקולים, זו היא
עבודתה וחייב, אבל זבוח וקטור ונסוד
זהשתחואה, אפילו שלא כדרכה חייב:

לא לא תַעֲשֶׂה כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
כִּי כָל תוֹעֲבַת יְהוָה אֲשֶׁר
שָׂנֵא עָשׂוּ לַאֲלֹהֵיהֶם כִּי גַם
אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם
יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ לַאֲלֹהֵיהֶם:

לֹא תַעֲבֹד כֵּן קֹדֶם יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲרִי כָל

דְּמַרְחָק קָדָם יִי דִּי סְנִי עֲבָדוּ

לְטַעוֹתֶהוֹן אֲרִי אֶף יֵת בְּנִיהוֹן וַיֵּת

בְּנִתִיהוֹן מוֹקֵדִין בְּנוֹרָא לְטַעוֹתֶהוֹן:

כִּי גַם אֶת בְּנֵיהֶם. גַּם, לְרַבּוֹת אֶת

אֲבוֹתֵיהֶם וְאֲמוֹתֵיהֶם. אֲרִי עֲקִיבָא, אֲנִי

רֵאִיתִי נֹכְרִי שִׁכְפָּתוֹ לְאֲבִיו לְפָנַי כִּלְבוֹ

וְאֹכְלוֹ:

דברים פרק-יג

אֶת כָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר אֲנִי

מִצִּוָּה אֶתְכֶם אֲתוֹ תִשְׁמְרוּ

לַעֲשׂוֹת לֹא תִסָּף עָלֶיךָ וְלֹא

תִּגְרַע מִמֶּנּוּ:

יֵת כָּל פֶּתַח־מָא דִּי אֲנָא מִפְקֵד יִתְכוֹן

יִתָּה תִטְרוֹן לְמַעַבְדָּ לֹא תוֹסִפוֹן עָלוּהִי

וְלֹא תִמְנְעוֹן מִנָּה:

אֵת כָּל הַדְּבָר. קֹלָה בַחֲמוּרָה: תִּשְׁמְרוּ

לַעֲשׂוֹת. לִיתֵן לֹא תַעֲשֶׂה עַל עֲשֵׂה

הַאֲמוּרִים בַּפְּרָשָׁה, שִׁכַּל הַשְׁמַר לְשׁוֹן לֹא

תעשה הוא, אלא שאין לוקין על השמר
של עשה: לא תסף עליו. חמשה טוטפות
בתפלין, חמשה מינין בלולב, ארבע
ברכות בברכת כהנים:

ב פִּי יְקוֹם בְּקֶרֶךְ נְבִיא או
חֵלֶם חֵלֹם וְנָתַן אֱלֹהִי אוֹת או
מוֹפֵת:

אֲרִי יְקוֹם בִּינֶךְ נְבִיא או חֵלֶם חֵלְמָא
וַיִּתֵּן לָךְ אֶת אוֹ מוֹפֵתֶא:

ונתן אליך אות. בשמים, בענין שנאמר

בגדעון ועשית לי אות, ואומר יהי נא חורב

אל הגזה וגו': או מופת. בארץ. ונתן אליך אות. או מופת.

אע"פ כן לא תשמע לו. ואם תאמר מפני

מה נותן לו הקב"ה ממשלה לעשות אות,

כי מנסה ה' אלהיכם אתכם:

וּבֹא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת אֲשֶׁר

דִּבֶּר אֱלֹהֶיךָ לֵאמֹר נִלְכָּה אַחֲרֵי

אֱלֹהִים אַחֲרֵים אֲשֶׁר לֹא

יִדְעֵתָם וְנַעֲבֹדָם:

וַיֵּיתִי אֹתָא וּמוֹפֶתָא דִּי מִלִּיל עֶמְךָ

לְמִיָּמָר נִהְיָ בְּתֵר טַעֲוֹת עַמִּמִּיא דִּי לֹא

יִדְעָתָנוּן וְנִפְלָחָנוּן:

דֹּ - לֹא תִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי הַנְּבִיא

הַהוּא אִוּ אֶל חוֹלָם הַחֲלוֹם

הַהוּא כִּי מִנִּסָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

אֶתְּכֶם לְדַעַת הִישָׁכֶם אֲהַבִּים

אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל

לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם:

לֹא תִקַּבַּל לְפָתְגָמִי נְבִיא הַהוּא אִוּ

לְחַלֵּם חֶלְמָא הָהוּא אֲרִי מְנַסִּי יִי

אַלְהֵכוֹן יִתְכוֹן לְמַדַּע הָאִיתִיכוֹן רַחֲמִין

יֵת יִי אַלְהֵכוֹן בְּכֹל לְבָכוֹן וּבְכֹל

נַפְשָׁכוֹן:

ה אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ

וְאֹתוֹ תִירְאוּ וְאֶת מִצְוֹתָיו

תִּשְׁמְרוּ וּבְקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ וְאֹתוֹ

תַּעֲבֹדוּ וּבוֹ תִדְבָּקוּ:

בְּתַר דַּחֲלָתָא דִּי אֱלֹהֵכוֹן תִּהְכוֹן וְיִתָּה

תִּדְחֲלוּן וַיֵּת פְּקוּדוֹהִי תִטְרוּן וְלִמִּירָה
תִּקְבְּלוּן וְקַדְמוֹהִי תִפְלְחוּן וּבִדְחֻלָּתָהּ
תִּתְקַרְבוּן:

ואת מצותיו תשמורו. תורת משה:
ובקולו תשמעו. בקול הנביאים: ואותו
תעבדו. במקדשו: ובו תדבקו. הדבק
בדרכיו, גמול חסדים, קבור מתים, בקר
חולים, כמו שעשה הקב"ה:

וְהִנָּבִיא הָהוּא אֹחֵלָם
הַחֲלוּם הָהוּא יוֹמָת כִּי דָּבָר

סֵרָה עַל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

וְהַפֹּדֵךְ מִבַּיִת עֲבָדִים לְהַדְיָחָךְ

מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ וּבַעֲרַת הָרָע

מִקֶּרְבְּךָ׃

וְנָבִיא הֵהוּא אוֹ חֵלֶם חֵלְמָא הֵהוּא

יִתְקַטֵּל אֲרִי מִלִּיל סִטְיָא עַל יְיָ

אֱלֹהֵיכֶם דִּי אֲפִיק יִתְכוֹן מֵאֲרַעָא

דְּמַצְרִים וְדַפְרָקָן מִבֵּית עֲבֹדוֹתָא

לְאַטְעִיּוֹתָךְ מִן אֲרָחָא דִּי פִקְדָךְ יִי

אַלְהָךְ לְמַהָךְ בַּהּ וְתַפְלִי עָבֵד דְּבִישׁ

מִבֵּינָךְ:

סרה. דבר המוסר מן העולם, שלא היה

ולא נברא ולא צויתיו לדבר בן,

דישטודר"א בלע"ז: והפדך מבית

עבדים. אפילו אין לו עליך אלא שפדאך,

דיו:

זָכִי יְסִיתָךְ אַחִיךָ בֶּן אִמָּךְ אִוִּי

בְּנֶךָ אוֹ בִּתְּךָ אוֹ אִשְׁתְּךָ חֵיקְךָ

אוֹ רֵעֶךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֹּתֶר

לֵאמֹר נִלְכָּה וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים

אַחֲרֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אֹתָהּ

וְאַבְתִּיךָ׃

אֲרִי יִמְלֹכְנָךְ אַחֲוֶךָ בֶּר אִמְךָ אוֹ בֶרֶךְ

אוֹ בִּרְתֶּךָ אוֹ אֶתֶּת קִימְךָ אוֹ חֲבֶרֶךָ דִּי

כְּנַפְשְׁךָ בַּסֹּתֶרֶא לְמִימַר נִהַךְ וְנִפְלַח

לְטַעוֹת עֲמִמִּיא דִּי לֹא יָדַעְתָּ אֹתָהּ

וְאַבְהֶתֶךָ:

כי יסיתך. אין הסתה אלא גרוי, שנאמר
אם ה' הסיתך בי, אמיטר"א בלע"ז
שמשיאו לעשות כן: אחיך. מאב: או בן
אמך. מאם: חיקך. השוכבת בחיקך
ומחקה בד, אפקייט"א בלע"ז וכן ומחיק
הארץ, מיסוד התקוע בארץ: אשר
כנפשך. זה אביך, פירש לך הכתוב את
החביבין לך, ק"ו לאחרים: בסתר. דבר
הכתוב בהווה, שאין דברי מסית אלא
בסתר, וכן הוא אומר, בנשף בערב יום

באישון לילה ואפלה: אשר לא ידעת
אתה ואבתיך. דבר זה גנאי גדול הוא לך,
שאף האומות אין מניחין מה שמסרו להם
אבותיהם, וזה אומר לך עזוב מה שמסרו
לך אבותיך:

ח מאֲלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר
סְבִיבוֹתֵיכֶם הִקְרַבִּים אֵלֶיךָ אוֹ
הַרְחֲקִים מִמֶּךָ מִקְצֵה הָאָרֶץ
וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ:

מַטְעֲנוֹת עַמִּיָּא דִּי בְּסַחְרֵיכֹון דְּקָרִיבִין

לָךְ אוֹ דְרַחֲקִין מִנָּךְ מִסִּפֵּי אֶרֶעָא

וְעַד סִפֵּי אֶרֶעָא:

הַקְרָבִים אֵלֶיךָ אוֹ הִרְחַקִים. לָמָּה פָּרַט

קְרֹוּבִים וּרְחֹוּקִים, אֲלֹא כֵךְ אָמַר הַכַּתוּב,

מִטִּיבֵן שֶׁל קְרֹוּבִים אַתָּה לִמַּד טִיבֵן שֶׁל

רְחֹוּקִים, כִּשֶּׁם שֶׁאֵין מִמֶּשׁ בַּקְרֹוּבִים כֵךְ

אֵין מִמֶּשׁ בִּרְחֹוּקִים: מִקְצֵה הָאָרֶץ. זֶה

חֲמָה וּלְבָנָה וְצִבָּא הַשָּׁמַיִם, שֶׁהֵן מֵהַלְכִין

מִסּוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ:

ט לֹא תֵאָבֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע

אֵלָיו וְלֹא תַחֲוֶם עֵינֶיךָ עָלָיו

וְלֹא תַחְמֹל וְלֹא תִכַּסֶּה עָלָיו:

לֹא תִיבִי לָהּ וְלֹא תִקַּבֶּל מִנָּה וְלֹא

תַּחֲוֶם עֵינֶיךָ עָלֶיהָ וְלֹא תִרְחַם וְלֹא

תִּכַּסֶּי עָלֶיהָ:

לֹא תֵאבֶה לוֹ. לֹא תֵהָא תֵאב לוֹ, לֹא

תֵּאבְנוּ, לִפִּי שֵׁנָאמַר וְאֵהֶבֶת לְרַעַךְ כְּמוֹד,

אֵת זֶה לֹא תֵאֱהָב: וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו.

בְּהִתְחַנְנוּ עַל נַפְשׁוֹ לְמַחֲוֹל לוֹ, לִפִּי שֵׁנָאמַר

עֲזֹב תַעֲזֹב עִמּוֹ, לִזֶּה לֹא תַעֲזֹב: לֹא

**תַּחֲוֹם עֵינֶךָ עָלָיו. לִפִּי שֵׁנָאמַר לֹא תַעֲמֹד
עַל דָּם רֶעֶךָ, עַל זֶה לֹא תַחֲוֹם: וְלֹא
תַחֲמֹל. לֹא תִהְיֶה בְּזֻכּוֹתָיו: וְלֹא תִכַּסֶּה
עָלָיו. אִם אַתָּה יוֹדֵעַ לוֹ חֹבָה, אֵינֶךָ רֹשֵׁא
לְשִׁתּוֹק:**

**יְכִי הָרָג תַּחֲרֹגְנֻ יָדְךָ תַּהְיֶיהָ
בּוֹ בְּרֹאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ וְיָד כָּל
הָעָם בְּאַחֲרָנָה:**

**אֲרִי מִקְטֹל תִּקְטְלֶנָּה יָדְךָ תִּהְיֶי בָּהּ
בְּקִדְמִיתָא לְמִקְטִלָּה וְיָדָא דְכָל עַמָּא**

בְּתֵרִיתָא:

כִּי הָרַג תִּהְרַגְנוּ. יֵצֵא מִבִּיד חַיִּיב, אֲלֹ
תִּחְזִירָהוּ לְזִכּוֹת: יָדְךָ תִּהְיֶה בּוֹ בְּרֹאשׁוֹנָה.
מִצּוּהַ בִּיד הַנִּסָּת לְהַמִּיתוֹ, לֹא מֵת בִּידוֹ,
יָמוֹת בִּיד אַחֲרִים, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּד כָּל הָעָם
וְגו'.

יֵא וְסִקְלָתוֹ בְּאַבְנִים וְמָת כִּי
בִּקְשׁ לְהַדִּיחָהּ מֵעַל יְהוָה
אֶלֶּהֶּיךָ הַמּוֹצִיָאךְ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

וְתִרְגְּמַנָּה בְּאַבְנֵי יִמּוֹת אֲרִי בְּעֹא

לְאַטְעִיּוֹתָךְ מִדַּחֲלָתָא דִּי אֱלֹהֶיךָ דִּי

אַפְקָךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבֵּית

עֲבֹדוֹתָא:

יְב וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ

וְלֹא יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת כְּדַבַּר הָרַע

חַיָּה בְּקֶרֶךְ:

וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִידַחֲלוּ וְלֹא

יוֹסִפוּ לַמַּעֲבָד כְּפִתְגָמָא בִּישָׁא הָדִין

בִּינְךָ:

יג כִּי תִשְׁמַע בְּאַחַת עֲרִיךְ

אֲשֶׁר יִחְזָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ

לְשִׁבַּת שֵׁם לְאֹמֹר:

אֲרִי תִשְׁמַע בְּחֵד מִקְרוֹיךָ דִּי יִי אֱלֹהֶיךָ

יִהְיֶה לְךָ לְמַתָּב תִּמָּן לְמִימָר:

לְשִׁבַּת שֵׁם. פֹּרֵט לִירוּשָׁלַיִם שֶׁלֹא נִתְּנָה

לְדִירָה: כִּי תִשְׁמַע זְגוֹ' לְאֹמֹר. אֹמְרִים בֶּן

יֵצְאוּ זְגוֹ':

יָד יִצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיעֵל

מִקֶּרְבָּךְ וַיִּדְיָחוּ אֶת יִשְׁבִּי

עִירָם לֵאמֹר נִלְכָּה וְנַעֲבֹדָה

אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא

יִדְעֵתֶם:

נִפְקֹוּ גְבֵרִין בְּנֵי רִשְׁעָא מִבֵּינָךְ וְאַטְעִיו

יָת יִתְבִּי קִרְתָּהוֹן לְמִימָר נִהַךְ וְנִפְלַח

לְטַעֲוֹת עַמְּמִיא דִּי לֹא יִדְעֵתוֹן:

בְּנֵי בְלִיעֵל. בְּלִי עוֹל, שְׂפָרְקוּ עוֹלוֹ שֶׁל

מקום: אנשים. ולא נשים: יושבי עירם.

ולא יושבי עיר אחרת, מכאן אמרו, אין

נעשית עיר הנדחת עד שידחזה אנשים,

ועד שיהיו מדיחיה מתוכה:

טו וְדַרְשֵׁת וְחִקְרֶת וְשֹׂאֵלֶת

הַיֵּטֵב וְהַנָּה אֶמֶת נִבּוֹן הַדָּבָר

נַעֲשֶׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת

בְּקִרְבֶּךָ:

וְתִתְּבַע וְתִבְדּוֹק וְתִשְׁאַל יְאוֹת וְהָא

קִשְׁטָא כּוֹן פִּתְגָמָא אֶתְעֵבִידָא

תּוֹעֲבָתָא הָדָא בִּינָךְ:

וּדְרֵשֶׁת וְחִקְרַת וְשֹׂאֵלָת הֵיטֵב. מִכָּאן

לְמַדּוּ שֶׁבַע חִקְיֹרוֹת, מִרִּיבּוּי הַמִּקְרָא, כֹּאן

יֵשׁ ג', דְּרִישָׁה וְחִקְיָרָה וְהֵיטֵב, וְשֹׂאֵלָת אֵינּוּ

מִן הַמִּנִּין וּמִמֶּנּוּ לְמַדּוּ בְּדִיקוֹת, וּבִמְקוֹם

אַחֵר הוּא אֹמֵר וּדְרֵשׁוּ הַשּׁוֹפְטִים הֵיטֵב,

וְעוֹד בִּמְקוֹם אַחֵר הוּא אֹמֵר וּדְרֵשֶׁת

הֵיטֵב, וּלְמַדּוּ הֵיטֵב הֵיטֵב לְגִזְרָה שׁוּה,

לִיתֵן הָאֲמֹר שֶׁל זֶה בְּזֵה:

טו הִכָּה תִּכָּה אֶת יֹשְׁבֵי הָעִיר

(ההוא) הִהוּא לְפִי חָרֵב חֲחָרָם

אֶתָּה וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְאֶת

בְּהֶמְתָּהּ לְפִי חָרֵב:

מִמָּחָא תִּמְחִי יָת יִתְבִּי קִרְתָּא הֵהִיא

לְפִתְגָם דְּחָרֵב גִּמַּר יִתָּה וְיִת כָּל דִּי בָהּ

וְיִת בְּעִירָהּ לְפִתְגָם דְּחָרֵב:

הכּה תכּה. אם אינך יכול להמיתם

במיתתה הכתובה בהם, המיתם באחרת:

יִזְוָאת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל

תוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרְפָתָּהּ בְּאֵשׁ אֶת

הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ כָּלִיל

לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִיתָה תֵּל עוֹלָם

לֹא תִבְנֶה עוֹד:

וְיֵת כָּל עֲדָאָה תִכְנוֹשׁ לְגוֹ פְתִיחַ

וְתוֹקֵד בְּנוֹרָא יֵת קִרְתָּא וְיֵת כָּל עֲדָאָה

גְּמִיר קָדָם יִי אֱלֹהֶיךָ וְתֵהִי תֵּל חָרִיב

לְעֹלָם לֹא תִבְנֶי עוֹד:

לֹא אֱלֹהֶיךָ. לְשִׁמּוֹ וּבִשְׂבִילֹו:

יֵה וְלֹא יִדְבֹק בִּידְךָ מֵאוֹמָה מִן

הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יִחְזֶה

מִחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים

וְרַחֲמֶיךָ וְהִרְבֵּךְ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע

לְאַבְרָהָם:

וְלֹא יִדְבֹק בִּידְךָ מִדַּעַם מִן חֵרֶם

בְּדִיל דִּיתוּב יִי מִתְקוֹף רוּגְזָה וִיחֵב לָךְ

רַחֲמִין וִירַחֵם עָלֶיךָ וַיִּסְגְּנֶךָ כְּמָא דִּי

קִיִּים לְאַבְהֶתֶךָ:

לִמְעַן יָשׁוּב ה' מֵחֲרוֹן אָפוֹ. שְׂכַל זִמּוֹן

שֶׁעֲבֹדֶת אֱלֹהִים בְּעוֹלָם, חֲרוֹן אָף בְּעוֹלָם:

יִטְ בִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר אֶת כָּל מִצְוֹתָיו

אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם

לַעֲשׂוֹת הַיֵּשֶׁר בְּעֵינַי יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ:

אֲרִי תִקְבֹּל לְמִימְרָא דִּי אֱלֹהֶיךָ לְמַטָּר

יֵת כָּל פְּקוּדוֹתַי דִּי אֲנִי מִפְּקֻדֶּיךָ יוֹמָא

דִּין לְמַעַבְד דְּכֶשֶׁר קָדַם יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

דברים פרק-יד

א רַב־יַעֲכִי בְּנִים אַתֶּם

לִיחֻזָּה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְּדוּ

וְלֹא תַשִּׁימוּ קִרְחָה בֵּין

עֵינֵיכֶם לְמֹת:

בְּנֵי אֶתֶּן קֶדֶם יי אֱלֹהֵיכֶן לֹא

תִּתְחַמֵּמוֹן וְלֹא תִשְׁוֶן מֶרֶט בֵּין עֵינֵיכֶן

עַל מִית:

לֹא תִתְגַּדְדוּ. לֹא תִתְנוּ גְדִידָה וְשֵׁרֵט

בְּבִשְׁרֵכֶם עַל מֵת, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֲמֹרִיִּים

עוֹשִׂין, לְפִי שֶׁאַתֶּם בְּנֵי שֵׁל מְקוֹם, וְאַתֶּם

רְאוּיִין לְהִיּוֹת נָאִים, וְלֹא גְדוּדִים

וּמִקְוֵרָחִים: בֵּין עֵינֵיכֶם. אֲצֵל הַפְּדָחַת,

וּבִמְקוֹם אַחֵר הוּא אֹמֵר, וְלֹא יִקְרָחוּ קִרְחָה

בְּרֵאשֵׁם, לַעֲשׂוֹת כָּל הָרֵאשׁ כְּבֵין הָעֵינִים:

ב כִּי עִם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה

אַלֶּהֶיךָ וּבְךָ בָּחַר יְהוָה לְהִיּוֹת

לֹא לְעַם סֻגָּלָה מִכָּל הָעַמִּים

אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה:

אֲרִי עִם קָדִישׁ אַתָּה קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ וּבְךָ

אֶתְרַעִי יְיָ לְמַהוּי לָהּ לְעַם חֲבִיב מִכָּל

עַמֵּי אֶרֶץ דִּי עַל אֲפִי אֶרְעָא:

כִּי עִם קָדוֹשׁ אַתָּה. קְדוּשַׁת עֲצֻמָּךְ

מֵאֲבוֹתֶיךָ, וְעוֹד וּבְךָ בָּחַר ה':

ג. לֹא תֹאכַל כָּל תוֹעֵבָה:

לֹא תִיכּוֹל כָּל דְּמֶרְחָק:

כל תועבה. כל שתעבתי לך, כגון צרם
אוזן בכור כדי לשוחטו במדינה, הרי דבר
שתעבתי לך כל מום לא יהיה בו, ובא
ולמד כאן שלא ישחט ויאכל על אותו
המום, בשל בשר בחלב הרי דבר שתעבתי
לך, הזהיר כאן על אכילתו:

ד. זאת הבהמה אשר תאכלו

שור שֶׁהָיָה כְּשֶׁבִים וְשֶׁהָיָה עִזִּים:

דִּין בְּעִירָא דְּתִכְלֹן תּוֹרִין אֲמַרִין

דְּרַחֲלִין וְגִדִין דְּעִזִין:

זאת הבהמה וגו':

ה אֵיל וְצִבִי וַיַּחֲמֹר וַאֲקֹן

וְדִישָׁן וְתֵאוּ וְזֶמֶר:

אֵילָּא וְטִבִיָּא וַיַּחֲמֹרָא וַיַּעֲלָא וְרִימָא

וְתוֹרְבִלָּא וְדִיצָא:

אֵיל וְצִבִי וַיַּחֲמֹר. לַמִּדְנֹה שְׁהַחִיָּה בְּכָל

בַּהֲמָה, וְלַמִּדְנֹה שְׁהַבְּהֵמָה וַחִיָּה טַמְאָה

מְרוּבָּה מִן הַטְּהוֹרָה, שְׂבֵבֶל מִקּוֹם פּוֹרֵט
אֶת הַמּוֹעֵט: וְאִקּוֹ. מִתּוֹרָגִם יַעֲלֵא, יַעֲלֵי
סִלְעַ, הוּא אֲשַׁטְנְבוֹ"ק: וְתֵאוּ. תּוֹרְבֵל"א,
תּוֹר הִיעֵר, בִּאל"א יַעֲר בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי:

וְכָל בְּהֵמָה מִפְּרִסְתָּ פִּרְסָה
וְשִׁמְעֵת שִׁמַּע שְׁתֵּי פִּרְסוֹת
מִנְעֵלַת גֶּרָה בְּבֵהֶמָה אֹתָהּ
תֹּאכְלוּ:

וְכָל בְּעִירָא דְסְדִיקָא פִּרְסָתָא וּמִטְלָפָא

טֹלְפִין תִּרְתִּין פִּרְסָתָא מִסְקָא פִּשְׁרָא

בְּבַעֲיָרָא יְתָה תִּיכְלוּן:

מפרסת. סדוקה כתרגומו: פרסה.

פלאנט"ה: ושסעת. חלוקה בשתי

צפרנים, שיש סדוקה ואינה חלוקה

בצפרנים, והיא טמאה: בבהמה. משמע

מה שנמצא בבהמה אכול, מכאן אמרו

שהשליך נותר בשחיטת אמו:

ז אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ

ממַעְלֵי הַגֶּרֶחַ וּמִמִּפְרֵי־סִי

הַפְּרֹסָה הַשְּׂסוּעָה אֶת הַגִּמְלָה

וְאֶת הָאֲרֵנֶבֶת וְאֶת הַשָּׁפָן כִּי

מַעֲלָה גֵרָה הֵמָּה וּפְרֹסָה לֹא

הַפְּרִיסוּ טִמְאִים הֵם לָכֶם:

בָּרַם יְתֵינְ לָא תִיכָלוּן מִמֶּסְקִי פִשְׁרָא

וּמִמֶּסְדִּיקִי פִרְסָתָא מִטְּלָפִי טְלָפִיא יְתֵי

גִּמְלָא וְיְתֵי אֲרֵנֶבֶת וְיְתֵי טַפְזָא אֲרִי

מֶסְקִי פִשְׁרָא אֲנוּן וּפִרְסָתְהוּן לָא

סְדִיקָא מִסְאֲבִין אֲנוּן לְכוּן:

השְׁסוּעָה. בְּרִיָּה הִיא שֵׁשׁ לָהּ שְׁנֵי גִבִּין

וְשְׁנֵי שְׂדֵרָאוֹת, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, לָמָּה נִשְׁנוּ

בְּבִהּמוֹת מִפְּנֵי הַשְׁסוּעָה, וּבַעֲזוּפוֹת מִפְּנֵי

הָרָאָה, שֶׁלֹּא נֹאמְרוּ בַּת"כ׃

חֲוָאת הַחֲזִיר כִּי מִפְּרִים פֶּרֶסָה

הוּא וְלֹא גֵרָה טָמֵא הוּא לָכֶם

מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וּבְנִבְלָתָם

לֹא תִגְעוּ׃

וַיֵּת חֲזִירָא אֲרִי מִסְדִּיק פֶּרֶסְתָּא הוּא

וְלֹא פֶשֶׁר מִסָּאֵב הוּא לְכוֹן מִבְּסָרְהוֹן

לֹא תִיכָלוֹן וּבְנִבְלָתְהוֹן לֹא תִקְרְבוּן:

וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגְעוּ. רְבוּתֵינוּ פִירְשׁוּ בְרַגְלִי,

שֶׁאָדָם חַיִּיב לְטַהֵר אֶת עֲצָמוֹ בְּרַגְלִי, יְכוּלִי

יִהְיוּ מוֹזְהָרִים בְּכָל הַשָּׁנָה, תִּלְמֹד לֹמֵר

אֲמֹר אֵל הַכֹּהֲנִים וְגו', וְמָה טוֹמְאָת הַמֶּת

חֲמוּרָה כֹהֲנִים מוֹזְהָרִים וְאִין יִשְׂרָאֵל

מוֹזְהָרִים, טוֹמְאָת נְבִלָה קִלְיָה לֹא כָל שֶׁכֶן:

ט אֵת זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר

בַּמָּיִם כָּל אֲשֶׁר לוֹ סַנְפִּיר

וְקִשְׁקֶשֶׁת תֹּאכִלוּ:

יֵת דֵּין תִּיכָלוֹן מִכֹּל דֵּי בְמִיָּא כֹּל דֵּי

לָהּ צִיצִין וְקִלְפִין תִּיכָלוֹן:

, וְכֹל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סִנְפִיר

וְקִשְׁקֶשֶׁת לֹא תֹאכִלוּ טִמְא

הוּא לָכֶם:

וְכֹל דֵּי לֵית לָהּ צִיצִין וְקִלְפִין לֹא

תִּיכָלוֹן מִסָּאב הוּא לְכוּן:

יֹא כֹּל צִפּוֹר מְהֵרָה תֹאכִלוּ:

כָּל צֶפֶר דְּכִיָּא תִיכְלוּן:

כל צפור טהורה תאכלו. להתיר
משולחת שבמצורע:

יב וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם
הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶם וְהָעֶזְנִיה:

וְדִין דִּי לֹא תִיכְלוּן מִנְהוֹן נִשְׂרָא וְעַר
וְעִזִּיא:

וזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם. לֹאסור את
השחוטה:

יג וְהִרְאֵה וְאֵת הָאִיָּה וְהִדִּיָּה
לְמִיָּנָה:

ובת כנפא וטרפיתא ודיתא לזנה:

והראה ואת האיה וגו'. היא ראה, היא
איה, היא דיה, ולמה נקרא שמה ראה,
שרואה ביותר, ולמה הזהירך בכל
שמותיה, שלא ליתן פתחון פה לבעל דין
לחלוק, שלא יהא האוסרה קורא אותה
ראה, והבא להתיר אומר, זו דיה שמה או
איה שמה, וזו לא אסר הכתוב. ובעזפות

פרט לך הטמאים, ללמד שהעופות

טהורים מרובים על הטמאים, לפיכך פרט

את המועט: התנשמת. קלב"א שורי"ץ:

יד־וַיֵּאֵת כָּל עֶרְב לְמִינוֹ:

וַיֵּת כָּל עֶרְבָא לְזִנְה:

טו וַיֵּאֵת בֵּית הַיַּעֲנָה וַאֲת

הַתְּחִמָּם וַאֲת הַשְּׁחָף וַאֲת הַנֶּץ

לְמִינֵהוּ:

וַיֵּת בֵּית נַעֲמִיתָא וְצִיצָא וְצִפֹּר שְׁחָפָא

וְנִצָּא לְזִנוּהִי:

טז אֶת הַכּוֹס וְאֶת הַיַּיִן שׁוּף

וְהִתְנַשְּׁמַת:

וְקִדִּיא וְקִפּוּפֵּא וּבִוְתֵּא:

יז וְהִקְנֵאת וְאֶת הַרְחֻמָּה וְאֶת

הַשִּׁלָּךְ:

וְקִתָּא וִירְקִרְקָא וְשִׁלֵּי נוּנָא:

שִׁלָּךְ. הַשּׁוּלָה דְּגִים מִן הַיָּם:

יח וְהַחֲסִידָה וְהָאֲנָפָה לְמִינָהּ

וְהָדוּכִיפַת וְהַעֲטִלָּה:

וְחֹרִיתָ וְאָבוֹ לְזָנָה וְנָגַר טוֹרָא

וְעֲטִלָּפָא:

דוכיפת. הוא תרנגול הבר, ובלע"ז

הרופ"א, וכרבלתו כפולה:

יט וְכָל שְׂרִיץ הָעוֹף טָמֵא הוּא

לָכֶם לֹא יֵאָכְלוּ:

וְכָל רֶחֶשׂא דְעוֹפֵא מְסֵאב הוּא לְכוּן

לֹא יִתְאָכְלוּ:

שרץ העוף. הם הנמוכים הרוחשים על

הארץ, כגון זבובים וצרעים וחגבים

טמאים, הם קרויים שרץ:

כֹּל עוֹף טָהוֹר תֹּאכְלוּ:

כֹּל עוֹפֵא דְכִי תִיכְלוּ:

כל עוף טהור תאכלו. ולא את הטמא,

בא ליתן עשה על לא תעשה, וכן בבהמה

אותה תאכלו ולא בהמה טמאה, לאו הבא

מכלל עשה עשה, לעבור עליהם בעשה

ולא תעשה:

כֹּא לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבִלָה לְגֵר

אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֹכְלָהּ

אוּ מִכֹּר לְנֹכְרִי כִּי עִם קְדוֹשׁ

אַתָּה לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תִבְעֹשׁ

גְּדִי בַחֲלָב אִמּוֹ:

לֹא תִיכְלוּן כָּל נְבִילָא לְתוֹתֵב עֶרְלִי דִּי

בְּקִרְוֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וְיִכְלֶנָּה אוּ תִזְבְּנֶנָּה

לְבַר עַמִּמִּין אֲרִי עִם קְדִישׁ אַתָּה קָדֵם יְיָ

אֱלֹהֶיךָ לֹא תִיכּוֹל בְּשֹׁר בַּחֲלָב:

לגר אשר בשעריך. גר תושב שקבל עליו
שלא לעבוד עבודת אלילים ואוכל נבלות:
כי עם קדוש אתה לה'. קדש את עצמך
ביותר לך, דברים המותרים ואחרים
נוהגים בהם איסור, אל תתירם בפניהם:
לא תבשל גדי. שלשה פעמים, פרט
לחיה ולעופות ולבהמה טמאה: לא
תבשל גדי. (רש"י)

חמישי

כב

עשר

(אונקלוס)

תעשור. מה ענין זה אצל זה, אמר להם
הקב"ה לישראל, לא תגרמו לי לבשל
גדיים של תבואה עד שהן במעי אמותיהן,
שאם אין אתם מעשרים מעשרות כראוי,
כשהוא סמוך להתבשל אני מוציא רוח
קדים והיא משדפתן, שנאמר וּשְׂדֵפָה
לפני קמה, וכן לענין בכורים: שנה שנה.
מכאן שאין מעשרין מן החדש על הישן:

בג וְאֶכְלָתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשֹׁכֵן

שְׁמוֹ שֶׁם מַעֲשֵׂה דִגְנֶךָ תִּירְשֶׁךָ

וַיִּצְהָרְךָ וּבְכֹרֶת בְּקֹרְךָ וַצֹּאנְךָ

לְמַעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים:

וְתִכּוֹל קָדָם יי אֱלֹהֶךָ בְּאַתְרָא דִּי

יִתְרַעֵי לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתָּהּ תִּמְן מַעֲשֵׂה

עֲבוּרְךָ חֲמֹרְךָ וּמִשְׁחָךָ וּבְכוּרֵי תוֹרְךָ

וְעֶנְךָ בְּדִיל דְּתִילָךְ לְמַדְחַל קָדָם יי

אֱלֹהֶךָ כָּל יוֹמֶיָא:

ואכלת וגו'. זה מעשר שני, שכבר למדנו
ליתן מעשר ראשון ללויים, שנאמר כי
תקחו מאת בני ישראל וגו', ונתן להם
רשות לאכלו בכל מקום, שנאמר ואכלתם
אותו בכל מקום, על כרחך זה מעשר אחר
הוא:

בד וְכִי יִרְבֶּה מִמֶּנּוּ תִּדְרֹךְ כִּי
לֹא תוּכַל שְׂאתוֹ כִּי יִרְחַק
מִמֶּנּוּ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יִחְוָה
אֶל־הֵיךְ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם כִּי

יְבָרְכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

וְאֲרִי יִסְגֶּי מִנְּךָ אֲרַחֵא אֲרִי לֹא תִכּוֹל

לְמַטִּילָהּ אֲרִי יִתְרַחֵק מִנְּךָ אֲתֵרָא דִּי

יִתְרַעֵי יִי אֱלֹהֶיךָ לְאַשְׂרָאָה שְׂכִנְתָּהּ תִּמּוֹן

אֲרִי יְבָרְכְךָ יִי אֱלֹהֶיךָ:

כִּי יִבְרַכְךָ. שְׁתֵּהא הִתְבּוּאָה מְרֻבָּה

לְשִׂאת:

כֹּה וְנִתְּתָהּ בַּכֶּסֶף וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף

בִּידֶיךָ וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר

יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:

וְתָתֵן בְּכֶסֶף וּתְצוֹר כֶּסֶף בִּידֶךָ וְתִהְיֶה

לְאַתֵּרָא דִּי יִתְרַעֵי יְיָ אֱלֹהֶךָ בָּהּ:

כּו וְנִתְּתָה חֶכְמָה בְּכֹל אֲשֶׁר

תַּאֲוֶה נַפְשֶׁךָ בַּבֶּקֶר וּבַצֹּאן

וּבַיִין וּבַשֵּׂכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר

תִּשְׁאַלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָׂם

לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׂמְחָת

אֵתָהּ וּבִיתְךָ:

וְתִתֶּן כֶּסֶף בְּכֹל דֵּי יִתְרְעִי נַפְשְׁךָ
בְּתוֹרִי וּבַעֲנָא וּבַחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק
וּבְכֹל דֵּי תִשְׁאַלְנָךְ נַפְשְׁךָ וְתִיכּוֹל תִּמָּן
קָדָם יְיָ אֱלֹהֶךָ וְתַחֲדֵי אֶת וְאִנִּשׁ בֵּיתְךָ:
בְּכֹל אֲשֶׁר תֹּאוּה נַפְשְׁךָ. כֹּלֵל: בְּבֹקֶר
וּבַצָּהָן וּבֵינָן וּבִשְׁכָר. פֶּרֶט: וּבְכֹל אֲשֶׁר
תִּשְׁאַלְךָ נַפְשְׁךָ. חֲזֹר וְכֹלֵל, מֵהַ פֶּרֶט
מִפּוֹרֵשׁ זֶלֶד, וְלִדּוֹת הָאָרֶץ, וְרֹאשׁ לְמֵאכֹל
אָדָם וְכו':

כֹּז וְחֵלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ לֹא

תַּעֲזֹבֶנּוּ כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק וְנַחֲלָה

עַמָּךְ:

וְלֹאֲהָ דִּי בְקָרוֹיךָ לֹא תִשְׁבַּקְנָה אֲרִי

לֵית לָהּ חֶלֶק וְאַחֲסָנָא עַמָּךְ:

וְהַלֹּוִי וְגוֹ' לֹא תַעֲזֹבֶנּוּ. מַלִּיתָן לוֹ מַעֲשֵׂר

רִאשֹׁון: כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק וְנַחֲלָה עַמָּךְ.

יֵצְאוּ לְקַט שְׂכַחַה וּפֹאֶה וְהַפְקֵר, שְׂאֵף הוּא

יֵשׁ לוֹ חֶלֶק עַמָּךְ בְּהֵן כְּמוֹד, וְאֵינָן חֵיִיבִין

בַּמַּעֲשֵׂר:

כֹּחַ מִקְצֵה שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא

אֶת כָּל מַעֲשֵׂךְ תְּבוֹאֲתֶךָ

בַּשָּׁנָה הַהוּא וְהִנַּחֲתָ בְּשַׁעְרֶיךָ:

מִסּוֹף תֵּלֶת שָׁנִין תִּפֹּק יָת כָּל מַעֲשֵׂךְ

עַל־תֶּךָ בְּשֹׁתָא הֵיא וְתַצַּנֵּעַ בְּקִרְוֶיךָ:

מִקְצָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים. בֹּא וּלְמַד, שֶׁאִם

הִשְׁתָּה מַעֲשֻׁרוֹתַיִךְ שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה

וּשְׁנִיָּה לְשִׁמְטָה, שִׁיבְעָרִים מִן הַבַּיִת

בְּשִׁלְיֶיךָ:

כֹּט וּבָא הַלְוִי כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק

וְנַחֲלָה עַמֶּךָ וְהִגֵּר וְהִיתוּם

וְהֵאֱלַמְנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ

וְאָכְלוּ וְשָׁבְעוּ לְמַעַן יְבָרְכֶךָ

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ

אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה:

וַיֵּיתִי לְוָאָה אֲרִי לֵית לָהּ חֶלֶק וְאַחֲסֵנָא

עַמֶּךָ וְגִיּוֹרָא וַיִּתֶּמָּא וְאַרְמְלָא דִּי

בְּקִרְוֶיךָ וַיִּיכָלוּ וַיִּשְׁבְּעוּן בְּדִיל דִּי

יְבָרְכֶנְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל עוֹבְדֵי יָדְךָ דִּי

תַּעֲבֹד:

ובא הלוי. ויטול מעשר ראשון: והגר
והיתום. ויטלו מעשר שני שהוא של עני
של שנה זו, ולא תאכלנו אתה בירושלים
בדרך שנזקקת לאכול מעשר שני של
שתי שנים: ואכלו ושבֵּעוּ. תן להם כדי
שביעה, מבאן אמרו אין פוחתין לעני
בגורן וכו', ואתה מוליך לירושלים
במעשר של שנה ראשונה ושנייה
שהשֵׁהית, ומתודה בערתי הקודש מן
הבית, כמו שמפורש בכי תכלה לעשר:

א שִׁשִּׁי מִקֵּץ שִׁבְעַת

שְׁנֵים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה:

מִסֹּף שִׁבְעַת שָׁנִין תַּעֲבֹד שְׁמִטָּה:

מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים. יָכוֹל שִׁבְעַת שָׁנִים לְכָל
מְלוּחָה וּמְלוּחָה, תִּלְמֹד לֹאמַר קִרְבָּה שָׁנָה
הַשִּׁבְעִית, וְאִם אֵתָּה אֹמֵר ז' שָׁנִים לְכָל מְלוּחָה
וּמְלוּחָה, לְהַלְוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד, הִיאךָ הִיא

קִרְבָּהּ, הִיא לִמּוּדָתָא שְׁנִיָּם לְמַנִּין

הַשְּׂמִיטוֹת:

בְּיִזְהָרָא דְּבִר הַשְּׂמִיטָה שְׂמוּט כָּל

בַּעַל מַעֲשֵׂה יָדָא אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה

בְּרַעְיוֹהוּ לֹא יִגְשֶׁהָ אֶת רַעְיוֹהוּ

וְאֶת אֲחִיו כִּי קָרָא שְׂמִיטָה

לִיהוֹרָה:

וְדִין פְּתִיגָם שְׂמִיטָתָא דְּתַשְׁמִיט כָּל גִּבֹּר

מִרֵּי רִשּׁוֹ דִּי יִרְשִׁי בְּחִבְרָה לָא יִתְבַּע

מִן חֵבְרֹה וּמִן אַחֲוֵהי אֶרֶץ קְנָא

שֶׁמֶטֶת־אֶקְדָּם יִי:

שְׁמוֹט כָּל בַּעַל מִשָּׁה יָדוֹ. שְׁמוֹט אֶת יָדוֹ

שֶׁל כָּל בַּעַל מִשָּׁה:

ג אֶת הַנֶּכְרִי תִגָּשׁ וְאַשֶּׁר יִהְיֶה

לָךְ אֶת אֲחִיךָ תִשְׁמֹט יָדְךָ:

מִן בַּר עַמִּמִּין תִּתְּבַע וְדִי יִהְיֶה לָךְ עִם

אֲחִיךָ תִשְׁמֹט יָדְךָ:

ד אַפֶּם כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיזֹן

כִּי בֵרַךְ יְבָרְכֶךָ יְהוָה בְּאֶרֶץ

אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ

נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ:

לְחֹד אֲרִי לֹא יְהִי בְךָ מִסְכָּנָא אֲרִי

בָּרְכָא יְבָרְכֶנְךָ יי בְּאַרְעָא דִּי יי אֱלֹהֶיךָ

יְהִי לְךָ אַחֲסָנָא לְמִירְתָּהּ:

אִפֹּס כִּי לֹא יִהְיֶה בְךָ אֲבִיוֹן. וְלֹהֲלֹךְ הוּא

אֹמֵר כִּי לֹא יִחַדֵּל אֲבִיוֹן, אֲלֵא בְּזִמָּן

שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנֵנוּ שֶׁל מְקוֹם אֲבִיוֹנִים

בְּאַחֲרֵים וְלֹא בָכֶם, וְכִשְׁאִין אֶתֶם עוֹשִׂים

רצונו של מקום אביונים בכם: אביון. דל

מעני, ולשון אביון שהוא תאב לכל דבר:

הֲרֵק אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת

אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר

אֲנֹכִי מְצִוֶּה הַיּוֹם:

לְחוֹד אִם קָבָלָה תִּקְבֹּל לְמִימְרָא דִּי

אֱלֹהֶיךָ לְמַטֵּר לְמַעַבְדַּי יָת כָּל תַּפְקֻדָּתָא

הָדָא דִּי אֲנֵא מִפְקֻדָּךְ יוֹמָא דִּין:

רק אם שמוע תשמע. אז לא יהיה בדך

אביון: שמוע תשמע. שמע קמעא,

משמיעין אותו הרבה:

וְכִי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בִּרְכֶּךָ כַּאֲשֶׁר

דִּבֶּר לְךָ וְהַעֲבַטְתָּ גוֹיִם רַבִּים

וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמַשְׁלָתָ

בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמָּשֶׁל:

אֲרִי יִי אֱלֹהֶךָ בִּרְכֶּךָ כַּמָּא דִּי מַלִּיל לְךָ

וְתוֹזֶךָ לְעַמִּמִּין סְגִיאיִן וְאַתָּה לֹא תִזְוֶךָ

**וְתִשְׁלוּט בְּעַמִּיּוֹן סִגְיֹאִין וּבְךָ לֹא
יִשְׁלֹטוֹן:**

**כאשר דבר לך. והיכן דבר, ברוך אתה
בעיר: והעבטת. כל לשון הלואה כשנופל
על המלוה נופל בלשון מפעיל, כגון
והלויית, והעבטת, ואם היה אומר ועבטת,
היה נופל על הלזה, כמו ולויית: והעבטת
גוים. יכול שתהא לזה מזה ומלזה לזה,
תלמוד לומר ואתה לא תעבוט: ומשלת
בגוים רבים. יכול גויים אחריים מושלים**

עליך, תלמוד לומר ובך לא ימשולו:

וְכִי יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן מֵאַחַד

אֶחָיֶךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצֶךָ

אֲשֶׁר יִחְזָה אֶלְהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא

תֵּאֱמַר אֶת לְבַבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ

אֶת יָדְךָ מֵאַחֶיךָ הָאֶבְיוֹן:

אֲרִי יְהִי בְּךָ מִסְכָּנָא מִיַּחַד מֵאַחֶיךָ

בַּחֲדָא מִקְרוֹיךָ בְּאַרְעֶךָ דִּי אֶלְהֶךָ יִהֵב

לָךְ לֹא תִתְקַף יָת לְבַבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ יָת

יֵדֶךָ מֵאַחֶיךָ מִסְכָּנָא:

כי יהיה בך אביון. התאב תאב קודם:
מאחד אחיך. אחיך מאביך קודם לאחיך
מאמך: שעריך. עניי עירך קודמין לעניי
עיר אחרת: לא תאמץ. יש לך אדם
שמצטער אם יתן אם לא יתן, לכן נאמר
לא תאמץ, יש לך אדם שפושט את ידו
וקופצה, לכן נאמר ולא תקפוץ: מאחיך
האביון. אם לא תתן לו, סופך להיות אחיו
של אביון:

ח כִּי פֶתַח תִּפְתָּח אֶת יְדֶךָ לֹ

וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטֶנּוּ דִּי מַחֲסֹרֹ

אֲשֶׁר יַחֲסֹר לֹ:

אֵלֹא מִפֶּתַח תִּפְתָּח יָת יְדֶךָ לָהּ וְאוֹזֶפֶא

תּוֹזַפְנָה כְּמִסַּת חֲסִרוֹנָה דִּי־חֲסִיר לָהּ:

פֶתַח תִּפְתָּח. אִפִּילוּ כִּמָּה פַעֲמִים: כִּי

פֶתַח תִּפְתָּח. הֲרִי כִי מִשְׁמַשׁ בִּלְשׁוֹן אֵלֹא:

וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטֶנּוּ. אִם לֹא רָצָה בִּמְתִנָּה תֵן

לֹ בַהֲלוֹאָה: דִּי מַחֲסֹרֹ. וְאִי אֶתָּה מִצּוּזָה

לַהֲעֲשִׂירֹו: אֲשֶׁר יַחֲסֹר לוֹ. אֲפִילוּ סוֹם

לְרִכּוֹב עָלָיו וְעַבַּד לְרוּץ לִפְנֵיו: לוֹ. זֶה

אֲשֶׁה, וּבֵן הוּא אֹמֵר אַעֲשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנִגְדּוֹ:

ט הַשֹּׁמֵר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דְבָר עִם

לְבַבְךָ בְּלִיעַל לֵאמֹר קִרְבָּה

שְׁנֵת הַשָּׁבַע שְׁנֵת הַשְּׂמִטָּה

וְרָעָה עֵינֶךָ בְּאַחִידָה אֲבִיּוֹן

וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אָל

יִחְזָה וְהָיָה בְּךָ חֲטָא:

אֶסְתַּמֵּר לָךְ דִּילְמָא יְהִי פִתְגָם עִם לְבָבְךָ
בְּרִשָׁע לְמִימַר קְרִיבָא שְׂתָא שְׂבִיעֶתָא
שְׂתָא דְשִׁמְטָתָא וְתִבְאֵשׁ עֵינְךָ בְּאַחוּךָ
מִסְכְּנָא וְלֹא תִתֵּן לָהּ וַיִּקְרִי עֲלֶיךָ קָדָם
יְיָ וַיְהִי בְךָ חֹבָא:

וקרא עליך. יכול מצוה, תלמוד לומר
ולא יקרא: והיה בך חטא. מכל מקום,
אפילו לא יקרא, א"כ למה נאמר וקרא
עליך, ממהר אני ליפרע על ידי הקורא
יותר ממי שאינו קורא:

יִנְתּוֹן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא יִרַע לְבַבְךָ

בְּתִתֶּנּוּ לוֹ כִּי בְּגִלְלֵי הַדָּבָר הַזֶּה

יְבָרְכְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל

מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מַשְׁלַח יָדְךָ׃

מִתֵּן תִּתֵּן לֵהּ וְלֹא יִבְאֵשׁ לְבָבְךָ בְּמִתְנָךְ

לֵהּ אֲרִי בְּדִיל פְּתִגְמָא הָדִין יְבָרְכְּךָ יי

אֱלֹהֶיךָ בְּכָל עֹבְדֶךָ וּבְכָל אוֹשְׁטוֹת

יָדְךָ׃

נִתּוֹן תִּתֵּן לוֹ. אִפִּילוֹ מֵאֵה פַעֲמִים׃ לוֹ.

בינו ובינך: כי בגלל הדבר. אפילו אמרת

ליתן, אתה נוטל שכר האמירה עם שכר

המעשה:

יא כי לא יחדל אביון מקרב

הארץ על פן אנכי מצוה

לאמר פתח תפתח את ידך

לאחייך לענייך ולאביוןך

בארצך:

ארי לא יפסוק מסכנא מגו ארעא על

כֹּן אֶנָּה מִפְקֹדֶךָ לְמִימַר מִפְתַּח תְּפִתַּח
יֵת יְדֶךָ לְאַחֶיךָ לְעֲנִיךָ וְלַמְסֻכִּיךָ
בְּאַרְעֶךָ:

על כן. מפני כן: לאמר. עצה לטובתך אני
משיאך: לאחיד לעניך. לאיזה אח, לעני:
לעניך. ביו"ד אחד לשון עני אחד הוא,
אבל ענייך בשני יודי"ן שני עניים:

יב כי ימכר לך אחיך העברי
או העברייה ועבדך שש שנים
ובשנה השביעית תשחרנו

חֲפָשִׁי מַעֲמָךְ:

אֲרִי יִזְדַּבֵּן לָךְ אֲחוּךָ בֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל אוֹ
בֵּית יִשְׂרָאֵל וַיִּפְלַחְנָךְ שֵׁית שְׁנִין
וּבִשְׁתָּא שְׁבִיעֶתָא תִּפְטְרֶנָּה בֶּרֶךְ חוֹרִין
מַעֲמָךְ:

כי ימכר לך. על ידי אחרים, שמכרוהו
בית דין בגנבתו הכתוב מדבר, זהרי כבר
נאמר כי תקנה עבד עברי ובמכרוהו בית
דין הכתוב מדבר, אלא מפני שני דברים
שנתחדשו כאן, אחד שכתוב או העבריה

אף היא תצא בשש, ולא שמכרוה בית דין
שאיין האמה נמכרת בגנבתה, שנאמר
בגנבתו ולא בגנבתה, אלא בקטנה שמכרה
אביה, ולמד כאן שאם יצאו שש שנים
קודם שתביא סימנין, תצא, ועוד חידוש
כאן העניק תעניק:

יג וְכִי תִשְׁלַחְנֹו חֶפְשֵׁי מִעֶמֶךָ
לֹא תִשְׁלַחְנֹו רִיקָם:
וְאִרִי תִפְטְרֶנָּה בַּר חֹרִין מִעֶמֶךָ לֹא
תִפְטְרֶנָּה רִיקָן:

יֵד הָעֲנִיִּים תַּעֲנִיֵּם לוֹ מִצָּאֵנֶךָ

וּמִגֶּרֶךָ וּמִיִּקְבֹּךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִתֶּן לוֹ:

אִפְרָשָׁא תַפְרֹשׁ לָהּ מֵעֲנָךְ וּמֵאֲדָרְךָ

וּמִמַּעֲצָרְתֶּךָ דִּי בִרְכֶּךָ יִי אֱלֹהֶךָ תִתֶּן

לָהּ:

העניק תעניק. לשון עדי, בגובה

ובמראית העין, דבר שיהא ניכר שהטיבות

לו. ויש מפרשים לשון הטענה על צוארו:

מצאנך מגרנד ומיקבך. יכול אין לי אלא

אלו בלבד, תלמוד לומר אשר ברכך מכל
מה שברכך בוראך. ולמה נאמרו אלו, מה
אלו מיוחדים שהם בכלל ברכה, אף כל
שהוא בכלל ברכה, יצאו פרדות. ולמדו
רבותינו במסכת קידושין בגזירה שוה,
כמה נותן לו מכל מין ומין:

טו וְזָכַרְתָּ כִּי עֲבַד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל
כֵּן אֲנֹכִי מְצַוְךָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה
הַיּוֹם:

וְתִדְּכֹר אֲרִי עֲבָדָא הוֹיְתָא בְּאַרְעָא

דְּמִצְרַיִם וּפִרְקוֹךְ יִי אֱלֹהֶךָ עַל כֵּן אֲנִי

מִפְּקֻדְךָ יְיָ פֶּתַחְמָא הַדִּין יוֹמָא דִּין:

וזכרת כי עבד היית. והענקתי ושניתי לך

מביזת מצרים וביזת הים, אף אתה הענק

ושנה לו:

טז וְהָיָה כִּי יֹאמַר אֱלֹהֶיךָ לֹא

אֲצִיא מִעַמְּךָ כִּי אֶהְבֶּךָ וְאֶת

בֵּיתְךָ כִּי טוֹב לוֹ עַמְּךָ:

וַיְהִי אֲרִי יִימַר לָךְ לֹא אֶפֹּק מֵעַמֶּךָ

אֲרִי רַחֲמֶךָ וַיֵּת אֲנִשׁ בֵּיתְךָ אֲרִי טַב לָהּ

עַמֶּךָ:

יִזְלַקְחָהּ אֶת הַמִּרְצֵעַ וְנִתְּתָהּ

בְּאֶזְנוֹ וּבִדְלָתָהּ וְהָיָה לָךְ עֶבֶד

עוֹלָם וְאֵף לְאַמְתְּךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן:

וְתִסַּב יָת מִרְצָעָא וְתִתֵּן בְּאֶדְנָהּ וּבִדְשָׁא

וַיְהִי לָךְ עֶבֶד פֶּלֶח לְעַלָּם וְאֵף לְאַמְתְּךָ

תַּעֲבֹד כֵּן:

עבד עולם. יכול כמשמעו, תלמוד לומר

ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל

משפחתו תשובו, הא למדת שאין זה אלא

עולמו של יובל: ואף לאמתך תעשה כן.

הענק לה, יכול אף לרציעה השוה הכתוב

אותה, תלמוד לומר אם אמר יאמר העבד,

עבד נרצע ואין אמה נרצעת:

יח לא יקשה בעיניך בשלחך

אתו חפשי מעמך כי משנה

שכר שכיר עבדך שש שנים

וּבִרְכָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל

אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה:

לֹא יִקְשִׁי בְּעֵינֶיךָ בְּמִפְטָרְךָ יְתֵה בֶר

חֹרִין מֵעֶמְךָ אֲרִי עַל חַד תִּרִין כַּאֲגֹר

אֲגִירָא פִלְחָךְ שִׁית שְׁנִין וּבִרְכָּךְ יִי

אֱלֹהֶךָ בְּכָל דִּי תַעֲבֹד:

כִּי מִשְׁנָה שֹׁכֵר שְׂכִיר. מִכָּאן אִמְרוּ, עֶבֶד

עֲבָרִי עֹבֵד בֵּין בְּיוֹם וּבֵין בְּלִילָה, וְזֶהוּ

כַּפְלִים שִׁבְעִבּוּדֵי שְׂכִירֵי יוֹם, וּמֵהוּ

עֲבֹדָתוֹ בְּלִילָה, רַבּוּ מוֹסֵר לֹא שִׁפְחָה

בנענית והולדות לאדון:

יט שביעי כל הבכור

אשר יולד בבקרך ובצאנך

הזכר תקדיש ליהוה אלהיך

לא תעבד בבכר שורך ולא

תגז בכור צאנך:

כל בוכרא די יתיליד בתורך ובענך

דְּכָרִין תִּקְדֹּשׁ קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תִפְלֹחַ

בְּבוֹכָרָא דְתוֹרָךְ וְלֹא תִגּוֹז בּוֹכָרָא

דְּעֵנָךְ:

כל הבכור וגו' תקדיש. ובמקום אחר הוא

אומר לא יקדיש, שנאמר אך בכור אשר

יבכר לה' וגו', הא כיצד, אינו מקדישו

לקרבן אחר וכאן למד שמצוה לומר הרי

אתה קדוש לבכורה. דבר אחר, א"א לומר

תקדיש שכבר נאמר לא יקדיש, וא"א

לומר לא יקדיש שהרי כבר נאמר תקדיש,

הא כיצד, מקדישו אתה הקדש עלוי,

וּנְוֹתָן לְהַקְדֵּשׁ כִּפִּי טוֹבַת הַנָּאָה שְׂבוּ: לֹא
תַעֲבֹד בַּבְּכוֹר שׁוֹרֵךְ וְלֹא תִגְזֹז זִגּוֹ. אִם
הֶחֱלֹף לְמַדּוֹ רַבּוּתֵנוּ שְׂאִסּוֹר, אֲלֹא
שִׁדְבָר הַכְּתוּב בַּהֲוִיָּה:

כ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ
שְׁנָה בְּשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר
יִבְחַר יְהוָה אֶתָּה וּבֵיתְךָ:

קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ תִּיכָלְנָה שְׁתָּא בְּשָׁתָא
בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יי אֶתָּ וְאַנְשׁ בֵּיתְךָ:

לפני ה' אלהיך תאכלנו. לכהן הוא

**אומר, שכבר מצינו שהוא ממתנות כהונה
אחד תם ואחד בעל מום, שנאמר ובשרם
יהיה לך וגו': שנה בשנה. מכאן שאין
משהין אותו יותר על שנתו, יכול יהא
פסול משעברה שנתו, כבר הוקש
למעשר, שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך
מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות
בקרך וצאנך, מה מעשר שני אינו נפסל
משנה לחברתה, אף בכור אינו נפסל, אלא
שמצוה תוך שנתו: שנה בשנה. אם
שחטו בסוף שנתו, אוכלו אותו היום ויום**

אחד משנה אחרת, למד שנאכל לשני
ימים ולילה אחד:

כא וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם פֶּסַח אוֹ
עוֹר כֹּל מוֹם רָע לֹא תִזְבְּחוּ
לַיהוָה אֱלֹהֵיךָ:

וְאִרִּי יִהְיֶה בּוֹ מוֹמָא חֲגִיר אוֹ עוֹר כֹּל
מוֹם בֵּישׁ לֹא תִכְסֶּנָּה קֶדֶם יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

מוֹם. כֹּלֵל: פֶּסַח אוֹ עוֹר. פֶּרֶט: כֹּל מוֹם
רָע. חֲזֵר וְכֹלֵל, מֵהַ פֶּרֶט מִפּוֹרֵשׁ מוֹם
הַגָּלוּי וְאֵינוֹ חֲזֵר, אֵף כֹּל מוֹם שֶׁבְּגָלוּי

ואינו חוזר:

כב בַּשְּׂעִרֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ הַטֶּמָּא

וְהַטֹּהוֹר יַחְדָּו כַּעֲבִי וְכֹאֵל:

בַּקְרוֹיךָ תִּיכְלֶנָּה מִסֵּאבָא וְדָכִיא כַּחֲדָא

כַּבֶּסֶר טְבִיא וְאֵיל:

כג רַק אֶת דָּמּוֹ לֹא תֹאכֹל עַל

הָאָרֶץ תִּשְׂפֹכֶנּוּ כַּמִּים:

לְחֹד יֵת דָּמָה לָא תִּיכּוֹל עַל אֲרָעָא

תִּשְׁדֶּנָּה כַּמִּיא:

רק את דמו לא תאכל. שלא תאמר
הואיל וכולו היתר הבא מכלל איסור הוא,
שהרי קדוש, ונשחט בחוץ בלא פדיון
ונאכל, יכול יהא אף הדם מותר, תלמוד
לומר רק את דמו לא תאכל:

דברים פרק-טז

א שִׁמּוֹר אֶת חֲדָשׁ הָאֲבִיב
וַעֲשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי
בְּחֲדָשׁ הָאֲבִיב הוֹצִיאָךְ יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לִילָה:

טַר יֵת יֶרְחָא דַּאֲבִיבָא וְתַעֲבַד פְּסַחָא

קֹדֶם יֵי אֱלֹהֶיךָ אֲרִי בִּירְחָא דַּאֲבִיבָא

אַפְקֹךְ יֵי אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם וְעַבַּד לָךְ

נִסִּין בְּלִילֵיָא:

שְׁמֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאֲבִיב. מִקּוֹדֶם בּוֹאוּ

שְׁמֹר שִׁיחָא רַאוי לְאֲבִיב, לְהַקְרִיב בּוֹ אֶת

מִנְחַת הָעֹמֶר, וְאִם לֹא עָבַר אֶת הַשָּׁנָה:

מִמִּצְרַיִם לִילָה. וְהָלֹא בִּיּוֹם יֵצְאוּ, שְׁנֹאמַר

מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו', אֲלֹא

לפי שבלילה נתן להם פרעה רשות
לצאת, שנאמר ויקרא למשה ולאהרן
לילה וגו':

ב וַיִּזְבַּחַתָּהּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
יְהוָה לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם:

וְתָכֹס פֶּסַחָא קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ מִן בְּנֵי
עֲנָא וְנִכְסֵת קוּדְשִׁיא מִן תּוֹרֵי בְּאַתְרָא
דִּי יִתְרַעֲי יי לֹא־שָׂרָאָה שְׁכֵנִיתָה תִּמָּן:

וַיִּזְבַּחַת פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן. שְׁנֹאמַר מִן

הַכֹּבָשִׁים וּמִן הָעִזִּים תִּקְחוּ: וּבֶקֶר. תִּזְבַּח

לַחֲגִיגָה, שֶׁאִם נִמְנוּ עַל הַפֶּסַח חֲבוּרָה

מֵרֹבָה, מִבִּיָּאִים עִמּוֹ חֲגִיגָה כְּדִי שִׁיחָא

נֹאכַל עַל הַשּׁוֹבֵעַ. וְעוֹד לְמַדּוֹ רַבּוּתֵינוּ

דְּבָרִים הָרַבָּה מִפְּסוּק זֶה:

וְלֹא תֹאכַל עָלָיו חֲמִין שְׂבֻעַת

יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מִצֹּת לֶחֶם

עֲנִי כִּי בְּחִפְזוֹ יֵצֵאת מֵאֶרֶץ

מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם

יֵצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי

חַיֶּיךָ:

לֹא תִיכּוֹל עָלוּהִי חֲמִיעַ שְׁבַעַּא יוֹמִין

תִּיכּוֹל עָלוּהִי פֶטִיר לֶחֶם עֲנִי אֲרִי

בְּבִהִילוֹ נִפְקָתָא מֵאֶרֶעַ דְּמִצְרַיִם

בְּדִיל דְּתִדְכֹּר יְת יוֹמָא מִפְקָךְ מֵאֶרֶעַ

דְּמִצְרַיִם כֹּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ:

לֶחֶם עֲנִי. לֶחֶם שְׂמִזְכִּיר אֶת הָעוֹנִי

שְׁנַתְעֵנוּ בַּמִּצְרִיִּים: כִּי בַחֲפִזּוֹן יֵצֵאתָ. וְלֹא

הספיק בצק להחמיץ, וזה יהיה לך
לזכרון, וחפזון לא שלך היה, אלא של
מצרים, שכן הוא אומר ותחזק מצרים על
העם וגו': למען תזכר. על ידי אכילת
הפסח והמצה, את יום צאתך:

ד וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֵר בֶּכֶל
גְּבֻלְךָ שְׂבַעַת יָמִים וְלֹא יִלִּין
מִן הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בְּעֶרְב
בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר:

וְלֹא יִתְחַזִּי לְךָ תִּמְר בְּכָל תְּחוֹמֶיךָ

שְׁבַעַת יוֹמִין וְלֹא יִבִּית מִן בְּסָרָא דִּי

תְּכֻס בְּרִמְשָׁא בְּיוֹמָא קִדְמָאָה לְצַפְרָא:

וְלֹא יִלִּין מִן הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בַּעֲרֵב

בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן לְבָקָר. אִזְהָרָה לְמוֹתִיר

בַּפֶּסַח דּוֹרוֹת, לְפִי שְׁלֹא נֹאמַר אֲלֵא בַּפֶּסַח

מִצְרִים, וְיוֹם רִאשׁוֹן הָאֲמוֹר כַּאֲן הוּא י"ד

בְּנִיסָן, כַּמָּה דַּאת אֲמַר אֲךְ בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן

תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאוֹר מִבְּתִיכֶם, וְלְפִי שְׁנִסְתְּלַק

הַכְּתוּב מַעֲנִינוּ שֶׁל פֶּסַח וְהַתְּחִיל לְדַבֵּר

בַּחֲקוֹת שִׁבְעַת יָמִים כְּגוֹן שִׁבְעַת יָמִים

תֹּאכַל עֲלֵיו מִצּוֹת וְלֹא יִרְאֶה לָךְ שְׂאוֹר

בכל גבולך, הוצרך לפרש באיזו זביחה
הוא מזהיר, שאם כתב ולא ילין מן הבשר
אשר תזבח בערב לבקר, הייתי אומר
שלמים הנשחטים כל שבעה, כולן בבל
תותירו ואינן נאכלין אלא ליום ולילה,
לכך כתב בערב ביום הראשון. דבר אחר,
בחגיגת י"ד הכתוב מדבר, ולמד עליה
שנאכלת לשני ימים, והראשון האמור
כאן, ביו"ט הראשון הכתוב מדבר, וכן
משמעות המקרא, בשר חגיגה אשר תזבח
בערב, לא ילין ביו"ט הראשון עד בקרו

שֶׁל שְׁנִי, אֲבָל נֹאכֶלֶת הִיא בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר

וּבִט"ו, וְכֵן הִיא שְׁנוּיָה בַּמַּסַּכַּת פְּסָחִים:

ה לֹא תֹכֵל לְזִבְחֶךָ אֶת הַפֶּסַח

בְּאַחַד שַׁעֲרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ:

לֵית לָךְ רִשּׁוֹ לְמַכֶּסֶּ יֵת פֶּסַחַא בַּחֲדָא

מִקְרוֹיךָ דִּי אֱלֹהֶיךָ יְהִי לָךְ:

ו כִּי אִם אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר

יִבְחָר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ

שָׁם תִּזְבַּח אֶת הַפֶּסַח בְּעֶרְב

כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ

מִמִּצְרַיִם:

אֵלֶיךָ לֹא־תֵרָא דִּי יִתְרֵעִי יִי אֱלֹהֶיךָ

לֹא־שָׂרָא שְׁכִנְתָּהּ תִּמְן תְּכֹס יֵת פֶּסַחָא

בְּרִמְשָׁא כְּמַעַל שְׁמִשָּׁא זְמַן מִפְקָךְ

מִמִּצְרַיִם:

בערב כבוא השמש מועד צאתך

ממצרים. הרי שלשה זמנים חלוקים,

בערב משש שעוֹת ולמעלה זבחהו, וכבוא
השמש תאכלהו, ומועד צאתך אתה
שורפהו, כלומר נעשה נותר ויצא לבית
השריפה:

וּבִשְׁלֹתָ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר
יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפָנִיתָ
בַּבֶּקֶר וְהִלַּכְתָּ לְאַהֲלֶיךָ:
וְתַבִּשְׁלֵל וְתִיכּוֹל בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יִי
אֱלֹהֶךָ בֵּה וְתִתְּפַנִּי בְּצַפְרָא וְתִהְיֶה
לְקַרְוֶיךָ:

ובשלת. זהו צלי אש, שאף הוא קרוי
בישול: ופנית בבקר. לבקרו של שני,
מלמד שטעון לינה ליל של מוצאי יו"ט:

ח ששַׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת
וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לִיהְוָה
אַל־הִיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה:
שְׁתֵּא יוֹמִין תִּיכּוֹל פִּטְיָרָא וּבִיוּמָא
שְׁבִיעָא כְּנִשׁ קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ לֹא
תַעֲבֹד עֲבִידָא:

**ששית ימים תאכל מצות. ובמקום אחר
הוא אומר שבעת ימים, שבעה מן הישן
וששה מן החדש. דבר אחר, למד על
אכילת מצה בשביעי שאינה חובה, ומכאן
אתה למד לששית ימים, שהרי שביעי
בכלל היה, ויצא מן הכלל ללמד שאין
אכילת מצה בו חובה אלא רשות, ולא
ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל
כולו יצא, מה שביעי רשות אף כולם
רשות, חוץ מלילה הראשון שהכתוב
קבעו חובה, שנאמר בערב תאכלו מצות:**

עצרת לה' אלהיך. עצור עצמך מן

המלאכה. דבר אחר, כנופיא של מאכל

ומשחה, לשון נעצרה נא אותך:

ט שְׁבַעַה שְׁבַעַת תִּסְפֹּר לָךְ

מֵהַחֵל חֶרְמֵשׁ בִּקְנִיָּה תֵּחֵל

לִסְפֹּר שְׁבַעַה שְׁבַעַת:

שְׁבַעַה שְׁבוּעִין תִּמְנֶי לָךְ מִדְּשִׁרְיֹת

מִגָּלָא בַּחֲצַד עֹמְרָא דְאַרְמוֹתָא תִּשְׁרִי

לְמִמְנֵי שְׁבַעַה שְׁבוּעִין:

מהחל חרמש בקמה. משנקצר העומר,

שהוא ראשית הקציר:

וְעֵשִׂיתָ חֵג שְׁבִעוֹת לַיהוָה

אֱלֹהֶיךָ מִסֹּת נְדִבַּת יָדְךָ אֲשֶׁר

תִּתֵּן כֹּאֲשֶׁר יְבָרְכֶךָ יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ:

וְתַעֲבֹד חֵג אֲשֶׁר דְּשִׁבוּעֶיָּא קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ

מִסֹּת נְדִבַּת יָדְךָ דִּי תִתֵּן כֶּמֶא דִּי

יְבָרְכֶנָּךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ. דִּי נִדְבַת יָדְךָ, הַכֹּל לְפִי

הַבְּרָכָה, הַבֵּא שְׁלָמִי שְׂמִיחָה, וְקֹדֶשׁ

קְרוֹאִים לֵאכֹל:

יֵא וְשִׂמְחָתָּ לְפָנַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

אֶתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ

וְאִמָּתְךָ וְחֵלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ

וְחֵגֶר וְחֵיתָוֹם וְחֵאֲלֻמָּנָה אֲשֶׁר

בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם:

וְתַחֲדֵי קָדָם יִי אֱלֹהֶיךָ אֶת וּבָרַךְ וּבִרְתֶּךָ

וְעַבְדְּךָ וְאַמְתֶּךָ וְלוֹאָה דִּי בְקִרְוֶיךָ

וּגְיֹרָא וִיתִמָּא וְאַרְמְלָא דִּי בֵּינְךָ

בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יִי אֱלֹהֶיךָ לְאַשְׂרָאָה

שְׂכֻנָּתָה תִּמָּן:

וְהַלֹּזִי וְהַגֵּר וְהִיתוּם וְהָאֲלֻמָּנָה. אַרְבַּעַה

שְׁלִי כְּנֶגֶד אַרְבַּעַה שְׁלֹךְ, בֶּנֶךְ וּבֵתְךָ וְעַבְדְּךָ

וְאַמְתְּךָ, אִם אֵתָּה מִשְׁמַח אֵת שְׁלִי אֲנִי

מִשְׁמַח אֵת שְׁלֹךְ:

יב וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ

בְּמִצְרַיִם וְשִׁמְרָתָּהּ וְעַשִּׂיתָ אֶת

הַחֲקִים הָאֵלֶּה:

וְתִדְכֹּר אֲרִי עֲבָדָא הוֹיְתָא בְּמִצְרַיִם

וְתִטֵּר וְתַעֲבֹד יְתָ קִימִיָּא הָאֵלִין:

זִכְרָתָּ כִּי עֲבָד הֵייתָ וְגו'. עַל מִנַּת בֶּן

פְּדִיתִיךָ שֶׁתִּשְׁמֹר וְתַעֲשֶׂה אֶת הַחֲקִים

הָאֵלֶּה:

מִפְטִיר חֲגֵ הַסִּפּוֹת

תַּעֲשֶׂה לָּךְ שַׁבָּעַת יָמִים

בְּאַסְפֹּךְ מִגְרֶנֶךָ וּמִיִּקְבֶּךָ:

חָגָא דְּמַטְלִיא תַעֲבֹד לָךְ שַׁבָּעָא יוֹמִין

בְּמַכְנֵשֶׁךְ מֵאֲדָרְךָ וּמִמַּעֲצָרְתְּךָ:

באַספך. בזמן האסיה שאתה מכניס לבית

פירות הקיץ. דבר אחר באספך מגרנך

ומיקבך, למד שמסכבין את הסוכה

בפסולת גורן ויקב:

יד וְשִׁמַּחְתָּ בְּחֻגֶּךָ אֶתָּה וּבִנְךָ

וּבִרְתָּךְ וְעַבְדְּךָ וְאַמְתֶּךָ וְהַלְוִי

וְהַגֵּר וְהִיתָוָם וְהָאֱלֻמָּנָה אֲשֶׁר

בְּשַׁעְרֶיךָ:

וְתַחֲדֵי בְּחֻגְךָ אֶת וְבָרְךָ וּבִרְתָּךְ וְעַבְדְּךָ

וְאַמְתֶּךָ וְלֹוֹאָה וְגִיּוֹרָא וִיתֵמָא וְאַרְמְלָא

דִּי בְּקִרְוֶיךָ:

טו שְׁבַעַת יָמִים תִּחַג לַיהוָה

אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר

יְהוָה כִּי יִבָּרְכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

בְּכֹל תְּבוֹאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה

יְדֶיךָ וְהִייתָ אִתּוֹ שִׂמְחָה:

שִׁבְעָא יוֹמִין תַּחֲוֶג קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ

בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יי אֲרִי יְבָרְכֶנָּךְ יי

אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל עֲלֻלְתְּךָ וּבְכֹל עֲוֹבְדֵי יְדֶיךָ

וְתִהְיֶי בָרַם חֲדָי:

וְהִייתָ אִתּוֹ שִׂמְחָה. לְפִי פִשּׁוּטוֹ אֵין זֶה לְשׁוֹן

צוּי אֵלֹא לְשׁוֹן הַבְּטָחָה, וְלְפִי תַלְמוּדוֹ

לְמַדּוֹ מִכָּאן, לְרַבּוֹת לִילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן

לְשִׂמְחָה:

טו שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה

כָּל זְכוּרָךְ אֶת פָּנַי יִחְוֶה

אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר

בַּחֹג הַמִּצּוֹת וּבַחֹג הַשְּׁבִעוֹת

וּבַחֹג הַסִּפּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת

פָּנַי יִחְוֶה רִיקָם:

תֵּלֶת זְמָנִין בְּשֶׁתָּא יִתְחַזֵּי כָּל דְּכוּרָךְ

קָדָם יי אֱלֹהֶךָ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי

בַּחֲגָא דְּפִטְרִיא וּבַחֲגָא דְּשִׁבּוּעִיא

וּבַחֲגֵא דְמִטְלִיא וְלֹא יִתְחַזִּי קֶדֶם יי
רִיקָנוֹן:

וְלֹא יֵרָאֶה אֶת פְּנֵי ה' רִיקָם. אֲלֵא הַבֵּא
עוֹלוֹת רֵאִיָּה וּשְׁלָמֵי חֲגִיגָה:

יִזְ אִישׁ בְּמַתָּנָת יָדוֹ בְּבִרְכַּת
יְהוָה אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ:

גִּבֹּר בְּמַתָּנָת יְדֶהּ בְּבִרְכַּתָּא דִּי אֱלֹהֵךָ
דִּי יִהְיֶה לְךָ סָס:

אִישׁ בְּמַתָּנָת יָדוֹ. מִי שֵׁשׁ לוֹ אוֹכְלִין

פרשת ראה – מפטיר – דף תקנ

הרבה ונכסים מרובים, יביא עולות

מרובות ושלמים מרובים: חסלת פרשת

ראה:

בַּרְשָׁת

שׁוֹפְטִים

עַם אֹנֶק לֹא וְרַע”

פרשת שופטים

יח שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ

בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ

וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק:

דִּינִין וּפִרְעָנִין תִּמְנֶי לָךְ בְּכָל קְרוֹיֶךָ דִּי

יִי אֱלֹהֶךָ יֵהֵב לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וִידוּנוֹן יִתֶּן

עֲמָא דִין דְקָשׁוּט:

**שופטים ושוטרים. שופטים, דיינין
הפוסקים את הדין: ושוטרים. הרודין את
העם אחר מצותן, שמכין וכופתין במקל
וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט:
בכל שעריך. בכל עיר ועיר: לשבטיך.
מוסב על תתן לך, שופטים ושוטרים תתן
לך לשבטיך בכל שעריך אשר ה' אלהיך
נתן לך: לשבטיך. מלמד, שמושיבין
דיינין לכל שבט ושבט ובכל עיר ועיר:
ושפטו את העם וגו'. מנה דיינין מומחים**

וְצַדִּיקִים לְשֹׁפוֹט צֶדֶק:

יֵט לֹא תִטָּה מִשְׁפָּט לֹא תִכִּיר

פָּנִים וְלֹא תִקַּח שֹׁחַד כִּי

הַשֹּׁחַד יַעֲוֶה עֵינַי חֲכָמִים

וַיִּסְלֹף דְּבָרֵי צַדִּיקָם:

לֹא תִצְלִי דִין לֹא תִשְׁתַּמּוּדַע אִפִּין

וְלֹא תִקַּבֵּל שֹׁחַד אֲרֵי שֹׁחַד מֵעוֹר

עֵינַי חֲכִימִין וּמִקְלָקֵל פִּתְגָּמִין תִּרְיִצִין:

לֹא תִטָּה מִשְׁפָּט. כַּמְשַׁמְעוּ: לֹא תִכִּיר

**פנים. אף בשעת הטענות, אזהרה לדיין
שלא יהא רך לזה וקשה לזה, אחד עומד
ואחד יושב, לפי שכשזאה שהדיין מכבד
את חבירו, מסתמין טענותיו: ולא תקח
שחד. אפילו לשפוט צדק: כי השחד
יעזר. משקבל שוחד ממנו, אי אפשר
שלא יטה את לבבו אצלו להפך בזכותו:
דברי צדיקים. דברים המצודקים,
משפטי אמת:**

כ צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תַּחֲיֶיהָ

וִירֶשֶׁתָּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ:

קִשְׁטָא קִשְׁטָא תְּהִי רְדִיף בְּדִיל דְּתִיחִי

וְתִירַת יְת אֲרַעָא דִּי אֱלֹהֶךָ יְהִי לָךְ:

צדק צדק תרדף. הלך אחר בית דין יפה:

למען תחיה וירשת. כדאי הוא מנוי

הדיינין הכשרים, להחיות את ישראל

ולהושיבן על אדמתן:

כא לא תפֿטע לָךְ אֲשַׁרְהָ כָּל עֵץ

אֶצֶל מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר

תַּעֲשֶׂה לָּךְ:

לֹא תִצּוּב לָךְ אֲשֶׁר־תִּכָּל אֵילָן בְּסִטֵּר

מִדְבָּחָא דִּי אֱלֹהֶיךָ דִּי תַעֲבֹד לָךְ:

לֹא תִטַּע לָךְ אֲשֶׁר־הִיא לְחַיִּיבו עֲלֶיהָ מִשְׁעַת

נְטִיעָתָהּ, וְאִפִּילוּ לֹא עֲבָדָהּ, עוֹבֵר בְּלֹא

תַּעֲשֶׂה עַל נְטִיעָתָהּ: לֹא תִטַּע לָךְ אֲשֶׁר־הִיא

כָּל עֵץ אֶצֶל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ. אֲזָהָרָה

לְנוֹטֵעַ אֵילָן וּלְבוֹנֵה בַּיִת בַּהָר הַבַּיִת:

כִּבּוֹלָא תִקְיִם לָךְ מִצְבָּחָא אֲשֶׁר

שָׁנָא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

וְלֹא תִקִּים לָךְ קָמָא דִּי סַנֵּי יִי אֱלֹהֶךָ:

וְלֹא תִקִּים לְךָ מִצְבָּה. מִצְבַּת אֲבֹן אַחַת,

לְהִקְרִיב עָלֶיהָ אֲפִילוּ לְשָׁמַיִם: אֲשֶׁר שָׁנָא.

מִזְבַּח אֲבָנִים וּמִזְבַּח אֲדָמָה צוּה לַעֲשׂוֹת,

וְאֵת זֶה שָׁנָא, כִּי חָק הִיטָה לְכַנְעָנִים,

וְאֶע"פ שֶׁהִיטָה אֲהוּבָה לֹוּ בִּימֵי הָאֲבוֹת,

עָכְשִׁיו שָׁנָא, מֵאַחַר שֶׁעָשְׂאוּהָ אֲלוּ חָק

לַעֲבֹדֶת אֱלֹהִים:

אֵלֹא תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר
וְעִזָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוֹם כֹּל
דְּבַר רָע כִּי תִזְעַבְתָּ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הוּא:

לֹא תִכּוֹס קֶדֶם יְיָ אֱלֹהֶיךָ תֹּר וְאָמַר דִּי
יְהִי בִּהּ מוֹמָא כֹּל מִדַּעַם בִּישׁ אֲרִי
מֵרַחֵק קֶדֶם יְיָ אֱלֹהֶיךָ הוּא:

לֹא תִזְבַּח זָגוֹ כֹּל דְּבַר רָע. אִזְהָרָה לְמַפְגֵּל
בְּקִדְשִׁים ע"י דְּבוּר רָע. וְעוֹד נִדְרָשׁוּ בּוֹ

שאר דרשות בשחיטת קדשים:

ב כִּי יִמָּצֵא בְּקֶרְבְּךָ בְּאֶחָד

שְׂעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן

לָךְ אִישׁ אֹד אוֹ אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה

אֶת הָרַע בְּעֵינָי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ:

אֲרִי יִשְׁתַּכַּח בֵּינָךְ בַּחֲדָא מִקְרוֹיךָ דִּי

אֱלֹהֶיךָ יֵהֵב לָךְ גִּבּוֹר אוֹ אֶתְתָּא דִּי

יַעֲבֹד יְת דְּבִישׁ קָדָם יִי אֱלֹהֶיךָ לְמַעַבֵּר

עַל קִיּוּמָהּ:

לְעֵבֶר בְּרִיתוֹ. אֲשֶׁר בְּרִית ה' אִתְּכֶם שְׁלֹא

לְעִבּוֹד אֱלֹהִים:

ג וַיִּלְךָ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים

וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וַלְשֹׁמֵשׁ אֹ

לִיָּרֵחַ אֹ לְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם

אֲשֶׁר לֹא צְוִיתִי:

וְאֵזֶל וּפָלַח לְטַעֲוֹת עַמִּמִּיא וּסְגִיד לְהוֹן

וַלְשֹׁמֵשׁ אֹ לְסִיְהָרָא אֹ לְכָל חֵילִי

שְׁמִיָּא דִּי לֹא פִקְדִיתָ:

אֲשֶׁר לֹא צוֹיִתִּי. לְעַבְדֶּם:

דַּ וְהִגֵּד לָךְ וְשִׁמְעֵתָ וְדַרְשֵׁתָ

הַיֵּטִב וְהַנָּה אֱמַת נְכוֹן הַדָּבָר

נַעֲשֶׂתָה הַתּוֹעֲבָה הַזֹּאת

בְּיִשְׂרָאֵל:

וַיִּתְחַוֵּי לָךְ וְתִשְׁמַע וְתִתְּבַע יְאוֹת וְהָא

קִשְׁטָא כּוֹן פִּתְגָמָא אֶתְעַבִּידַת

תּוֹעֲבָתָא הָדָא בְּיִשְׂרָאֵל:

נכון. מכוון העדות:

הַיְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אֹו

אֶת הָאִשָּׁה הַהוּא אֲשֶׁר עָשָׂו

אֶת הַדָּבָר הַרַע הַזֶּה אֵל

שְׁעָרֶיךָ אֶת הָאִישׁ אֹו אֶת

הָאִשָּׁה וּמִקְלָתָם בְּאֲבָנִים

וּמָתוּ:

וְתִפֹּק יָת גְּבֻרָא הַהוּא אֹו יָת אֲתָתָא

הַהִיא דִּי עֲבָדוּ יָת פְּתַגְמָא בִּישָׂא הַדִּין

לְתַרְע בֵּית דִּינָךְ יֵת גְּבֻרָא אוֹ יֵת

אַתָּתָא וְתַרְגְּמוֹן בְּאַבְנֵיָא וַיְמוֹתוּן:

והוצאת את האיש ההוא וגו' אל שעריך

וגו'. המתרגם אל שעריך, לתרע בית

דינך, טועה, שכן שנינו אל שעריך זה

שער שעבד בו, או אינו אלא שער שנדון

בו, נאמר שעריך למטה ונאמר שעריך

למעלה, מה שעריך האמור למעלה שער

שעבד בו, אף שעריך האמור למטה שער

שעבד בו, ותרגומו לקרויך:

וְעַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אֹשֵׁלְשָׁה

עֵדִים יוֹמֶת הַמֶּת לֹא יוֹמֶת עַל

פִּי עַד אֶחָד:

עַל מִימַר תִּרְיִן סֶהֱדִין אֹ תִלְתָּא סֶהֱדִין

יִתְקַטֵּל דְּחִיב קְטוּל לָא יִתְקַטֵּל עַל

מִימַר סֶהֱדִיד חָד:

שנים עדים או שלשה. אם מתקיימת

עדות בשנים למה פרט כך שלשה,

להקיש שלשה לשנים, מה שנים עדות

אחת אף שלשה עדות אחת, ואין נעשין

זֹמַמִּין עַד שִׁיזֹמְמוּ כֹלָם:

וַיֵּד הָעֵדִים תְּהִיָּה בּוֹ בְּרֹאשְׁנָה

לְהַמִּיתוֹ וַיֵּד כָּל הָעָם בְּאַחֲרָנָה

וּבַעֲרַת הָרַע מִקֶּרְבֶּךָ:

יָדָא דְסִהְדִּיא תְהִי בֵּהּ בְּקִדְמִיתָא

לְמַקְטִלָּה וַיָּדָא דְכָל עַמָּא בְּבִתְרִיתָא

וְתַפְּלִי עֶבֶד דְּבִישׁ מִבִּינָךְ:

ח כִּי יִפְלֵא מִמֶּךָ דָּבָר לְמַשְׁפָּט

בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין

וּבֵין נָגַע לְנָגַע דְּבָרֵי רִיבֹת

בְּשַׁעֲרֵיךָ וּקְמֹת וְעֲלִית אֶל

הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:

אֲרִי יִתְכַּסֶּי מִנֶּךָ פֶּתַח־מֶא לְדִינָא בֵּין

דְּמֶא לְדְמֶא בֵּין דִּינָא לְדִינָא וּבֵין

מַכְתֵּשׁ סְגִירוֹ לְמַכְתֵּשׁ סְגִירוֹ פֶּתַח־מִי

פְּלִגְתָּא דִּינָא בְּקִרְוֶיךָ וְתִקּוּם וְתִסַּק

לְאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יִי אֱלֹהֶיךָ בֵּה:

כִּי יִפְּלֹא. כָּל הַפְּלֹאָה לְשׁוֹן הַבְּדִלָּה

וּפְרִישָׁה, שֶׁהַדָּבָר נִבְדָּל וּמְכוּסָה מִמֶּךָ: בֵּין

דָּם לְדָם. בֵּין דָּם טָמֵא לְדָם טָהוֹר: בֵּין דִּין

לְדִין. בֵּין דִּין זָכָאי לְדִין חַיִּיב: וּבֵין נֹגַע

לְנֹגַע. בֵּין נֹגַע טָמֵא לְנֹגַע טָהוֹר: דְּבָרֵי

רִיבּוֹת. שִׁיחִיו חֲכָמֵי הָעִיר חוֹלְקִים בַּדָּבָר,

זֶה מִטָּמֵא וְזֶה מִטָּהוֹר, זֶה מַחֲיִיב וְזֶה מְזַכֵּה:

וְקָמַת וְעֲלִית. מִלְּמַד, שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ

גְּבוּהָ מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת:

ט וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם

וְאֵל הַשּׁוֹפֵט אֲשֶׁר יְהִי בַיָּמִים

הָהֵם וְדַרְשָׁתָּ וְהַגִּידוּ לָךְ אֶת

דְּבַר הַמִּשְׁפָּט:

וְתִיתִי לָוֶה פֶּה־נִּיא לְוֹאִי וְלָוֶה דִּינֵא דִּי

יְהִי בְיוֹמֵיָא הָאֲנֹן וְתִתְּבַע וִיחֲוֹן לָךְ

יָת פִּתְגָמָא דְדִינֵא:

הַבְּהֻנִּים הַלְוִיִּם. הַבְּהֻנִּים שִׁיצְאוּ מִשְׁבֵּט

לְוִי: וְאֵל הַשּׁוֹפֵט אֲשֶׁר יְהִי בַיָּמִים

הָהֵם. וְאִפִּילוּ אֵינוּ כִּשְׂאֵר שּׁוֹפְטִים שֶׁהָיוּ

לפניו, אתה צריך לשמוע לו, אין לך אלא

שופט שבימין:

וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר

יִגִּידוּ לָךְ מִן הַמָּקוֹם הַהוּא

אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ

לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךְ:

וְתַעֲבֹד עַל מִימַר פֶּתַח־מָא דִּי יַחְוִין לָךְ

מִן אֲתֵרָא הַהוּא דִּי יִתְרַעֵי יִי וְתִטֵּר

לְמַעַבְד כְּכֹל דִּי יִלְפִנָּךְ:

יֵאֵל עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךְ

וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לָךְ

תַּעֲשֶׂה לֹא תִסּוּר מִן הַדָּבָר

אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ יָמִין וּשְׂמאל:

עַל מִימַר אֲוִרִיתָא דִּי יִלְפִנְךָ וְעַל דִּינָא

דִּי יִימְרוּן לָךְ תַּעֲבֹד לֹא תִסִּי מִן

פְּתִגְמָא דִּי יַחֲוִין לָךְ יִמִּינָא וּשְׂמאלָא:

יָמִין וּשְׂמאל. אֲפִילוּ אֹמֵר לָךְ עַל יָמִין

שֶׁהוּא שְׂמאל וְעַל שְׂמאל שֶׁהוּא יָמִין, וְכֹל

שכן כשאומר לך על ימין ימין, ועל
שמאל שמאל:

יב וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזָדוֹן

לְבָלְתִּי שִׁמְעֵ אֶל הַכֹּהֵן הָעֹמֵד

לְשָׂרֵת שָׁם אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

אִם אֶל הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ

הַחַי וּבַעֲרֹת הָרֶע מִיִּשְׂרָאֵל:

וְגִבּוֹר דִּי יַעֲבֹד בְּרִשָׁע בְּדִיל דְּלֹא

לְקַבְּלָא מִן כְּהֵנָּא דְקָאִם לְשִׁמְשָׁא תַּמָּן

קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ אוּ מִן דִּינָא וַיִּתְקַטֵּל

גִּבּוֹרָא הָהוּא וַתִּפְּלֵי עֶבֶד דְּבִישׁ

מִיִּשְׂרָאֵל:

יְג וְכָל הָעָם יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ וְלֹא

יִזְיָדוּן עוֹד:

וְכָל עַמָּא יִשְׁמְעוּן וַיִּדְחֻלוּן וְלֹא

יִרְשִׁיעוּן עוֹד:

וְכָל הָעָם יִשְׁמְעוּ. מִכָּאן, שִׁמְמַתִּינִין לוֹ

עַד הָרַגְל, וּמִמִּיתִין אוֹתוֹ בְּרַגְל:

יְדֹנִי כִּי תָבֹא אֵלַי

הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְחֻזָּה אֱלֹהֶיךָ נָתַן

לָךְ וַיִּרְשָׁתָהּ וַיֵּשְׁבָתָהּ בָּהּ

וְאָמַרְתָּ אֲשֶׁר־יָמָה עָלַי מֶלֶךְ כָּכָל

הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סָבִיבָתִי׃

אֲרִי תַעֲזֹל לְאַרְעָא דִּי אֱלֹהֶיךָ יֵהֵב לָךְ

וְתִירְתָּהּ וְתִיתֵב בָּהּ וְתִימַר אָמֵן עָלַי

מֶלֶכָּא כָּכֵל עֲמִמִּיא דִּי בְּסַחְרֵנִי:

טו שׁוּם תַּשִּׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר

יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב

אֲחֶיךָ תַּשִּׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא

תֹּכֵל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי

אֲשֶׁר לֹא אֲחֶיךָ הוּא:

מִנָּאָה תִּמְנִי עֲלֶךָ מֶלֶכָּא דִּי יִתְרַעֵי יִי

אֱלֹהֶךָ בַּהּ מִגֹּ אֲחֶיךָ תִּמְנִי עֲלֶךָ מֶלֶכָּא

לֵית לָךְ רִשׁוֹ לְמִנָּאָה עֲלֶךָ גִּבּוֹר נֹכְרִי

דִּי לֹא אַחֲוֵי הוּא:

טוֹרֵק לֹא יִרְבֶּה לוֹ סוֹסִים וְלֹא

יָשִׁיב אֶת הָעָם מִצְרֵימָה לְמַעַן

הִרְבּוֹת סוֹם וַיְהִיָּה אָמַר לָכֶם

לֹא תִסְפּוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה

עוֹד:

לְחֹד לֹא יִסְגִּי לָהּ סוֹסוֹן וְלֹא יִתֵּב יָת

עֲמָא לְמִצְרִים בְּדִיל לְאַסְגָּאָה לָהּ

סוֹסוֹן וַיֵּי אָמַר לְכוּן לֹא תוֹסְפוּן

לְמַתּוֹב בְּאַרְחַּ הַדִּין עוֹד:

לֹא יִרְבֶּה לוֹ סוֹסִים. אֲלֹא כְּדֵי מִרְכַּבְתּוֹ,

שֶׁלֹא יֵשִׁיב אֶת הָעָם מִצְרִימָה, שֶׁהַסּוֹסִים

בָּאִים מִשָּׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׁלְמָה, וְתַעֲלֶה

וְתֵצֵא מִרְכַּבָּה מִמִּצְרַיִם בֶּשֶׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף

וְסוֹם בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה:

יִזְוֶה לֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים וְלֹא

יִסְוֶה לְבָבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא

יִרְבֶּה לוֹ מֵאֹד:

וְלֹא יִסְגֶּי לָהּ נָשִׁין וְלֹא יִטְעֶי לְבָהּ

וְכִסְפָּא וְדַהֲבָא לֹא יִסְגִּי לָהּ לַחֲדָא:

וְלֹא יִרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים. אֲלֹא שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה,

שֶׁמִּצִּינוּ שֶׁהָיוּ לּוֹ לְדוֹד שֵׁשׁ נָשִׁים, וְנֹאמַר

לוֹ, וְאִם מֵעַט וְאוֹסִיפָה לָךְ כַּהֲנָה וְכַהֲנָה:

וְכִסֶּף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה לּוֹ מְאֹד. אֲלֹא כְּדִי

לִיתֵן לְאִכְסְנִיא:

יָח וְהָיָה כְּשֶׁבִתּוֹ עַל כִּסֵּא

מִמְלָכָתוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה

הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מִלְּפָנֵי

הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם:

וַיְהִי כִּמְתֻּבָּהּ עַל כָּרְסָא מְלֻכּוּתָהּ

וַיִּכְתּוּב לָהּ יְת פִּתְשָׁגֶן אֲוִרִיתָא הָדָא

עַל סִפְרָא מִן קָדָם כְּהִנִּיא לְוָאִי:

וְהִיא כְּשִׁבְתּוֹ. אִם עָשָׂה כֵן, כְּדֹאִי הוּא

שֶׁתִּתְקִיִּים מְלֻכּוּתוֹ: אֵת מִשְׁנָה הַתּוֹרָה.

שְׁתֵּי סְפָרֵי תּוֹרוֹת, אֶחָת שֶׁהִיא מוֹנַחַת

בְּבֵית גְּנִזְיוֹ, וְאֶחָת שֶׁנִּכְנַסְתָּ וַיּוֹצֵאתָ עִמּוֹ,

וְאוֹנֵק לֹוס תִּרְגַּם פִּתְשָׁגֶן, פִּתְר מִשְׁנָה לְשׁוֹן

שְׁנוֹן וְדַבּוּר:

יֵט וְהִיתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל

יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לִירְאָה

אֶת יְהוָה אֱלֹהָיו לְשֹׁמֵר אֶת

כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת

הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם:

וְתִהְיֶה עֲמָהּ וִיְהִי קָרִי בָּהּ כָּל יוֹמֵי חַיָּוֶיהָ

בְּדִיל דִּילָף לְמַדְחַל קָדָם יי אֱלֹהֶיהָ

לְמַטֵּר יָת כָּל פְּתֻגָּמֵי אוֹרֵיתָא הֲדָא וִית

קִימִיא הָאֵלִין לְמַעְבְּדָהוֹן:

דְּבָרֵי הַתּוֹרָה. כְּמַשְׁמָעוֹ:

כ לְבַלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאַחִיו

וּלְבַלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה יָמִין

וְשִׁמְאוֹל לְמַעַן יֵאָרִיד יָמִים

עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב

יִשְׂרָאֵל:

בְּדִיל דָּלָא יָרִים לֵבָה מֵאַחוּהִי וּבְדִיל

דָּלָא יִסֵּי מִן תַּפְקֻדְתָּא יְמִינָא

וְשִׁמְאֵלָא בְּדִיל דִּיּוֹרָךְ יוֹמִין עַל

מַלְכוּתָהּ הוּא וּבְנוּהִי בְּגוֹ יִשְׂרָאֵל:

ולבלתי סור מן המצוה. אפילו מצוה
קלה של נביא: למען יאריך ימים. מכלל
הן אתה שומע לאו, וכן מצינו בשאול,
שאמר לו שמואל שבעת ימים תוחל עד
בואי אליך, להעלות עולה וגו', ובתיב
ויוחל שבעת ימים, ולא שמר הבטחתו
לשמור כל היום, ולא הספיק להעלות
העולה, עד שבא שמואל ואמר לו נסבלת
באשר לא שמעת וגו' ועתה ממלכתך לא
תקום, הא למדת, שבשביל מצוה קלה
של נביא, נענש: הוא ובניו. מגיד שאם

בנו הגון למלכות, הוא קודם לכל אדם:

דברים פרק-יח

א שְׁלִישִׁי לֹא יִהְיֶה

לְכַהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל שֹׁבֵט לְוִי

חֶלֶק וְנַחֲלָה עִם יִשְׂרָאֵל אֲנָשִׁי

יְהוּדָה וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֶלֶתוּ:

לֹא יִהְיֶה לְכַהֲנִיָּא לְוִיָּי כָּל שֹׁבֵט דְּלְוִי

חֶלֶק וְאַחֲסֵנָא עִם יִשְׂרָאֵל קִרְבָּנִיא דִּי

וְאַחֲסֵנִתָּה יִכְלוּן:

כָּל שִׁבְט לֹוִי. בֵּין תְּמִימִין בֵּין בְּעָלֵי

מוֹמִין: חֶלֶק. בְּבִיזָה: וְנַחֲלָה. בָּאֲרֶץ: אֲשֵׁי

ה'. קִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ: וְנַחֲלָתוֹ. אֵלֹו קִדְשֵׁי

הַגְּבוּל, תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת, אֲבָל.

ב וְנַחֲלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ בְּקִרְב

אֶחָיו יִהְיֶה הוּא נַחֲלָתוֹ כְּאֶשֶׁר

דִּבֶּר לֹו:

וְאַחֲסֵנָא לָא יְהִי לָהּ בְּגוֹ אַחֲוֵהִי מִתָּנָן

דִּיהֵב לָהּ יֵי אֲנוּן אַחֲסֵנִיתָה כְּמָא דִּי

מִלִּיל לָהּ:

נחלה. גמורה, לא יהיה לו בקרב אחיו.

ובספרי דרשו, ונחלה לא יהיה לו, זו נחלת

שאר. בקרב אחיו, זו נחלת חמשה, ואיני

יודע מה היא, ונראה לי, שארץ כנען

שמעבר הירדן ואילך נקראת ארץ חמשה

עממים, ושל סיחון ועוג שני עממים,

אמורי וכנעני, ונחלת שאר לרבות קיני

וקנזי וקדמוני, וכן דורש בפרשת מתנות

שנאמרו לאהרן על בן לא היה כלוי וגו',
להזהיר על קיני וקנזי וקדמוני. שוב נמצא
בדברי רבי קלונימוס, הכי גרסינן בספרי,
ונחלה לא יהיה לו, אלו נחלת חמשה.
בקרב אחיו, אלו נחלת שבעה, נחלת
חמשה שבטים ונחלת שבעה שבטים,
ומתוך שמשה ויהושע לא חלקו נחלה
אלא לחמשה שבטים בלבד, שכן משה
הנחיל לראובן וגד וחצי שבט מנשה,
ויהושע הנחיל ליהודה ואפרים ולחצי
שבט מנשה, ושבעה האחרים נטלו

מאליהן אחרי מות יהושע, מתוך כך

הזכיר חמשה לבד ושבעה לבד: באשר

דבר לו. בארצם לא תנחל גו' אני חלקך:

ג וְזֶה יְהוָה מְשַׁפֵּט הַכֹּהֲנִים

מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זִבְחֵי הַזִּבְחַ

אֵם שׂוֹר אֵם שָׂה וְנָתַן לַכֹּהֵן

הַזֶּרַע וְהַלְוִיִּם וְהַקָּבָה:

וְדִין יְהִי דַחֲוֵי לַכֹּהֲנִיא מִן עַמָּא מִן

נְכֹסֵי נְכֹסְתָא אֵם תּוֹר אֵם אֲמַר וְיִתֵּן

לְכֹהֲנָא דְרוּעָא וְלוּעָא וְקִבְתָּא:

מאת העם. ולא מאת הכהנים: אם שור
אם שֶׁה. פרט לחיה: הזרוע. מן הפרק
של ארכובה עד כף של יד שקורין
אשפלדו"ן: והלחיים. עם הלשון דורשי
רשומות היו אומרים זרוע תחת יד,
שנאמר ויקח רומח בידו. לחיים, תחת
תפלה, שנאמר ויעמוד פינחס ויפכל.
והקבה, תחת האשה אל קבתה:

ד רֵאשִׁית דְּגִנָּה תִירְשֶׁךָ

וַיִּצְהַרְךָ וְרֹאשִׁית גִּז צֹאנְךָ

תִּתֶן לוֹ:

רִישׁ עֲבוּרְךָ חֲמֶרְךָ וּמִשְׁחָךָ וְרִישׁ גִּזָּא

דְּעֶנְךָ תִּפְרֹשׁ לָהּ:

רֹאשִׁית דגנך. זו תרומה, ולא פירש בה

שיעור, אבל רבותינו נתנו בה שיעור, עין

יפה אחד מארבעים, עין רעה אחד

מששים, בינונית אחד מחמשים, וסמכו

על המקרא שלא לפחות מאחד מששים,

שנאמר וששיתם האיפה מחומר

השעורים. ששית האיפה חצי סאה,
כשאתה נותן חצי סאה לכוור הרי א'
מששים, שהכוור שלשים סאין: וראשית
גז צאנך. כשאתה גוזז צאנך בכל שנה, תן
ממנה ראשית לכהן, ולא פירש בה
שיעור, ורבותינו נתנו בה שיעור א'
מששים. וכמה צאן חייבות בראשית הגז,
חמש רחלות, שנאמר וחמש צאן עשויות,
רבי עקיבא אומר, ראשית גז שתיים, צאנך
ארבעה, תתן לו הרי חמשה:

ה פִּי בּוּ בָּחַר יִחְזָה אֱלֹהֶיךָ

מִכָּל שְׁבִטֶיךָ לַעֲמֹד לְשִׁירָת

בְּשֵׁם יְהוָה הוּא וּבָנָיו כָּל

הַיָּמִים:

אֲרִי בֶה יִתְרָעִי יִי אֱלֹהֶךָ מִכָּל שְׁבִטֶיךָ

לְמַקֵּם לְשִׁמְשָׁא בְשֵׁמָא דִּי הוּא וּבְנוֹהִי

כָּל יוֹמֵיָא:

לַעֲמֹד לְשִׁירָת. מִבָּאן, שְׂאִין שִׁירֹת אִלָּא

מַעֲזוּמָד:

וְרַב־יַעֲקֹב וְכִי יָבֹא הַלְלוּ

מֵאַחַד שַׁעְרֵיךָ מִכָּל יִשְׂרָאֵל

אֲשֶׁר הוּא גֵר שָׁם וְבֹא בְּכָל

אַוֹת נַפְשׁוֹ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר

יִבְחַר יְהוָה:

וְאֲרִי יִיְתִי לוֹאֶה מִחֲדָא מִקְרוֹיךָ מִכָּל

יִשְׂרָאֵל דִּי הוּא דַּר תַּמָּן וַיִּיְתִי בְּכָל

רְעוֹת נַפְשָׁה לְאַתָּרָא דִּי יִתְרֵעִי יִי:

זכי יבא הלוי. יכול בבן לוי ודאי הכתוב

מדבר, תלמוד לומר ושרת, יצאו לויים

שאיין ראויין לשירות: ובא בכל אות נפשו

וגו':

וְיִשְׁרֵת בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵיוּ כָּכָל

אֲחֵיו הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי

יְהוָה:

וַיִּשְׁמַשׁ בְּשֵׁמָא דִּי אֱלֹהֵהּ כָּכָל אַחֵוּהִי

לֹאִי דְּמִשְׁמִשִּׁין תִּמָּן (בְּצִלּוֹ) קָדָם יְיָ:

וְשֵׁרֶת. לָמַד עַל הַכֹּהֵן, שֶׁבָּא וּמִקְרִיב

קִרְבָּנוֹת נִדְבָתוֹ אוֹ חֻבָּתוֹ וְאִפִּילוֹ בִּמְשֹׁמֵר

שְׂאִינּוֹ שְׁלוֹ. דָּבָר אַחֵר, עוֹד לָמַד עַל

הַכֹּהֲנִים הַבָּאִים לְרַגֵּל, שֶׁמִּקְרִיבִין בִּמְשֹׁמֵר

וְעוֹבְדִין בִּקְרָבָנוֹת הַבָּאוֹת מִחֶמֶת הָרַגֵּל,

כַּגֹּן מוֹסְפֵי הָרַגֵּל, וְאֵע״פ שֶׁאֵין הַמְשֹׁמֵר

שִׁלָּהֶם:

ח חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ לְבַד

מִמִּכְרֵיוֹ עַל הָאֲבוֹת:

חֶלֶק כַּחֲלֹק יִיכָלוֹן בַּר מִמַּטְרָתָא דִּיִּיתִי

בְּשַׁבְּתָא דִּכֵּן אֶתְקִינֵנוּ אֲבַהֲתָא:

חֶלֶק כַּחֲלֹק יֵאָכְלוּ. מַלְמַד, שַׁחֲלֹקִין

בַּעֲוֵרוֹת וּבְבֶשֶׁר שַׁעֲיָרִי חֲטָאוֹת, יָכוֹל אִף

בְּדַבְרִים הַבָּאִים שְׁלֹא מִחֲמַת הָרַגֵּל, כַּגֹּן

תְּמִידִים וּמוֹסָפֵי שַׁבַּת וְנִדְרִים וְנִדְבוֹת,

תִּלְמוּד לֹאמַר לְבַד מִמְכָּרֵיו עַל הָאֲבוֹת,

חוּץ מִמָּה שֶׁמְכָרוּ הָאֲבוֹת בִּימֵי דוֹד

וְשִׁמוּאֵל, שֶׁנִּקְבְּעוּ הַמְשֻׁמְרוֹת, וּמְכָרוּ זֶה

לְזֶה טוֹל אֶתָּה שַׁבַּתְךָ וְאֲנִי אֶטוֹל שַׁבַּתִּי:

ט כִּי אֶתָּה בָּא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא

תִּלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבֹת

הַגּוֹיִם הָהֵם:

אֲרִי אֶת עֵלֶל לְאַרְעָא דִּי אֱלֹהֶיךָ יְהִיב

לָךְ לֹא תִילַף לְמַעַבַּד כְּתוֹעֲבֹת עַמִּמֶּיךָ

הָאֲנֹכִי:

לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת, אֲבָל אֶתָּה לִמַּד לְהַבִּין

וּלְהוֹדוֹת, כְּלוּמַר לְהַבִּין מַעֲשֵׂיהֶם כִּמָּה הֵם

מקולקלִין, ולהורות לבניך לא תעשה כך

וכך שזה הוא חוק העובדי כוכבים:

לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ

וּבֵתוֹ בָּאֵשׁ קִסָּם קִסָּמִים

מַעֲזֵזִין וּמַנְחֵשׁ וּמַכְשֵׁף:

לֹא יִשְׁתַּכַּח בְּךָ מַעֲבֵר בִּירָה וּבִרְתָּהּ

בְּנוֹרָא קִסָּם קִסָּמִין מַעֲזֵזִין וּמַנְחֵשׁ

וְחָרֵשׁ:

מעביר בנו ובתו באש. הוא עבודת

המולך, עושה מדורות אש מכאן ומכאן,
ומעבירו בין שתיהם: קסם קסמים. איזהו
קוסם, האוחז את מקלו ואומר אם אלך
אם לא אלך, וכן הוא אומר עמי בעצו
ישאל ומקלו יגיד לו: מעונן. רבי עקיבא
אומר, אלו נותני עונות, שאומרים עונה
כלונית יפה להתחיל, וחכמים אומרים
אלו אוחזי העינים: מנחש. פתו נפלה
מפיו, צבי הפסיקו בדרך, מקלו נפל מידו:
יֹא וְחֶבֶר חֶבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב

וַיִּדְעֵנִי וְדַרְשׁ אֶל הַמִּתִּים:

וְרָטִין רָטֵן וְשָׂאֵל בְּדִין וְדָכוּרוֹ וְתַבַּע

מִן מֵתִיא:

וְחֵבֶר חֵבֶר. שְׁמִצְרָף נֶחֱשִׁים אוֹ עֲקָרִים

אוֹ שָׂאֵר חַיִּים לְמָקוֹם אֶחָד: וְשׂוֹאֵל אוֹב.

זֶה מִכְשָׁפּוֹת שֶׁשְׁמוֹ פִּיתוּם, וּמִדְּבַר מִשְׁחִיו

וּמַעֲלָה אֶת הַמֵּת בְּבֵית הַשָּׁחִי שְׁלוֹ:

וַיִּדְעוּנִי. מִכְנִים עֵצִים חַיִּים שֶׁשְׁמָהּ יָדוּעַ

לְתוֹךְ פִּי, וּמִדְּבַר הָעֵצִים עִ"י מִכְשָׁפּוֹת:

וְדַרְשׁ אֶל הַמִּתִּים. כְּגוֹן הַמַּעֲלָה בְּזִכְרוֹתָיו,

והנשאל בגלגולת:

יב כי תועַבַת יְהוָה כָּל עֲשֵׂה

אֱלֹהִים וּבְגִלְלֵי הַתּוֹעֲבֹת הָאֵלֶּה

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם

מִפְּנֵיךָ:

אֲרִי מֵרַחֵק יִי כָּל דִּיעֲבֹד אֱלִין וּבְדִיל

תּוֹעֲבֹתָא הָאֱלִין יִי אֱלֹהֶךָ מִתַּרְךָ יִתְהוֹן

מִקְדָּמְךָ:

כל עושה אלה. עושה כל אלה לא נאמר,

אלא כל עושה אלה, אפילו אחת מהן:

יג תמים תהיה עם יהוה

אלהיך:

שלים תהי בדחלתא דיי אלהך:

תמים תהיה עם ה' אלהיך. התהלך עמו

בתמימות ותצפה לו, ולא תחקור אחר

העתידות, אלא כל מה שיבוא עליך קבל

בתמימות, ואז תהיה עמו ולחלקו:

יד חמישי
פי הגוים

הֲאֵלֶּה אֲשֶׁר אֶתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם

אֶל מְעֻנָּנִים וְאֶל קִסְמִים

יִשְׁמְעוּ וְאֶתָּה לֹא כֵן נָתַן לָךְ

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

אֲרִי עֲמִמִּיא הָאֵלֶּיךָ דִּי אַתָּה יָרַת יִתְהוֹן

מִן מְעֻנָּנִיא וּמִן קִסְמִיא שְׁמַעִין וְאַתָּה

לֹא כֵן יִהְיֶה לָּךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

לֹא כֵן נָתַן לָךְ. הַקִּבְלָה, לְשִׁמוּעַ אֶל

מְעֻנָּנִים וְאֶל קִסְמִים, שֶׁהָרִי הַשְׂרָה

שכינה על הנביאים ואורים ותומים:

טו נְבִיא מִקֶּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמוֹנִי

יְקִים לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֱלֹהֵינוּ

תִּשְׁמְעוּן:

נְבִיא מִבֵּינְךָ מֵאַחֶיךָ כְּוָתִי יְקִים לְךָ יי

אֱלֹהֶךָ מִנֶּה תִקְבְּלוּן:

מקרבך מאחיד כמוני. כמו שאני מקרבך

מאחיד, יקום לך תחתי, וכן מנביא לנביא:

טז כֹּכַל אֲשֶׁר שָׂאֵלָת מֵעַם יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ בְּחֵרֵב בְּיוֹם הַקָּהֶל

לֵאמֹר לֹא אִסַּף לְשִׁמְעַי אֶת קוֹל

יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֶת הָאִישׁ הַגָּדֹלֵה

הַזֶּה לֹא אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא

אֲמוֹתָ:

כָּכָל דֵּי שְׁאַלְתָּ מִקֵּדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ

בְּחֵרֵב בְּיוֹמָא דְקָהֶלֶל לְמִימַר לֹא אוֹסַף

לְשִׁמְעַי יְתֵי קֵל מִימְרָא דִּי אֱלֹהֵי וִית

אֶשְׁתָּא רַבְתָּא הֲדָא לֹא אֲחֲזִי עוֹד וְלֹא

אֲמוֹת:

יְיָ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלֵי הֵיטִיבוּ

אֲשֶׁר דִּבַּרְוּ:

וַאֲמַר יְיָ לִי אוֹטִיבוּ דִּי מַלְּלוּ:

יח נָבִיא אֲקִים לָהֶם מִקֵּרֶב

אֲחֵיהֶם כַּמֹּד וְנָתַתִּי דְבָרִי

בְּפִיו וְדַבַּר אֲלֵיהֶם אֵת כָּל

אֲשֶׁר אֶצְוֶנּוּ:

נָבִיא אֲקִים לְהוֹן מִגֹּ אֲחֵיהוֹן כֹּתֶךָ

וְאַתָּן פִּתְגָמִי נְבוֹאָתִי בְּפוּמָהּ וַיִּמְלֹל

עֲמֵהוּן יְתָ כָּל דִּי אֶפְקֹדְנָהּ:

יְיָ וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע

אֶל דְּבָרֵי אֲשֶׁר יֹדֵבֵר בְּשִׁמִּי

אֲנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעַמּוֹ:

וַיְהִי גִבּוֹרָא דִּי לֹא יִקְבֹּל לְפִתְגָמִי דִּי

יִמְלֹל בְּשִׁמִּי מִימָרִי יִתְבַּע מִנֶּהּ:

כֹּ אֵךְ הִנָּבִיא אֲשֶׁר יִזִּיד לְדִבֵּר

דְּבָרֵי בְּשִׁמִּי אֵת אֲשֶׁר לֹא

צוֹיִתִּיו לְדַבֵּר וְאֲשֶׁר יִדְבַּר

בְּשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם וּמֵת

הַנָּבִיא הַהוּא:

בָּרַם נָבִיא דִּי יִרְשַׁע לְמַלְלָא פְתַגְמָא

בְּשֵׁמִי יֵת דִּי לֹא פִקְדֵתָה לְמַלְלָא וְדִי

יַמְלִיל בְּשׁוֹם טַעוֹת עֲמִמִּיא וְיִתְקַטֵּל

נָבִיא הַהוּא:

אֲשֶׁר לֹא צוֹיִתִּיו לְדַבֵּר. אֲבָל צוֹיִתִּי

לְחַבִּירוֹ: וְאֲשֶׁר יִדְבַר בְּשֵׁם אֱלֹהִים

אחרים. אפילו כוון את ההלכה, לאסור
את האסור ולהתיר את המותר: ומת.
בחנק, שלשה מיתתן בידי אדם, המתנבא
מה שלא שמע, ומה שלא נאמר לו ונאמר
לחבירו, והמתנבא בשם עבודת אלילים,
אבל הכובש את נבואתו, והעובר על דברי
נביא, והעובר על דברי עצמו, מיתתן בידי
שמים, שנאמר אנכי אדרוש מעמו:

כֹּה יֹכֵחַ תֹּאמַר בְּלִבְּךָ אֵיכָה
נִדְעָ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא

דְּבַרְוּ יְהוָה:

וְאֵרִי תִימַר בְּלִבִּי אֶכְדֹּן נִדַּע יֵת

פֶּתַגְמָא דִּי לֹא מַלְלָה יֵי:

זכי תאמר בלבבך. עתידין אתם לומר,

כשיבא חנניה בן עזור ומתנבא, הנה כלי

בית ה' מושבים מבבלה עתה מהרה,

וירמיהו עומד וצווח על העמודים ועל

הים, ועל יתר הכלים שלא גלו עם יכניה,

בבבלה יובאו עם גלות צדקיהו:

כב אֲשֶׁר יִדְבַּר הַנְּבִיא בְּשֵׁם

יְהוָה וְלֹא יְהִי הַדָּבָר וְלֹא

יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא

דְּבָרוֹ יְהוָה בְּזָדוֹן דְּבָרוֹ

הַנְּבִיא לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ:

דִּי יִמְלֹל נְבִיא בְּשֵׁמָא דִּי וְלֹא יְהִי

פְּתִגְמָא וְלֹא יִתְקַים הוּא פְּתִגְמָא דִּי

לֹא מַלְלָה יִי בְּרִשְׁעַ מַלְלָה נְבִיא לֹא

תִּדְחַל מִנֶּה:

אֲשֶׁר יִדְבֹר הַנְּבִיא. וַיֹּאמֶר דָּבָר זֶה עֲתִיד

לִבָּא עֲלֵיכֶם, וְתֵרְאוּ שְׂלֵא יבֹא, הוּא הַדְּבַר
אֲשֶׁר לֹא דִבְרוּ ה', וְהִרֹג אוֹתוֹ. וְאִם תֹּאמַר,
זוֹ בַּמִּתְנַבֵּא עַל הַעֲתִידוֹת, הֲרִי שִׁבֵּא וְאֹמַר
עֲשׂוּ כֵךְ וְכֵךְ וּמִפִּי הַקֵּב"ה אֲנִי אוֹמֵר, כִּבְר
נִצְטִיז, שְׂאֵם בֹּא לְהַדִּיחֵךְ מֵאַחַת מִכָּל
הַמִּצְוֹת לֹא תִשְׁמַע לוֹ, אֲא"כּ מוֹמַחָה הוּא
לֵךְ שֶׁהוּא צָדִיק גִּמּוּר, כְּגֹן אֲלִיהוּ בַּהֲר
הַכֶּרֶמֶל, שֶׁהַקָּרִיב בַּבִּמָּה בִּשְׁעַת אִיסּוּר
הַבְּמוֹת כְּדִי לְגַדּוֹר אֶת יִשְׂרָאֵל, הַכֹּל לְפִי
צוּרֵךְ שַׁעֲה וּסְיִיג הַפְּרָצָה, לִכְךָ נֹאמַר אֲלֵיו
תִּשְׁמַעוּן: לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ. לֹא תִמְנַע

עצמך מללמד עליו חובה, ולא תירא ליענש עליו:

דברים פרק-יט

א כִּי יִכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ אֶת אֲרָצָם וַיִּרְשׁוּם
וַיִּשְׁבּוּ בְּעָרֵיהֶם וּבְבֵתֵיהֶם:

אֲרִי יִשְׁצִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ יְיָ עֲמִמִּיא דִּי יְיָ
אֱלֹהֶיךָ יֵהֵב לָךְ יְיָ אֶרְעָהוֹן וְתִרְתַּנּוֹן

וַתִּיתֵב בְּקִרְיָהוֹן וּבְבֵית־הוֹן:

ב שְׁלוֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ

בְּתוֹךְ אֶרֶצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרֵשֶׁתָּהּ:

תֵּלַת קְרוֹיִן תַּפְרִשׁ לָךְ בְּגוֹ אֶרֶץ דִּי יִי

אֱלֹהֶךָ יֵהֵב לָךְ לְמִירְתָּהּ:

ג תַּכְבִּין לָךְ הֶדְרֶךָ וְשְׁלֵשֶׁת אֶת

גְּבוּל אֶרֶצְךָ אֲשֶׁר יִנְחִילָךְ

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוֹם שְׂמָחָה

כָּל רֹצֵחַ:

תִּתְּקֶנּוּ לָךְ אֲרָחָא וּתְתַלֵּת יָת תְּחוּם

אַרְעָךְ דִּי יַחֲסִנְנָךְ יִי אֱלֹהֶךָ וַיְהִי

לְמַעֲרוֹק תַּמָּן כָּל קְטוּלָא:

תכין לך הדרך. מקלט, מקלט, היה כתוב

על פרשת דרכים: ושלשת את גבול

ארצך. שיהא מתחלת הגבול, עד העיר

הראשונה של עיר מקלט, כשיעזור מהלך

שיש ממנה עד השנייה, וכן משנייה

לשלישית, וכן מן השלישית עד הגבול

השני של ארץ ישראל:

ד וְזֶה דְּבַר הָרִצָּח אֲשֶׁר יָנוּם

שָׁמָּה וְחֵי אֲשֶׁר יָכָה אֶת רֵעֵהוּ

בְּבָלִי דַעַת וְהוּא לֹא שָׁנָא לוֹ

מִתְמַל שְׁלֹשָׁם:

וְדִין פְּתִגָּם קָטוּלָא דִּיעֲרוֹק תַּמָּן

וְיִתְקִים דִּי יִקְטוּל יֵת חֲבִירָה בְּלֹא

מִנְדַּעָה וְהוּא לֹא סָנִי לָהּ מֵאֲתַמְלִי

וּמִדְקֻמוּהִי:

ה וְאַשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בִיעֹר
לְחַטֵּב עֵצִים וְנִדְחָה יָדוֹ בַּגִּרְזֹן
לְכָרֶת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבִּרְזֹל מִן
הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וְמָת
הוּא יָנוּם אֶל אֶחָת הָעֵרִים
הָאֵלֶּה וְחִי:

וְדִי יַעֲזֹל עִם חֲבֵרָה בְּחֹרֶשָׁא לְמַקֵּץ
אֶעֱיֵן וְתִתְּמָרִיג יָדָהּ בַּפְּרִזָּלָא לְמַקֵּץ
אֶעָא וְיִשְׁתַּלֵּף פְּרִזָּלָא מִן אֶעָא וְיִשְׁכַּח

יֵת חֲבֵרָה וַיָּמוּת הוּא יַעֲרוֹק לַחֲדָא מִן

קְרוּיָא הָאֵלִין וַיִּתְּקֵם:

וַנִּדְחָה יָדוֹ. כְּשֶׁבֶא לְהַפִּיל הַגִּרְזָן עַל הָעֵץ,

וְתַרְגֹּמוֹ וְתַתְּמָרִיג יָדֶיהָ, לְשׁוֹן וְנִשְׁמָטָה יָדוֹ

לְהַפִּיל מִכַּת הַגִּרְזָן עַל הָעֵץ, כִּי שִׁמְטוֹ

הַבָּקָר תַּרְגָּם יוֹנְתָן אֲרִי מַרְגֹּהִי תוֹרִיא:

וְנִשְׁלַ הַבְּרִזָּל מִן הָעֵץ. יֵשׁ מַרְבּוֹתֵינוּ

אוֹמְרִים נִשְׁמַט הַבְּרִזָּל מִקְּתוֹ, וַיֵּשׁ מֵהֶם

אוֹמְרִים שִׁישַׁל הַבְּרִזָּל לְחִתִּיכָה מִן הָעֵץ

הַמִּתְּבַקֵּעַ, וְהִיא נִתְּזָה וְהִרְגָּה:

וּפֶן יִרְדּוּ גֵּאֵל הָדָם אַחֲרֵי

הֲרִיצָה כִּי יֵחַם לְבָבוֹ וְהִשְׁיגוּ

כִּי יִרְבֶּה הֲדָרָדְ וְהִכָּהוּ נַפֶּשׁ

וְלוֹ אֵין מִשְׁפָּט מִוֶּת כִּי לֹא

שָׁנָא הוּא לוֹ מִתְמוֹל שְׁלָשׁוֹם:

דִּילְמָא יִרְדּוּ גֵּאֵל דְּמָא בְּתַר קְטוּלָא

אַרֵּי יֵחַם לְבָהּ וַיִּדְבְּקֵנָה אַרֵּי תִּסְגִּי

אַרְחָא וַיִּקְטְלֵנָה נַפֶּשׁ וְלָהּ לִית חוּבַת

דִּין דְּקְטוּל אַרֵּי לָא סְנִי הוּא לָהּ

מִתְמַלִּי וּמִדְקָמוּהִי:

פֶּן יִרְדֹּף גֹּאֲלֵ הַדָּם. לִכְךָ אֲנִי אֹמֵר לְהַכִּין

לְךָ דֶּרֶךְ וְעָרֵי מִקְלָט רַבִּים:

וְעַל כֵּן אֲנֹכִי מְצַוְךָ לֵאמֹר

שְׁלֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ:

עַל כֵּן אֲנִי מְפַקְדְךָ לְמִיָּמָר תְּלַת

קְרוֹיִן תַּפְרִשׁ לָךְ:

ח וְאִם יִרְחִיב יְחֻזָּה אֶלְהִיךָ אֶת

גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם

וְנָתַן לָךְ אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר

דִּבַּר לָתֵת לְאַבְרָהָם:

וְאִם יִפְתִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ יֵת תְּחוּמֶיךָ כְּמֵא דִּי

קָיִים לְאַבְרָהָם וַיִּתֵּן לָךְ יֵת כָּל אֶרְעָא

דִּי מִלֵּיל לְמִתֵּן לְאַבְרָהָם:

וְאִם יִרְחִיב. כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָתֵת לְךָ אֶרֶץ

קִנִּי וְקִנְזִי וְקִדְמוֹנִי:

ט כִּי תִשְׁמֹר אֶת כָּל הַמִּצְוָה

הַזֹּאת לַעֲשֹׂתָהּ אֲשֶׁר אֲנֹכִי

מִצִּוְךָ הַיּוֹם לֹא־הִבַּה אֶת יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ וּלְלַכֵּת בְּדַרְכָיו כָּל

הַיָּמִים וַיִּסַּכֶּה לְךָ עוֹד שְׁלֹשׁ

עָרִים עַל הַשְּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה:

אֲרִי תֵטַר יֵת כָּל תַּפְקֻדָּתָא הִדָּא

לְמַעַבְדָּה דִּי אֲנָא מִפְקֻדְךָ יוֹמָא דִּין

לְמַרְחָם יֵת יִי אֱלֹהֶךָ וּלְמַהֲךָ בְּאַרְחֹן

דְּתַקְנֹן קְדָמוֹהִי כָּל יוֹמִיא וְתוֹסֵף לְךָ

עוֹד תֵּלֵת קְרוּיִן עַל תֵּלֵת אֱלִיִּן:

וּסְפַת לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ. הֲרִי תִשַּׁע, ג'
שְׁבַעֲבָר הִירְדֵן, וּג' שְׁבַאֲרֵץ כְּנַעַן, וּג'
לְעֵתִיד לְבָא:

, וְלֹא יִשְׁתַּפֵּךְ דָּם נָקִי בְּקֶרֶב
אֶרֶצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ נַחֲלָה וְהָיָה עָלֶיךָ דְּמִיָּם:
וְלֹא יִשְׁתַּפֵּךְ דָּם זָכִי בְּגוֹ אֶרֶץ דִּי יִי
אֱלֹהֶיךָ יֵהֵב לָךְ אַחֲסָנָא וִיְהִי עָלֶיךָ חוֹבַת
דִּין דְּקָטוֹל:

יֵא וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שָׁנָא לְרַעְהוּ
וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ
נַפְשׁ וְמָת וְנָם אֶל אַחַת
הָעָרִים הָאֵלֶּה:

וְאִרִי יִהְיֶה גִבֹּר סָנִי לְחִבְרָה וְיִכְמֹן לָהּ
וְיִקּוּם עָלֶיהָ וְיִמְחֲנֶה נַפְשׁ וְיָמוּת
וְיַעֲרוֹק לְחֻדָּא מִן קְרוֹיָא הָאֵלֶּין:

וכי יהיה איש שנא לרעהו. ע"י שנאתו
הוא בא לידי וארב לו, מכאן אמרו, עבר

אדם על מצוה קלה סופו לעבור על מצוה
חמורה, לפי שעבר על לא תשנא, סופו
לבא לידי שפיכות דמים, לכך נאמר וכי
יהיה איש שונא לרעהו וגו', שהיה לו
לכתוב וכי יקום איש וארב לרעהו והכהו
נפש:

יב וְשִׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ
אֶתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד
גֹּאֲלֵ הָדָם וְמָת:

וּשְׁלָחוּן סְבִי קָרְתָּה וַיִּדְּבֵרוּן יְתָה מִתָּמָן

וַיִּתְּנוּן יְתֵהּ בַּיָּד גְּאֵל דְּמָא וַיָּמוּת:

יֹגֵל לֹא תַחֲוֹם עֵינֶךָ עָלָיו וּבַעֲרֹת

דָּם הַנֶּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב לָךְ:

לֹא תַחֲוֹם עֵינֶךָ עָלוֹהִי וְתַפְּלִי אֲשֶׁר־י

דָּם זָכִי מִיִּשְׂרָאֵל וַיֵּיטֵב לָךְ:

לֹא תַחֲוֹם עֵינֶךָ עָלָיו. שְׁלֵא תֹאמַר,

הֲרֵאשׁוֹן כְּבֹר נִהְרַג, לָמָּה אֲנִי הוֹרֵגִים אֶת

זֶה וְנִמְצְאוּ שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים הַרוּגִים:

יד שריט לא תפיג

גבול רעד אשר גבול

ראשנים בנחלתך אשר תנחל

בארץ אשר יחזה אליהך נתן

לך לרשתה:

לא תשני תחומא דחברך די תחימו

קדמאי באחסנתך די תחסן בארעא די

יִי אֱלֹהֶיךָ יְהִי לָךְ לְמִירְתָּהּ:

לֹא תִסִּיג גְּבוּל. לְשׁוֹן נִסּוּגוֹ אַחֲזֹר,
שִׁמְחִזִּיר סִימָן חִלּוּקַת הַקֶּרֶקַע לְאַחֲזֹר,
לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבִירוֹ, לְמַעַן הִרְחִיב אֶת שְׁלוֹ,
וְהִלֵּא כִּבְר נֹאמַר לֹא תִגְזוֹל, מִה תִּלְמֹד
לֹאמַר לֹא תִסִּיג, לִמַּד עַל הָעוֹקֵר תַּחֲזֹם
חֲבִירוֹ שֶׁעוֹבֵר בְּשָׁנִי לְאוֹיֵן, יִכּוֹל אֵף בַּחוּץ
לְאַרֶץ, תִּלְמֹד לֹאמַר בִּנְחִלְתְּךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל
וְגו', בְּאַרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר בְּשָׁנִי לְאוֹיֵן, בַּחוּץ
לְאַרֶץ אֵינוֹ עוֹבֵר אֲלֵא מִשּׁוֹם לֹא תִגְזוֹל:

טו לֹא יִקְוֶם עַד אֶחָד בְּאַיִשׁ

לְכָל עֹן וְלְכָל חַטָּאת בְּכָל

חַטָּא אֲשֶׁר יַחַטָּא עַל פִּי שְׁנֵי

עֵדִים אֹו עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים

יִקּוּם דָּבָר:

לֹא יִקּוּם סֵהִיד חֵד בְּגִבּוֹר לְכָל עֹיִן

וְלְכָל חֹבִין בְּכָל חַט דִּי יַחַטִּי עַל

מִימַר תִּירִין סֵהֲדִין אֹו עַל מִימַר תִּלְתָּא

סֵהֲדִין יִתְקִים פְּתַגְמָא:

עַד אַחַד. זֶה בָּנָה אַב, כָּל עַד שַׁבְּתוּרָה

שנים, אלא אם כן פרט לך בו אחד: לכל
עון ולכל חטאת. להיות חבירו נענש על
עדותו, לא עונש גוף ולא עונש ממון, אבל
קם הוא לשבועה, אמר לחבירו תן לי מנה
שהלזיתיך, א"ל אין לך בידי כלום, ועד
אחד מעידו שיש לו, חייב להשבע לו: על
פי שני עדים. ולא שיכתבו עדותם
באגרת וישלחו לב"ד, ולא שיעמוד
תורגמן בין העדים ובין הדיינים:

מִזֵּכִי יִקְוֶה עַד חֲמֵם בְּאִישׁ

לְעֲנוֹת בּוֹ סָרָה:

אֲרִי יְקוֹם סֶהִיד שֶׁקָּר בְּגִבּוֹר לְאַסְהֵדָא

בֵּה סִטְיָא:

לְעֲנוֹת בּוֹ סָרָה. דְּבַר שְׂאִינוּ, שֶׁהוֹסֵר הָעֵד

הַזֶּה מִכָּל הָעֵדוּת הַזֹּאת, כִּי־צַד, שֶׁאִמְרוּ

לָהֶם וְהָלֹא עֲמָנוּ הִייתָם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם

בַּמָּקוֹם כְּלוּנִי:

יִזְ וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר

לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי

הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יְהוָה

בִּימֵי הָהֵם:

וַיְקוּמוּן תִּרְיָן גִּבְרִין דִּי לְהוֹן דִּינָא

קָדָם יִי קָדָם כְּהֲנִיא וְדִינִיא דִּי יְהוֹן

בִּיּוֹמֵי הָאֲנוּן:

וַעֲמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים. בַּעֲדֵים הַכְּתוּב

מִדְּבַר, וְלָמַד שְׁאִין עֵדוֹת בְּנָשִׁים, וְלָמַד

שֶׁצָּרִיכִין לְהַעֲיִד עֵדוֹתָן מֵעוֹמֵד: אֲשֶׁר

לָהֶם הָרִיב. אֱלֹו בַּעֲלֵי הַדִּין: לִפְנֵי ה'.

יִהְיֶה דוֹמָה לָהֶם כְּאֱלֹו עוֹמֵדִין לִפְנֵי

המקום, שנאמר בקרב אלהים ישפוט:

אשר יהיו בימים ההם. יפתח בדורו

כשמואל בדורו, צריך אתה לנהוג בו

כבוד:

יְהִי וְדַרְשׁוּ הַשּׁוֹפְטִים הַיֵּטֵב וְהַנָּח

עַד שֶׁקָּר הָעֵד שֶׁקָּר עֲנָה

בְּאַחֲיוֹ:

וַיִּתְּבַעֲוֶן דִּינֵיָא יָאוֹת וְהָא סְהִיד שֶׁקָּר

סְהִידָא שֶׁקָּרָא אֶסְהֵד בְּאַחוּהִי:

ודרשו השופטים היטב. על פי המזימין

אותם, שבודקים וחוקרים את הבאים
להזימם בדרישה ובחקירה: והנה עד
שקר. כל מקום שנאמר עד, בשנים
הכתוב מדבר:

יֵט וְעֲשִׂיתָם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם
לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבְעֵרָתָהּ הָרַע
מִקֶּרְבָּהּ:

וְתַעֲבֹדוֹן לָהּ כָּמָא דִּי חֲשִׁיב לְמַעַבְד
לְאֲחוּהִי וְתַפְלִי עָבַד דְּבִישׁ מִבִּינָה:

כאשר זמם. ולא כאשר עשה, מכאן

**אמרו, הרגו אין נהרגין: לעשות לאחיו.
מה תלמוד לומר לאחיו, למד על זוממי
בת כהן נשואה שאינם בשריפה, אלא
במיתת הבועל שהוא בחנק, שנאמר באש
תשרף, היא ולא בועלה, לכך נאמר כאן
לאחיו, כאשר זמם לעשות לאחיו, ולא
כאשר זמם לעשות לאחותו, אבל בכל
שאר מיתות השוה הכתוב אשה לאיש,
וזוממי אשה נהרגין כזוממי איש, כגון
שהעידוה שהרגה את הנפש, שחללה את
השבת, נהרגין במיתתה, שלא מיעט כאן**

אחותו אלא במקום שיש לקיים בהן
הזמה כמיתת הבועל:

ב וְהִנֵּשְׂאָרִים יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ
וְלֹא יִסָּפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד כְּדָבָר
הָרַע הַזֶּה בְּקֶרֶבךָ:

וְדִישֶׁת־אֲרוֹן יִשְׁמְעוּ וִידַחֲלוּ וְלֹא
יִוָּסְפוּ לַמַּעֲבָד עוֹד כְּפֶתַח־מָא בִישָׁא
הָדִין בִּינֶךָ:

ישמעו ויראו. מכאן שצריכין הכרזה,

איש כלוני וכלוני נהרגין על שהוזמו

בב"ד:

כא ולא תחום עינה נפש

בנפש עין בעין שן בשן יד

ביד רגל ברגל:

ולא תחום עינה נפש חלף נפש

עינא חלף עינא שנא חלף שנא ידא

חלף ידא רגלא חלף רגלא:

עין בעין. ממון, וכן שן בשן וגו':

א כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ
וְרֵאִיתָ סוּם וָרֶכֶב עִם רַב
מִמֶּנּוּ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלֶיךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם׃

אֲרִי תִפּוֹק לֹאֲגַחַא קָרְבָּא עַל בַּעֲלֵי
דְּבִבְךָ וְתַחֲזִי סוּסוֹן וְרִתְכִין עִם סִגִּי
מִנֶּךָ לֹא תִדְחַל מִנְהוֹן אֲרִי יִי אֱלֹהֶיךָ

מִי־מֵרָה בְּסַעֲדָךְ דְּאִסְקֶךָ מֵאֶרְעָא

דְּמַצְרִים:

**כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה. סִמָּךְ הַכְּתוּב יֵצִיאת
מַלְחָמָה לְכַאן, לֹאמַר לָךְ, שְׂאִין מַחוּסֵר
אֲבֵר יוֹצֵא לְמַלְחָמָה. דְּבֵר אַחֵר, לֹאמַר לָךְ,
אִם עֲשִׂיתָ מִשְׁפָּט צְדָק, אַתָּה מוֹבֵטַח שְׂאֵם
תֵּצֵא לְמַלְחָמָה אַתָּה נּוֹצֵחַ, וְכֵן דּוֹד הוּא
אֹמֵר, עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצְדָק בִּלְ תַנִּיחֵנִי
לְעוֹשֵׁקִי: עַל אוֹיְבֶךָ. יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ
כְּאוֹיְבִים, אֲלֵ תִרְחֹם עֲלֵיהֶם כִּי לֹא יִרְחֲמוּ
עֲלֶיךָ: סוּם וּרְכָב. בְּעֵינֵי כּוֹלָם כְּסוּם אֶחָד,**

וכן הוא אומר והכית את מדין באיש אחד,

וכן הוא אומר כי בא סוס פרעה: עם רב

ממך. בעיניך הוא רב, אבל בעיני אינו רב:

ב וְהָיָה בְּקִרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה

וְנָגַשׁ הַכֹּהֵן וְדָבַר אֶל הָעָם:

וַיְהִי כַּמִּקְרָבֶכּוֹן לֹאֲגָחָא קִרְבָּא

וַיִּתְּקִירֵב כֹּהֵנָא וַיִּמְלֵל עִם עַמָּא:

בקרבים אל המלחמה. סמוך לצאתכם

מן הספר מגבול ארצכם: ונגש הכהן.

המשוח לכך, והוא הנקרא משוח

מלחמה: ודבר אל העם. בלשון הקודש:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל

אַתֶּם קְרִבִּים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה

עַל אֲיֵיבֵיכֶם אֵל יִרְדּוּ לְבַבְכֶם

אֵל תִּירָאוּ וְאֵל תַּחֲפֹזוּ וְאֵל

תַּעֲרֹצוּ מִפְּנֵיהֶם:

וַיֹּמַר לְהוֹן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתּוֹן קְרִיבִין

יוֹמָא דִּין לְאַגָּחָא קְרָבָא עַל בַּעְלֵי

דְּבַבֵּיכוֹן לָא יְזוּעַ לְבָכוֹן לָא תִדְחַלּוֹן

וְלֹא תִתְּבַהֲתוּן וְלֹא תִתְּבָרוּן מִקֶּדְמִיהוֹן:

שָׁמַע יִשְׂרָאֵל. אֲפִילוּ אֵין בְּכֶם זְכוּת אֲלֹא

קִרְיַאת שָׁמַע בְּלִבָּד, כְּדֹאֵי אַתֶּם שִׁישִׁיעַ

אַתְכֶם: עַל אוֹיְבֵיכֶם. אֵין אֲלוֹ אַחֵיכֶם,

שֶׁאִם תִּפְּלוּ בִידֶם אֵינָם מֵרַחֲמִים עֲלֵיכֶם,

אֵין זֶה כַּמִּלְחָמַת יְהוּדָה עִם יִשְׂרָאֵל,

שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקְוּמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְּבוּ

בְּשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ בְּשִׁבְיָהּ וְכָל מַעֲרֹמֵיהֶם

הִלְבִּישׁוּ מִן הַשָּׁלָל וַיִּלְבִּישׁוּם וַיַּנְעִילוּם

וַיַּאֲכִילוּם וַיַּשְׁקוּם וַיְסִיכוּם וַיַּנְהִילוּם

בַּחֲמוּרִים לְכָל כּוֹשֵׁל וַיִּבְיֵאוּם יְרִיחוֹ עִיר

התמרים אצל אחיהם וישובו שומרון,
אלא על אויביכם אתם הולכים, לפיכך
התחזקו למלחמה: אל ירך לבבכם אל
תיראו ואל תחפזו ואל תערצו. ארבע
אזהרות, כנגד ארבעה דברים שמלכי
האומות עושים, מגיפים בתריסיהם כדי
להקישן זה לזה, כדי להשמיע קול
שיחפזו אלו שכנגדם ויגוסו, ורומסים
בסוסיהם ומצהילין אותם, להשמיע קול
שעטת פרסות סוסיהם, וצווחין בקולם
ותוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול:

אֵל יָרֵךְ לְבַבְכֶּם. מִצְהָלוֹת סוֹסִים: אֵל

תִּירָאוּ. מִהֲגַפַּת הַתְּרִיסִין: וְאֵל תַּחֲפִּזוּ.

מִקּוֹל הַקֶּרְנוֹת: וְאֵל תַּעֲרִצוּ. מִקּוֹל

הַצּוֹחָה:

ד פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִחֲלֹךְ

עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם

אֲבִיבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם:

אֲרִי יִי אֱלֹהֵיכֶם דְּמַדְבָּר קָדְמֵיכֶם

לֹאֲגַחַת לָכֶם קָרַב עִם בִּעְלֵי דְבִיכֶם

לְמַפְרֹק יִתְכוּן:

כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו'. הֵם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל
בָּשָׂר וְדָם וְאַתֶּם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם,
כִּלְשֵׁתִים בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל גְּלִית, מֶה הִיא
סוּפּוֹ, נָפַל וְנִפְלָו עִמּוֹ: הַהוּלָךְ עִמָּכֶם. זֶה
מַחֲנֵה הָאָרוֹן:

ה וְדָבָרוֹ הַשְׁטָרִים אֶל הָעָם
לֵאמֹר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה
בַּיִת חֹדֶשׁ וְלֹא חֲנֻכוֹ יִלָּךְ
וְיָשָׁב לְבֵיתוֹ כֵּן יִמּוֹת

בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יַחְנֹכֶנּוּ:

וַיִּמְלֹךְ סֹרֶכִיָּא קִדָּם עֲמָא לְמִימַר מִן

גְּבֵרָא דִּי בְנָא בֵּיתָא חֲדָתָא וְלֹא חֲנֻכָּה

יֵהָךְ וַיִּתּוּב לְבֵיתָהּ דִּילְמָא יָמוּת

בְּאַגְחָא קִרְבָּא וּגְבֵר אַחֲרָן יַחְנֹכֶנּוּ:

וְלֹא חֲנֻכוּ. לֹא דֵר בּוּ, חֲנוּךְ לְשׁוֹן הַתַּחֲלָה:

וְאִישׁ אַחֵר יַחְנֹכֶנּוּ. וּדְבַר שֶׁל עֲגַמַת נֶפֶשׁ

הוּא זֶה:

וּ וְכִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם

וְלֹא חָלְלוּ יְלָדָי וַיָּשֹׁב לְבֵיתוֹ

פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר

יַחְלִלְנָה:

וּמִן גִּבּוֹרָא דִּי נִצִּיב כְּרָמָא וְלֹא אַחֲלָה

יֶהֱךָ וִיתוּב לְבֵיתָהּ דִּילְמָא יָמוּת

בַּאֲגַחָא קְרָבָא וּגְבַר אַחֲרָן יַחְלִינָה:

וְלֹא חָלְלוּ. לֹא פָדְאוּ בִשְׁנָה הָרַבִּיעִית,

שֶׁהַפִּירוֹת טְעוּנִין לֹא כֻּלָּן בִּירוּשָׁלַיִם, אֹ

לְחָלְלוֹן בְּדָמִים וְלֹא כּוֹל הַדָּמִים בִּירוּשָׁלַיִם:

וְיָמִי הָאֵלֶּשׁ אֲשֶׁר אֶרֶשׁ אִשָּׁה
וְלֹא לְקַחָהּ יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ
כֵּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אֲחֵר
יִקְחָנָה:

וּמִן גִּבּוֹרָא דִּי אֲרַם אֶתְתָּא וְלֹא נִסְבָּה
יִהְיֶה וִיתוּב לְבֵיתָהּ דִּילְמָא יָמוּת
בַּאֲגָחָא קִרְבָּא וּגְבַר אֲחֵרָן יִסְבֵּנָה:

כֵּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה. יֵשׁוּב כֵּן יָמוּת, שְׂאֵם
לֹא יִשְׁמַע לְדַבְרֵי הַכֹּהֵן, כִּדְאִי הוּא שִׁימוּת:

ח וַיִּסְכְּפוּ הַשְּׁטָרִים לְדָבָר אֶל

הָעָם וַאֲמָרוּ מִי הָאִישׁ הַזֶּה הִירָא

וְרָדָה הַלֵּבָב יִלְדָּה וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ

וְלֹא יָמָם אֶת לֵבָב אֶחָיו

כָּל־בָּוֹ:

וַיִּוְסְפוּן סֹרְכֵי־אֶלְלָא עִמָּא

וַיִּימְרוּן מִן גַּבְרָא דְדַחַל וְתַבִּיר לְבָא

יִהְיֶה וִיתוּב לְבֵיתָהּ וְלֹא יִתְבַּר יֵת לְבָא

דֵּאֲחוּהִי כָל־בָּה:

**וַיִּסְפּוּ הַשּׁוֹטְרִים. לָמָּה נֹאמַר כֹּאן וַיִּסְפּוּ,
מוֹסִיפִין זֶה עַל דְּבַרִּי הַכֹּהֵן, שֶׁהַכֹּהֵן מְדַבֵּר
וּמִשְׁמִיעַ מִן שִׁמְעַי יִשְׂרָאֵל עַד לְהוֹשִׁיעַ
אֶתְכֶם, וְמִי הָאִישׁ וְשְׁנֵי וְשְׁלִישֵׁי כֹהֵן מְדַבֵּר
וְשׁוֹטֵר מִשְׁמִיעַ, וְזֶה שׁוֹטֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר
מִשְׁמִיעַ: הִירָא וְרֵךְ הַלֵּבָב. רַבִּי עֲקִיבָא
אֹמֵר, כַּמִּשְׁמָעוֹ, שְׂאִינוּ יָכוֹל לַעֲמֹד
בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה וּלְרֹאוֹת חֶרֶב שְׁלוֹפָה,
רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אֹמֵר, הִירָא מֵעֲבִירוֹת
שְׁבִידוֹ, וְלִכְךָ תִּלְתָּה לֹא תוֹרָה לַחֲזֹר עַל
בֵּית זְכָרָם וְאֵשָׁה, לְכַסּוֹת עַל הַחוֹזְרִים**

בשביל עבירות שבידם, שלא יבינו שהם

בעלי עבירה, והרואהו חוזר אומר, שמא

בנה בית או נטע כרם או ארס אשה:

ט וְהָיָה כְּכֹל הַשְּׁטָרִים לְדִבַּר

אֵל הָעָם וּפְקֹדוֹ שָׂרֵי צְבָאוֹת

בְּרֹאשׁ הָעָם:

וַיְהִי כִּד יִשְׁצֹן סֹרְכִיָּא לְמַלְלָא עִם

עֲמָא וַיִּמָּנֹן רַבָּנִי חִילָא בְּרִישׁ עֲמָא:

שרי צבאות. שמעמידין זקפין מלפניהם

ומאחריהם וכשילים של ברזל בידיהם,

וּכְלֵ מִי שְׂרוּצָה לַחֲזוֹר, הַרְשׁוֹת בִּידּוֹ לַקַּפָּח
אֶת שׁוֹקִיו. זַקְפִּין, בְּנֵי אָדָם עֹמְדִים בַּקָּצָה
הַמַּעֲרֵכָה לְזָקוֹף אֶת הַנוֹפְלִים וּלְחַזְקָם
בַּדְּבָרִים, שׁוּבוּ אֶל הַמַּלְחָמָה וְלֹא תִנוּסוּ,
שֶׁתַּחֲלֹת נִפְיִלָה נִיסָה:

שְׂבִיעִי פִּי תִקְרַב

אַל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיָּהּ וְקָרְאָתָּ
אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם:

אֲרִי תִקְרַב לִקְרַתָּא לֹא־גָחָא (קָרְבָּא)

עֲלֵה וְתִקְרִי לָהּ מִלִּין דְּשָׁלָם:

כִּי תִקְרַב אֶל עֵיר. בַּמִּלְחָמָה הַרְשֹׁתָּ

הַכָּתוּב מַדְבֵּר, כִּמּוֹ שֶׁמִּפּוֹרֶשׁ בַּעֲנִין, כֵּן

תַּעֲשֶׂה לְכָל הָעָרִים הַרְחוּקוֹת וְגו':

יֵא וְהָיָה אִם שָׁלוֹם תַּעֲנֶה

וּפָתַחָהּ לָךְ וְהָיָה כָּל הָעָם

הַנִּמְצָא בָּהּ יִהְיֶה לָּךְ לְמַם

וְעַבְדְּךָ:

וַיְהִי אִם שְׁלָם תַּעֲנֹנְךָ וְתַפְתַּח לָךְ וַיְהִי

כָּל עַמָּא דִּישְׁתַּכַּח בֵּיהּ יְהוֹן לָךְ מִסְקִי

מִסִּין וַיִּפְלַחְנָךְ:

כֹּל הָעָם הִנֵּמְצָא בָהּ. אִפִּילוּ אֶתָּה מוֹצֵא

בָּהּ מִשְׁבַּעַה אוֹמוֹת שְׁנַצְטוּיָת לְהַחֲרִימָם,

אֶתָּה רֹשָׁאִי לְקִיּוּמָם: לָמָּס וְעַבְדוּךָ. עַד

שִׁיקְבֹּלוּ עֲלֵיהֶם מָסִים וְשַׁעֲבוּד:

יב וְאִם לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ

וְעַשְׂתָּהּ עִמָּךְ מִלְחָמָה וְצָרָתָּ

עָלֶיהָ:

וְאִם לֹא תִשְׁלַם עֲמָךְ וְתַעֲבֹד עֲמָךְ

קָרַב וְתִצּוֹר עָלֶיהָ:

וְאִם לֹא תִשְׁלַם עֲמָךְ וְעָשִׂיתָ עֲמָךְ

מִלְחָמָה. הַכְּתוּב מִבְּשָׂרְךָ, שֶׁאִם לֹא

תִּשְׁלַם עֲמָךְ, סוֹפָה לְהִלָּחֵם בְּךָ אִם

תִּנְיָחָנָה וְתִלָּךְ: וְצָרָת עָלֶיהָ. אִךְ לְהִרְעִיבָהּ

וּלְהַצְמִיאוֹתָהּ וּלְהַמִּיתָהּ מִיָּתֶת תַּחֲלוּאִים:

יְיָ וְנִתְּנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ

וְהִכִּיתָ אֶת כָּל זְכוֹרָה לְפָנָי

חָרֵב:

וַיִּמְסְרֵנָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְתִמְחֶי יָת כָּל

דְּכוּרָה לְפֶתֶגֶם דְּחָרָב:

וְנָתַנָּה ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ. אִם עָשִׂיתָ כָּל

הָאֲמֹר בַּעֲנִיָּן, סוּף שֶׁה' נֹתֵנָה בְּיָדְךָ:

יָד רַק הַנָּשִׁים וְהַטָּף וְהַבְּהֵמָה

וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעִיר כָּל

שְׁלָלָהּ תִּבְזֹז לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת

שְׁלָלָהּ אֲיִבֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ לָךְ:

לְחֹד נְשִׂיא וְטַפִּלָּא וּבְעִירָא וְכָל דִּי
יְהִי בְקִרְתָּא כָּל עֵדָא תַּבּוּז לָךְ
וְתִיכּוּל יְתַ עֵדָא דְסִנְאָךְ דִּי יְהִיב יִי
אַלְהָךְ לָךְ:

וזה טף. אף טף של זכרים, ומה אני מקיים
וזה בית את כל זכורה, בגדולים:

טו כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל הָעָרִים
הָרְחוֹקוֹת מִמֶּךָ מֵאֵד אֲשֶׁר לֹא
מֵעָרֵי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה הֵנָּה:

כֹּן תַעֲבֹד לְכָל קְרוֹיָא דִּי רְחִיקִין מִנָּךְ

לְחֵדָא דִּי לֹא מִקְרוֹי עַמִּמִּיא הָאֵלִין

אֲנוּן:

טו רַק מִעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה

אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ

נִחֲלָה לֹא תַחֲיֶיהָ כָּל נַשְׁמָה:

לְחֹד מִקְרוֹי עַמִּמִּיא הָאֵלִין דִּי יִי

אֱלֹהֶיךָ יֵהֵב לָךְ אַחֲסָנָא לֹא תִקֶּים כָּל

נַשְׁמָתָא:

יז כִּי הֶחֱרַם תַּחֲרִימֶם הַחֶתִּי

וְהָאֹמֶרִי הַכֶּנְעָנִי וְהַפְּרִזִּי הַחֹוִי

וְהַיְבוֹסִי כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יִהְיֶה

אֶלֹהֶיךָ:

יֵאֲרִי גִמְרָא תִגְמַרְנוּן חֲתָאִי וְאֹמְרָאִי

כִּנְעָנָאִי וּפְרִזָּאִי חֹוָאִי וַיְבוֹסָאִי כְּמָא דִּי

פְּקֻדָּךְ יִי אֶלֹהֶיךָ:

כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ. לְרַבּוֹת אֶת הַגִּרְגָּשִׁי:

יח לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ

אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֲבֹתֵם

אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וַחֲטֹאתֵם

לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

בְּדִיל דִּי לֹא יִלְפֹן יִתְכּוֹן לְמַעַבַּד כְּכֹל

תּוֹעֲבֹתֵהוֹן דִּי עֲבָדוּ לְטַעֲוֹתֵהוֹן וַתַּחֲבוּן

קָדָם יי אֱלֹהֵכֹן:

לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ. הֲאֵם עָשׂוּ

תְּשׁוּבָה וְהִתְגִּירוּ, אֵתָּה רִשְׁאִי לְקַבֵּלָם:

יֵט כִּי תִצּוֹר אֶל עִיר יָמִים

רַבִּים לְהַלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַכְּשֶׁהָ

לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לְנֶדַח

עָלֶיהָ גִּרְזֹן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל

וְאֵתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ

הַשָּׂדֶה לְבֹא מִפְּנֶיךָ בַּמַּצֹּר:

אֲרִי תִצּוֹר לְקִרְתָּא יוֹמִין סְגִי־אִין

לֹא־גָחָא עָלֶיהָ לְמַכְבְּשָׁהּ לֹא תַחבֵּל ית

אֵילָנָה לְאַרְמָא עֲלוּהִי פְרוֹזְלָא אֲרִי

מִנָּה תִיכּוֹל וְיִתָּה לֹא תִקּוּץ אֲרִי לֹא

כֹּאנָשָׁא אֵילָן חֶקְלָא לְמִיעַל מִקְדָּמָךְ

בְּצִירָא:

ימים. שנים: רבים. שלשה, מכאן אמרו,
אין צריך על עיירות של נכרים פחות
משלשה ימים קודם לשבת. ולמד,
שפותח בשלום שנים או ג' ימים, וכן הוא
אומר, וישב דוד בצקלג ימים שנים,
ובמלחמות הרשות הכתוב מדבר: כי
האדם עץ השדה. הרי כי משמש בלשון
דלמא, שמא האדם עץ השדה להכנס
בתוך המצור מפניך להתייסר ביסורי רעב

וַצַּמָּא בַּאנְשֵׁי הָעִיר, לָמָּה תִּשְׁחִיתֵנוּ:

בִּרְקַ עֵין אֲשֶׁר תִּדְרַע כִּי לֹא עֵין

מֵאֲכָל הוּא אֶתוֹ תִּשְׁחִית

וְכָרַת וּבְנֵיתָ מִצֹּר עַל הָעִיר

אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה

עַד רִדְתָּהּ:

לְחֹד אֵילָן דְּתִדְרַע אֲרִי לֹא אֵילָן

דְּמֵאֲכָל הוּא יִתֶּה תַּחְבֵּל וְתִקּוּץ וְתִבְנִי

כְּרִקוּמִין עַל קִרְתָּא דִּי הִיא עֲבָדָא

עֲמֹךְ קָרַבָּא עַד דְּתַכְבֵּשֶׁה:

עד רדתה. לשון רדוי, שתהא כפופה לך:

דברים פרק-כא

א כִּי יִמָּצֵא חָלָל בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר

יְהוּדָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ

נָפֵל בְּשָׂדֶה לֹא נֹדֵעַ מִי

הַכֹּהֵן:

אֲרִי יִשְׁתַּכַּח קְטִילָא בְּאֶרֶץ דִּי יִי

אֱלֹהֶיךָ יִהְיֶה לָּךְ לְמִירְתָּהּ רָמִי בַּחֲקָלָא

לֹא אֶתִידַע מִן קַטְלָה:

ב וַיֵּצְאוּ זִקְנֶיהָ וְשַׁפְּטֶיהָ וּמַדְדוֹ

אֶל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת

הַחֲלָל:

וַיִּפְקֹז סָבִיךְ וַדִּינִיךְ וַיִּמְשְׁחוּן לְקְרוֹיָא

דִּי סַחֲרָנוֹת קְטִילָא:

וַיֵּצְאוּ זִקְנֶיהָ מִיּוֹחָדִים שְׁבִזְקֶנֶיךָ, אִלּוּ

סְנֵהדְרֵי גְדוֹלָה: וּמַדְדוֹ. מִמָּקוֹם שֶׁחֲלָל

שׁוֹכֵב: אֵל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹת הַחֹלָל.

לְכָל צַד, לִידַע אִיזוֹ קְרוּבָה:

וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחֹלָל

וְלִקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהוּא עֲגֹלָת

בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עֵבֶד בָּהּ אֲשֶׁר

לֹא מִשְׁכָּה בָּעֵל:

וְתָהִי קִרְתָּא דְקָרִיבָא לְקִטִּילָא וַיִּדְבְּרוּן

סְבִי קִרְתָּא הָהִיא עֲגֹלָת תּוֹרֵי דִּי לֹא

אֶתְפַּלַּח בָּהּ דִּי לֹא נִגִּידַת בְּנוֹר:

דַּוְחֹרְדּוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַזֹּאת

הָעֹגְלָה אֶל נַחֲלֵי אֵיתָן אֲשֶׁר

לֹא יַעֲבֹד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע וְעֶרְפוֹ

שֵׁם אֶת הָעֹגְלָה בַּנַּחֲלִי:

וַיַּחֲתוּן סִבִּי קִרְתָּא הַהִיא יֵת עֲגֻלָּתָא

לַנַּחֲלָא בִּיר דִּי לֹא יִתְפַּלַּח בָּהּ וְלֹא

יִזְדַּרַּע וַיִּנְקֹפוּן תַּמָּן יֵת עֲגֻלָּתָא

בַּנַּחֲלָא:

אל נחל איתן. קשה, שלא נעבד: וערפו.

קוצץ ערבה בקופיץ, אמר הקב"ה תבא
עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות,
ותערף במקום שאינו עושה פירות, לכפר
על הריגתו של זה, שלא הניחוחו לעשות
פירות:

ה וְנִגְשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי
בָם בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְעֹשְׂתוֹ
וּלְבָרְךָ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל פִּיהֶם
יְהִי כָל רִיב וְכָל נִגַּע:

וַיִּתְקַרְבוּ כֹהֲנֵי לֵוִי אֲרִי בְּהוֹן

יִתְּרֵעִי יְיָ אֱלֹהֶךָ לְשִׁמְשׁוֹתֶיהָ וּלְבָרְכָא

בְּשִׁמָּא דִּי וְעַל מִימְרֵהוּן יְהִי כָּל דִּין

וְכָל מַכְתָּשׁ סְגִירוֹ:

וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא

הַקְּרָבִים אֶל הַחֲלָל יִרְחֲצוּ אֶת

יְדֵיהֶם עַל הָעֲגֻלָּה הָעֲרוּפָה

בַּנֶּחֱל:

וְכָל סְבִי קִרְתָּא הֵהִיא דְקָרִיבִין

לְקַטִּילָא יִסְחֹון יֵת יְדֵיהוּן עַל עֲגֻלָּתָא

דִּנְקַפְתָּא בְּנַחֲלָא:

מִפְטִיר וְעֵנֹו וְאִמְרוּ

יְדֵינוּ לֹא (שִׁפְכָה) שִׁפְכוּ אֶת

הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ:

וַיִּתְּבוּן וַיִּמְרוּן יִדְנָא לֹא אֲשַׁדּוּ יֵת

דְּמָא הֵדִין וְעֵינָנָא לֹא חֲזָאָה:

יְדֵינוּ לֹא שִׁפְכוּ. וְכִי עָלְתָה עַל לֵב שִׁזְקֵנִי

בֵּית דִּין שׁוֹפְכֵי דְמִים הֵם, אִלָּא לֹא

רֹאיוֹהוּ וּפִטְרֵנוּהוּ בְּלֹא מִזִּנּוֹת וּבְלֹא לוֹיָהּ.

וְהַכֹּהֲנִים אֹמְרִים כֹּפֶר לְעַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל:

ח כֹּפֶר לְעַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר

פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל תִּתֵּן דָּם נָקִי

בְּקֶרֶב עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפֹּר

לָהֶם הַדָּם:

כֹּהֲנֵיָא יִמְרוֹן כֹּפֶר לְעַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל דִּי

פִּרְקִיתָא יִי וְלֹא תִתֵּן חֹבֶת דָּם זָכִי בְּגוֹ

עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל וְיִתְכַפֵּר לְהוֹן עַל דְּמָא:

וּנְכַפֵּר לָהֶם הַדָּם. הַכְּתוּב מִבְּשָׂרָם,

שֶׁמִּשְׁעֵשׂוּ כֵן יְכַוֵּר לָהֶם הָעוֹן:

ט וְאַתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנֶּקִּי

מִמָּקוֹרָם כִּי תַעֲשֶׂה הַיֵּשָׁר

בְּעֵינַי יְהוָה:

וְאַתָּה תִּפְלֵי אֲשֶׁר־יָדָם זָכִי מִבִּינָךְ אֲרִי

תַּעֲבֹד דְּכֶשֶׁר קָדָם יי: ססס:

וְאַתָּה תִּבְעֵר. מַגִּיד, שֶׁאֵם נִמְצָא הַחֹרֵג

אַחֵר שֶׁנִּתְעַרְפָּה הָעִגְלָה, הָרִי זֶה יִהְיֶה,

וְהוּא הַיֵּשָׁר בְּעֵינַי ה': חִסְלַת פִּרְשַׁת

פרשת שופטים – מפטיר – דף תרעב

שופטים:

בַּרְשָׁת

כִּי תֵצֵא

עִם אֹנֶק־לֹם וְרֵשׁ”

פרשת כי תצא

יְכִי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ

וְנָתַנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ

וְשָׁבִיתָ שְׁבִיּוֹ:

אֲרִי תַפּוֹק לְאַגָּחָה קָרְבָּא עַל בַּעֲלִי

דְּבַבְךָ וַיִּמְסְרֵנוּן יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְתִשָּׁבִי

שְׁבִיָּהוֹן:

כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה. בַּמִּלְחָמָה הַרְשׁוּת

הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁבַּמִּלְחָמָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

אֵין לֹאמֵר וְשִׁבְיַת שְׁבִיּוֹ, שֶׁהָרִי כָּבֵד נֹאמֵר

לֹא תַחֲיֶיהָ כָּל נִשְׁמָה: וְשִׁבְיַת שְׁבִיּוֹ. לְרַבּוֹת

כְּנַעֲנִים שֶׁבַתּוֹכָה, וְאֵעִ"פּ שֶׁהֵן מִשְׁבַּעַה

אִוְמוֹת:

יֵא וְרֵאִיתָ בַּשְּׁבִיָּה אִשָּׁת יָפֶת

תֵּאָר וְחִשְׁקָתָּ בָּהּ וְלִקְחָתָּ לָךְ

לְאִשָּׁה:

וְתַחֲזִי בַשְּׁבִיָּה אֶתְּתָא שִׁפְיַת חֲזוֹ

וְתִתְּרָעִי בַּהּ וְתִסְבֶּה לָךְ לְאַנְתּוֹ:

וּלְקַחַת לְךָ לְאִשָּׁה. לֹא דְבָרָה תִּזְרֶה אֲלֵא

כַּנְגִיד יִצֹר הָרַע, שֶׁאִם אֵין הַקִּדּוּשׁ ב"ה

מִתִּירָה, יִשְׁאַנָּה בְּאִיסוּר, אֲבָל אִם נִשְׁאַה,

סוֹפּוֹ לְהִיזֹת שׁוֹנְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרָיו כִּי

תִּהְיֶינָן לְאִישׁ וְגו', וְסוֹפּוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּן

סוֹרֵר וּמִזְרֵה, לְכַךְ נִסְמְכוּ פִּרְשֵׁיזֹת הַלְלוּ:

אִשָּׁת. אֲפִילוֹ אִשָּׁת אִישׁ:

יב וְהִבֵּאתָהּ אֵלַי תוֹךְ בֵּיתְךָ

וְגִלְחָהּ אֶת רֹאשָׁהּ וְעִשְׂתָּהּ אֶת

צַפְרָנִיָּה׃

וְתַעֲלֶנָּה לְגוֹ בֵּיתְךָ וּתְגַלֵּחַ יֵת רִישָׁהּ

וְתַרְבִּי יֵת טוֹפְרָנָהּ׃

וַעֲשֵׂתָהּ אֵת צַפְרָנִיָּהּ תַּגְדִּלָּם כְּדִי

שֶׁתִּתְנוּזֵל׃

יְיָ וְהִסִּירָהּ אֶת שְׂמֹלֶת שְׂבִיָּהּ

מֵעַלֶיהָ וַיֵּשְׁבָה בְּבֵיתְךָ וּבִכְתָּהּ

אֶת אֲבִיָּהּ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח

יָמִים וְאַחֲרַיִם כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ

וּבַעֲלֹתָהּ וְהִיתָה לָךְ לְאִשָּׁה:

וְתַעֲדִי יָת כָּסוֹת שְׂבִיָּה מִנֶּה וְתִיתַב

בְּבֵיתְךָ וְתִבְכִּי יָת אֲבוֹהָא וְיָת אִמָּה יֶרַח

יוֹמִין וּבִתָּר כֵּן תִּיעוֹל לְוֹתָהּ וְתִבְעֲלָנָהּ

וְתִהְיֶי לָךְ לְאִנָּתוֹ:

וְהִסִּירָה אֶת שְׂמַלְתָּ שְׂבִיָּה. לְפִי שֶׁהֵם

נָאִים, שֶׁהַנְּכָרִים בְּנוֹתֵיהֶם מֵתִקְשָׁטוֹת

בְּמַלְחָמָה, בְּשִׁבְיָ לְהַזְנוֹת אַחֲרֵים עִמָּהֶם:

וַיֵּשְׁבָה בְּבֵיתְךָ. בְּבֵית שְׂמִשְׁתִּמֶשׁ בּוֹ, נִכְנָס

וְנִתְקַל בָּהּ, יוֹצֵא וְנִתְקַל בָּהּ, רֹאֵה

בבכייתה, רואה בנוזלה, כדי שתתגנה

עליו: ובכתה את אביה. כל כך למה, כדי

שתהא בת ישראל שמחה וזו עצבה, בת

ישראל מתקשטת וזו מתנוזלת:

יד וְהָיָה אִם לֹא חֲפָצָה בָּהּ

וְשִׁלְחָתָהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא

תִּמְכְּרָנָהּ בַּבָּסֶף לֹא תִתְּעַמֹּר

בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עֲנִיתָהּ:

וַיְהִי אִם לֹא תִתְּרַעֲי בָּהּ וְתִפְטָרָנָהּ

לִנְפֹשֶׁה וְזָבֵנָא לֹא תִזְבְּנֶנָּה בְּכֶסֶּפָּא לֹא

תִּתְגַּר בֵּה חֶלֶף דִּי עֵינִיתָהּ:

וְהִיא אִם לֹא חִפְצָת בֵּה. הַכְּתוּב מִבְּשַׂרְךָ

שֶׁסּוּפֶךָ לְשִׁנְאוֹתָהּ: לֹא תִתְעַמֵּר בֵּה. לֹא

תִּשְׁתַּמֵּשׁ בֵּה, בְּלִשׁוֹן פִּרְסֵי קוֹרִין לְעַבְדוֹת

וְשִׁימוּשׁ, עֵימָרָאָה, מִיִּסּוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה

הַדְּרֵשׁן לְמַדְתִּי כּוּ:

טו כִּי תִהְיֶינָּה לְאִישׁ שְׂתִי

נָשִׁים הָאֶחָת אֶחָבָה וְהָאֶחָת

שְׁנוֹנָא וִילָדוּ לֹא בָנִים

הָאֱהוּבָה וְהַשְׁנוּאָה וְהִיָּה חֶבֶן

חֶבֶכֶר לַשְּׁנִיאוֹת:

אֲרִי תַהוּיִן לְגִבֹּר תִּרְתִּין נָשִׁין חֲדָא

רַחֲמֵתָא וְחֲדָא שְׁנִיאוֹתָא וִילִידִין לָהּ

בְּנִין רַחֲמֵתָא וְשְׁנִיאוֹתָא וִיְהִי בְּרָא

בּוֹכְרָא לַשְּׁנִיאוֹתָא:

טז וְהִיָּה בְּיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת בְּנָיו

אֶת אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ לֹא יוֹכֵל

לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֱהוּבָה עַל

פָּנֵי בֶן הַשְּׁנוּאָה הַבְּכוֹר׃

וַיְהִי בַּיּוֹמָא דִּיחֲסִין לְבְנוֹהִי יְתָ דִּי יְהִי

לָהּ לִית לָהּ רִשׁוֹ לְבַכְרָא יְתָ בַר

רַחֲמֵתָא עַל אֲפִי בַר שְׁנִיאתָא בּוֹכְרָא׃

יִזְכִּי כִּי אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה

יַבְרִיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל

אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ כִּי הוּא

רֹאשִׁית אֲנֹן לוֹ מִשְׁפָּט

הַבְּכוֹרָה׃

אֲרִי יֵת בּוֹכֵרָא בֶר שְׁנֵי־אַתָּא יִפְרֵשׁ

לְמַתָּן לָהּ תַרְתִּין חֲלָקִין בְּכֹל דִּי

יִשְׁתַּכַּח לָהּ אֲרִי הוּא רִישׁ תְּקִפָּה לָהּ

חֲזִיא בְּכִרוּתָא:

פִּי שְׁנַיִם. כְּנֶגֶד שְׁנֵי אַחִים: בְּכֹל אִשׁוּר

יִמְצָא לוֹ. מִכָּאן שְׁאִין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי

שְׁנַיִם, בְּרֵאשִׁי לְבָא לְאַחֵר מִיתַת הָאֲב,

כַּבְּמוֹחֲזֵק:

יח פִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוּרֵר

וּמִזֹּרֵה אֵינֶנּוּ שְׁמַע בְּקוֹל

אָבִיו וּבְקוֹל אָמֹן וַיִּסְרוּ אֹתוֹ

וְלֹא יִשְׁמַע אֱלֹהִים:

אֲרִי יְהִי לְגִבּוֹר בַּר סַטִּי וּמָרִי לִיתוּהִי

מִקְבֵּל לְמִימַר אֲבוּהִי וּלְמִימַר אִמּוֹ

וּמִלְפָּנַי יִתֶּה וְלֹא יִקְבֹּל מִנְהוֹן:

סוֹרֵר. סוֹר מִן הַדֶּרֶךְ: וּמִזֹּרָה. מִסֵּרָב בַּדְּבָרִי

אֲבִיו, לְשׁוֹן מְמָרִים: וַיִּסְרוּ אֹתוֹ. מִתְרִין

בּוֹ בַּפְּנֵי שְׁלֵשָׁה וּמַלְקִין אֹתוֹ. בֶּן סוֹרֵר

וּמִזֹּרָה אֵינוֹ חַיִּב עַד שִׁיגְנוֹב וַיֹּאכֹל

תְּרֵימָר בֶּשֶׁר וַיִּשְׁתֶּה חֲצִי לֹוֶג יִין, שֶׁנֶּאֱמַר

זולל וסובא, ונאמר אל תהי בסובאי יין
בזוללי בשר למו, ובן סורר ומורה נהרג על
שם סופו, הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף
שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו
מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את
הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות
חייב:

יִתְּ וְתַפְּשׁוּ בּוֹ אֲבִיו וְאִמּוֹ
וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ
וְאֶל שַׁעַר מִקְדָּמוֹ:

וַיַּחֲדֹן בֵּה אָבוֹהִי וְאִמָּה וַיִּפְקֹן יְתֵהּ
לְקָדֶם סָבִי קִרְתָּהּ וּלְתַרְע בֵּית דִּין
אֶתְרָה:

ב וַאֲמָרוּ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵינוּ
זֶה סוֹרֵר וּמְרָה אֵינָנו שֹׁמְעֵ
בְּקִלְנוּ זֹלִל וְסָבֵא:

וַיִּמְרוּן לְסָבִי קִרְתָּהּ בְּנָנָא דִּין סָטִי
וּמְרִי לִיתוּהִי מְקַבֵּל לְמִימְרָנָא זֹלִל
בְּסָר וְסָבִי חֲמָר:

כֹּא וְיִרְגְּמֻהוּ כָּל אֲנָשֵׁי עִירוֹ
בְּאַבְנִים וְזֶמֶת וּבַעֲרֹת הָרֶעַ
מִקְרֹבָךְ וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמָעוּ
וְיִרְאוּ:

וְיִרְגְּמֻהוּ כָּל אֲנָשֵׁי קְרֹתָהּ בְּאַבְנֵי
וִימֹת וְתַפְלֵי עֶבֶד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ וְכָל
יִשְׂרָאֵל יִשְׁמָעוּ וְיִדְחֻלוּ:

וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמָעוּ וְיִרְאוּ. מִכָּאן שֶׁצָּרִיךְ
הַכֹּרֵז בַּב"ד, פְּלוֹנִי נִסְקָל עַל שֶׁהִיָּה בֶן

סורר ומורה:

כב **שני** וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ

חָטָא מִשְׁפָּט מִוֹת וְחֹמֶת

וְתָלִית אֹתוֹ עַל עֵץ:

וְאִרִּי יִהְיֶה בְּגֶבֶר חֹבֶת דִּין דְּקָטוֹל

וְיִתְקַטֵּל וְתִצְלֹב יָתֶהּ עַל צְלִיבָא:

וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חָטָא מִשְׁפָּט מִוֹת.

סמיכות הפרשיות מגיד, שאם חסים עליו

אביו ואמו, סוף שיצא לתרבות רעה
ויעבור עבירות ויתחייב מיתה בבית דין:
ותלית אותו על עץ. רבותינו אמרו, כל
הנסקלין נתלין, שנאמר כי קללת אלהים
תלוי, והמברך ה' בסקילה:

כג לא תלין נבלתו על העץ כי
קבור תקברנו ביום החוא כי
קללת אלהים תלוי ולא
תטמא את אדמתך אשר
יהוה אלהיך נתן לך נחלה:

לֹא תִבִּית נִבְלָתָהּ עַל צְלִיבָא אֲרִי

מִקְבֵּר תִּקְבְּרֶנָּה בְּיוֹמָא הַהוּא אֲרִי עַל

דְּחַב קָדָם יִי אֶצְטַלֵּב וְלֹא תִסָּאֵב ית

אַרְעָךְ דִּי יִי אֱלֹהֶךָ יִהְיֶה לָךְ אַחֲסֵנָא:

כִּי קִלְכַּת אֱלֹהִים תְּלוּי. זִלְזוּלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ

הוא, שֶׁאָדָם עָשׂוּי בַדְמוּת דִּיּוֹקְנֹו, וַיִּשְׂרָאֵל

הֵם בְּנֵיו, מִשָּׁל לְשָׁנֵי אֲחִים תְּאוּמִים, שֶׁהִיוּ

דוּמִין זֶה לְזֶה, אֶחָד נַעֲשֶׂה מֶלֶךְ וְאֶחָד

נִתְפָּס לְלִסְטִיּוֹת וְנִתְלַח, כֹּל הָרֹאֶה אוֹתוֹ

אוֹמֵר הַמֶּלֶךְ תְּלוּי. כֹּל קִלְכָּה שֶׁבִּמְקֹרָא

לשון הקל וזלזול, כמו והוא קללני קללה

נמרצת:

דברים פרק-כב

א לא תראה את שור אחיך או

את שיו נדחים וחתעלמת

מהם השב תשיבם לאחיה:

לא תחזי ית תורא דאחוך או ית

אמרה דטען ותתכבש מנהון אתבא

תתבנון לאחוך:

והתעלמת. כובש עין כאילו אינו רואהו:

לא תראה והתעלמת. לא תראה אותו

שתתעלם ממנו, זהו פשוטו. ורבותינו

אמרו, פעמים שאתה מתעלם וכו':

ב וְאִם לֹא קָרַב אֶחָיִךְ אֵלֶיךָ

וְלֹא יִדְעָתוֹ וְאַסְפֹּתוֹ אֶל תּוֹךְ

בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרַשׁ

אֶחָיִךְ אֹתוֹ וְהִשְׁבֹּתוֹ לוֹ:

וְאִם לֹא קָרַב אַחֲוֶיךָ לְוִתְךָ וְלֹא יִדְעָתְךָ

לֵּה וְתִכְנֶנְשֶׁנָּה לְגוֹ בֵּיתְךָ וַיְהִי עֶמְקָךָ עַד

דִּיתַבֵּעַ אַחֲוֶיךָ יִתֶּה וְתִתִּיבֶנָּה לָהּ:

עַד דְּרַשׁ אַחִיד. וְכִי תַעֲלֶה בִלְבָבְךָ

שִׁיתְנֶהוּ לוֹ קוֹדֶם שִׁידְרַשְׁהוּ, אֲלֵא דְרַשְׁהוּ

שֶׁלֹא יֵהֵא רַמְאִי: וְהַשְׁבוֹתוֹ לוֹ. שֶׁתֵּהֵא בּוֹ

הַשְׁבָּה, שֶׁלֹא יֵאָכֵל בְּבֵיתְךָ כַּדִּי דַמְיוֹ

וְתִתְּבַעַם מִמֶּנּוּ, מִכֹּאן אִמְרוּ כֹל דְּבַר

שַׁעוֹשָׁה וְאוֹכֵל יַעֲשֶׂה וַיֵּאָכֵל, וְשִׁאִינוּ

עוֹשָׁה וְאוֹכֵל יִמְכֹּר:

וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחִמְרוֹ וְכֵן

תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה

לְכָל אֲבֹדֶת אֲחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבֹד

מִמֶּנּוּ וּמִצָּאתָהּ לֹא תֹכֹל

לְהַתְּעִלָם:

וְכֵן תַּעֲבֹד לַחֲמֹרָהּ וְכֵן תַּעֲבֹד לְכִסּוּתָהּ

וְכֵן תַּעֲבֹד לְכָל אֲבֹדֶת אֲחוּךָ דִּי תִיבֹד

מִנֶּה וּתְשַׁכַּחנָה לִית לָךְ רְשׁוֹ

לְאַתְּכַסָּא:

לֹא תֹכֹל לְהַתְּעִלָם. לְכַבּוֹשׁ עֵינְךָ בְּאִילוֹ

אינך רואה אותו:

ד לא תִּרְאֶה אֶת חֲמוֹר אָחִיךָ

אוֹ שׁוֹרוֹ נִפְלִים בְּדָרְךָ

וְהִתְעַלְמָתָּ מֵהֶם הֵקֵם תִּקִּים

עֲמֹ:

לֹא תַחֲזִי יָת חֲמָרָא דְאַחוּךְ אוֹ תוֹרָה

רָמַן בְּאַרְחָא וְתִתְכַּבֵּשׁ מִנְהוֹן אֶקְמָא

תִּקִּים עֲמָה:

הקם תקים. זו טעינה, להטעין משאוי

שנפל מעליו: עמו. עם בעליו, אבל אם
הלך וישב לו, ואמר לו הואיל ועליך
מצוה, אם רצית לטעון, טעון, פטור:

ה לא יהיה כלי גִּבּוֹר עַל אִשָּׁה
וְלֹא יִלְבַּשׁ גִּבּוֹר שְׂמֹלֶת אִשָּׁה
כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֹּל
עֲשֵׂה אֵלֶּה:

לֹא יְהִי תִקּוֹן זֵין דְּגִבּוֹר עַל אֲתִתָּא וְלֹא
יִתְקַן גִּבּוֹר בְּתִקּוּנֵי אֲתִתָּא אֲרִי מִרְחָק

קָדָם ייִ אֱלֹהֶיךָ כָּל עֶבֶד אֱלֹהִים:

לֹא יִהְיֶה כָּלִי גִבּוֹר עַל אִשָּׁה. שֶׁתִּהְיֶה דוֹמָה

לְאִישׁ כְּדֵי שֶׁתִּלְכֶּךָ בֵּין הָאֲנָשִׁים, שֶׁאִין זֶה

אֲלֹא לְשֵׁם נִיאוּף: וְלֹא יִלְבַּשׁ גִּבּוֹר שִׁמְלַת

אִשָּׁה. לִילְכֶּךָ לִישֵׁב בֵּין הָאֲנָשִׁים. דְּבַר אַחֵר,

שֶׁלֹא יִסִּיר שַׁעַר הָעֲרוּזָה וְשַׁעַר שֶׁל בֵּית

הַשָּׁחִי: כִּי תוֹעֲבָת. לֹא אִסְרָה תוֹרָה אֲלֹא

לְבוֹשׁ הַמְּבִיא לְיָדֵי תוֹעֲבָה:

וּ כִּי יִקְרָא קוֹן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ

בְּדֶרֶךְ בְּכָל עֵץ אֹרְעַל הָאָרֶץ

אֶפְרָחִים אֹו בִּיצִים וְהָאִם

רִבְצָת עַל הָאֶפְרָחִים אֹו עַל

הַבִּיצִים לֹא תִקַּח הָאִם עַל

הַבָּנִים:

אִרִי יַעֲרַע קִנָּא דְצִפְרָא קִדְמָךְ בְּאַרְחָא

בְּכָל אֵילָן אֹו עַל אֲרֻעָא אֶפְרוּחִין אֹו

בִּיעֵין וְאִמָּא רִבְעָא עַל אֶפְרָחִין אֹו עַל

בִּיעֵין לֹא תִסֵּב אִמָּא עַל בְּנֵיא:

כִּי יִקְרָא. פֻּרְט לְמִזְמִין: לֹא תִקַּח הָאִם.

בעודה על בניה:

וְשִׁלַּח תְּשִׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת

הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יֵיטֵב

לָךְ וְהֵאֲרַכְתָּ יָמֶיךָ:

שִׁלַּחַת תְּשִׁלַּח יְתֶיךָ אִמָּךְ וְיֵת בְּנֶיךָ תִּסָּב

לָךְ בְּדִיל דְּיֵיטֵב לָךְ וְתוֹרִיךְ יוֹמֶיךָ:

לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וְגו'. אם מצוה קלה שאין

בה חסרון כים, אמרה תורה לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ

וזה ארכת ימים, במתניתין קל וחומר לַמֶּתָן

שֶׁכֶּרֶךְ שֶׁל מִצְוֹת חֲמוּרוֹת:

ח שליושי כי תבנה

בֵּית חֹדֶשׁ וְעֵשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגִגֶּךָ
וְלֹא תַעֲשִׂים דְּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי
יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ:

אֲרִי תִבְנֶי בֵּיתָא חֲדָתָא וְתַעֲבֹד תִּיקָא
לְאַגְרֶךָ וְלֹא תַעֲשִׂי חֹזֶבֶת דִּין דְּקָטוּל
בְּבֵיתְךָ אֲרִי יִפֹּל דְּנֶפֶל מִנָּה:

כי תבנה בית חדש. אם קיימת מצות

שְׁלוּחַ הַקֵּן, סוּפֵךְ לְבָנוֹת בֵּית חָדָשׁ וְתַקִּיִּם
מִצּוֹת מַעֲקָה, שִׁמְצוּהָ גּוֹרֶרֶת מִצּוּהָ, וְתַגִּיעַ
לְכָרֶם וְשָׂדֶה וּלְבָגִדִים נָאִים, לְכַךְ נִסְמָכוֹ
פְּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ: מַעֲקָה. גֹּדֶר סָבִיב לָגֶגֶג,
וְאוֹנֶקְלוֹס תִּרְגָּם תִּיקָא, כַּגּוֹן תִּיק שִׁמְשֹׁמֶר
מָה שֶׁבַתּוֹכוֹ: כִּי יִפּוֹל הַנוֹפֵל. רֵאֲוִי זֶה
לִיפּוֹל, וְאֵף עַפ"כ לֹא תִתְגַּלְגַּל מִיִּתְּתוֹ עַל
יָדֶךָ, שִׁמְגַלְגֵּלִין זְכוֹת ע"י זְכָאִי וְחֻזְבָּה ע"י
חִיִּיב:

ט לֹא תִזְרַע בְּרִמָּה בְּלֵאִים פֶּן

תִּקְרָא הַמִּלָּאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר

תִּזְרַע וּתְבוֹאֶת הַכָּרֶם:

לֹא תִזְרַע כְּרֶמֶךְ עֲרוּבִין דִּילְמָא

תִּסְתָּאב דְּמַעַת זֶרַעָא דִּי תִזְרַע וְעַלְלַת

כְּרֶמָא:

כלאים. חטה ושעורה וחרצן במפולת יד:

פן תקדש. כתרגומז תסתאב, כל דבר

הנתעב על האדם, בין לשבח כגון הקדש

בין לגנאי כגון איסור, נופל בו לשון קדש,

כמו אל תגש בי כי קדשתיך: המלאה. זה

מִי־לֹוֹי וְתוֹסַפֶּת שֶׁהַזֶּרַע מוֹסִיף:

לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר

יַחְדָּו:

לֹא תִרְדִּי בַתּוֹרָא וּבַחֲמֹרָא כַּחֲדָא:

לֹא תַחֲרוֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר. הוּא הַדִּין

לְכָל שְׁנֵי מֵיָנִים שֶׁבַע־כּוֹלָם, וְהוּא הַדִּין

לְהַנְהִיגָם יַחַד קְשׁוּרִים זֻגִים בַּהוֹלֶכֶת שׁוֹם

מִשָּׂא:

יֵא לֹא תִלְבֹּשׁ שַׁעֲטָנִיז צִמָּר

וּבְשָׂתִימ יַחֲדוּ:

לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעֲטָנָא עֵמָר וְכֹתֵן מִחֶבֶר

כַּחֲדָא:

שַׁעֲטָנָא. לְשׁוֹן עִירֹב, וּרְבוּתֵינוּ פִירְשׁוּ

שׁוּעַ טוֹוִי וְנוֹז:

יב גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע

כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תַּכְסֶּה

בָּהּ:

כִּרְסָפְדִין תַּעֲבֹד לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפֵי

כְּסוּתְךָ דִּי תַכְסִּי בָהּ:

גְּדִילִים תַעֲשֶׂה לָךְ. אֵף מִן הַכִּלָּאִים, לְכַךְ

סִמְכֵן הַכְּתוּב.

יִגְבִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְבָא

אֵלֶיהָ וּשְׁנָאָהּ:

אֲרִי יִסֹּב גִּבּוֹר אֶתְתָּא וַיַּעֲוֹל לִוְתָּהּ

וַיִּסְנְנָהּ:

וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׁנָאָהּ. סוּפוּ:

יִדּוּ וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים

וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רַע וְאָמַר

אֵת הָאִשָּׁה הַזֹּאת לְקַחְתִּי

וְאֶקְרָב אֵלֶיהָ וְלֹא מִצָּאתִי לָהּ

בְּתוֹלִים:

וַיֵּשׁוּי לָהּ תַּסְקוּפִי מִלִּין וַיַּפֵּק עֲלֶיהָ

שׁוֹם בֵּישׁ וַיִּימַר יָת אֶתְתָּא הִדָּא נִסְבִּית

וְעָלִית לְוֹתָהּ וְלֹא אֶשְׁכַּחִית לָהּ בְּתוֹלִין:

וּשְׁם לָהּ עַלִּילַת דְּבָרִים. עֲבִירָה גּוֹרֶדֶת

עֲבִירָה, עֲבָר עַל לֹא תִשְׁנָא, סוּפּוּ לְבָא לִידֵי

לְשׁוֹן הָרַע: אֵת הָאִשָּׁה הַזֹּאת. מִכֹּאן

שֶׁאֵין אוֹמֵר דָּבָר אֶלָּא בְּפָנַי בְּעַל דִּין:

טו וְלָקַח אָבִי (הַנֶּעֱר) הַנֶּעֱרָה

וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת בְּתוּלִי

(הַנֶּעֱר) הַנֶּעֱרָה אֶל זִקְנֵי הָעִיר

הַשָּׂעֲרָה:

וַיִּסֹּב אֲבוּהָא (נ"א אֲבוּהִי) דְּעוֹלָמְתָא

וְאִמָּהּ וַיִּפְקֹן יָת בְּתוּלִי עוֹלָמְתָא

לְקָדָם סְבִי קָרְתָא לְתִרְעָה בֵּית דִּין

אֶתְּרָא:

אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ. מִי שֶׁגָּדְלוּ גְדוּלִים
הָרַעִים, יִתְבַּזּוּ עָלֶיהָ:

טו וַיֹּאמֶר אָבִי (הַנַּעֲרָה) הַנַּעֲרָה

אַל הִזְקֵנִים אֶת בִּתִּי נָתַתִּי

לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׁנֶאֱחָ:

וַיֵּימֶר אַבְוֶהָ דְּעוֹלָמָתָא לְסַבִּיא יֵת

בִּרְתִּי יִהְיֶה לְגַבְרָא הָדִין לְאַנְתּוֹ

וְסַנְנֶה:

וַאֲמַר אָבִי הַנְּעִרָהּ. מִלְּמַד שְׂאִין רִשּׁוֹת

לַאֲשֶׁה לְדַבֵּר בְּפָנֵי הָאִישׁ:

וְיִזְהַנָּה הוּא שָׁם עֲלִילָת דְּבָרִים

לֹאמַר לֹא מִצָּאתִי לְבַתְּךָ

בְּתוּלִים וְאֵלָּה בְּתוּלִי בְּתִי

וּפָרְשׁוּ הַשְּׂמֵלָה לְפָנֵי זִקְנֵי

הָעִיר:

וְהָא הוּא שׁוֹי תַּסְקוּפֵי מְלִין לְמִימַר לֹא

אֲשַׁכַּחִית לְבַרְתְּךָ בְּתוּלִין וְאֵלִין בְּתוּלִי

בְּרַתִּי וַיִּפְרֹסוֹן שׁוֹשִׁיפָּא קָדָם סְבִי

קִרְתָּא:

וּפְרִשׁוּ הַשְּׂמֹלָה. הֲרִי זֶה מִשְׁכָּל, מַחֲזֹזֵיךְ

הַדְּבָרִים כַּשְּׂמֹלָה:

יֵה וְלִקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַזֶּה וְאֶת

הָאִישׁ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ:

וַיִּדְבְּרוּן סְבִי קִרְתָּא הֵהִיא יֵת גְּבֵרָא

וַיִּלְקֹחַ יֵתָה:

וַיִּסְרוּ אֹתוֹ. מַלְכוּת:

יט וְעַנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף

וְנָתְנוּ לְאָבִי הַנֶּעֱרָה כִּי הוֹצִיא

שָׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל

וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא יוּכַל

לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמֶיהָ׃

וַיִּגְבוּן מִנֶּה מֵאָה סְלַעִין דְּכֶסֶף וַיִּתְּנוּ

לְאֲבוּהָ דְּעוֹלָמָתָא אֲרִי אַפֵּק שׁוּם

בִּישׁ עַל בְּתוּלָתָא דִּישְׂרָאֵל וְלֵה תְּהִי

לְאַנְתּוֹ לִית לֵה רִשׁוֹ לְמַפְטָרָה כָּל

יומוֹהִי:

כ וְאִם אָמַת הִיָּה הַדָּבָר הַזֶּה

לֹא נִמְצְאוּ בְּתוֹלִים (לנער)

לנַעֲרָה:

וְאִם קָשָׁטָה הִיָּה פְּתַגְמָא הָדִין לֹא

אֶשְׁתַּכַּחוּ בְּתוֹלִין לְעוֹלָמָתָא:

וְאִם אָמַת הִיָּה הַדָּבָר. בַּעֲדִים וְהַתְּרָאָה,

שִׁזְנָתָה לְאַחַר אִירוֹסִין:

כא וְהוֹצִיאוּ אֹתָהּ (הנער) הַנַּעֲרָה

אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ וּמִקְלוֹהָ

אֲנָשֵׁי עִירָהּ בְּאַבְנִים וְמִתָּה

כִּי עָשְׂתָה נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל

לְזָנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבַעֲרָתָהּ

הָרַע מִקֶּרְבָּהּ:

וַיִּפְקֹז יֵת עוֹלָמְתָּהּ לְתֹרַע בֵּית אָבוֹהָּא

וַיִּרְגְּמֶנָּה אֲנָשֵׁי קִרְתָּהּ בְּאַבְנֵיָא וְתָמוּת

אַרִי עֲבַדְתָּ קִלְנָא בְּיִשְׂרָאֵל לְזָנָא בֵּית

אָבוֹהָּא וְתַפְּלִי עָבַד דְּבִישׁ מִבִּינָךְ:

אל פתח בית אביה. ראו גידולים

שגדלתם: לזנות בית אביה. כמו בבית

אביה: וסקלזה אנשי עירה. במעמד כל

אנשי עירה:

כב פי ימצא איש שכב עם

אשה בעלת בעל ומתו גם

שניהם האיש השכב עם

האשה והאשה ובעלת הרע

מישראל:

אֲרִי יִשְׁתַּכַּח גִּבֹּר דִּשְׁכַּב עִם אֶתְתָּא

אֶתְתָּא גִּבֹּר וַיִּתְקַטְּלוּן אִף תַּרְוִיחוּן גִּבֹּרֵא

דִּשְׁכַּב עִם אֶתְתָּא וְאֶתְתָּא וְתַפִּילִי עָבֵד

דְּבִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל:

ומתו גם שניהם. להוציא מעשה חדודים

שאיין האשה נהנית מהם: גם. לרבות

הבאים מאחריהם. דבר אחר גם שניהם,

לרבות את הולד, שאם היתה מעוברת אין

ממתינין לה עד שתלד:

כג פִּי יִהְיֶה (נער) נַעֲרָה בְּתוּלָה

מֵאַרְשָׁה לְאִישׁ וּמִצֵּאה אִישׁ

בְּעִיר וְשָׁכַב עִמָּה:

אֲרִי תִּהְיֶה עוֹלָמָתָא בְּתִלְתָּא דְּמֵאַרְסָא

לְגִבּוֹר וְיִשְׁכַּחְנָה גִבּוֹר בְּקִרְתָּא וְיִשְׁכּוּב

עִמָּה:

ומצאה איש בעיר. לפיכך שכב עמה,

פרצה קוראה לגנב, הא אלו יושבה בביתה

לא אירע לה:

כד וְהוֹצֵאתָם אֶת שְׁנֵיהֶם אֶל

שֶׁעַר הָעִיר הַהוּא וּמִקְלָתָם

אֹתָם בְּאַבְנִים וְמֵתוּ אֶת

(הַנֶּעַר) הַנֶּעֱרָה עַל דְּבַר אִשָּׁר

לֹא צִעֲקָה בְּעִיר וְאֵת הָאִישׁ

עַל דְּבַר אִשָּׁר עָנָה אֶת אִשָּׁת

רַעְהוּ וּבִעֲרָתָהּ הָרַע מִקֶּרְבָּהּ:

וְתִפְקֹון יָת תַּרְוִיחוֹן לְתִרַּע קִרְתָּא הִיא

וְתִרְגְּמוֹן יְתָחוֹן בְּאַבְנֵי וַיִּמּוּתוֹן יָת

עוֹלָמָתָא עַל עֵסֶק דִּי לֹא צוּחַת

בְּקִרְתָּא וַיֵּת גִּבּוֹרָא עַל עַסְק דְּעַנִּי יֵת

אַתָּת חֲבֵרָה וְתַפְּלִי עֶבֶד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ:

כֹּה וְאִם בִּשְׂדֵה יִמְצָא הָאִישׁ

אֶת (הַנַּעַר) הַנֶּעֱרָה הַמֵּאֲרָשָׁה

וְהַחֲזִיק בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ

וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ

לְבִדּוֹ:

וְאִם בְּחֻקָּלָא יִשְׁכַּח גִּבּוֹר יֵת עוֹלָמָתָא

דְּמֵאֲרָסָא וַיִּתְּקֶה בָּהּ גִּבּוֹרָא וַיִּשְׁכּוּב

עֲמָה וַיִּתְקַטֵּל גִּבּוֹרָא דְּשָׁכַב עֲמָה

בְּלַחֲדוּהִי:

כו (ולנער) וְלַנְעָרָה לֹא תַעֲשֶׂה

דְּבַר אִין (לנער) לַנְעָרָה חֲטָא

מִנּוֹת כִּי כַּאֲשֶׁר יִקּוּם אִישׁ עַל

רַעְהוּ וְרִצָּחוּ נִפְשׁ כִּין הַדְּבַר

חֲזָה:

וְלַעוֹלָמָתָא לֹא תַעֲבֹד מִדַּעַם לִית

לַעוֹלָמָתָא חוֹבַת דִּין דְּקָטוּל אַרִי כִּמָּא

דִּיקוּם גְּבָרָא עַל חֲבֵירָה וַיִּקְטְלֵנָה נִפְשׁ

כֵּן פֶּתַגְמָא הֵדִין:

כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם זָנוֹ. לְפִי פִשּׁוּטוֹ זֶהוּ

מִשְׁמָעוֹ, כִּי אֲנוּסָה הִיא וּבַחֲזָקָה עֹמֵד

עָלֶיהָ, כַּאֲדָם הָעוֹמֵד עַל חֲבִירוֹ לְהַרְגּוֹ.

וּרְבוּתֵינוּ דְרֵשׁוּ בּוֹ, הֲרִי זֶה בֹּא לְלַמֵּד

וּנִמְצָא לְמַד וְכו':

כִּי בִּישְׁרָה מִצָּאָה צַעֲקָה

(הַנֶּעַר) הַנֶּעֱרָה הַמֵּאֲרָשָׁה וְאִין

מוֹשִׁיעַ לָהּ:

אֲרִי בַחֲקֹלָא אֲשַׁכְּחָה צֹחַת עוֹלָמָתָא

דְּמֵאֲרִסָּא וְלִית דְּפָרִיק לָהּ:

כח כִּי יִמָּצֵא אִישׁ (נַעַר) נַעֲרָה

בְּתוֹלָה אֲשֶׁר לֹא אֲרִשָּׁה

וְתַפְשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה וְנִמְצְאוּ:

אֲרִי יִשְׁכַּח גִּבּוֹר עוֹלָמָתָא בְּתִלְתָּא דִּי

לֹא מֵאֲרִסָּא וַיַּחֲדֶנָּה וַיִּשְׁכּוּב עִמָּה

וַיִּשְׁתַּכְּחוּן:

כט וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה

לֹא־בִי (הַנֶּעַר) הַנֶּעֱרָה חַמֻּשִּׁים

כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת

אֲשֶׁר עָנָה לֹא יוּכַל שְׁלָחָהּ כָּל

יָמֶיהָ:

וַיֵּתֶן גִּבּוֹרָא דִּישְׁכַּב עִמָּה לְאִבּוּהָא

דְּעוֹלָמֵתָא חַמֻּשִּׁין סְלַעִין דְּכֶסֶף וְלָהּ

תִּהְיֶה לְאִנָּתוֹ חֲלָף דִּי עֲנִיָּה לִית לָהּ רִשּׁוֹ

לְמַפְטָרָה כָּל יוֹמוֹהִי:

א לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ

אָבִיו וְלֹא יִגְלָה בְּנֶה אָבִיו:

לֹא יִסֵּב גִּבּוֹר יָת אֶתֶת אֲבוֹהֵי וְלֹא יִגְלִי

כִּנְפֵּא דְאֲבוֹהֵי:

לֹא יִקַּח. אִין לוֹ בַּה לְקוּחִין וְאִין קְדוּשִׁין

תּוֹפְסִין בַּה: וְלֹא יִגְלָה בְּנֶה אָבִיו. שׁוֹמֵרֵת

יָבִם שֶׁל אָבִיו הִרְאוּיָה לְאָבִיו, וְהָרִי כִבֵּר

מוֹזָהָר עֲלִיָּה מִשּׁוֹם עֲרוֹת אַחֵי אָבִיךָ, אֲלֹא

לְעִבּוֹר עַל זֶה בִּשְׁנֵי לְאוּיִן, וְלִסְמוּךְ לָהּ לֹא

יָבֵא מִמָּזֶר, לְלַמֵּד שֶׁאִין מִמָּזֶר אֲלֹא מִחֵיבֵי

כריתות, וק"ו מחייבי מיתות ב"ד, שאין

בעריות מיתת ב"ד שאין בה כרת:

ב לא יבא פצוע דכה וכוות

שפכה בקהל יהודה:

לא ידפי דפסיק ודמחבל למעל

בקהל די:

פצוע דכה. שנפצעו או נדכאו ביצים

שלו: וכוות שפכה. שנכרת הגיד, ושוב

אינו יורה קילוח זרע, אלא שופך ושותת

ואינו מוליד:

ג לא יבא ממזר בקהל יהוה

גם דור עשירי לא יבא לו

בקהל יהוה:

לא ידפי ממזרא למעל בקהל די

אף דרא עשיראה לא ידפי לה למעל

בקהל די:

לא יבא ממזר בקהל ה'. לא ישא

ישראלית:

ד לא יבא עמוני ומואבי

בְּקִהְלֵי יְהוָה גַּם הוּר עֲשִׂירֵי לֹא

יֵבֵא לָהֶם בְּקִהְלֵי יְהוָה עַד

עוֹלָם:

לֹא יִדְכוּן עֲמוֹנָיִי וּמֹאֲבָאִי לְמַעַל

בְּקִהְלֵי דִי אֶף דָּרָא עֲשִׂירָא לֹא

יִדְכִי לְהוֹן לְמַעַל בְּקִהְלֵי דִי עַד

עוֹלָם:

לֹא יֵבֵא עֲמוֹנִי. לֹא יֵשֵׁא יִשְׂרָאֵלִית:

הָ עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְמוּ

אֶתְכֶם בְּלֶחֶם וּבִמִּים בְּדֶרֶךְ

בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר

שָׁכַר עָלֶיךָ אֶת בְּלָעַם בֶּן

בְּעֹז מִפֶּתוֹר אֶרֶם נְהַרִּים

לְקַלְלֶךָ:

עַל עֵסֶק דִּי לֹא עָרְעוּ יִתְכוֹן בְּלַחְמָא

וּבִמִּיא בְּאַרְחָא בְּמִפְקָכוֹן מִמִּצְרַיִם וְדִי

אֲגַר עֲלֶיךָ יֵת בְּלָעַם בַּר בְּעֹז מִפֶּתוֹר

אֶרֶם דִּי עַל פֶּרֶת לְלִטְיוֹתְךָ:

עַל דְּבַר. עַל הָעֲצָה שִׁיעֲצוּ אֹתְכֶם

לְהַחֲטִיאֲכֶם: בְּדֶרֶךְ. כַּשֶּׁהֵייתֶם בְּטִירוֹף:

וְלֹא אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַנִּי

אֶל בְּלָעַם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

לָךְ אֶת הַקִּלְלָה לְבִרְכָּה כִּי

אַהֲבָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

וְלֹא אָבִי יי אֱלֹהֶךָ לְקַבֵּלָא מִן בְּלָעַם

וַיַּהֲפֹךְ יי אֱלֹהֶךָ לָךְ יֵת לוֹטִין לְבִרְכּוֹ

אֲרִי רַחֲמֶךָ יי אֱלֹהֶךָ:

וְלֹא תִדְרֹשׁ שְׁלָמָם וְטַבָּתָם כָּל

יְמֵיךָ לְעוֹלָם:

לֹא תִתְּבַע שְׁלָמָהוֹן וְטַבָּתָהוֹן כָּל יוֹמֶיךָ

לְעוֹלָם:

לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלָמָם. מִכֹּל שְׁנֹאמַר עִמָּךְ

יֵשֵׁב בְּקֶרֶבְךָ, יָכוֹל אֵף זֶה בֶּן, תִּלְמֹד לֹאמַר

לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם:

ח רַב־יָעִי לֹא תִתְּעַב

אֲדַמִּי כִּי אֶחֱיָךְ הוּא לֹא

תִּתַּעֲב מִצָּרִי כִּי גֵר הָיִיתָ

בְּאֶרְצוֹ:

לֹא תִרְחַק אֲדוֹמָאָה אֲרִי אֶחָוֶךְ הוּא

לֹא תִרְחַק מִצְרָאָה אֲרִי דִּיר הָיִיתָ

בְּאֶרְעָה:

לֹא תִתַּעֲב אֲדַמִּי. לִגְמָרִי, אַעֲ"פ שְׂרָאוֹי

כָּךְ לִתַּעֲבוּ שִׁיֵּצֵא בַחֲרָב לִקְרֹאתְךָ: לֹא

תִּתַּעֲב מִצָּרִי. מִכָּל וְכָל, אַעֲ"פ שְׂזָרְקוֹ

זְכוּרֵיכֶם לִיאֹזֵר, מִה טַעַם, שֶׁהִיוּ לָכֶם

אֲכַסְנִיא בַשַּׁעַת הַדַּחֲקָה. לְפִיכָךְ:

ט בְּנִים אֲשֶׁר יוֹלְדוּ לָהֶם דּוֹר

שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בְּקֶהֱלָהּ יְהוָה:

בְּנִין דִּי יִתְּלִידוּ לְהוֹן דְּרָא תְּלִיתָא

יְדֵכִי לְהוֹן לְמַעַל בְּקֶהֱלָהּ דִּי:

בְּנִים אֲשֶׁר יוֹלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי וְגו'.

וְשֶׁאֵר הָאוֹמוֹת מוֹתְרִין מִיד, הֵא לְמַדָּת,

שֶׁמַּחֲטִיא לָאָדָם קֶשֶׁה לוֹ מִן הַהוֹרְגוֹ,

שֶׁהַהוֹרְגוֹ הוֹרְגוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַמַּחֲטִיאֻ

מוציאו מן העולם הזה ומן העולם הבא,
לפיכך אדום שקדמם בחרב לא נתעב, וכן
מצרים שטבעום, ואלו שהחטיאום
נתעבו:

כי תצא מחנה על איביך
ונשמרת מפל דבר רע:

ארי תפוק משריתא על בעלי דבבך
ותסתמר מפל מדעם ביש:

כי תצא וגו' ונשמרת. שהשטן מקטרג
בשעת הסכנה:

יֵאָכֵי יְהִיָּה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא

יְהִיָּה טָהוֹר מִקְרָה לִילָה וַיֵּצֵא

אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל

תוֹךְ הַמַּחֲנֶה:

אֲרִי יְהִי בְךָ גִּבּוֹר דִּי לֹא יְהִי דְכִי

מִקְרָה לִילִיָּא וַיִּפּוֹק לְמִבְרָא לְמִשְׁרִיתָא

לֹא יַעוּל לְגוֹ מִשְׁרִיתָא:

מקרה לילה. דיבר הכתוב בהווה: ויצא

אל מחוץ למחנה. זו מצות עשה: לא

יבא אל תוך המחנה. זו מצות לא תעשה,

ואסור להכנס למחנה לזיה וכל שכן

למחנה שכינה:

יְהִי לְפָנֹת עֶרֶב יִרְחֹץ

בַּמַּיִם וְכָבֹא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל

תוך המחנה:

וְיִהְיֶה לְמִפְּנֵי רַמְשָׁא יִסָּחִי בַּמַּיָּא וְכִמְעַל

שֶׁמֶשׁ יַעוֹל לְגוֹ מִשְׁרִיתָא:

והיה לפנות ערב. סמוך להערב שמשו

יטבול, שאינו טהור בלא הערב השמש:

יִגְוִיד תְּהִיָּה לָךְ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה

וַיֵּצֵאת שָׁמָּה חוּץ:

וְאַתָּה מִתְקַן יְהִי לָךְ מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא

וְתִפּוֹק תָּמָן לְבָרָא:

ויד תהיה לך. כתרגומו, כמו איש על ידו:

מחוץ למחנה. חוץ לענף:

יד ויתד תהיה לך על אֶזְנֶךָ

והיה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחִפְרָתָהּ

בָּהּ וְשִׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת צִאתְךָ:

וּסְכַתָּא תְּהִי לָךְ עַל זֵינְךָ וִיְהִי בְּמִיתְבָּךְ

לְבָרָא וְתַחֲפֹר בָּהּ וְתִתּוּב וְתַכְסִּי יֵת

מִפְקָתְךָ:

עַל אֲזַנְךָ. לְבַד מִשְׁאֵר כְּלִי תִשְׁמִישְׁךָ:

אֲזַנְךָ. כְּמוֹ כְּלִי זֵינְךָ:

טו כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ מִתְחַלֵּף

בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהִצִּילְךָ וְלָתֵת

אִיבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ

קְדוֹשׁ וְלֹא יִרְאֶה בְּךָ עֲרֹת

דְּבַר וְשֵׁב מֵאַחֲרֶיךָ׃

אֲרִי יִי אֱלֹהֶךָ שְׁכִינְתָּה מִהֲלָכָא בְּגוֹ

מִשְׁרִיתְךָ לְשׁוּבוֹתְךָ וּלְמִמְסֹר בְּעָלִי

דְּבַבְךָ קֹדֶמְךָ וְתֵהִי מִשְׁרִיתְךָ קִדְיִשָּׁא

וְלֹא יִתְחַזִּי בְּךָ עֲבֶרֶת פְּתִגָּם וִיתוּב

מִימְרָה מְלֹאֲטָבָא לָךְ׃

וְלֹא יֵרָאֶה בְּךָ. הַקֵּב"ה, עֲרוֹת דְּבַר׃

טז לֹא תִסְגֹּר עֶבֶד אֶל אֲדָנָיו

אֲשֶׁר יִנְצֵל אֵלָיְךָ מִנְּעָם אֲדָנָיו׃

לֹא תִמָּסֵר עֶבֶד עַמִּי לְיַד רַבּוֹנָהּ

דִּישְׁתַּזְבּ לְוַתְךָ מִלּוֹת רַבּוֹנָהּ:

לֹא תִסְגִּיר עֶבֶד. כְּתִרְגֹּמוֹ. דְּבַר אַחֵר,

אִפִּילוּ עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁבִרָה

מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל:

יִזְעַמְךָ יֵשֵׁב בְּקֶרֶבְךָ בַּמָּקוֹם

אֲשֶׁר יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ

בְּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנוֹ:

עִמָּךְ יִתֵּב בֵּינְךָ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי

בַּחֲדָא מִן קְרוֹיךְ בְּדִיטֵב לָהּ לֹא

תּוֹנָנָה:

יֵה לֹא תִהְיֶה קֹדֶשָׁה מִבְּנוֹת

יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה קֹדֶשׁ מִבְּנֵי

יִשְׂרָאֵל:

לֹא תִהְיֶה אֶתְתָּא מִבְּנֵת יִשְׂרָאֵל לְגִבּוֹר

עֶבֶד וְלֹא יִסָּב גִּבּוֹר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל

אֶתְתָּא אִמָּא:

לֹא תִהְיֶה קֹדֶשָׁה. מוֹפְקֶרֶת, מִקּוֹדֶשֶׁת

ומזומנת לזנות: ולא יהיה קדש. מזומן
למשכב זכור, ואונקלוס תרגם לא תהא
אתתא מבנת ישראל לגבר עבדא, שאף זו
מופקרת לבעילת זנות היא, מאחר שאין
קדושין תופסין לו בה, שהרי הוקשו
לחמור, שנאמר שבו לכם פה עם החמור,
עם הדומה לחמור. ולא יסב גברא מבני
ישראל אתתא אמתא, שאף הוא נעשה
קדש על ידה, שכל בעילותיו בעילות
זנות, שאין קדושין תופסין לו בה:

יט לא תביא אֶת־נָן זוֹנָה וּמַחִיר

כָּלֶב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל

נָדָר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

גַּם שְׁנֵיהֶם:

לֹא תַעַל אֲגַר זִנִּיתָּ וְחוֹלֶפֶן כִּלְבָּא

לְבֵית מִקְדָּשָׁא דִּי אֱלֹהֶךָ לְכָל נִדְרָא

אַרִי מִרְחָק קָדַם יִי אֱלֹהֶךָ אֶף תַּרְוִיחוּן:

אתנן זונה. נתן לה טלה באתננה פסול

להקרבה: ומחיר כלב. החליף שזה בכלב:

גם שניהם. לרבות שנוייהם, כגון חטים

ועשאו סלת:

ב לא תשיך לאחיו נשך כסף

נשך אכל נשך כל דבר אשר

נשך:

לא תרבי לאחוך רבית כסף רבית

עבור רבית כל מדעם דמתרבי:

לא תשיך. אזהרה כלזה שלא יתן רבית

למלזה, ואח"כ אזהרה למלזה, את כספך

לא תתן לו בנשך:

בֹּא לְנֹכַרִי תִשִּׁי וְלֹאֲחִיךָ לֹא

תִּשִּׁי לְמַעַן יְבָרְכֶךָ יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַשְׁלַח יָדְךָ עַל

הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בֹּא שָׁמָּה

לְרִשְׁתָּהּ:

לְבַר עַמִּמִּין תִּרְבִּי וְלֹאֲחוּךָ לֹא תִרְבִּי

בְּדִיל דִּיבְרַכְנָךְ יְיָ אֱלֹהֶךָ בְּכֹל אוֹשְׁטוֹת

יָדְךָ עַל אֶרֶץ דִּי אַתָּה עֹלֵל: לְתַמּוֹן

לְמִירְתָּהּ:

לנכרי תשיך. ולא לאחיד, לאו הבא
מכלל עשה, עשה, לעבור עליו בשני
לאוין ועשה:

כב כי תדור נדר ליהודה אלהיך
לא תאחר לשלמו כי דרש
ידרשנו יהודה אלהיך מעמד
והיה בך חטא:

ארי תדר נדר קדם יי אלהך לא
תאחר לשלמותה ארי מתבע יתבענה

יִי אֱלֹהֶיךָ מִנָּךְ וַיְהִי בְךָ חֹבָא:

לֹא תֵאָחֵז לְשִׁלְמוֹ. שְׁלֵשָׁה רִגְלִים,

וְלִמְדוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ מִן הַמִּקְרָא:

בֶּן יָכִי תִּחְדַּל לְנֶדֶר לֹא יִהְיֶה

בְּךָ חֵטָא:

וְאִרִי תִתְּמַנֶּע לְמִנְדֵּר לֹא יִהֲיֶי בְךָ

חֹבָא:

כֹּד מוֹצֵא שְׁכַתֶּיךָ תִּשְׁמֹר

וְעֲשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נִדְרָתָ לַיהוָה

אֱלֹהֶיךָ נִדְבָחָה אֲשֶׁר דְּבַרְתָּ

בְּפִיךָ:

אֲפָקוֹת סְפוֹתֶךָ תִּטֵּר וְתַעֲבֹד כְּמָא דִּי

נִדְרֹתָא קִדָּם יִי אֱלֹהֶיךָ נִדְבַתָּא דִּי

מִלְלָתָא בְּפוּמְךָ:

מוצא שפתיך תשמור. ליתן עשה על לא

תעשה:

חמישי כה כִּי תֵבֹא

בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאֶכְלֶתָ עֲנָבִים

כִּנְפֵּשֶׁךָ שְׂבַעְךָ וְאַל כְּלִיךָ לֹא

תִּתֶּן:

אֲרִי תִתְּגֹר בְּכֶרֶם־אֲדָמָה דַּחֲבֹרְךָ וְתִיכּוֹל

עֲנָבִין כִּנְפֵּשֶׁךָ שְׂבַעְךָ וּלְמֵאנֶךָ לֹא

תִּתֶּן:

כי תבא בכרם רעך. בפועל הכתוב מדבר:

ואל כליך לא תתן. מכאן שלא דברה

תורה אלא בשעת הבציר, בזמן שאתה

נותן לכליו של בעל הבית, אבל אם בא
לעדור ולקשקש, אינו אוכל: כנפשך.

כמה שתרצה: שבעך. ולא אכילה גסה:

כוּ כִּי תֵבֹא בְּקִמַּת יְרֵעָה וְקִטְפֹת

מִלֵּילֹת בִּידֶךָ וְחֶרְמֶשׁ לֹא

תִּנְיֶה עַל קִמַּת יְרֵעָה:

אֲרִי תִתַּגֵּר בְּקִמַּתָּא דְחִבְרָךְ וְתִקְטֹף

מִלֵּילָן בִּידֶךָ וּמִגָּלָא לֹא תִרִים עַל

קִמַּתָּא דְחִבְרָךְ:

כי תבא בקמת רעד. אף זו בפועל הכתוב

מדבר:

דברים פרק-כד

א כי יקח איש אשה ובעלה

והיה אם לא תמצא חן

בעיניו כי מצא בה ערות

דבר וכתב לה ספר כריתת

ונתן בידה ושלחה מביתו:

ארי יסב גבר אתתא ויבעלנה ויהי

אִם לֹא תִשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינוֹהִי אֲרִי

אֲשֶׁכַּח בָּהּ עֲבַרְתָּ פֶתַח וְיִכְתּוֹב לָהּ גִּט

פְּטוּרִין וְיֵהֵב בְּיָדָהּ וְיִפְטָרֶנָּה מִבֵּיתָהּ:

כִּי מֵצֵא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר. מִצּוּה עָלָיו

לְגַרְשָׁהּ, שֶׁלֹּא תִמָּצֵא חֵן בְּעֵינָיו:

בְּוִיצָאָהּ מִבֵּיתָהּ וְהִלְכָּהּ וְהִיתָהּ

לְאִישׁ אַחֵר:

וְתִפּוֹק מִבֵּיתָהּ וְתִתֶּקֶף וְתֵהִי לְגִבּוֹר אַחֲרָיו:

לְאִישׁ אַחֵר. אִין זֶה בֶּן זִמּוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן,

הוא הוציא רשעה מתוך ביתו, וזה

הכניסה:

וַיִּשְׁנֶאֱהָ הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן וְכָתַב

לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ

וַיִּשְׁלַחָהּ מִבֵּיתוֹ אֹ כִּי יָמוּת

הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן אֲשֶׁר לָקָחָהּ לוֹ

לְאִשָּׁה:

וַיִּסְנֶנָּה גְּבָרָא בְּתָרָא וַיְכָתוּב לָהּ גִּט

פְּטוּרִין וַיִּתֵּן בְּיָדָהּ וַיִּפְטְרֶנָּה מִבֵּיתָהּ אֹ

אֲרִי יְמוֹת גִּבֹּרָא בַּתְּרֵאָה דְּנִסְבָּהּ לָהּ
לְאַנְתּוֹ:

ושנאה האיש האחרון. הכתוב מבשרו
שסופו לשנאותה, ואם לאו, קוברתו,
שנאמר או כי ימות:

ד לא יוכל בעלה הראשון
אֲשֶׁר שָׁלְחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ
לְהִיזֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר
הִטְמִינָהּ כִּי תוֹעֵבָה הוּא לְפָנַי

יְהוָה וְלֹא תַחֲטִי־א אֶת הָאָרֶץ

אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ

נַחֲלָה:

לִית לָהּ רִשׁוֹ לְבַעֲלָהּ קִדְמָאָה דִּי

פְּטִירָה לְמַתָּב לְמַסְבָּה לְמַהוּי לָהּ לְאַנְתּוֹ

בְּתֵר דִּי אֶסְתָּאֲבַת אֲרִי מְרַחֲקָא הִיא

קָדָם יִי וְלֹא תַחֲיִב יֵת אֶרְעָא דִּי יִי

אֱלֹהֶיךָ יֵהֵב לָךְ אַחֲסָנָא:

אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמָאָהּ. לְרַבּוֹת סוּטָה

שנסתרה:

ה טוֹי טוֹי כִּי יִקַּח אִישׁ

אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצֵּבָא

וְלֹא יַעֲבֹר עָלֶיהָ לְכָל דְּבַר נָקִי

יְהִיָּה לְבֵיתוֹ שְׁנָה אַחַת וְשָׁמַח

אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח:

אֲרִי יִסֵּב גִּבּוֹר אֶתְתָּא חֲדָתָא לֹא יִפּוֹק

בְּחִילָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלוּהִי לְכָל מַדְעָם

פָּנֵי יְהִי לְבֵיתָהּ שֶׁתֵּא חֲדָא וַיַּחֲדִי יֵת

אַתְתָּה דִּי נִסֵּב:

אֵשׁה חֲדָשָׁה. שֶׁהִיא חֲדָשָׁה לוֹ, וְאִפִּילוּ

אֶלְמָנָה, פֶּרֶט לְמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ: וְלֹא יַעֲבֹר

עָלָיו. דָּבָר הַצָּבָא: לְכָל דָּבָר. שֶׁהוּא צוֹרֵךְ

הַצָּבָא, לֹא לְסַפֵּק מַיִם וּמִזֹּן וְלֹא לְתַקֵּן

דַּרְכֵי, אֲבָל הַחוֹזְרִים מֵעֹרֵכֵי הַמִּלְחָמָה

ע"פ כהן, כגון בנה בית ולא חנכו, או ארס

אֵשׁה וְלֹא לְקַחָהּ, מִסְפִּיקִין מַיִם וּמִזֹּן

ומתקנין את הדרכים: יהיה לביתו. אף
בשביל ביתו, אם בנה בית וחנכו, ואם נטע
כרם וחללו, אינו זז מביתו בשביל צרכי
המלחמה: לביתו. זה ביתו: יהיה. לרבות
את כרמו: ושמח. ישמח את אשתו,
ותרגומו ויחדי ית אתתיה, והמתרגם ויחדי
עם אתתיה, טועה הוא, שאין זה תרגום
של ושמח אלא של ושמח:

ו לא יחבל רחים ורכב פי
נפש הוא חבל:

לֹא יִסֵּב מִשְׁכּוֹנָא רַחֲיָא וְרִכְבָּא אֲרִי

בְּהוֹן מִתְעַבֵּד מְזוֹן לְכָל נֶפֶשׁ:

רחים. היא התחתונה: ורכב. היא

העליונה: לא יחבול. אם בא למשכנו על

חובו בב"ד, לא ימשכנו בדברים שעושים

בהן אוכל נפש:

ז כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גֵּנֵב נֶפֶשׁ

מֵאֲחִיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמָּר

בּוֹ וּמָכְרוֹ וּמָת הַגֵּנֵב הַהוּא

וּבַעֲרַתְּ הָרֶעַ מִקֶּרְבְּךָ:

אֲרִי יִשְׁתַּכַּח גִּבּוֹר גָּנֹב נִפְשָׁא מֵאֲחוּהִי

מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּגַר בָּהּ וַיִּזְבְּנָהּ

וַיִּתְקַטֵּל גִּנְבָּא הַהוּא וַתִּפְּלֵי עֶבֶד דְּבִישׁ

מִבֵּינָךְ:

כִּי יִמְצָא בַעֲדִים וְהִתְרַאָּה, וְכֵן כָּל יִמְצָא

שִׁבְתוּרָה: וְהִתְעַמַּר בּוֹ. אֵינּוּ חַיִּיב עַד

שִׁישְׁתִּמֵּשׁ בּוֹ:

ח הַשְּׁמֹר בְּנִגְעַ הַצָּרְעָת לְשֹׁמֵר

מֵאֵד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יֹרֶוּ

אֶתְכֶם הַכְּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר

צִוִּיתָם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת:

אֶסְתַּמֵּר בַּמִּכְתֵּשׁ סָגִירוּ לְמִטֶּה לַחֲדָא

וְלַמַּעֲבָד כְּכֹל דִּי יִלְפֹן יִתְכוֹן כְּהֲנִיא

לְוֵאִי כִמָּא דִּי פִקְדֵתְנוֹן תִּטְרוֹן לַמַּעֲבָד:

הַשֹּׁמֵר בִּנְגַע הַצִּרְעָה. שֶׁלֹּא תִתְלוֹשׁ

סִימְנֵי טוֹמְאָה וְלֹא תִקּוֹץ אֶת הַבְּהֵרֶת: כְּכֹל

אֲשֶׁר יֹרֶוּ אֶתְכֶם. אִם לְהַסְגִּיר, אִם

להחליט, אם לטהר:

ט זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ לְמֹרִים בְּדֶרֶךְ

בַּצֵּאתְכֶם מִמִּצְרַיִם:

יְהוֹי דָּכִיר יְתֵ דִי עֶבֶד יִי אֱלֹהֶךָ לְמֹרִים

בְּאַרְחָא בְּמִפְקֹכוֹן מִמִּצְרַיִם:

זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים.

אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת, אל

תספור לשון הרע, זכור העשוי למרים

שדברה באחיה ולקתה בנגעים:

כִּי תֵּשֶׁה בְּרַעַךְ מִשָּׂאת

מֵאוֹמָה לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ

לְעַבְדְּ עַבְדּוֹ:

אֲרִי תְּרִשִׁי בְּחֶבְרֶךְ רִשּׁוֹ מִדַּעַם לֹא

תַּעֲוֹל לְבֵיתָהּ לְמַסֵּב מִשְׁכֻּנָּה:

כִּי תֵּשֶׁה בְּרַעַךְ. תַּחֲזֹב בַּחֲבִירְךָ: מִשָּׂאת

מֵאוֹמָה. חֲזֹב שֶׁל כָּלֹם:

יֵא בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר

אַתָּה נֹשֶׂה בּוֹ יוֹצִיא אֶלְיָךְ

אֶת הָעֲבוֹט הַחוּצָה:

בְּבֹרָא תִּקּוּם וְגִבּוֹרָא דִּי אַתָּה רִשִּׁי בֵּה

יִפֹּק לְוִתְךָ יֵת מִשְׁכּוֹנָא לְבֹרָא:

יב וְאִם אִישׁ עָנִי הוּא לֹא

תִּשְׁכַּב בְּעַבְטוֹ:

וְאִם גִּבּוֹר מְסִכֵּן הוּא לֹא תִשְׁכּוּב

בְּמִשְׁכּוֹנָה:

לֹא תִשְׁכַּב בְּעַבְטוֹ. לֹא תִשְׁכַּב וְעַבְטוֹ

אֵצֶלְךָ:

יְהוָה הָשִׁיב תְּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֶבְרִי

כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׁלְמָתוֹ

וּבִרְכָּךְ וְלָךְ תִּהְיֶה צְדָקָה לְפָנַי

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

אֲתָבֵא תִּתֵּב לָהּ יְת מִשְׁכּוֹנָא כְּמַעַל

שֶׁמֶשׁ וְיִשְׁכּוּב בְּכִסּוּתָהּ וְיִבְרַכְנָךְ וְלָךְ

תִּהְיֶה זְכוּתָא קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

כּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. אִם כִּסּוּת לִילָה הוּא, וְאִם

כִּסּוּת יוֹם הַחֲזִירָהּ בַּבֶּקֶר, וְכִּבְר כְּתוּב

בואלה המשפטים עד בא השמש תשיבנו
לו, כל היום תשיבנו לו, וכבא השמש
תקחנו: וברכך. ואם אינו מברכך, מכל
מקום ולך תהיה צדקה:

יד. **שביעי** לא תַעֲשֶׂה

שְׁכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאֲחִיךָ אִוֹ
מִגֶּרְךָ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץךָ בְּשַׁעֲרֶיךָ:
לֹא תַעֲשֹׂק אֶגִּירָא עֲנִיָּא וּמִסְכְּנָא

מֵאַחֶיךָ אוּ מִגֵּיּוֹרְךָ דֵּי בְּאַרְעֶךָ בְּקִרְוֶיךָ:

לֹא תַעֲשׂוּק שְׂכִיר. וְהָלֹא כְּבֹר כְּתוּב, אֲלֹא

לְעִבּוֹר עַל הָאֲבִיוֹן בְּשָׁנִי לְאִוִּין, לֹא תַעֲשׂוּק

שְׂכָר שְׂכִיר שֶׁהוּא עֲנִי וְאֲבִיוֹן, וְעַל הַעֲשִׂיר

כְּבֹר הוֹזָהָר לֹא תַעֲשׂוּק אֶת רַעֲךָ: אֲבִיוֹן.

הִתְאֵב לְכֹל דָּבָר: מִגֵּרְךָ. זֶה גֵּר צָדִיק:

בְּשַׁעֲרֶיךָ. זֶה גֵּר תוֹשֵׁב הָאוֹכֵל נְבִילוֹת:

אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ. לְרַבּוֹת שְׂכָר בַּהֲמָה וּבְכֵלִים:

טו בְּיֹמֹמוֹ תִּתֶּן שְׂכָרוֹ וְלֹא

תָּבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי

הוא ואליו הוא נשא את

נפשו ולא יקרא עליך אל

יהוה והיה בך חטא:

ביוםה תתן אגרה ולא תעול עלוהי

שמשא ארי עניא הוא וליה הוא מסר

ית נפשה ולא יקרי עלך קדם יי ויהי

בך חובא:

ואליו הוא נושא את נפשו. אל השכר

הזה הוא נושא את נפשו למות, עלה

בכבש ונתלה באילן: והיה בדך חטא. מכל

מקום, אלא שממהרין ליפרע ע"י הקורא:

טז לא יומתו אבות על בנים

ובנים לא יומתו על אבות

איש בְּחַטָּאוֹ יומתו:

לא ימותו אֲבֹתָן על פום בְּנֵין וּבְנֵין

לא ימותו על פום אֲבֹתָן אִנִּישׁ בְּחוּבָה

ימותו:

לא יומתו אבות על בנים. בעדות בנים,

וּאִם תֹּאמַר בְּעֵינַי בָּנִים, כִּבְרָה נֹאמַר אִישׁ
בַּחֲטָאוֹ יוֹמָתוֹ, אֲבָל מִי שְׂאִינוּ אִישׁ, מִתּוֹ
בְּעֵינַי אֲבִיו, וְהַקִּטְנִים מֵתִים בְּעֵינַי אֲבוֹתָם
בְּיַדֵּי שָׁמַיִם:

יֵן לֹא תִטָּה מִשְׁפַּט גֵּר יִתּוֹם
וְלֹא תִחַבֵּל בְּגֵר אֶלְמָנָה:

לֹא תִצְלִי דִין גֵּיּוֹרָא וְיִתְמָא וְלֹא תִסֵּב
מִשְׁכֹּנָא לְבוֹשׁ אֶרְמְלָא:

לֹא תִטָּה מִשְׁפַּט גֵּר יִתּוֹם. וְעַל הָעֶשִׂיר
כִּבְרָה הוֹזָהֵר, לֹא תִטָּה מִשְׁפַּט, וְשִׁנָּה בְּעֵינַי

לַעֲבֹד עֲלִיז בִּשְׁנֵי לְאוֹיִן, לְפִי שִׁנְקָל
לְהַטּוֹת מִשְׁכַּט עֲנִי יוֹתֵר מִשָּׁל עֹשִׂיר, לְכַךְ
הַזֹּהִיר וְשִׁנָּה עֲלִיז: וְלֹא תַחבּוֹל. שְׁלֹא
בַשַּׁעַת הַלּוֹאָה:

יִח וְזָכַרְתָּ כִּי עֹבֵד הָיִיתָ
בְּמִצְרַיִם וַיִּכְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מִנֶּשֶׁם עַל כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ
לַעֲשׂוֹת אֶת הַדָּבָר הַזֶּה:

וְתִדְכֹּר אֲרִי עֹבֵדָא הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם

וּפִרְקֹךְ יִי אֱלֹהֶךָ מִתֵּמֶן עַל כֵּן אֲנִי

מִפְקֹדֶךָ לְמַעַבְדִּי יֵת פֶּתִיחַ מֵהַדֵּיּוֹן:

וְזָכַרְתָּ. עַל מִנַּת כֵּן פְּדִיתִיךָ, לְשִׁמּוֹר

חֻקֹּתַי אֲפִילוֹ יֵשׁ חֶסֶד וְרֹחַ כִּי־סָבִיר:

יֵשׁ כִּי תִקְצֹר קִצְרֶיךָ בְּשִׁדְךָ

וְשִׁכַּחְתָּ עֲמֹר בְּשִׁדְךָ לֹא

תָּשׁוּב לְקַחְתּוֹ לִגְר לִיתּוֹם

וְלֹא־לְמִנָּה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרְכֶךָ

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֶׂה

יְיָ:

אֲרִי תִחְצוֹד חֲצֹדךָ בַּחֲקֹלךָ וְתַנְשִׁי
עֲמָרָא בַּחֲקֹלָא לֹא תִתּוֹב לְמַסִּבָּה
לְגִיּוֹרָא לִיתְמָא וּלְאַרְמְלָא יְהִי בְּדִיל
דִּיבְרַכְנָךְ יְיָ אֱלֹהֶךָ בְּכֹל עוֹבְדֵי יִדְךָ:

ושכחת עומר. ולא גדיש, מכאן אמרו,
עומר שיש בו סאתים ושכחו, אינו שכחה:
בשדה. לרבות שכחת קמה, ששכח
מקצתה מלקצור: לא תשוב לקחתו.
מכאן אמרו, שלאחריו שכחה, שלפניו

אִינוּ שְׂכָחָהּ, שְׂאִינוּ בָּבֶל תָּשׁוּב: לְמַעַן
יְבָרְכְךָ. וְאֵעֵ"פ שֶׁבָּאת לִידּוֹ שֶׁלֹּא
בְּמַתְכוּיִן, ק"ו לַעֲשׂוֹת בְּמַתְכוּיִן, אִמּוֹר
מַעֲתָה, נִפְלָה סָלַע מִיָּדוֹ וּמִצָּאָה עֲנִי
וְנִתְּפָרֵס בָּהּ, הֲרִי הוּא מִתְּבָרֵךְ עָלֶיהָ:

כ פִּי תִחְבֹּט זִיתָךְ לֹא תִפְאַר
אַחֲרֶיךָ לָגֵר לִיתְּוֹם וְלֹא לְמִנָּה
יְהִיָּה:

אֲרִי תִחְבֹּט זִיתָךְ לֹא תִפְלִי בַתָּרֶךְ
לְגִיּוֹרָא לִיתְּמָא וְלֹא רְמָלָא יְהִי:

לֹא תִפְאָר. לֹא תִטּוֹל תִּפְאָרְתּוֹ מִמֶּנּוּ,

מִכֵּאן שֶׁמִּנִּיחִין פֹּאָה לֹאִילָן: אַחֲרִיד. זֶה

שִׁכְחָה:

כֹּא פִי תִבְצֹר פִּרְמָךְ לֹא תַעֲזֹלֵל

אַחֲרִידָךְ לִגֵּר לִיתָוֹם וְלֹא־לְמִנָּה

יְהִיָּה:

אַרִי תִקְטֹף פִּרְמָךְ לֹא תַעֲזֹלֵל בַּתָּרָךְ

לְגִיּוֹרָא לִיתָמָא וְלֹא־רַמְלָא יְהִי:

לֹא תַעֲזֹלֵל. אִם מִצָּאת בּוֹ עֹלָלוֹת לֹא

תקחנה. ואיזו היא עוללת, כל שאין לה
לא כתף ולא נטף, יש לה אחד מהם, הרי
הוא לבעל הבית. וראיתי בגמרא
ירושלמית, איזו היא כתף, פסיגין זה על
גב זה, נטף, אלו התלויות בשדרה
ויורדות:

בְּזִכְרֹתָּי כִּי עָבַדְתָּ הֵייתָ בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם עַל כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶה
לַעֲשׂוֹת אֶת הַדָּבָר הַזֶּה:
וְתִדְכֹּר אֲרִי עֲבָדָא הוֹיְתָא בְּאֶרֶץ

דְּמַצְרִים עַל כֵּן אֲנִי מִפְקֹדְךָ לְמַעַבְד

יְת פֶּתַח מֵא הַדִּין:

דברים פרק-כה

א כִּי יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים

וְנָגְשׁוּ אֶל הַמִּשְׁפָּט וְשֹׁפְטוֹם

וְהַצְדִּיקוּ אֶת הַצְדִּיק וְהָרָשִׁיעַ

אֶת הָרָשָׁע:

אֲרִי יְהִי דִין בֵּין גְּבִרָא וּתְקַרְבוּן

לְדִינָא וִידוּנָנוּן וִיזְכוּן יְת זְכָאָה וִיחִיבוּן

יְת חִיבָא:

כי יהיה ריב. סופם להיות נגשים אל המשפט, אמור מעתה, אין שלום יוצא מתוך מריבה, מי גרם ללוט לפרוש מן הצדיק, הוי אומר זו מריבה: והרשיעו את הרשע. יכול כל המתחייבין בדין לוקין, תלמוד לומר והיה אם בן הכות הרשע, פעמים לוקה פעמים אינו לוקה, ומי הוא הלוקה, למוד מן הענין, לא תחסום שור בדישו, לאו שלא נתק לעשה:

ב וְהָיָה אִם בֶּן הַכֹּהֵן הָרֹשֶׁעַ

וְהִפִּילֹהוּ הַשֹּׁפֵט וְהִכֹּהוּ לִפְנֵי

כִּדֵּי רִשְׁעָתוֹ בַּמִּסְפָּר:

וַיְהִי אִם בֶּר חֵיבָא לֹא־לְקָאָה חֵיבָא

וַיִּרְמְנָה דִּינָא וַיִּלְקְנָה קַדְמוּהִי כַּמַּסָּת

חוֹבָתָהּ בְּמִנִּין:

וְהִפִּילֹהוּ הַשּׁוֹפֵט. מִלְּמַד, שֶׁאֵין מַלְקִין

אוֹתוֹ לֹא עֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב, אֲלֵא מוֹטָה:

לִפְנֵי כִדֵּי רִשְׁעָתוֹ. וְלֹא־חֲרִיז כִּדֵּי שְׁתֵּימ,

מכאן אמרו, מלקין אותו שתי ידות
מלאחריו ושליש מלפניו: במספר. ואינו
נקוד במספר, למד שהוא דבוק לומר
במספר ארבעים, ולא ארבעים שלמים,
אלא מנין שהוא סוכם ומשלים לארבעים,
והן ארבעים חסר אחת:

ג. אַרְבָּעִים יָכֵנוּ לֹא יוֹסִיף כֵּן
יוֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל אֵלָּה מִכָּה
רַבָּה וְנִקְלָה אַחִיךָ לְעִינֶיךָ:

אַרְבָּעִין יִלְקָנָה לֹא יוֹסֵף דִּילְמָא יוֹסֵף

לֹא־לְקִיּוֹתֶיהָ עַל אֲלִין מִחָא רַבָּא וַיִּקַּל

אַחוּךְ לְעֵינֶיךָ:

לֹא יוֹסִיף. מִכָּאן אִזְהָרָה לְמַכָּה אֶת חֲבִירוֹ:

וְנִקְלָה אַחִיד. כֹּל הַיּוֹם קוֹרְאוֹ רֹשֶׁע,

וּמִשְׁלָקָה קוֹרְאוֹ אַחִיד:

דֹּלָא תַחֲסוּם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ:

לֹא תַחֲזוּד פּוֹם תּוֹרָא בְּדִישָׁה:

לֹא תַחֲסוּם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ. דְּבַר הַכְּתוּב

בַּהוּזָה, זֶהוּא הַדִּין לְכֹל בַּהֲמָה חֵיהָ וְעוֹף

הָעוֹשִׂים בַּמִּלְאכָה שֶׁהֵיא בְּדָבָר מֵאֲכָל,

א"כ למה נאמר שור, להוציא את האדם:
בדישו. יכול יחסמנו מבחוץ, תלמוד
לומר לא תחסום שור מכל מקום, ולמה
נאמר דיש, לומר לך, מה דיש מיוחד דבר
שלא נגמרה מלאכתו, וגדלו מן הארץ,
אף כל כיוצא בו, יצא החולב והמגבן
והמחבץ, שאין גדולו מן הארץ, יצא הלש
והמקטף, שנגמרה מלאכתו לחלה, יצא
הבודל בתמרים ובגרוגרות, שנגמרה
מלאכתן למעשר:

ה כִּי יֵשְׁבוּ אֲחֵיהֶם יְחִידוֹ וּמֵת

אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אֵין לוֹ לֹא

תִּהְיֶה אִשָּׁת הַכֹּהֵן הַחוּצָה

לְאִישׁ זָר יִבְמָה יִבֹּא עָלֶיהָ

וְלִקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה׃

אֲרִי יִתְבוֹן אַחִין כַּחֲדָא וַיָּמוּת חַד

מִנֵּהוּן וְבַר לֵית לָהּ לֹא תִהְיֶה אֶתֶת

מִתְנָא לְבָרָא לְגַבַּר אוֹחֲרִין יִבְמָה יַעוּל

עָלָה וַיִּסְבֶּה לָהּ לְאַנְתּוֹ וַיִּבְמָה׃

כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו. שֶׁהִיתָה לָהֶם יְשִׁיבָה

אחת בעולם, פרט לאשת אחיו שלא היה
בעולמו: יחדו. המיוחדים בנחלה, פרט
לאחיו מן האם: ובן אין לו. עיין עליו, בן
או בת, או בן הבן, או בת הבן, או בת
הבת:

וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יְקוֹם
עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחַה
שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:

וְיִהְיֶה בּוֹכֵרָא דִּי תֵּלִיד יְקוֹם עַל שְׁמָא
דְּאֲחוּהִי מִתְּנָא וְלֹא יִתְּמַחִי שְׁמָהּ

מִישְׂרָאֵל:

וְהָיָה הַבְּכוֹר. גְּדוֹלַּהֲאֲחִים הוּא מִיִּיבָם
אוֹתָהּ: אֲשֶׁר תֵּלֵד. פֶּרֶט לְאִילוֹנִית שְׂאִינָה
יֹלְדָתָהּ: יָקוּם עַל שֵׁם אַחִיו. זֶה שְׂיִיבָם אֶת
אֲשֶׁתּוֹ, יִטּוֹל נַחֲלָת הַמָּת בְּנַכְסֵי אָבִיו: וְלֹא
יִמָּחַד שְׁמוֹ. פֶּרֶט לְאִשְׁתֵּי סָרִיסִים, שְׂשִׁמּוֹ
מֵחַוִּי:

וְיָאָם לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת
אֶת יְבִמָּתוֹ וְעָלָתָהּ יְבִמָּתוֹ
הַשְּׂעֵרָה אֶל הַזִּקְנִים וְאָמְרָה

מֵאֵן יְבַמִּי לְהַקִּים לְאָחִיו שֵׁם

בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יְבַמִּי:

וְאִם לֹא יֵצֵא גִבּוֹר לְמִסֵּב יָת יְבַמְתָּהּ

וְתִסַּק יְבַמְתָּהּ לְתֹרַע בֵּית דִּינָא לְקֹדֶם

סִבִּיא וְתִימָר לֹא צִבִּי יְבַמִּי לְאֶקְמָא

לְאַחוּהִי שְׁמָא בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אֲבִי

לְיַבְמוֹתַי:

השערה. כתרגומו לתרע בית דינא:

ח וְקָרְאוּ לוֹ זְקֵנִי עִירוֹ וְדָבָרוּ

אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חֲפָצְתִּי
לְקַחְתָּהּ:

וַיִּקְרֹן לָהּ סָבִי קָרְתָּהּ וַיִּמְלֹלֶן עִמָּהּ
וַיִּקְוֶם וַיִּימַר לֹא רָעָנָא לְמַסְבָּה:

וְעָמַד. בַּעֲמִידָה: וְאָמַר. בְּלִשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ,
וְאֵף הִיא דְּבָרִיהּ בְּלִשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ:

ט וְנִגְשָׁה יְבָמָתָו אֵלָיו לְעֵינָי
הַזֵּקֵנִים וְחִלְצָה נַעֲלָו מֵעַל
רַגְלָו וַיִּרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָּהּ

וְאָמַרְהָ כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ

אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית

אָחִיו:

וְתִתְקַרֵּב יְבַמְתָּהּ לְוֹתָהּ לְקָדֶם סְבִיא

וְתִשְׂרִי סִינָה מֵעַל רַגְלָהּ וְתִרוֹק

בְּאַנְפוּהִי וְתִתֵּב וְתִימַר כְּדִין יִתְעַבֵּד

לְגִבּוֹר דִּי לֹא יִבְנֶי יֵת בֵּיתָא דְאַחוּהִי:

וירקה בפניו. על גבי קרקע: אשר לא

יבנה. מכאן למי שחלץ שלא יחזור וייבם,

דלא כתיב אשר לא בנה אלא אשר לא

יבנה, כיון שלא בנה שוב לא יבנה:

וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית

חֲלוּץ הַנֶּעֱלִ:

וַיִּתְּקֵרֵי שְׁמָהּ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית שְׂרֵי סִינָא:

ונקרא שמו וגו'. מצוה על כל העומדים

שם לומר חלוץ הנעל:

יֵא כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ

וְאֶחָיו וְקַרְבָּהּ אִשְׁתּוֹ הָאֶחָד

לְהַצִּיל אֶת אִשָּׁה מִיַּד מַכּוֹה

וְשִׁלְחָה יָדָהּ וְהַחֲזִיקָהּ

בְּמַבְשִׁיו:

אֲרִי יִנְצוֹן גִּבּוֹרִין כַּחֲדָא גִּבּוֹר וְאַחוּהִי

וְתִתְקַרֵּב אֶתָּת חַד לְשׁוֹבָא יָת בַּעֲלָהּ

מִיַּד מַחּוּהִי וְתוֹשֵׁט יָדָהּ וְתִתְקַף בְּבֵית

בִּהְתִּתָּה:

כי ינצו אנשים. סופן לבא לידי מכות,

כמו שנאמר מיד מכהו, אין שלום יוצא

מתוך ידי מצות:

יב וְקִצְתָּהּ אֶת כַּפָּה לֹא תַחֹם

עֵינָךְ:

וְתִקּוּץ יֵת יְדָה לֹא תַחֹם עֵינָךְ:

וקצתה את כפה. ממון דמי בשתו, הכל

לפי המבייש והמתבייש, או אינו אלא ידה

ממש, נאמר כאן לא תחום ונאמר להלן

בעדים זוממין לא תחום, מה להלן ממון

אף כאן ממון:

יג לֹא יְהִיָּה לְךָ בְּכִסֶּךָ אָבֶן

וְאַבֶּן גְּדוֹלָה וְקַטְנָה:

לֹא יְהִי לָךְ בְּכִסֶּךָ מִתְּקֵל וּמִתְקֵל

רַבָּתָא וְזַעֲרָתָא:

גְּדוֹלָה וְקַטְנָה. גְּדוֹלָה כַּשֶּׁמְכַחֶשֶׁת אֶת

הַקַּטְנָה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נוֹטֵל בְּגְדוֹלָה וּמַחֲזִיר

בְּקַטְנָה:

יֵד לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּבֵיתְךָ אֵיפָּה

וְאֵיפָּה גְּדוֹלָה וְקַטְנָה:

לֹא יְהִי לָךְ בְּבֵיתְךָ מְכִילָא וּמְכִילָא

רַבְתָּא וַיַּעֲרֹתָא:

לֹא יִהְיֶה לָךְ. אִם עָשִׂיתָ כֵּן, לֹא יִהְיֶה לָךְ

כְּלוּם: אֲבֹן וְאֲבֹן. מִשְׁקָלוֹת:

טו אֲבֹן שְׁלֵמָה וְצִדֵּק יִהְיֶה לָךְ

אִיפֹה שְׁלֵמָה וְצִדֵּק יִהְיֶה לָךְ

לְמַעַן יֵאָרִיכוּ יָמֶיךָ עַל

הָאָדָמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ

נָתַן לָךְ:

מִתְקָלִין שְׁלֵמִין דְּקָשׁוּט יִהְיוּ לָךְ מְכִילִין

שְׁלֵמִין דְּקִשׁוּט יְהוֹן לָךְ בְּדִיל דִּיּוֹרְכוֹן

יוֹמִיךָ עַל אֶרְעָא דִּי אֱלֹהֶךָ יֵהֵב לָךְ:

אבן שלמה וצדק יהיה לך. אם עשית

כן, יהיה לך הרבה:

מִזֵּכָּה כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל

עֲשֵׂה אֱלֹה כָּל עֲשֵׂה עוֹל:

אֲרִי מֶרְחָק קָדָם יִי אֱלֹהֶךָ כָּל עֶבֶד

אֵלֶיךָ כָּל עֶבֶד שֶׁקָּר:

זִכּוֹר מִפְּטִיר אֶת

אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמָלְךָ בְּדֶרֶךְ

בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם:

הוּא דָכִיר יְתֵּדִי עַבְדְּךָ עֲמָלְךָ

בְּאַרְחָא בְּמִפְקָכוֹן מִמִּצְרַיִם:

זִכּוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ. אִם שִׁקְרָת

בַּמִּדּוֹת וּבַמִּשְׁקָלוֹת, הוּא דּוֹאֵג מִגְרוֹי

הָאוֹיֵב, שֶׁנֶּאֱמַר מֵאֲזַנִּי מִרְמָה תִּוְעֶבֶת ה',

וּכְתִיב בַּתְּרִיחַ בֹּא זִדּוֹן וַיִּבֹא קִלּוֹן:

יֵחַ אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֹב בְּךָ

כָּל הַנְּחֻשִׁים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה

עֵיף וַיִּגַּע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים:

דִּי עֲרַעַךְ בְּאַרְחָא וְקָטַל בְּךָ כָּל דְּהוּוּ

מִתְאַחֲרִין בְּתֶרֶךְ וְאַתָּה מִשְׁלָהִי וְלֹאִי

וְלֹא דְחִיל מִן קָדָם יִי:

אשר קרך בדרך. לשון מקרה. דבר אחר,

לשון קרי וטומאה, שהיה מטמאן במשכב

זכור. דבר אחר, לשון קור וחום, צננך
והפשירך מרתיחתך, שהיו האומות
יראים להלחם בכם, ובא זה והתחיל
והראה מקום לאחרים, משל לאמבטי
רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה,
בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה, אף
על פי שנכוה, הקרה אותה בפני אחרים:
ויזנב בך. מכת זנב, חותך מילות וזורק
כלפי מעלה: כל הנחשלים אחריך. חסרי
בה, מחמת חטאם, שהיה הענן פולטן:
ואתה עיף ויגע. עיף בצמא, דכתיב

וַיִּצְמָא שֵׁם הָעָם לָמִים, וּכְתִיב אַחֲרָיו, וַיָּבֹא
עַמְּלֶךְ: וַיִּגַּע. בַּדֶּרֶךְ: וְלֹא יָדָא. עַמְּלֶךְ
אֱלֹהִים, מִלְּהָרַע לָךְ:

יִשְׂרָאֵל הָיָה בְּהַנִּיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ
מִכָּל אֲיָבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאַרְיֵן
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ
נֶחֱלָה לְרֵשֶׁתָּהּ תִּמְחָח אֶת זִכְרֵךְ
עַמְּלֶךְ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא
תִשְׁכַּח:

וַיְהִי כֹד יָנִיחַ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל בְּעָלָי

דְּבַבְךָ מִסְחֹר סְחֹר בְּאַרְעָא דִּי יְיָ

אֱלֹהֶיךָ יֵהֵב לְךָ אַחֲסָנָא לְמִירְתָּהּ תִּמְחִי

יְת דּוּכְרָנָא דְעַמְלֵק מִתְּחוֹת שְׁמֵיָא לֹא

תִּתְנֶנְשִׁי:

תמחה את זכר עמלק. מאיש ועד אשה,

מעזלל ועד יונק, משור ועד ששה, שלא

יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה,

לומר בהמה זו משל עמלק היתה: חסלת

פרשת תצא:

כרשת

כי תבוא

עם אונקלום ורש"י

פרשת כי תבוא

דברים פרק-כו

א וְהָיָה כִּי תִבְּוֹא אֶל הָאָרֶץ

אֲשֶׁר יְהוָה יְהוּדָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ

נַחֲלָה וִירְשָׁתָהּ וַיֵּשְׁבָתָּ בָּהּ׃

וַיְהִי אֲרִי תֵּעוּל לְאַרְעָא דִּי יִי אֱלֹהֶךָ

יִהְיֶה לְךָ אֲחֻסָּנָא וְתִירְתָּהּ וְתִיתֵב בָּהּ:

וְהָיָה כִּי תִבּוֹא. וִירְשָׁתָהּ וְיֵשְׁבַת בָּהּ.

מִגִּיד שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּיבוּ בַּבְּכוּרִים, עַד שֶׁכִּבְּשׁוּ

אֶת הָאָרֶץ וְחִלְקוּהָ:

ב וְלִקְחָתָּ מִיֵּרֵאֲשִׁית כָּל פְּרִי

הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיֵא מֵאֲרָצְךָ

אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ

וְשָׂמָתָּ בַּטֶּנֶא וְחִלְכָּתָּ אֶל

הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם:

וְתִסַּב מִרִישׁ כָּל אָבָא דְאַרְעָא דִּי תַעֲלִי

מֵאַרְעֵךְ דִּי יִי אֱלֹהֶךָ יֵהֵב לָךְ וְתִשׁוּי

בְּסֻלָּא וְתִהְךָ לְאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יִי

אֱלֹהֶךָ לְאַשְׁרָאָה שְׁכֻנָּתָהּ תִּמָּן:

מִרְאשִׁית. וְלֹא כָל רְאשִׁית, שְׂאִין כָּל

הַפִּירוֹת חִיִּבִּין בַּבְּכוֹרִים אֲלֹא שִׁבְעַת

הַמִּיִּנִין בְּלֹבַד, נֹאמַר כֹּאן אֶרֶץ וְנֹאמַר לְהַלֵּךְ

אֶרֶץ חֹטָה וְשַׁעֲזוּרָה וְגו', מָה לְהַלֵּךְ מִשִּׁבְעַת

הַמִּיִּנִין שְׁנֵשֶׁת־בַּחָהּ בָּהֶם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶף

כאן שבה ארץ ישראל, שהן שבעה מינין:

זית שמן. זית אגורי, ששמנו אגור בתוכו:

ודבש. הוא דבש תמרים: מראשית. אדם

יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה,

כורך עליה גמי לסימן, ואומר הרי זה

בכורים:

וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה

בַּיָּמִים הֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו

הַגִּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי

בָּאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע

יְהוָה לֹא־בִּיתִינוּ לְתֶת־לָנוּ:

וַתִּיתֵי לָנוּ כֹהֵנָא דִּי יְהִי בְיוֹמֵי־אֲנָנוּ

וַתִּימַר לָהּ חוּיְתִי יוֹמָא דִּין קָדָם יְיָ

אֱלֹהֶךָ אֲרִי עֲלִית לְאַרְעָא דִּי קַיִים יְיָ

לֹא־בִּהְתַּנָּא לְמַתָּן לָנָא:

אֲשֶׁר יִהְיֶה בִּימֵים הָהֵם. אֵין לָךְ אֲלֵא כַּהֵן

שְׂבִימִיד כִּמוֹ שֶׁהוּא: וְאִמְרַת אֱלִיוֹ. שְׂאִינְךָ

כַּפּוּי טוֹבָה: הִגַּדְתִּי הַיּוֹם. פַּעַם אַחַת

בִּשְׁנָה וְלֹא שְׁתֵּי פַעֲמִים:

ד וְלִקְחָה הַכֹּהֵן הַטָּנָא מִיָּדְךָ

וְהִנֵּי־חֹן לִפְנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ׃

וַיִּסַּב כַּהֲנָא סָלָא מִיֶּדֶךָ וַיַּחֲתִנֶּה קָדָם

מִדְבַּחַא דִּי אֱלֹהֶךָ׃

וּלְקַח הַכֹּהֵן הַטָּנָא מִיֶּדֶךָ. לְהַנִּיף אוֹתוֹ,

כֹּהֵן מִנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יָד הַבַּעֲלִים וּמִנִּיף׃

ה וְעֲנִית וְאִמְרַת לִפְנֵי יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֲבֹד אָבִי וַיֵּרֶד

מִצֻּרֵי־מָה וַיֵּגֶר שָׁם בְּמֹתִי

מַעַט וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי גָּדוֹל

עֲצוֹם וָרֹב:

וַתֵּיב וַתִּימָר קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ לְבִן

אַרְמָאָה בָּעָא לְאוֹבְדָא יֵת אַבָּא וְנַחַת

לְמַצְרִים וְדַר תַּמָּן בְּעַם זֵעַר וַהֲוָה תַּמָּן

לְעַם רַב תַּקִּיף וְסָגִי:

וענית. לשון הרמת קול: ארמי אובד

אבי. מזכיר חסדי המקום, ארמי אובד

אבי, לבן בקש לעקור את הכל כשרדף

אחר יעקב, ובשביל שחשב לעשות, חשב

לֹא הַמָּקוֹם בְּאִילוֹ עֲשֵׂה, שְׂאוֹמוֹת הָעוֹלָם
עוֹבְדֵי אֱלִילִים חוֹשֵׁב לָהֶם הַקֶּבֶ"ה
מַחֲשֵׁבָה כַּמַּעֲשֵׂה: וַיִּרֶד מִצְרֵימָה. וְעוֹד
אַחֲרֵיהֶם בָּאוּ עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, שְׂאֲחֵרֵי זֹאת
יִרֶד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם: בְּמַתִּי מֵעַט. בְּשִׁבְעִים
נֶפֶשׁ:

וַיִּירָעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִיִּם וַיַּעֲנוּנוּ
וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה:
וַאֲבֹאֲשׁוּ לָנָא מִצְרַאֲי וַעֲנִינָא וַיִּהְיוּ
עַלֵּנָא פִּלְחָנָא קָשִׁיא:

וּנְצַעֲק אֶל יְהוָה אֱלֹהֵי

אֲבוֹתֵינוּ וְיִשְׁמַע יְהוָה אֶת

קוֹלָנוּ וַיֵּרָא אֶת עַנֵּינוּ וְאֶת

עֲמָלָנוּ וְאֶת לְחֻצָּנוּ:

וְצִלִּינָא קָדָם יי אֱלֹהֵא דְאַבְהַתְנָא

וְקַבִּיל יי צְלוֹתְנָא וּגְלִי קַדְמוּהִי

עֲמָלָנָא וְלֹאֲוֹתְנָא וְדוּחָקְנָא:

ח וַיּוֹצֵאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד

חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ נְטוּיָה וּבְמִרְא

גִּדְלֹ וּבָאתוֹת וּבְמִנְפֹתֵיהֶם:

וְאֶפְקֵנָא יִי מִמִּצְרִים בִּידָא תִקִּיפָא

וּבְדִרְעָא מִרְמָמָא וּבְחִזּוֹנָא רַבָּא וּבְאֲתִין

וּבְמוֹפֶתִין:

ט וַיִּבְאֲנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן

לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ

זֶבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ:

וַאֲיִתְנָא לְאַתְרָא הָדִין וַיְהִי לָנָא יֵת

אַרְעָא הָדָא אֶרֶעָא עֲבָדָא חֶלֶב וְדָבָשׁ:

אל המקום הזה. זה בית המקדש: ויתן

לנו את הארץ. כמשמעו:

וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת

רֵאשִׁית פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר

נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנֵּחְתָּ לִּפְנֵי

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִשַּׁחֲתוּ לִפְנֵי

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

וּכְעַן הֵא אֶתֵּתִי יְיָ רִישׁ אֲבָא דְאֶרְעָא

דִּיהִבָּת לִי יְיָ וְתַחֲתָנָה קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ

וְתִסְגֹּד קֶדֶם יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

וְהִנַּחְתּוּ. מִגִּיד שְׁנוּטָלוּ אַחֵר הַנֶּפֶת הַכֹּהֵן,

וְאוֹחֲזוּ בִידוֹ כִּשְׁהוּא קוֹרֵא, וְחֹזֵר וּמִנִּיחַ:

יֵא וְשִׁמְחָתָ בְּכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר

נָתַן לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתְךָ

אֶתְּה וְחֵלְוִי וְחֵגְר אֲשֶׁר

בָּקָרְכֶּךָ:

וְתַחֲדֵי בְּכָל טַבְתָּא דִּי יְהִי לָךְ יְיָ

אֱלֹהֶיךָ וּלְאַנְשֵׁי בֵיתְךָ אֶת וְלֹאִי וְגִיּוֹרֵא

דִּי בִּינָן:

ושמחת בכל הטוב. מכאן אמרו, אין
קורין מקרא בכורים אלא בזמן שמחה,
מעצרת ועד החג, שאדם מלקט תבואתו
ופירותיו ויינו ושמנו, אבל מהחג ואילך,
מביא ואינו קורא: אתה והלוי. אף הלוי
חייב בבכורים אם נטעו בתוך עריהם:
והגר אשר בקרבך. מביא ואינו קורא,
שאינו יכול לומר לאבותינו:

יב שני כי תכלה לעשר

את כל מעשר תבואתך

בשנה השלישית שנת

המעשר ונתתה ללוי לגר

ליתום ולאלמנה ואכלו

בשעריך ושבועו:

ארי תשצי לעשרא ית כל מעשר

עֲלֶיךָ בַּשָּׂא תִּלִּיתָא שְׁנַת מַעֲשָׂא
וְתִתֵּן לְלוֹאֵי לְגִיּוֹרָא לִיתְמָא וְלֹאֲרֻמָּלָא
וַיִּכְלוּן בְּקֶרְוֶיךָ וַיִּשְׁבְּעוּן:

כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך
בשנה השלישית. בשתגמור להפריש
מעשרות של שנה השלישית, קבע זמן
הביעור והוידוי בערב הפסח של שנה
הרביעית, שנאמר מקצה שלש שנים
תוציא וגו', נאמר כאן מקץ, ונאמר להלן
מקץ שבע שנים לענין הקהל, מה להלן

רגל אף כאן רגל, אי מה להלך חג הסוכות
אף כאן חג הסוכות, תלמוד לומר כי
תכלה לעשר, מעשרות של שנה
השלישית רגל שהמעשרות כלין בו, וזהו
פסח, שהרבה אילנות יש שנלקטין אחר
הסוכות, נמצאו מעשרות של שלישית
כלין בפסח של רביעית, וכל מי ששהה
מעשרותיו, הצריכו הכתוב לבערו מן
הבית: שנת המעשר. שנה שאין נוהג בה
אלא מעשר אחד משני מעשרות שנהגו
בשתי שנים שלפניה, ששנה ראשונה

ושניה של שמטה נוהג בהן מעשר ראשון,
כמו שנאמר כי תקחו מאת בני ישראל את
המעשר, ומעשר שני, שנאמר ואכלת
לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך
ויצהרדך, הרי שתי מעשרות, ובא ולמדך
באן בשנה השלישית, שאין נוהג מאותן
שתי מעשרות אלא האחד, ואיזה, זה
מעשר ראשון, ותחת מעשר שני יתן
מעשר עני, שנאמר כאן. ונתתה ללוי. את
אשר לו הרי מעשר ראשון. לגר ליתום
ולאלמנה. זה מעשר עני: ואכלו בשעריך

ושבעו. תן להם כדי שבען, מכאן אמרו

אין פוחתין לעני בגורן פחות מחצי קב

חטים וכו':

יג וְאַמְרַתְּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

בְּעֲרַתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם

נִתְּתִיו לְלוֹי וְלִגֵּר לִיתּוֹם

וְלֹא־לְמִנָּה כָּכָל מִצֹּתְךָ אֲשֶׁר

צִוִּיתָנִי לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצֹּתֶיךָ

וְלֹא שָׁכַחְתִּי:

וְתִימַר קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ פִּלְתִּי קֹדֶשׁ

מֵעֲשָׂרָא מִן בֵּיתָא וְאַף יִהְיֶה לְלוֹאִי

וְלַגִּיּוֹרָא לִיתָמָא וְלֹאֲרַמְלָא כָּכֵל

פְּקוּדָךְ דִּי פִקְדָתִנִּי לֹא עֲבָרִית

מִפְּקוּדֶיךָ וְלֹא אֶתְנַשִּׁיתִי:

וְאָמַרְתָּ לְפָנַי ה' אֱלֹהֶיךָ. הַתּוֹדָה שְׁנַתָּת

מֵעֲשָׂרוֹתֶיךָ: בַּעֲרַתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת. זֶה

מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי וְנֹטַע רְבָעִי, וְלִמְדָךְ, שְׁאֵם

שֶׁהָא מֵעֲשָׂרוֹתָיו שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים וְלֹא

הָעֵלָם לִירוּשָׁלַיִם, שְׁצָרֶיךָ לְהַעֲלוֹתָם

עכשיו: וגם נתתיו ללוי. זה מעשר ראשון. וגם, לרבות תרומה ובכורים: ולגר ליתום ולא למנה. זה מעשר עני: ככל מצותך. נתתם כסדרן, לא הקדמתי תרומה לבכורים, ולא מעשר לתרומה ולא שני לראשון, שהתרומה קרויה ראשית, שהיא ראשונה משנעשה דגן, ובתיב מלאתך ודמעך לא תאחר, לא תשנה את הסדר: לא עברתי ממצותיך. לא הפרשתי ממין על שאינו מינו, ומן החדש על הישן: ולא שכחתי. מלברכך על

הפרשת מעשרות:

יֹד לֹא אֲכַלְתִּי בְּאֶנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא

בְּעֶרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֵמֵא וְלֹא

נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמַת שְׂמַעְתִּי

בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל

אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי:

לֹא אֲכַלִּית בְּאֶבְלֵי מִנֶּה וְלֹא פִלְתִּי

מִנֶּה בְּמִסָּאב וְלֹא יִהְיֶה לְמִית מִנֶּה לְמִית

קִבְלִית לְמִימָרָא דִּי אֱלֹהֵי עֲבָדִית כְּכֹל

דִּי פִקְדָתַי:

לֹא אֲכַלְתִּי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ. מִכֶּאֱסוֹר
לְאוֹנָן: וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְטֶמְאָה. בֵּין
שְׂאֵנִי טֶמְאָה וְהוּא טָהוֹר, בֵּין שְׂאֵנִי טָהוֹר
וְהוּא טֶמְאָה, וְהֵיכֵן הוֹזָהָר עַל כֵּךְ, לֹא תֹכֵל
לֶאֱכֹל בְּשַׁעְרֶיךָ זֶה אֲכִילָת טֹמֵאָה, כַּמִּשְׁכָּל
בַּפֶּסוּלִי הַמְּזַקֵּדִים בְּשַׁעְרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ
הַטֶּמְאָה וְהַטָּהוֹר וְגו', אֲבָל זֶה לֹא תֹכֵל
לֶאֱכֹל דֶּרֶךְ אֲכִילָת שַׁעְרֶיךָ הָאֵמוֹר בַּמָּקוֹם
אַחֵר: וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לָמָת. לַעֲשׂוֹת לוֹ
אֲרוֹן וְתַכְרִיכִין: שִׁמְעֵתִי בַקּוֹל ה' אֱלֹהֵי.

הביאותיו לבית הבחירה: עשיתי ככל

אשר צויתני. שמחתי ושמחתי בו:

טו הַשְׁקִיפָה מִמֶּעוֹן קֹדֶשׁ מִן

הַשָּׁמַיִם וּבֵרַךְ אֶת עַמּוֹךְ אֶת

יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר

נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ

לְאַבְרָהָם אֲרִץ זָבֶת חֶלֶב

וְדָבָשׁ:

אֶסְתָּכִי מִמֶּדוֹר קֹדֶשׁ מִן שָׁמַיָא וּבֵרַךְ

יְתַּעֲמֹךְ יְיָ יִשְׂרָאֵל וַיֵּת אֶרְעָא דִּי

יְהִבֵּת לְנָא כְּמָא דִּי קִימַתָּא לְאַבְהַתְנָא

אַרְעַ עֲבָדָא חֵלֵב וּדְבִשׁ:

השקיפה ממעון קדשך. עשינו מה

שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך

לעשות, שאמרת אם בחקותי תלכו ונתתי

גשמיכם בעתם: אשר נתתה לנו כאשר

נשבעת לאבותינו. לתת לנו, וקיימת ארץ

זבת חלב ודבש:

שְׁלִישִׁי טז

הַיּוֹם הַזֶּה

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִצִּוְּךָ לַעֲשׂוֹת

אֶת הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאֵת

הַמִּשְׁפָּטִים וְשִׁמְרָתָם וְעַשִּׂיתָ

אֹתָם בְּכֹל לְבַבְךָ וּבְכֹל

נַפְשְׁךָ׃

יֹמָא הַדִּין יי אֱלֹהֶיךָ מִפְקִדְךָ לְמַעַבַּד

יֵת קִימִיָּא הָאֵלִין וְיֵת דִּינִיָּא וְתֵטֵר

וְתַעֲבֹד יִתְהוֹן בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשֶׁךְ:

הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ מִצּוּךְ. בְּכָל יוֹם יִהְיוּ

בְּעִינֶיךָ חֲדָשִׁים, כֹּאִילוֹ בּוֹ בַּיּוֹם נִצְטוּיָת

עֲלֵיהֶם: וְשִׁמְרָת וַעֲשִׂית אוֹתָם. בַּת קוֹל

מְבַרְכָתוֹ, הַבֹּאת בְּכוֹרִים הַיּוֹם תִּשְׁנָה לְשָׁנָה

הַבֹּאה:

יֵז אֶת יְחֻזָּה הַאֲמָרָת הַיּוֹם

לְהִיזוֹת לָךְ לְאֱלֹהִים וְלִלְכֹת

בְּדַרְכֶּיךָ וְלִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ

וּמִצֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְלִשְׁמֹעַ

בְּקֹלוֹ:

יֵת יִי חֲטַבְתָּ יוֹמָא דִּין לְמַהוּי לָךְ

לְאַלְהָ וּלְמַהֲךְ בְּאַרְחֵן דְּתַקְנֵן קַדְמוֹהִי

וּלְמַטֵּר קִימוֹהִי וּפְקוּדוֹהִי וְדִינוֹהִי

וְלִקְבֹּלָא לְמִימְרָה:

האמרת והאמירך. אין להם עד מוכיח

במקרא, ולי נראה שהוא לשון הפרשה

והבדלה, הבדלתיו לך מאלהי הנבר להיות

לך לאלהים, והוא הפרישך אליו מעמי

הארץ להיות לו לעם סגולה, ומצאתי להם
עד, והוא לשון תפארת, כמו יתאמרו כל
פועלי און:

יחַ וַיַּחַזְקֵה הָאֱמִירָה הַיּוֹם לְהִיזֹת
לוֹ לְעַם סִגְלָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ
וְלִשְׁמֹר כָּל מִצְוֹתַיו:

וַיִּי חֲטָבְךָ יוֹמָא דִּין לְמַהוּי לָהּ לְעַם
חֲבִיב כָּמָא דִּי מַלִּיל לָךְ וְלַמַּטֵּר כָּל
פְּקוּדוֹתָי:

כאשר דבר לך. והייתם לי סגולה:

יִתְּ וּלְתַתְּךָ עֲלִיּוֹן עַל כָּל הַגּוֹיִם

אֲשֶׁר עָשָׂה לְתַהֲלָה וּלְשֵׁם

וּלְתַפְאֲרַת וְלַהֲיִתְךָ עִם קֹדֶשׁ

לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר:

וּלְמַתָּנְךָ עֲלָאָה עַל כָּל עַמֵּמִיָּא דִּי

עֲבַד לְתַשְׁבַּחָא וּלְשׁוֹם וּלְרַבּוּ וּלְמַהוּךְ

עִם קֹדֵישׁ קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ כְּמָא דִּי

מִלִּיל:

ולהיותך עם קדוש כאשר דבר. והייתם

לי קדושים:

דברים פרק-כז

א רביעי ויצו משה

וזקני ישראל את העם לאמר

שמר את כל המצוה אשר

אנכי מצוה אתכם היום:

וּפִקֵּיד מִשֶּׁה וְסִבִּי יִשְׂרָאֵל יְתַעֲמָא

לְמִימַר טַר יְתַכֵּל כָּל תַּפְקֻדָּתָא דִּי אֲנָא

מִפְקֵד יִתְכוֹן יוֹמָא דִּין:

שְׁמֹר אֶת כָּל הַמִּצְוָה. לְשׁוֹן הוּזָה,

גרדנ"ט בלע"ז:

בְּיַהֲיִיָּה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבֹרוּ אֶת

הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה

אֱלֹהֵיךָ נָתַן לָךְ וַהֲקַמְתָּ לָךְ

אֲבָנִים גְּדִלּוֹת וְשִׁדָּת אֹתָם

בְּשִׁיר:

וַיְהִי בַּיּוֹמָא דִּי תַעֲבְרוּן יְתִירְדְנָא

לְאַרְעָא דִּי אֱלֹהֶךָ יְהִי לְךָ וּתְקִים לְךָ

אֲבָנִין רַבִּרְבִּין וּתְסוּד יְתַהוֹן בְּסִידָא:

וְהַקְמוֹת לְךָ. בִּירְדֵּן, וְאַחַר כֵּךְ תּוֹצִיאוּ

מִשָּׁם אַחֲרוֹת וּתְבִנוּ מֵהֶן מִזְבֵּחַ בְּהָר עֵיבֹל,

נִמְצְאָת אַתָּה אֹמֵר שְׁלֹשָׁה מִיָּנִי אֲבָנִים

הֵיוּ, שְׁנַיִם עֶשֶׂר בִּירְדֵּן, וְכִנְגָדִין בַּגְּלָגֹל,

וְכִנְגָדִין בְּהָר עֵיבֹל, כְּדֹא יֵתֵא בְּמִסְכַּת סוּטָה:

וְזָכַרְתָּ בְּתַעֲלִיָּהֶן אֶת כָּל דְּבָרֵי

הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעֶבְרֶךָ לְמַעַן

אֲשֶׁר תָּבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אָרֶץ

זֹבַת חֶלֶב וְדִבֶּשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר

יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֶיךָ לָךְ:

וְתִכְתּוֹב עַל־יְהוֹן יָת כָּל פְּתִגְמֵי אוֹרִיתָא

הַדָּא בְּמַעְבְּרֶךָ בְּדִיל דִּי תַעֲוִל לְאַרְעָא

דִּי אֱלֹהֶךָ יֵהֵב לָךְ אַרְעָא עֲבָדָא חֶלֶב

וְדִבֶּשׁ כִּמָּא דִּי מַלִּיל יֵי אֱלֹהָא

דֹּאֲבַהֲתָךְ לָךְ:

ד וְהָיָה בְּעֶבְרָכֶם אֶת הַיָּרְדֵּן

תִּקְיֶמוּ אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה

אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַצִּיָּה אֶתְכֶם הַיּוֹם

בְּהָר עֵיבָל וְשָׂדֶה אֹתָם

בְּשִׂיד:

וְהָיָה בְּמַעֲבָרְכֶּן יֵת יִרְדְּנָא תִּקְיֶמוּן יֵת

אֲבָנִיָּא הָאֵלִין דִּי אֲנָא מְפַקְד יִתְכוּן

יוֹמָא דִּין בְּטוֹרָא דְעֵיבָל וְתַסּוּד יִתְהוּן

בְּסִידָא:

ה וּבְנֵיתָ שֵׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה

אֱלֹהֶיךָ מִזְבֵּחַ אֲבָנִים לֹא תִבְנֶה

עֲלֵיהֶם בָּרִזָּל:

וּתְבַנֶּי תִמֶן מִדְבַּחַ קֹדֶם יי אֱלֹהֶיךָ

מִדְבַּח אֲבָנִין לֹא תִרִים עֲלֵיהוֹן פָּרִזָּל:

ו אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת

מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָעֲלִיתָ

עָלָיו עֹלֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:

אֲבִינִי שְׁלָמִין תְּבַנֶּי יֵת מִדְּבַחַא דִּיִּי

אַלְהָךְ וְתַסֵּק עֲלוֹהֵי עֲלוֹן קָדָם יִי

אַלְהָךְ:

וְזִבְחָת שְׁלָמִים וְאֹכֶלֶת שֵׁם

וְשִׁמְחָת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

וְתִכּוֹס נִכְסֶיךָ קוֹדֶשִׁין וְתִיכּוֹל תָּמֹן

וְתַחֲדֵי קָדָם יִי אֱלֹהֶיךָ:

וְכַתְּבָתָּ עַל הָאֲבָנִים אֵת כָּל

דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּאֵר

הִיטֵב:

וְתִכְתּוֹב עַל אֲבִנְיָא יֵת כָּל פְּתִגְמִי

אוֹרִיתָא הָדָא פֶּרֶשׁ יְאוֹת:

באר היטב. בשבעים לשון:

ט וַיְדַבֵּר מִנְּשָׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם

אֵל כָּל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַסִּפֵּת

וְשִׁמַּע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה

נִהְיִיתָ לְעַם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:

וּמִלִּיל מִנְּשָׁה וְכֹהֲנֵי לֹאִי לְכָל יִשְׂרָאֵל

לְמִיָּמָר אֲצִית וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל יוֹמָא

הַדִּין הוֹיִתָּא לְעַמָּא קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

הסכת. כתרגומו: היום הזה נהיית לעם.

בכל יום יהיו בעיניך כאילו היום באת עמו

בברית:

וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

וַעֲשִׂיתָ אֶת מִצְוֹתָיו וְאֶת חֻקָּיו

אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם:

וְתִקְבַּל לְמִיָּמָרָא דִּי אֱלֹהֶיךָ וְתַעֲבֹד יְיָ

פְּקוּדוֹתַי וְיַת קִימוֹתַי דִּי אֲנִי מִפְקָדָךְ

יוֹמָא דִּין:

חֲמִישִׁי וַיֵּצֵא מֹשֶׁה

אֶת הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר:

וּפִקֵּד מֹשֶׁה יְת עַמָּא בְיוֹמָא הַהוּא

לְמִימָר:

יֵאָלֶּה יַעֲמְדוּ לְבָרַךְ אֶת הָעָם

עַל הַר גְּרִזִּים בְּעֶבְרָכֶם אֶת

הַיַּרְדֵּן שְׁמֵעוֹן וְלֹוי וַיהוּדָה

וַיִּשָּׁשְׂכָר וַיּוֹסֶף וּבְנֵימִן:

אֵלֶיךָ יְקוֹמוֹן לְבָרְכָא יְתַעֲמָא עַל

טוֹרָא דְגְרִזִּים בְּמַעֲבָרְכוֹן יְתַיַּדְנָא

שְׁמֵעוֹן וְלֹוי וַיהוּדָה וַיִּשָּׁשְׂכָר וַיּוֹסֶף

וּבְנֵימִין:

לְבָרֵךְ אֶת הָעָם. כְּדֹאִיתָא בְּמַסְכַּת סוּטָה,

שֶׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִזִּים וְשֶׁשָּׁה

לראש הר עיבל, והכהנים והלויים והארון
למטה באמצע, הפכו לויים פניהם כלפי
הר גרזים ופתחו בברכה, ברוך האיש אשר
לא יעשה פסל ומסכה וגו', ואלו ואלו
עונין אמן, חזרו והפכו פניהם כלפי הר
עיבל ופתחו בקללה, ואומרים ארור
האיש אשר יעשה פסל וגו', וכן כולם עד
ארור אשר לא יקים:

וַיֹּאמְרוּ יַעֲמֵדוּ עַל הַקָּלָה בְּחֹר
עֵיבָל רְאוּבֵן גָּד וְאֶשֶׁר וְזַבּוּלֹן

דָּן וְנִפְתָּ לִי:

וְאֵלֶיךָ יִקְוֶמוּן עַל לִוְטִיָּא בְּטוֹרָא

דְּעֵיבַל רֵאוּבֵן גֹּד וְאַשֵּׁר וְזַבּוּלֹן דָּן

וְנִפְתָּ לִי:

יָד וְעֵנֹו הַלְוִיִּם וְאַמְרוּ אֵל כָּל

אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם:

וַיִּתִּיבוּן לְוָאֵי וַיִּמְרוּן לְכָל אֲנָשׁ

יִשְׂרָאֵל קוֹל רָמָא:

מִן אֲרוּרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה

כָּסֶל וּמִסְכָּה תוֹעֲבֹת יִהְיֶה

מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרֵשׁ וְשֹׂם בַּסֶּתֶר

וְעָנּוּ כָּל הָעָם וְאָמְרוּ אָמֵן׃

לִיט גִּבֹּרָא דִּי יַעֲבֹד צֵלָם וּמִתְכַּא

מִרְחָקָא קָדָם יִי עֲבֹד יְדֵי אָמֵן וְשׂוֹי

בְּסִתְרָא וִיתִיבוֹן כָּל עַמָּא וַיִּמְרוּן אָמֵן׃

טז אָרוּר מַקְלָה אָבִיו וְאִמּוֹ

וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן׃

לִיט דִּיקְלֵי אֲבוּהֵי וְאִמֵּה וַיִּמַּר כָּל

עֲמָא אָמֵן:

מקלה אביו. מזלזל, לשון ונקלה אחיד:

יז אָרֹר מַסִּיג גְּבוּל רַעְהוּ

וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן:

ליט דִּישְׁנִי תַחֲמָא דְחִבְרָה וְיִימַר כָּל

עֲמָא אָמֵן:

מסיג גבול. מחזירו לאחוריו וגונב את

הקרקע, לשון והוסג אחור:

יח אָרֹר מִשְׁגָּה עֵוָר בְּדָרָךְ

וַאֲמַר כָּל הָעָם אָמֵן:

לִיט דִּיטְעִי עוֹיָרָא בְּאַרְחָא וַיִּמַּר כָּל

עַמָּא אָמֵן:

משגה עור. הסומא בדבר, ומשיאו עצה

רעה:

יֵט אַרְוֹר מַטָּה מְשַׁפֵּט גַּר יְתוֹם

וַאֲלַמְנָה וַאֲמַר כָּל הָעָם אָמֵן:

לִיט דִּיצְלִי דִין דִּיר יִתְמָא וַאֲרַמְלָא

וַיִּמַּר כָּל עַמָּא אָמֵן:

ב אַרְוֹר שֹׁכֵב עִם אִשָּׁת אָבִיו

כִּי גִלָּה כְּנָף אָבִיו וְאָמַר כָּל

הָעָם אָמֵן:

לִיט דִּישְׁכּוּב עִם אֶתֶת אֲבוּהִי אֲרִי גִלִּי

כְּנָפָא דֶאֱבוּהִי וַיִּמַּר כָּל עַמָּא אָמֵן:

כא אַרְוֹר שֹׁכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה

וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן:

לִיט דִּישְׁכּוּב עִם כָּל בְּעִירָא וַיִּמַּר כָּל

עַמָּא אָמֵן:

כב אָרֹר שְׁכַב עִם אֲחֹתוֹ בַּת

אָבִיו אוֹ בַת אִמּוֹ וְאָמַר כָּל

הָעָם אָמֵן:

לִיט דִּישְׁכּוּב עִם אֲחֵתָהּ בַּת אֲבוּהִי אוֹ

בַּת אִמָּהּ וַיֵּימַר כָּל עַמָּא אָמֵן:

כג אָרֹר שְׁכַב עִם חֲתָנָתוֹ

וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן:

לִיט דִּישְׁכּוּב עִם חֲמוּתָהּ וַיֵּימַר כָּל

עַמָּא אָמֵן:

כֹּד אֲרוֹר מִכָּה רַעְהוּ בַּסֶּתֶר

וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן:

לִיט דִּמְחִי לְחִבְרָה בַּסֶּתֶר וְיִימַר כָּל

עַמָּא אָמֵן:

מכה רעהו בסתר. על לשון הרע הוא

אומר. ראיתי ביסודו של רבי משה

הדרשן, י"א ארורים יש כאן כנגד י"א

שבטים, וכנגד שמעון לא כתב ארור, לפי

שלא היה בלבו לברכו לפני מותו כשברך

שאר השבטים, לכך לא רצה לקללו:

כֹּה אָרֹר לְקַח שָׁחַד לְהַכּוֹת

נַפְשׁ דָּם נָקִי וְאָמַר כָּל הָעָם

אָמֵן:

לִיט דִּי מְקַבֵּל שְׁחָדָא לְמַקְטִיל נַפְשׁ דָּם

זָכִי וַיִּימָר כָּל עַמָּא אָמֵן:

כו אָרֹר אֲשֶׁר לֹא יִקִּים אֶת

דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת

אוֹתָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן:

לִיט דִּי לֹא יִקִּים ית פִּתְגָמֵי אוֹרִיתָא

הָדָא לְמַעַבְדַּי יִתְהוֹן וַיֵּימַר כָּל עַמָּא

אַמֵּן:

אשר לא יקים. כאן כלל את כל התורה
כולה, וקבלוה עליהם באלה ובשבועה:

דברים פרק-כח

א וְהָיָה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע

בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר

לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר

אֶנְכִּי מְצַוְךָ הַיּוֹם וְנָתַנְךָ יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ עֲלִיזֹן עַל כָּל גּוֹיֵי

הָאָרֶץ:

וַיְהִי אִם קִבֵּל תִּקְבֹּל לְמִימְרָא דִּי

אֱלֹהֶיךָ לְמַטֵּר לְמַעֲבַד יְתָ כָּל פְּקוּדוֹהִי

דִּי אֲנָא מִפְּקֻדָּךְ יוֹמָא דִּין וַיִּתְּנֶנָּךְ יִי

אֱלֹהֶיךָ עֲלָאָה עַל כָּל עַמִּי אֶרְעָא:

ב וּבֵאוּ עָלֶיךָ כָּל הַבְּרוּכֹת

הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגָךְ כִּי תִשְׂמַע

בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

וַיִּיתֹן עָלָיְךָ כָּל בְּרַכְתָּא הָאֵלִין

וַיִּדְבְּקֶנְךָ אֲרִי תִקְבַּל לְמִימְרָא דִּי

אַלְהֶיךָ:

ג בָּרוּךְ אַתָּה בָּעֵיר וּבָרוּךְ

אַתָּה בַּשָּׂדֶה:

בָּרִיךְ אֶת בְּקֻרְתָּא וּבָרִיךְ אֶת בְּחֻקְלָא:

ד בָּרוּךְ פְּרִי בִטְנֶיךָ וּפְרִי

אֲדָמָתְךָ וּפְרִי בְּהֶמְתְּךָ שֶׁגֶר

אַלְפֶיךָ וְעֶשְׂתָּרוֹת צִאֲנֶיךָ:

בְּרִיךְ וְלֹדָא דְּמַעַךְ וְאַבָּא דְּאַרְעָךְ
וְוִלְדָא דְּבַעֲיָךְ בְּקָרִי תוֹרִיךְ וְעֵדְרִי
עֲנָךְ:

שגֵר אֲלֹפִיךָ. וּלְדוֹת בִּקְרָךְ, שֶׁהִבֵּהמָה
מִשְׁגֵּרַת מִמַּעִיָּה: וְעִשְׁתָּרוֹת צֹאנְךָ.
כְּתִרְגוּמוֹ, וּרְבוּתֵינוּ אִמְרוּ לָמָּה נִקְרָא שִׁמְשׁ
עִשְׁתָּרוֹת, שֶׁמַּעֲשִׂירוֹת אֵת בַּעֲלִיהֶן
וּמַחֲזִיקוֹת אוֹתָם, כַּעֲשִׁתָּרוֹת הַלָּלוּ שֶׁהֵן
סְלָעִים חֲזָקִים:

הַ בְּרוּךְ טַנְאָךְ וּמִשְׁאַרְתָּךְ:

בְּרִיךְ סֵלָךְ וְאַצֹּתְךָ:

ברוך טנאך. פירותיך. דבר אחר טנאך.

דבר לח שאתה מסנן בסלים: ומשאריתך.

דבר יבש, שנשאר בכלי ואינו זב:

ו בְּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבְרוּךְ

אַתָּה בְּצֵאתְךָ:

בְּרִיךְ אֶת בְּמַעְלָךְ וּבְרִיךְ אֶת בְּמַפְקָךְ:

ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך.

שתהא יציאתך מן העולם בלא חטא

כביאתך לעולם:

וְשִׁיטִי יִתֵּן יְהוָה אֶת

אֵיבֶיךָ הַקָּמִים עָלֶיךָ נֶגְפִים

לִפְנֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ

וּבִשְׁבָעָה דְרָכִים יָנוּסוּ לִפְנֶיךָ:

יִתֵּן יְיָ יֵת בְּעָלֶי דַּבְּבָךְ דְּקִימִין עֲלֶיךָ

תְּבִירִין קִדְמָךְ בְּאַרְחָא חֲדָא יִפְקִין

לְוֹתָךְ וּבִשְׁבָעָא אֲרַחֵן יַעֲרִקִין מִקִּדְמָךְ:

וּבִשְׁבָעָה דְרָכִים יָנוּסוּ לִפְנֶיךָ. כֵּן דֶּרֶךְ

הנְּבִיאִים לְבָרוּחַ, לְהִיּוֹת מִתְפַּזְרִין לְכָל צֶדֶד:

ח יֵצֵאוּ יְהוֹדָה אֶתְךָ אֶת הַבְּרָכָה

בְּאַסְמִיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח יָדְךָ

וּבִרְכֶּךָ בְּאַרְצִי אֲשֶׁר יְהוֹדָה

אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ:

יִפְקֹד יְיָ עִמָּךְ יֵת בְּרִכְתָּא בְּאוֹצְרֶךָ

וּבְכָל אוֹשְׁטוֹת יָדְךָ וּבִרְכֶּנֶךָ בְּאַרְעָא

דְּיֵי אֱלֹהֶךָ יֵהֵב לָךְ:

ט יְקִימֶךָ יְהוֹדָה לוֹ לְעַם קְדוֹשׁ

כֹּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ כִּי תִשְׁמֹר

אֶת מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָיו:

יְקִימְנֶךָ יי לָהּ לְעַם קְדִישׁ כְּמֵא דִּי

קִיִּים לָךְ אֲרִי תֵטַר יֵת פְּקוּדֵי־אֱלֹהִים דִּי

אֱלֹהֶיךָ וּתְהִי בְּאַרְחוֹן דְּתַקְנֵן קְדָמוֹהִי:

וְיִרְאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם

יְהוָה נִקְרָא עָלֶיךָ וְיִרְאוּ מִמֶּךָ:

וְיִחַזְּנוּ כָּל עַמֵּי אֶרֶץ אֲרִי שְׁמֵא דִּי

אֶת־קָרִי עַלְךָ וַיִּדְחֲלוּן מִנֶּךָ:

יֹא וְהוֹתִירְךָ יְהוָה לְטוֹבָה בְּכָרִי

בְּטֶנֶךָ וּבְכָרִי בְּהִמָּתֶךָ וּבְכָרִי

אֲדָמָתֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר

נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לֵאמֹר

לְךָ:

וַיֹּתֶרְנֶךָ יִי לְטָבָא בּוֹלְדָא דְמַעַךְ

וּבּוֹלְדָא דְבַעֲיָרְךָ וּבְאַבָּא דְאַרְעָךָ עַל

אַרְעָא דִּי קַיִים יִי לְאַבְהָתְךָ לְמַתָּן לְךָ:

יב יִפְתַּח יְהוָה לְךָ אֶת אוֹצְרוֹ

הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם לְתֶת מִטֶּר

אֶרֶץ בְּעֵתוֹ וּלְבָרֶךְ אֶת כָּל

מַעֲשֵׂה יָדְךָ וְהִלּוֹיתָ גּוֹיִם רַבִּים

וְאֵתָה לֹא תִלּוּהָ:

יִפְתַּח יי לְךָ ית אוֹצְרֵה טָבָא ית שָׁמַיָא

לְמַתָּן מִטֶּר אֶרֶץ בְּעֵדְנָהּ וּלְבָרְכָא ית

כָּל עוֹבְדֵי יָדְךָ וְתוֹזֵף לְעַמּוּמִין סְגִיָאִין

וְאֵתָ לֹא תִזוּף:

יג וְנִתְּנָךְ יְהוָה לְרֹאשׁ וְלֹא

לְזָנָב וְהָיִיתָ רֶק לְמַעַלָּה וְלֹא

תִּהְיֶה לְמַטָּה כִּי תִשְׁמַע אֵל

מִצִּוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר

אָנֹכִי מְצִוְךָ הַיּוֹם לְשִׁמּוֹר

וְלַעֲשׂוֹת:

וַיִּתְּנָךְ יי לְתַקִּיף וְלֹא לְחַלֵּשׁ וְתִהְיֶה

בָּרָם לַעֲלֹא וְלֹא תִהְיֶה לְתַחֲתָא אֲרִי

תִּקְבֹּל לְפָקוּדֵיָא דִּי אֱלֹהֶךָ דִּי אֲנָא

מִפְקֹדֶךָ יוֹמָא דִּין לְמִטֶּר וּלְמַעֲבָד:

יֵד וְלֹא תִסּוּר מִכָּל הַדְּבָרִים

אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַצְוָה אֶתְכֶם הַיּוֹם

יָמַיךָ וּשְׂמֹאלְךָ לָלֶכֶת אַחֲרֵי

אֱלֹהִים אַחֲרֵיךָ לְעַבְדָּם:

וְלֹא תִסָּטוֹן מִכָּל פְּתִגְמִיָּא דִּי אֲנִי

מִפְקֹד יִתְכוֹן יוֹמָא דִּין יָמִינָא וּשְׂמֹאלָא

לְמַהֲךָ בְּתַר טַעֲוֹת עַמִּמִּיָּא לְמַפְלְחָנוֹן:

טו וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת

אֶת כָּל מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר

אָנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם וּבָאוּ עָלֶיךָ

כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהַשְׁיִיגוּךָ:

וַיְהִי אִם לֹא תִקַּבַּל בְּמִימְרָא דִּי אֱלֹהֶיךָ

לְמַטֵּר לְמַעַבְדַּי יָת כָּל פְּקוּדוֹהִי

וְקִימוֹהִי דִּי אֲנִי מִפְּקֻדֶּיךָ יוֹמָא דִּין

וַיִּיתוֹן עָלֶיךָ כָּל לִוְטִיָּא הָאֵלִין

וַיִּדְבְּקֶנָּךְ:

טז אָרֹר אֶתְּה בְּעִיר וְאָרֹר

אֶתְּה בְּשָׂדֶה:

לִיט אֶתְּ בְּקֶרְתָּא וְלִיט אֶתְּ בְּחֶקְלָא:

יז אָרֹר טַנְאָךְ וּמִשְׂאֲרֶתְךָ:

לִיט סֶלֶךְ וְאַצֹּתְךָ:

יח אָרֹר פְּרִי בְּטַנְךְ וּפְרִי

אֲדָמָתְךָ שֶׁגֵּר אֶלְפִיךָ וְעֵשְׂתָרֶת

צִאָנְךָ:

לִיט וְלֹדָא דְמַעַךְ וְאַבָּא דְאַרְעָךְ בְּקָרִי

תּוֹרִיךְ וְעֵדֶי עִנְךָ:

יט אָרֹר אֶתְּה בְּבֹאֲךָ וְאָרֹר

אֶתְּה בְּצֵאתְךָ:

לִיט אַתְּ בְּמַעַלְךָ וְלִיט אַתְּ בְּמַפְקְךָ:

כ וְיִשְׁלַח יְהוָה בְּךָ אֶת הַמַּאֲרָה

אֶת הַמַּהוּמָה וְאֶת הַמַּגְעָרָה

בְּכָל מַשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה

עַד הַשְׁמִיד וְעַד אֲבִיד וְעַד מַהֲרָה

מִפְּנֵי רָע מַעַלְלֶיךָ אֲשֶׁר

עָזַבְתָּנִי:

יִגְרֵי יִי בְךָ יְת מֵאַרְתָּא וְיִת שְׁגוּשִׁיא

וְיִת מְזוּפִיתָא בְּכָל אוֹשָׁטוֹת יִדְךָ דִּי

תַּעֲבִיד עַד דְּתִשְׁתַּצִּי וְעַד דְּתִיבִיד

בְּפִרְיֵעַ מִן קָדָם בִּישׁוֹת עוֹבְדֶיךָ

דְּשִׁבְקָתָא דַּחֲלָתִי:

המארה. חסרון, כמו צרעת ממארת:

המהומה. שגוש, קול בהלות:

כא יִדְבֹק יְהוָה בְּךָ אֶת הַדָּבָר
עַד כִּלְתּוֹ אֹתְךָ מֵעַל הָאָדָמָה
אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃
יִדְבֹק יְיָ בְּךָ יְת מוֹתָא עַד דִּישִׁיצי יְתָךְ
מֵעַל אֶרֶעָא דִּי אַתָּה עָלִיל לְתַמּוֹן
לְמִירְתָּהּ׃

כב יִכְבֹּחַ יְהוָה בַּשְּׂחָפָת
וּבִקְנֻדָּחַת וּבִדְלֻקָּת וּבַחֲרָחַר
וּבַחֲרָב וּבַשְּׂדֵפוֹן וּבִירְקוֹן

וַיִּרְדּוּ עַד אֲבֹרֹתָיִם:

יִמְחֲנוּ יִי בִשְׁחַפְתָּא וּבְקִדְחָתָא

וּבְדִלְקָתָא וּבְחִרְחֹרָא וּבְחִרְבָּא

וּבְשִׁדְפוֹנָא וּבִירְקוֹנָא וַיִּרְדּוּ עַד

דְּתִיבָד:

בשחפת. שבערו נשחף ונפוח: ובקדחת.

לשון כי אש קדחה באפי, והוא אש של

חולי מלזו"י בלע"ז שהיא חמה מאוד:

ובדלקת. חמה יותר מקדחת, ומיני

חלאים הם: ובחרחר. חולי המחממו תוך

הגוף וצמא תמיד למים, ובלע"ז

אשרינמנ"ט, לשון ועצמי חרה מני חרב,

נחר מפוח מאש: ובהרב. יביא עליך

גייסות: שדפון וירקון. מכות תבואה

שבשדות. שדפון. רוח קדים אשילד"ה

בלע"ז. ירקון. יובש, לפני התבואה

מכסיפין ונהפכין לירקון, קמ"א בלע"ז:

עד אבדך. תרגום עד דתיבד, כלומר עד

אבוד אותך, שתכלה מאליך:

בג' וְהָיוּ שְׂמִיךְ אֲשֶׁר עַל רֹאשׁוֹ

נְחֻשֶׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר תַּחְתֶּיךָ

בְּרִזָּל:

וַיְהוֹן שָׁמַיִךְ דִּי עֲלֹי רִישְׁךָ חֲסִינִין

כְּנֻשָׁא מְלֹאחַתָּא מְטָרָא וְאֶרְעָא דִּי

תַּחוּתְךָ תְּקִיפָא כְּפִרְזָלָא מְלֻמְעָבַד

פְּרִין:

וְהָיוּ שָׁמַיִךְ אֲשֶׁר עַל רֹאשְׁךָ נְחֻשֶׁת.

קַלְלוֹת הִלְכוּ מִשָּׁה מִפִּי עֲצָמוֹ אֹמֵר,

וּשְׁבָהָר סִינִי מִפִּי הַקֶּב"ה אֹמֵר כַּמְשִׁמְעוּ,

וְכֵן נֹאמַר וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּ לִי, וְתִלְכוּ עִמִּי

קרי, וכאן הוא אומר לקול ה' אלהיך,
ידבק ה' בך, יכבה ה'. הקל משה
בקלותיו לאמרן בלשון יחיד, וגם כן
בקללה זו הקל, שבראשונות הוא אומר
את שמיכם כברזל וארצכם כנחושה,
שלא יהיו השמים מזיעין בדרך שאין
הברזל מזיע, ומתוך כך יהא חורב בעולם,
והארץ תהא מזיעה בדרך שהנחשת מזיע
והיא מרקבת פירותיה, וכאן הוא אומר
שמיך נחשת וארצך ברזל, שיהיו שמים
מזיעין, אע"פ שלא יריקו מטר מכל

מקום לא יהיה חורב של אבדון בעולם,
והארץ לא תהיה מזיעה כדרך שאין
הברזל מזיע, ואין הפירות מרקיבין, ומכל
מקום קללה היא, בין שהיא כנחושת בין
שהיא כברזל לא תוציא פירות, וכן
השמים לא יריקו מטר:

כֹּד יִתֵּן יְהוָה אֶת מִטְר אֲרָצְךָ
אֲבָק וְעָפָר מִן הַשָּׁמַיִם יֵרֵד
עָלֶיךָ עַד הַשְׁמָדָה:

יִתֵּן יְיָ יֵת מִטְר אֲרָעְךָ אֲבָקָא וְעָפָרָא

מִן שְׁמִיָּא יַחֲוֹת עֲלֶיךָ עַד דְּתִשְׁתַּצִּי:

מִטֵּר אֶרֶצְךָ אֲבָק וְעֹפֹר. זִיקָא דְּבִתְר
מִטְרָא, מִטֵּר יוֹרֵד וְלֹא כָּל צִרְכוֹ וְאִין בּו
כְּדִי לְהִרְבִּיץ אֶת הָעֹפֹר, וְהָרוּחַ בָּאָה
וּמַעֲלָה אֶת הָאֲבָק, וּמַכְסֶּה אֶת עֵשֶׂב
הַזֵּרְעִים שֶׁהֵן לְחַיִּים מִן הַמֵּיִם, וְנֹדֵבֵק בָּהֶם
וְנַעֲשֶׂה טִיט, וּמִתִּיבֵשׁ וּמִרְקִיבִין:

כֹּה יִתְנַךְ יִחְוָה נִגָּף לְפָנֵי אֱלֹהֵיךָ
בְּדֶרֶךְ אֶחָד תֵּצֵא אֱלֹהִין
וּבְשִׁבְעָה דְּרָכִים תָּנוּם לְפָנֵינוּ

וְהָיִיתָ לְזֵעָוָה לְכָל מַמְלָכוֹת

הָאָרֶץ:

יִתְנַנֶּךָ יְיָ תְּבִיר קָדָם סִנְאָךָ בְּאַרְחָא

חֲדָא תְּפֹק לְוִתָּהּ וּבִשְׁבָּעָא אֲרֻחֵן

תַּעֲרוֹק מִקַּדְמוֹתֶיהָ וְתֵהִי לְזֵיעַ לְכָל

מַלְכוֹת אֲרָעָא:

לְזַעוּזָה. לְאִימָה וּלְזֵיעַ, שִׁיזוּעוֹ כָּל שׁוֹמְעֵי

מִכּוֹתֶיךָ מִמֶּךָ, וַיֹּאמְרוּ אֹי לָנוּ שְׁלֵא יבֹא

עָלֵינוּ כְּדֹרֶךְ שְׁבֹא עַל אֱלֹוִ:

כּוּ וְהִיתָה נִבְלָתְךָ לְמֵאֵכָל לְכָל

עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ

וְאֵין מַחְרִיד׃

וְתִהְיֶינָה נִבְלָתְךָ מִשְׁגָּרָא לְמִיכָל לְכָל

עוֹפֵא דְשָׁמַיָא וּלְבַעֲיֶירַת אֲרֻעָא וְלִית

דְּמַנִּיד׃

כּז יִפְכָּה יְהוָה בְּשַׁחֲיוֹן מִצֻּרִים

(וּבַעֲפָלִים) וּבַטְּחֻרִים וּבַגָּרֵב

וּבַחֲרָם אֲשֶׁר לֹא תוּכַל

לְהִרְפֹּא:

יִמְחַנֶּךָ יְיָ בְּשַׁחֲנָא דְּמִצְרִים וּבְטַחֲוֵרִין

וּבְגֵרָבָא וּבַחֲרִים יִבִּישׁ דִּי לֹא תְכּוּל

לְאַתְסָאָה:

בשחין מצרים. רע היה מאד, לח מבפנים

ויבש מבחוץ, כדאיתא בבכורות: גרב.

שחין לח: חרס. שחין יבש כחרס:

בח יִכָּכֶה יִחָזֶה בְּשִׁגְעוֹן

וּבְעִוְרוֹן וּבַתְּמָחוֹן לְבָב:

יִמְחֹנֶךָ יִי בְּטַפְּשֹׁתָא וּבְסִמְיוֹתָא

וּבְשַׁעֲמֹת לְבָא:

וּבַת־מַהוֹן לִבָּב. אוֹטָם הַלֵּב,

אֲשֶׁטוֹרֵד־יִשׁוּ"ן בִּלְעִ"ז:

כֹּט וְהִיִּיתָ מִמִּשְׁשׁ בַּצְּהָרִים

כֹּאֲשֶׁר יִמִּשְׁשׁ הָעוֹר בְּאַפְלָה

וְלֹא תִצְלִיחַ אֶת דָּרְכֶיךָ וְהִיִּיתָ

אֶךְ עָשׂוֹק וְגָזוּל כָּל הַיָּמִים

וְאֵין מוֹשִׁיעַ:

וְתֵּהִי מִמֵּשֶׁשׁ בְּטֹהֲרָא כְּמָא דִּי מֵשֶׁשׁ

עוֹיָרָא בְּקַבְלָא וְלֹא תַצְלַח יְתֵּ אֲרַחְתֵּיךְ

וְתֵּהִי בְּרַם עָשִׂיק וְאַנִּים כָּל יוֹמֵיָא

וְלִית דְּפָרִיק:

עשוק. בכל מעשיך יהיה ערעור:

ל אִנְשָׁה תִּאָּרֵשׁ וְאִישׁ אַחֵר

(ישגלנה) יִשְׁכַּבְנָהּ בֵּית תְּבִנָּה

וְלֹא תֵּשֵׁב בּוֹ כְּרַם תִּטַּע וְלֹא

תַּחֲלִלָּנָה:

אֶתְּתָא תִּירוֹם וּגְבַר אַחֲרָן יִשְׁכְּבֶנָּה
בֵּיתָא תְּבַנֵּי וְלֹא תִיתֵב בֵּיהּ כְּרֻמָּא
תְּצוּב וְלֹא תַחֲלִנָּה:

ישגלנה. לשון שגל, פילגש, והכתוב
כינהו לשבח ישכבנה, ותקון סופרים הוא
זה: תחללנו. בשנה הרביעית לאכול פרייו:

לא שוֹרֵךְ טְבוּחַ לְעֵינֶיךָ וְלֹא
תֹאכַל מִמֶּנּוּ חֲמֹרֶךָ גִּזְוִל
מִלְּפָנֶיךָ וְלֹא יָשׁוּב לְךָ צֹאנֶךָ

נְתַנּוֹת לְאִיבֶיךָ וְאֵין לְךָ

מוֹשִׁיעַ:

תּוֹרֶךְ יְהִי נַכְס לְעֵינֶיךָ וְלֹא תִיכּוֹל מִנָּה

חֲמָרְךָ יְהִי אָנֶס מִקְדָּמְךָ וְלֹא יִתּוּב לְךָ

עֲנֶךָ מִסִּירִין לְבַעֲלִי דַבָּבְךָ וְלִית לְךָ

פְּרִיק:

לֵב בְּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתַנִּים לְעַם

אַחֵר וְעֵינֶיךָ רְאוֹת וְכָלֹת

אֲלֵיהֶם כָּל הַיּוֹם וְאֵין לְאֵל

יִרְדָּה׃

בְּנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ מִסִּירִין לְעַמָּא אַחֲרֹן

וְעֵינֶיךָ חֲזֹן וַיִּסּוּפּוּן בְּגִלְלָהֶן כָּל יוֹמָא

וְלִית חֵילָא בִידֶךָ׃

וּכְלוֹת אֲלִיהֶם. מִצַּפוֹת אֲלִיהֶם שִׁישׁוּבוּ

וְאִינֵם שְׁבִיִּים, כָּל תּוֹחֲלֹת שְׂאִינָה בָּאָה

קְרוּיָה כְּלִיזֹן עֵינִים׃

לֹא פָּרִי אֲדָמָתְךָ וְכָל יִגְיַעְךָ

יֵאָכֵל עִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעָתָּ

וְהָיִיתָ רֶק עֹשׂוֹק וְרָצוֹן כָּל

הַיָּמִים:

אָבָא דְאַרְעָךְ וְכָל לְאוֹתָךְ יִכּוֹל עֲמָא

דִּי לֹא יִדְעַת וְתַהֵי בְרַם עֹשִׂיק וְרַעֲיֵעַ

כָּל יוֹמֵיָא:

לִדְ וְהָיִיתָ מְשֻׁגָּע מִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ

אֲשֶׁר תִּרְאֶה:

וְתַהֵי מְשֻׁתְּמָה מִחֲזוֹ עֵינֶיךָ דִּי תַחֲזִי:

לֵה יִכְבָּה יְהוָה בְּשַׁחֲיוֹ רָע עַל

הַבְּרִכִּים וְעַל הַשָּׁקִים אֲשֶׁר לֹא

תֹּכֵל לְהַרְפֹּא מִכָּף רַגְלָךָ וְעַד

קֶדְקֶדְךָ:

יִמְחֹנֶךָ יי בְּשֹׁחֲנָא בִישָׁא עַל רִכְבִּיא

וְעַל שָׁקִיא דִּי לֹא תְכֹול לְאַתְסָא

מִפְרִסַּת רַגְלָךָ וְעַד מוֹחָךָ:

לוּ יוֹלֵךְ יַחְזִיחַ אֶתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ

אֲשֶׁר תִּקִּים עָלֶיךָ אֶל גּוֹי אֲשֶׁר

לֹא יִדְעָתָ אֶתָּה וְאַבְתִּיךָ

וְעַבְדְּתָּ שֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים עֵץ

וְאֶבֶן:

יִגְלִי יִי יִתֶּךָ וַיֵּת מִלֶּכֶךְ דִּי תִקִּים עֲלֶיךָ

לְעַם דִּי לֹא יָדַעְתָּ אֹתָּהּ וְאֲבֹהֶיךָ

וְתִפְלַח תָּמֹן לְעַמְּמִיא פִלְחֵי טַעֲוֹתָא

אֶעֱא וְאֲבִנָּא:

לֹא וְהָיִיתָ לְשִׁמְחָה לְמַשְׁלֵל

וְלִשְׂנִינָה בְּכֹל הָעַמִּים אֲשֶׁר

יִנְהַגְךָ יְהוָה שִׂמְחָה:

וְתִהְיֶה לְצָדוֹ לְמַתָּל וּלְשׁוּעֵי בְּכָל

עַמֵּמִיּא דִּי יְדְבָרְנָךְ יִי לְתַמָּן:

לְשִׁמָּה. אֲשַׁטּוּרְדִישׁוּ"ן כָּל הָרֹאֵה אוֹתְךָ

יִשׁוּם עֲלֶיךָ: לְמַשָּׁל. כִּשְׁתַּבֵּא מִכָּה רַעָה

עַל אָדָם, יֹאמְרוּ זֶה דּוֹמָה לְמַכַּת פְּלוֹנִי:

וּלְשִׁנְיָנָה. לְשׁוֹן וּשְׁנָנְתָם, יִדְבְּרוּ בְךָ, וְכֵן

תִּרְגְּמוּ וּלְשׁוּעֵי, לְשׁוֹן סְפּוּר, וְאֲשַׁתְּעִי:

לֹחַ זֶרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה

וּמִנֶּעֱט תִּאָּסֵּף כִּי יַחֲסִלְנוּ

הָאֲרָבָה:

בַּר זֶרַע סִגִּי תִפֶּק לְחֻקָּא וְזֶעַר תִּכְנוֹשׁ

אַרִי יִחְסְלָנָה גּוּבָא:

יִחְסְלָנוּ. יִכְלָנוּ, וְעַל שֵׁם כֵּךְ נִקְרָא חֲסִיל,

שִׁמְכָלָה אֶת הַכֹּל:

לֹט בְּרָמִים תִּפֹּטַע וְעִבְדָּתָּ וַיִּיז

לֹא תִשָּׂתָה וְלֹא תִאָּגֵר כִּי

תִּאָּכְלָנוּ הַתְּלַעְתָּ:

בְּרָמִין תִּצּוּב וְתִפְלַח וְחִמָּרָא לֹא תִשָּׂתִי

וְלֹא תִכְנוֹשׁ אַרִי תִיכְלָנָה תִלְעָתָא:

מִזֵּיתִים יִהְיוּ לָךְ בְּכָל גְּבוּלָךְ

וְשָׂמֶן לֹא תִסּוּךְ כִּי יִשַּׁל זֵיתְךָ:

זֵיתִין יִהְיוּ לָךְ בְּכָל תְּחוּמְךָ וּמִשְׁחָא לֹא

תִּסּוּךְ אֲרִי יִתְרוֹן זֵיתֶיךָ:

כִּי יִשַּׁל יִשִּׁיר פִּירוֹתָיו, לִשּׁוֹן וְנִשַּׁל

הַבְּרָזָל:

מֵא בָּנִים וּבָנוֹת תּוֹלִיד וְלֹא

יִהְיוּ לָךְ כִּי יִלְכוּ בַּשָּׂבִי:

בָּנִין וּבָנָן תּוֹלִיד וְלֹא יִהְיוּ לָךְ אֲרִי

יִהְיוּ כֹּהֵן בְּשִׁבְיָא:

מב כל עֵצָה וּפְרִי אֲדָמָתָךְ

יִירָשׁ הַצִּלְצָל:

כֹּל אֵילָנְךָ וְאֶבְיָ דְאֶרְעָךָ יִחְסֲנָה

סְקָאָה:

יִירָשׁ הַצִּלְצָל. יַעֲשֶׂנוּ הָאֲרֵבָה רֶשׁ מִן

הַפְּרִי: יִירָשׁ. יַעֲנִי: צִלְצָל. מִיֵּן אֲרֵבָה. וְאִי

אֶפְשָׁר לְפָרֶשׁ יִירָשׁ לְשׁוֹן יְרוּשָׁה, שֶׁאֲ"כ

הִיָּה לוֹ לְכַתּוּב יִירָשׁ, וְלֹא לְשׁוֹן הָעִירָשָׁה

וְגִירוּשֵׁיךָ, שֶׁאֲ"כ הִיָּה לוֹ לְכַתּוּב יִירָשׁ:

מִן הַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ יַעֲלֶה

עִלֶּיךָ מֵעֲלָה מֵעֲלָה וְאַתָּה תִּירָד

מִטָּה מִטָּה:

תֹּותֵב עָרֶל דִּי בִינְךָ יְהִי סֶלִיק עֵיל

מִנְךָ לַעֲלָא לַעֲלָא וְאַתָּה תְּהִי נַחַת

לְתַחְתָּא לְתַחְתָּא:

מִדְּהוּא יִלְוֶךָ וְאַתָּה לֹא תִלְוֶנּוּ

הוּא יְהִי לְרֹאשׁ וְאַתָּה תִּהְיֶה

לְזָנָב:

הוא יִזְפֹּנְךָ וְאַתָּה לֹא תִזְפֶּנָּה הוּא יְהִי
לְתַקִּיף וְאַתָּה תְהִי לְחֹלֵשׁ:

מה וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת
הָאֵלֶּה וְיִרְדְּפוּךָ וְהִשְׁיגוּךָ עַד
הַשְׁמֵדךָ כִּי לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר מִצְוֹתָיו
וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר צִוָּךָ:

וַיִּתּוֹן עָלֶיךָ כָּל לְוִטֵּי הָאֲלִין וְיִרְדְּפוּךָ
וַיִּדְבְּקֶנָּךְ עַד דִּתְשִׁתְּצִי אֶרֶץ לֹא

קִבַּלְתָּא לְמִימְרָא דִּי אֱלֹהִי לְמַטְר

פְּקוּדוֹתַי וּקְיָמוֹתַי דִּי פִקְדָּךְ:

מִן וְהִיוּ בְךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֶת

וּבְזִרְעֶךָ עַד עוֹלָם:

וַיְהִיו בְּךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֶת וּבְבִנְיָךְ עַד

עוֹלָם:

מִן תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב

לֵבָב מְרֹב כָּל:

חֲלֹף דִּי לֹא פִלְחָתָא קָדָם יִי אֱלֹהֶךָ

בְּחֶדְוָא וּבְשִׁפְירוֹת לְבָא מִסְגֵּי כָלָא:

מְרוֹב כָּל. בַּעֲזוֹד שֶׁהִיָּה לָךְ כָּל טוֹב:

מִח וְעַבְדָּתָּ אֶת אֲיִבֶיךָ אֲשֶׁר

יִשְׁלַחְנֻךְ יְהוָה בְּךָ בְּרַעֲב

וּבְצָמָא וּבְעֵירָם וּבְחֶסֶר כָּל

וְנָתַן עָלַי בְּרִזָּל עַל צִוְּאַרְךָ עַד

הַשְׁמִידוֹ אֶתְךָ:

וְתִפְלַח יְת בַּעֲלֵי דְבַבְךָ דִּי יִגְרֵנָּה יִי

בְּךָ בְּכַפְנָא וּבְצַחוֹתָא וּבְעֶרְטִלִיתָא

וּבַחֲסִירוֹת כָּלָא וַיֵּתֶן נִיר פְּרִזְלָא עַל

צִוְאָרְךָ עַד דִּישִׁיצִי יְתָךְ:

מַטְּ יֵשָׁא יְהוָה עָלֶיךָ גּוֹי מִרְחֹק

מִמְקָצָה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יְדָאָה

הַנָּשֶׁר גּוֹי אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע

לְשִׁנּוֹ:

יִיתִי יְיָ עִלְךָ עִם מִרְחִיק מְסִיפֵי אֲרָעָא

כְּמָא דִּי מִשְׁתְּדִי נִשְׂרָא עֲמָא דִּי לֹא

תִּשְׁמַע לִישָׁנָה:

כאשר ידאה הנשר. פתאום, ודרך
מצלחת ויקלו סוסיו: לא תשמע לשוננו.
לא תכיר לשוננו, וכן תשמע חלום לפתור
אותו, וכן כי שומע יוסף, אינטינדר"י
בלע"ז:

נ גוי עז פָּנִים אֲשֶׁר לֹא יֵשֵׁא
פָּנִים לְזָקֹן וְנַעַר לֹא יַחֵן:
עם תְּקִיף אֶפֶיךָ דִּי לֹא יִסֵּב אֶפֶיךָ
לְסָבָא וְעַל יִנָּקֵא לֹא מֵרַחֵם:

נֹא וְאָכַל פָּרִי בְּהֶמְתֶּךָ וּפָרִי

אֲדָמָתְךָ עַד הַשְּׂמֹרֶה אֲשֶׁר לֹא

יִשְׂאִיר לָךְ דָּגָן תִּירוֹשׁ וִיצְהָר

שֶׁגֶר אֲלֹפִיךָ וְעֵשְׂתָרֶת צֹאנֶךָ

עַד הֶאֱבִידוּ אֹתְךָ:

וַיִּכּוֹל וּלְדָא דְּבַעֲיָרְךָ וְאֶבָּא דְּאֶרְעֶךָ

עַד דְּתִשְׁתַּצִּי דִּי לֹא יִשְׂאֵר לָךְ עֲבוּרָא

חֲמֹרָא וּמִשְׁחָא בְּקָרִי תוֹרִיךָ וְעֶדְרִי עֲנָךְ

עַד דִּיּוֹבֵד יְתָךְ:

נב וְהֵצַר לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ עַד

רֵדָת חֲמוֹתֶיךָ חֲגֻבֹת

וְהַבְצִרוֹת אֲשֶׁר אֵתָּה בְּמִחַ

בָּהֶן בְּכָל אֶרֶץ וְהֵצַר לָךְ

בְּכָל שְׁעָרֶיךָ בְּכָל אֶרֶץ אֲשֶׁר

נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָּךְ:

וַיַּעַק לָּךְ בְּכָל קְרוֹיֶךָ עַד דִּכְבַּשׁ

שׁוֹרֶיךָ רָמִיָּא וּכְרִיכֵיָּא דִּי אַתָּה רַחֵן

לְאַשְׁתִּזְבָּא בָּהֶן בְּכָל אֶרֶץ וַיַּעַק לָּךְ

בְּכָל קְרוֹיֶךָ בְּכָל אֲרָעֶךָ דִּי יִהְיֶה יִי

אַלְהֶךָ לָךְ:

עַד רַדַּת חֲמַתֶּיךָ. לְשׁוֹן רַדּוּי וּכְבוֹשׁ:

נַג וְאַכְלָתָּ פְּרִי בְּטֶנְךָ בְּשֵׁר

בְּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹן

אֲשֶׁר יֵצִיךָ לָךְ אֵיבֶךָ:

וְתִיכּוֹל וּלְדָא דְמַעַךְ בְּשֵׁר בְּנֶיךָ

וּבְנֹתֶיךָ דִּי יִהְיֶה לָךְ יִי אַלְהֶךָ בְּצִירָא

וּבַעֲקָתָא דִּיעֵק לָךְ סִנְאָךְ:

ואכלת פרי בטנך בשר בניך וגו' במצור.

מחמת שיהיו צרים על העיר, ויהיה שם

מצוק עקת רעבון:

נֹדֶה הָאִישׁ הָרֹדֶף בְּךָ וְהָעֶנְנָה מֵאֲדָר

תִּרְעַע עֵינָיו בְּאַחֲיוֹ וּבְאַשָׁתוֹ

חֵיקוֹ וּבֵיתוֹ בְּנָיו אֲשֶׁר

יִזְתִּיר:

גִּבְרָא דְרַכִּיךְ בְּךָ וּדְמִפְנֵיךָ לְחֹדָא

תִּבְאֵשׁ עֵינָהּ בְּאַחוּהִי וּבְאַתֶּת קִימָהּ

וּבְשֹׂאֵר בְּנוֹתֶיהָ דִּי יִשְׂאֵר:

הֵרֵךְ בָּךְ וְהַעֲנוּג. הוּא הֵרֵךְ הוּא הַעֲנוּג,

לְשׁוֹן פִּינוּק, וּמַהֲתַעֲנֵג וּמֵרֵךְ מוֹכִיחַ

עֲלֵיהֶם שְׁשֻׁנֵיהֶם אֶחָד, אַע"פ שֶׁהוּא

מִפּוֹנֵק וְדַעַתוֹ קָצָה בְּדַבַּר מֵאוֹס, יִמְתַּק לוֹ

לְרַעְבוֹנוֹ בֶּשֶׂר בָּנָיו וּבְנוֹתָיו, עַד כִּי תִרְעַ

עֵינָיו בְּבָנָיו הַנּוֹתָרִים מִתַּת לְאֶחָד מֵהֶם

מִבֶּשֶׂר בָּנָיו, אַחֲיָהֶם אֲשֶׁר יֹאכֵל. דָּבָר אַחֵר

הֵרֵךְ בָּךְ, הִרְחַמְנִי וְרַךְ הַלֵּב, מְרֹב

רַעֲבָתָנוֹת יִתְאַכְזְרוּ, וְלֹא יִתְּנוּ מִבֶּשֶׂר בְּנֵיהֶם

השחזטים לבניהם הנותרים:

נה מנתת לאחד מהם מבשר

בניו אשר יאכל מבלי

השאיר לו כל במצור

ובמצוק אשר יציק לך איבך

בכל שעריך:

מלמתן לחד מנהון מבשר בנוהי די

יכול מדלא אשתאר לה כלא בצירא

ובעקתא די יעק לך סנאך בכל

קְרוּיךְ:

נו הִרְפָּה בְךָ וְהֵעֵנָה אֲשֶׁר לֹא

נִסְתָּה כַּף רַגְלָהּ חֲצֵג עַל

הָאָרֶץ מִהֲתֵעֵנָה וּמִרָדֶּה תִרַע

עֵינָהּ בָּאִישׁ חִיקָהּ וּבִבְנָהּ

וּבִבְתָּהּ:

דִּרְכֵיכָא בְךָ וְדַמְפְנִקָא דִּי לֹא נִסִּיאת

פְּרִסְתָּ רַגְלָהּ לֶאֱחָתָא עַל אֲרָעָא

מִמְּפִנְקוּ וּמִרְכִּיכוּ תִבְאֵשׁ עֵינָהּ בְּגִבֹּר

קִימָהּ וּבְבִרָהּ וּבְבִרְתָּהּ:

תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה.

הגדולים:

נז ובשלייתה היוצת מבין

רגליה ובבניה אשר תלד כי

תאכלם בחסר כל בסתר

במצור ובמצוק אשר יציק

לך איבך בשעריך:

ובזער בנהא דיפקון מנה ובבנהא די

תִּלְיֵד אֲרִי תִיכְלֶנּוּן בַּחֲסִירוֹת כֹּלֵא

בַּסְתָּרָא בְּצִירָא וּבַעֲקָתָא דִּי יַעֲקֹב לֵךְ

סְנַאךְ בְּקֶרְוִיךְ:

ובשליתה. בניה הקטנים, בכולן תהא

עינה צרה כשתאכל את האחד, מליתן

לאשר אצלה מן הבשר:

נח אם לא תשמר לעשות את

כל דברי התורה הזאת

הכתבים בספר הזה ליראה

אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבֹּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה

אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

אִם לֹא תֵטַר לְמַעַבְד יְיָ כָּל פְּתַגְמֵי

אֲוִרֶיךָ הֵדָא דְכַתִּיבִין בְּסִפְרָא הַדִּין

לְמַדְחַל יְיָ שְׁמָא יִקְרָא וְדַחֲלָא הַדִּין

יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

נֹט וְחִפְלָא יְהוָה אֶת מִכּוֹתֶיךָ

וְאֵת מִכּוֹת זִרְעֶךָ מִכּוֹת גְּדִלֹת

וְנֶאֱמָנוֹת וְחֲלִים רָעִים

וְנֹאמְנִים:

וַיִּפְרֹשׁ יְיָ יֵת מַחְתָּךְ וַיֵּת מַחַת בְּנִיךָ

מִחֵן רַב־בֶּן וּמִהֵימָנִן וּמִכֶּתֶשׁ בִּישׁוֹן

וּמִהֵימָנִין:

וְהַפֹּלָא ה' אֵת מַכַּתְךָ. מוֹפְלָאוֹת

וּמוֹבְדָלוֹת מִשְׁאֵר מִכּוֹת: וְנֹאמְנוֹת. לִיסְרֹךְ

לְקִיִּים שְׁלִיחוֹתֶיךָ:

ס וְהֵשִׁיב בְּךָ אֵת כָּל מַדּוּחַ

מִצָּרִים אֲשֶׁר יִגְרֹת מִפְּנֵיהֶם

וַיִּדְבְּקוּ בְךָ:

וַיִּתֵּב בְּךָ יֵת כָּל מַכַּת־שִׁי מִצָּרִים דִּי

דְּחַלְתָּא מִקְדַּמִּיהוֹן וַיִּדְבְּקוֹן בְּךָ:

אשר יגרת מפניהם. מפני המכות, כשהיו

ישראל רואים מכות משונות הבאות על

מצרים, היו יראים מהם שלא יבואו גם

עליהם, תדע, שכן כתיב והיה אם שמוע

תשמע וגו' כל המחלה אשר שמת

במצרים לא אשים עליך, אין מיראין את

האדם אלא בדבר שהוא יגור ממנו:

סא גַּם כָּל חֲלִי וְכָל מַכָּה אֲשֶׁר

לֹא כָתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה

הַזֹּאת יַעֲלֶם יְהוָה עָלֶיךָ עַד

הַשְּׂמִדָּה:

אִךְ כָּל מַרְעַ וְכָל מַחָא דִּי לֹא כְּתִיבִין

בְּסֵפֶרָא דְּאוּרִיתָא הֵדָא יִיתְּנוּן יְיָ עֲלֶיךָ

עַד דִּישְׁתַּצֵּךְ:

יעלם. לשון עליה:

סב וְנִשְׁאַרְתָּם בְּמַתִּי מֵעַט

תַּחַת אֲשֶׁר הֵייתֶם כְּכֹכְבֵי

הַשָּׁמַיִם לָרֹב כִּי לֹא שָׁמַעַתְּ

בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

וְתַשְׁתָּאֲרוֹן בְּעַם זֶעַר חֲלָף דִּי הָיִיתוֹן

כְּכֹכְבֵי שָׁמַיָא לְמַסְגֵּי אֲרִי לֹא קִבַּלְתָּא

לְמִימְרָא דִּי אֱלֹהֶךָ:

וּנְשֹׂאֲרֹתָם בַּמָּתִי מַעֲט תַּחַת וּגּו'. מוֹעֲטִין

חֲלוּף מְרֹבִיין:

סג וְהָיָה כֹּאֲשֶׁר שָׁשׁ יְהוָה

עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם

וְלַהֲרַבּוֹת אֶתְכֶם כֵּן יְשִׁישׁ

יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם

וְלַהֲשִׁמִּיד אֶתְכֶם וְנִסְחָתָם

מֵעַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אֶתָּה בָּא

שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

וַיְהִי כִּמָּא דְחֲדִי יִי עֲלֵיכֶן לְאוּטְבָא

יְתִכֶן וְלֹא־סָגָא יְתִכֶן כֵּן יַחֲדִי יִי

עֲלֵיכֶן לְאוּבְדָא יְתִכֶן וְלִשְׁצָאָה יְתִכֶן

וְתִטְּלוּן מֵעַל אֲרֶעָא דְאַתְּ עָלִיל
לְתִמּוֹן לְמִירְתָּהּ:

בן ישיש ה'. את אויביכם עליכם להאביד
וגו': ונסחתם. לשון עקירה, וכן בית גאים
יסח ה':

סד וְהִפְיֵצָךְ יְהוָה בְּכָל הָעַמִּים
מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ
וְעַבְדָּתָ שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
אֲשֶׁר לֹא יִדְעָתָ אֶתָּה וְאַבְתִּיךָ

עץ ואבן:

וַיְבַדְרֶנּוּ יְיָ בְּכָל עֲמִמִּיא מִסִּיפֵי אֲרָעָא

וְעַד סִיפֵי אֲרָעָא וְתַפְלַח תִּמְן לְעֲמִמִּיא

פְּלָחֵי טַעוֹתָא דִּי לֹא יָדְעַת אֶת

וְאַבְהֶתֶךָ אֲעָא וְאַבְנָא:

ועבדת שם אלהים אחרים. כתרגומו, לא

עבודת אלהות ממש, אלא מעלים ממס

וגולגליות לכומרי עבודת אלילים:

סה ובגוים הָהֶם לֹא תִרְגִּיעַ וְלֹא

יְהִיָּה מְנוּחַ לְכַף רַגְלָךָ וְנָתַן

יְחֻזָּה לָךְ שֵׁם לֵב רָגִז וּכְלִיזוֹן

עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נֶפֶשׁ:

וּבַעֲמִמִּיא הָאֲנוּן לָא תְנוּחַ וְלֹא יְהִי

מִנַּח לְפִרְסַת רַגְלָךָ וַיִּתֵּן יְיָ לָךְ תִּמְן לֵב

דָּחַל וְחֲשִׁכַת עֵינַיִן וּמִפְחֵן נֶפֶשׁ:

לֹא תִרְגִּיעַ. לֹא תִנּוּחַ, כִּמּוּ וַזֹּאת הַמְרַגְעָה:

לֵב רָגִז. לֵב חָרָד, כִּתְרָגוּמוֹ דָּחִיל, כִּמּוּ

שֶׁאוֹל מִתַּחַת רָגְזָה לָךְ, שִׁמְעוּ עַמִּים

ירגזון, מוסדות השמים ירגזו: וכליון

עינים. מצפה לישועה ולא תבא:

סו וְהִיוּ חַיִּיךָ תִּלְאִים לָךְ מִנְּגַד

וּפְחָדָת לִילָה וַיּוֹמַם וְלֹא

תֵּאֱמִין בְּחַיִּיךָ:

וַיִּהְיוּ חַיִּיךָ תִּלְן לָךְ מִקָּבֵל וְתִהְיֶה תוֹה

לִילִיָּא וַיִּמָּא וְלֹא תִהְיֶימִין בְּחַיִּיךָ:

חַיִּיךָ תִּלְוִאִים לָךְ. עַל הַסֵּפֶק. כֹּל סֵפֶק

קְרוֹי תִּלְוִי, שֶׁמָּא אֲמוֹת הַיּוֹם בַּחֲרַב הַבֹּאָה

עלינו. ורבותינו דרשו, זה הלוקח תבואה
מן השוק: ולא תאמין בחייד. זה הסומך
על הכלטר:

סו בַּבֶּקֶר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עֶרֶב
וּבַעֲרֵב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בֶּקֶר
מִפֶּחַד לִבִּי אֲשֶׁר תִּפְחַד
וּמִמֶּרְאֵה עֵינַי אֲשֶׁר תִּרְאֶה:

בְּצִפְרָא תִּימַר מֶן יִתֵּן רִמָּשָׁא וּבְרִמָּשָׁא
תִּימַר מֶן יִתֵּן צִפְרָא מִתּוֹהוֹת לִבִּי דִּי

תְּהִי תוֹה וּמַחְזוֹ עֵינֶיךָ דִּי תְּהִי חֲזִי:

בבוקר תאמר מי יתן ערב. ויהיה הערב

של אמש: ובערב תאמר מי יתן בוקר.

של שחרית, שהצרות מתחזקות תמיד,

וכל שעה מרובה קללתה משלפניה:

סח וְהֵשִׁיבְךָ יְהוָה מִצָּרִים

בְּאַנְיֹת בִּדְרֹךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי

לָךְ לֹא תִסִּיף עוֹד לִראֲתָהּ

וְהַתְּמַכְרְתָם שָׁם לֹא־בִיךָ

לְעֶבְדִּים וְלַשְׁפָּחוֹת וְאִין קִנְיָה:

וַיִּתֵּיבֶנָּה יְיָ מִצְרַיִם בְּסִפְיָנָן בְּאַרְחָא דִּי

אַמְרִית לָךְ לֹא תוֹסֵף עוֹד לְמַחְזִיגָה

וְתִזְדַּבְּנוּן תַּמָּן לְבַעְלִי דְּבַבְךָ לְעַבְדִּין

וְלֹא־מֶהֱן וְלִית דְּקִנְיָה:

בְּאַנְיּוֹת. בְּסִפְיָנוֹת בְּשִׁבְיָה: וְהַתְּמַכְרָתָם

שֵׁם לְאוֹיְבֶיךָ. אַתֶּם מִבְקָשִׁים לְהִיּוֹת

נִמְכָּרִים לָהֶם לְעַבְדִּים וְלַשְׁפָּחוֹת: וְאִין

קִנְיָה. כִּי יִגְזְרוּ עָלֶיךָ הָרֹג וּכְלִיּוֹן:

וְהַתְּמַכְרָתָם. בְּלַע"ז אִי־פּוֹרוֹנוֹדֵרִי"ץ

וַיִּשׁ וְלֹא יִתְכֵּן לְפָרֶשׁ זֶה תִּמְכֹּרְתֶּם בְּלֶשׁוֹן

וּנְמַכֹּרְתֶּם עִ"י מִזְכָּרִים אַחֲרֵיכֶם, מִפְּנֵי

שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרֵיכֶם וְאִין קוֹנָה:

סַט אֱלֹהִים דְּבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר

צִוָּה יְהוָה אֶת מִנְּשָׁה לְכָרֶת

אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִזְרָאב

מִלְבָּד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת

אַתֶּם בְּחֵרֶב:

אֵלֶיךָ פֶּתַח מִי קִימָא דִּי פִּקִּיד יִי יִת

מִנְּשָׂה לְמִגְזֹר עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא

דְּמוֹאֵב בַּר מְקִימָא דִּי גִזֹּר עֲמֵהוּן

בְּחֵרֵב:

לְכָרוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. שִׁיקְבֹּלוּ עֲלֵיהֶם

אֶת הַתּוֹרָה בֹּאֲלָה וּבִשְׁבוּעָה: מִלְּבַד

הַבְּרִית. קַלְלוּת שַׁבְּתוֹרַת כַּהֲנִים שְׁנֵאמְרוּ

בְּסִינֵי:

שביעי ויקרא משה

אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֲתֶם רְאִיתֶם אֵת כָּל אֲשֶׁר
עָשָׂה יְהוָה לְעֵינֵיכֶם בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם לְפָרְעָה וְלָכָל עַבְדָּיו
וְלָכָל אֲרָצוֹ:

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן

אֶתֹּן חֲזִיתוֹן יֵת כָּל דִּי עֶבֶד יִי

לְעֵינֵיכֹון בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפָרְעָה

וְלִכָּל עֲבָדוֹהִי וְלִכָּל אֲרֵעָה:

ב הַמַּסּוֹת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ

עֵינֵיהֶם הָאֵתֹת וְהַמִּפְתִּיּוֹת

הַגְּדֹלִים הָהֵם:

נִסִּין רַב־רַבִּין דִּי חֲזָאָה עֵינֵיהֶם אֶתִּיא

וּמוֹפְתֵיא רַב־רַבִּיא הָאֲנוּן:

ג וְלֹא נָתַן יְהוָה לָכֶם לֵב לְדַעַת

וְעֵינַיִם לִרְאוֹת וְאַזְנַיִם לִשְׁמָעַ

עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

וְלֹא יִהְיֶה לִי לְכוֹן לְבָא לְמַדֵּעַ וְעֵינַיִן

לְמַחְזִי וְאֲדַנִּין לְמִשְׁמַע עַד יוֹמָא הַדִּין:

וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת. לְהַכִּיר אֶת

חֲסָדֵי הַקֶּב"ה וּלְהַדְבִּק בּוֹ: עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

שָׁמַעְתִּי שְׁאוֹתָיו הַיּוֹם שֶׁנָּתַן מֹשֶׁה סֵפֶר

הַתּוֹרָה לְבְנֵי לֵוִי, כַּמֹּ"שׁ וַיִּתֵּן אֶל הַכֹּהֲנִים

בְּנֵי לֵוִי, בָּאוּ כָל יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ

לֹא, מֹשֶׁה רִבִּינוּ, אֵף אָנוּ עֹמְדִינוּ בְּסִינֵי

וקבלנו את התורה ונתנה לנו, ומה אתה
משליט את בני שבטך עליה, ויאמרו לנו
יום מחר, לא לכם נתנה, לנו נתנה, ושמח
משה על הדבר, ועל זאת אמר להם, היום
הזה נהיית לעם וגו', היום הזה הבנתי
שאתם דבקים וחפצים במקום:

ד וְאֵלֶיךָ אֶתְּכֶם אֶרְבָּעִים שָׁנָה
בַּמִּדְבָּר לֹא בָלוּ שְׁלֹמֹתֵיכֶם
מֵעַלְיֶיכֶם וְנִעַלְךָ לֹא בָלָתָה
מֵעַל רַגְלֶךָ:

וְדַבַּרִית יִתְּכוֹן אַרְבַּעַיִן שָׁנִין בְּמִדְבָּרָא

לֹא בְּלִיאַת כְּסוּתְכוֹן מִנְכוֹן וּמִסַּנֶּךְ לֹא

עַדוּ מֵעַל רִגְלָךְ:

ה לָחֶם לֹא אֲכָלְתֶּם וַיֵּין וְשִׁכָּר

לֹא שְׁתִּיתֶם לְמַעַן תִּדְעוּ כִּי

אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

לְחֶמָּה לֹא אֲכָלְתוּן וְחֶמֶר חֲדַת וְעַתִּיק

לֹא שְׁתִּיתוּן בְּדִיל דְּתִדְעוּן אֲרִי אֲנִי יְיָ

אֱלֹהֵיכֶם:

מפטיר וּתְבֹאוּ אֵלַי

הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחֹן מֶלֶךְ

חֲשִׁבּוֹן וְעֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן

לְקַרְאֵתָנוּ לַמִּלְחָמָה וְנִכְבָּם:

וְאַתָּה תֹּן לְאַתָּרָה הַדִּין וְנִפְקֵ סִיחֹן מִ

לְכָא דְחֲשִׁבּוֹן וְעֹג מִ לְכָא דְמִתָּנָן

לְקַדְמוֹתָנָא לְאַגָּחָא קְרָבָא וּמַחֲוֹנוֹן:

וּתְבֹאוּ אֵלַי הַמָּקוֹם הַזֶּה. עַתָּה אַתֶּם רוֹאִים

עצמכם בגדולה וכבוד, אל תבעטו במקום
ואל ירום לבבכם, ושמרתם את דברי
הברית הזאת. דבר אחר ולא נתן ה' לכם
לב לדעת, שאין אדם עומד על סוף דעתו
של רבו וחכמת משנתו עד ארבעים שנה,
ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד
היום הזה, אבל מכאן ואילך יקפיד,
ולפיכך:

וּנְקַח אֶת אֲרָצָם וְנִתְּנָה
לְנַחֲלָה לְרֵאשִׁיבֵינוּ וְלִגְדֵינוּ וְלַחֲצֵינוּ

שִׁבְטַ הַמְּנַשִּׁי:

וְנִסְבְּנָא יְת אֶרְעָהוֹן וִיהֲבֵנָה לְאַחֲסֵנָא

לְשִׁבְטָא דְרֵאוּבֵן וְלְשִׁבְטָא דְגָד

וְלַפְלָגוֹת שִׁבְטָא דְמְנַשֶּׁה:

ח וְשִׁמְרֵתֶם אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית

הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן

תִּשְׁכְּלוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר

תַּעֲשׂוּן:

וְתִטְרוּן יְת פִּתְגָמֵי קִימָא הָדָא וְתַעֲבְדוּן

פרשת כי תבוא – מפטיר – דף תתקכד

יְתֵהוֹן בְּדִיל דְּתַצְלִחוֹן יֵת כָּל דִּי

תַּעֲבִדוֹן:

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דְּבַר הַבְּרִית הַזֹּאת וְגו':

חֲסֹלַת פִּרְשַׁת כִּי תִבּוֹא:

כרשית

נצבים

עם אונקלוס ורש"י

פרשת נצבים

ט אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם

לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רְאֵשֵׁיכֶם

שְׂבִיטֵיכֶם זְקֵנֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם

כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל׃

אֵתוֹן קִיָּמִין יוֹמָא דִּין כְּלָכוֹן קָדָם יי

אֱלֹהֵיכֶם רִישֵׁיכֶם שְׂבִיטֵיכֶם סְבִיכֶם

וְסָרְכִיכֹן כָּל אֶנֶשׁ יִשְׂרָאֵל:

אתם נצבים. מלמד, שכינסם משה לפני

הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית:

ראשיכם שבטיכם. ראשיכם לשבטיכם:

זקניכם ושטריכם. החשוב חשוב קודם,

ואחר כך כל איש ישראל:

, טפכם נשיכם וגרך אשר

בקרב מחניך מחטב עציך עד

שאב מימיך:

טפלכון נשיכון וגיורך די בגו

מִשְׁרִיתְךָ מִלְקֹט אָעִיף עַד מְלִי מִיִּיךָ:

מֵחֹטֵב עֲצִיךָ. מִלְמַד שְׂבָאוֹ כְּנַעֲנִים

לְהַתְגִּיר בִּימֵי מֹשֶׁה כְּדֶרֶךְ שְׂבָאוֹ גְּבַעֲוִנִים

בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, וְזֶהוּ הָאִמּוֹר בְּגַבְעֲוִנִים,

וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵמָּה בְּעֶרְמָה, וְנָתַנּוּ מֹשֶׁה

חֹטְבֵי עֲצִים וְשׂוֹאֲבֵי מַיִם:

יֵאָמַר לְעַבְדְּךָ בְּבִרְיֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

וּבְאֵלֹתָיו אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

כֹּרֶת עֲמֹךְ הַיּוֹם:

לְאַעְלוֹתְךָ בְּקִימָא דִּי אֱלֹהֶךָ וּבְמוֹמְתָהּ

דִּי יִי אֱלֹהֶךָ גִּזַּר עֲמָךְ יוֹמָא דִּין:

לְעַבְרָךְ. לְהִיזֹת עוֹבֵר בְּבִרְיָת. וְלֹא יִתְכַן

לְפָרְשׁוֹ כִּמּוֹ לְהַעֲבִירָךְ, אֲלֵא כִּמּוֹ

לְעִשׂוֹתְכֶם אוֹתָם: לְעַבְרָךְ בְּבִרְיָת. דְּרָךְ

הַעֲבָרָה, כֹּךְ הֵיוּ כּוֹרְתֵי בְרִיתוֹת עוֹשִׂין,

מַחֲצִיזָה מִכֶּאֱן וּמַחֲצִיזָה מִכֶּאֱן וְעוֹבְרִים

בְּנִתִּיִּם, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר הָעֵגֹל אֲשֶׁר כִּרְתּוֹ

לְשָׁנִים וַיַּעֲבְרוּ בֵּין בַּתְּרִיּוֹ:

יב שְׁנִי לְמַעַן הֶקְיָם אֹתָךְ

הַיּוֹם לֹא לָעָם וְהוּא יְהוָה לָךְ

לְאֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ

וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם

לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב:

בְּדִיל לְאַקְמָא יִתְךָ יוֹמָא דִּין קַדְמוֹהִי

לְעַמָּא וְהוּא יְהִי לָךְ לְאֱלֹהֵי כְמָא דִּי

מִלִּיל לָךְ וְכְמָא דִּי קַיִים לְאַבְרָהָם

לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב:

לְמַעַן הַקִּים אוֹתְךָ הַיּוֹם לֹא לָעָם. כֹּל כֵּן

הוא נכנס לטרוח, למען קיים אותך לפניו
לעם: והוא יהיה לך לאלהים. לפי שדבר
לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את
זרעם באומה אחרת, לכך הוא אוסר
אתכם בשבועות הללו, שלא תקניטוהו,
אחר שהוא אינו יכול להבדל מכם, עד
כאן פירשתי לפי פשוטו של פרשה.
ומדרש אגדה, למה נסמכה פרשת אתם
נצבים לקללות, לפי ששמעו ישראל מאה
קללות חסר שתיים חוץ ממ"ט שבתורת
כהנים, הוריקו פניהם, ואמרו מי יוכל

לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם, אתם
נצבים היום, הרבה הכעסתם למקום ולא
עשה אתכם כלייה, והרי אתם קיימין
לפניו: היום. כיום הזה שהוא קיים והוא
מאפיל ומאיר, כך האיר לכם וכך עתיד
להאיר לכם, והקללות והיסורין מקיימין
אתכם ומציבין אתכם לפניו, ואף הפרשה
שלמעלה מזו פיוסין הם, אתם ראיתם את
כל וגו'. דבר אחר אתם נצבים, לפי שהיו
ישראל יוצאין מפרנס לפרנס, ממשה
ליהושע, לפיכך עשה אותם מצבה כדי

לזרזם. וכן עשה יהושע, וכן שמואל

התיצבו ואשכטה אתכם, כשיצאו מידו

ונכנסו לידו של שאול:

יג וְלֹא אֶתְכֶם לְבַדְכֶם אֲנֹכִי

כֹּרֶת אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת

הָאֱלֹהִים הַזֹּאת:

וְלֹא עִמָּכֹן בְּלַחֲוֵיכֹן אֲנִי גֵזֵר יֵת

קִימָא הָדָא וְיֵת מוֹמְתָא הָדָא:

יד כִּי אֶת אֲשֶׁר יִשְׁנֹו פֶּה עֲמָנוּ

עֲמַד הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

וְאֵת אֲשֶׁר אֵינָנו פֹּה עִמָּנוּ

הַיּוֹם:

אֲרִי יָתֵּ מִן דְּאִיתוּהִי הָכָא עִמָּנָא קָאֵם

יוֹמָא דִּין קָדָם יִי אֱלֹהֵנָא וְיָתֵּ מִן

דְּלִיתוּהִי הָכָא עִמָּנָא יוֹמָא דִּין:

וְאֵת אֲשֶׁר אֵינָנו פֹּה. וְאֵף עִם דוֹרוֹת

הַעֲתִידִים לְהִיּוֹת:

טו שְׁלִישִׁי כִּי אַתֶּם

יִדְעֶתֶם אֶת אֲשֶׁר יֹשְׁבֵינוּ

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֵת אֲשֶׁר

עֲבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר

עָבַרְתֶּם:

אֲרִי אֶתוֹן יִדְעֶתוֹן יְת דִּיתְבְּנָא בְּאֶרְעָא

דְּמִצְרַיִם וְיֵת דִּי עֲבַרְנָא בְּגוֹ עַמִּיָּא

דִּי עֲבַרְתוּן:

כִּי אַתֶּם יֹדְעִתֶם וְגו' וְתִרְאוּ אֶת
שְׁקוּצֵיהֶם. לִפִּי שֵׁרָאִיתֶם הָאוֹמוֹת עֹבְדֵי
אֱלִילִים, וְשִׁמָּא הֵשִׁיָּא לָב אֶחָד מִכֶּם אוֹתוֹ
לִלְכֹת אַחֲרֵיהֶם:

מִזֹּ וְתִרְאוּ אֶת שְׁקוּצֵיהֶם וְאֵת
גִּלְלֵיהֶם עֵץ וְאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב
אֲשֶׁר עִמָּהֶם:

וְחִזִּיתוּן יְתֹ שְׁקוּצֵיהוֹן וְיֹת טַעוֹתֵהוֹן

אֶעָא וְאַבְנָא כִּסְפָּא וְדִּהְבָּא דִּי עֲמַהוּן:

וּתְרֵאוּ אֶת שְׁקוּצֵיהֶם. עַל שֵׁם שֶׁהֵם

מֵאוּסִים בְּשִׁקְצִים: גְּלוּלֵיהֶם. שְׁמוֹסְרָחִים

וּמֵאוּסִין בְּגִלּוּל: עֵץ וְאַבֵּן. אוֹתָן שֶׁל עֲצִים

וְשֶׁל אֲבָנִים רֵאִיתֶם בְּגִלוּי, לִפִּי שְׂאִין

הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים יֵרָאִים שְׁמָא יִגְנְבוּ, אֲבָל

שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב עֲמָהֶם בַּחֲדָרֵי מִשְׁכִּיתָם הֵם,

לִפִּי שֶׁהֵם יֵרָאִים שְׁמָא יִגְנְבוּ:

יִן פֶּן יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אֶחָד

אֶחָד מִשְׁפָּחָה אֶחָד שֹׁבֵט אֶחָד

לְבַבּוֹ פָּנָה הַיּוֹם מֵעַם יִהְיֶה

אֱלֹהֵינוּ לְלָכֶת לַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵי

הַגּוֹיִם הָהֵם כֵּן יֵשׁ בְּכֶם שׂרֵשׁ

פָּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה:

דִּלְמָא אֵית בְּכוּן גִּבֹּר אוֹ אֲתָתָא אוֹ

זֶרְעִית אוֹ שְׁבָטָא דִּי לְבָה פָּנֵי יוֹמָא

דִּין מִדַּחֲלָתָא דִּי אֱלֹהֵנָא לְמַהֲרִי

לְמַפְלַח יְת טַעוֹת עַמִּמִּיא הָאֲנוּן

דִּלְמָא אֵית בְּכוּן גִּבֹּר מְהֵרָה חֲטָאִין

או זָדוֹן:

פֶּן יֵשׁ בָּכֶם זָדוֹן. לְפִיכָךְ אֲנִי צָרִיךְ
לְהַשְׁבִּיעְכֶּם: פֶּן יֵשׁ בָּכֶם. שְׁמָא יֵשׁ בָּכֶם:
אֲשֶׁר לָבְבוּ פָנָה הַיּוֹם. מִלְּקַבֵּל עָלָיו
הַבְּרִית: שְׂרֵשׁ פָּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה. שְׂרֵשׁ
מִגְדָּל עֹשֵׁב מִרְכָּסֵי שָׁהִם מִרְיָם, כְּלוֹמַר
מִפָּרָה וּמִרְבֵּה רֵשַׁע בְּקִרְבָּכֶם:

יְהוָה יְהוָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת דְּבָרֵי
הָאֱלֹהִים הַזֵּאת וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבָּבוֹ
לֵאמֹר שְׁלֹם יְהוָה לִי כִּי

בְּשִׁרְרוֹת לִבִּי אֵלֶיךָ לְמַעַן

סְפֹת הַרְוָה אֶת הַצִּמְאָה:

וַיְהִי בְּמִשְׁמַעַה יָת פִּתְגָּמֵי מוֹמְתָא הָדָא

וַיַּחֲשֹׁב בְּלִבָּהּ לְמִימַר שְׁלֵמָא יְהִי לִי

אַרִּי בְּהִרְהוֹר לִבִּי אֲנָא אֲזִל בְּדִיל

לְאוֹסְפָא לָהּ חֲטָאֵי שְׁלוֹתָא עַל

זְדִנּוֹתָא:

וְהַתְּבַרֵךְ בְּלִבָּבוֹ. לְשׁוֹן בִּרְכָה, יַחֲשׁוּב בְּלָבוֹ

בִּרְכַּת שְׁלוֹם לְעִצְמוֹ לֹאמַר, לֹא יְבוֹאוּנִי

קַלְלוֹת הַלָּלוּ, אֲךָ שְׁלוֹם יִהְיֶה לִּי:

והתברך. בנדיר"א שוי"א בלע"ז כמו
והתגלה, והתפלל: בשרירות לבי אלך.
במראות לבי, כמו אשורנו ולא קרוב,
כלומר מה שלבי רואה לעשות: למען
ספות הרוה. לפי שאוסיף לו פורענות על
מה שעשה עד הנה בשוגג, והייתי מעביר
עליהם, וגורם עתה שאצרפם עם המזיד
ואפרע ממנו הכל, וכן תרגם אונקלוס
בדיל לאוספא ליה חטאי שלותא על
זדנותא, שאוסיף לו אני השגנות על
הזדונות: הרוה. שוגג, שהוא עושה כאדם

שכור, שעושה שלא מדעת: הצמאה.

שהוא עושה מדעת ובתאוה:

יֵט לֹא יֵאבֶּה יְהוָה סֶלַח לוֹ כִּי

אֵז יַעֲשֶׂן אֵף יְהוָה וְקִנְאָתוֹ

בְּאִישׁ הַהוּא וְרִבְצָה בּוֹ כָּל

הָאָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה

וּמַחַה יְהוָה אֶת שְׁמוֹ מִתַּחַת

הַשָּׁמַיִם:

לֹא יִיבִי יִי לְמִשְׁבַּק לָהּ אֲרִי בֶּכֶן יִתְקַף

רְגִזָּא דִּי וְחִמָּתָה בְּגִבְרָא הֵהוּא

וַיִּדְבֹקוֹן בֵּה כָּל לְוִטִּיא דְּכַתִּיבִין

בְּסִפְרָא הֲדִין וַיִּמְחֵי יִי יְת שְׁמָה מִתְּחוֹת

שְׁמִיא:

יעשן אף ה'. ע"י בעם הגוף מתחמם,

והעשן יוצא מן האף, וכן עלה עשן באפו,

ואע"פ שאין זו לפני המקום, הכתוב

משמיע את האוזן בדרך שהיא רגילה

ויכולה לשמוע כפי דרך הארץ: וקנאתו.

לשון חמה אנפרטמנ"ט אחיזת לבישת

נקמה, ואינו מעביר על המדה:

כ וְהַבְדִּילֹוּ יְהוָה לְרַעָה מִכָּל

שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲלוֹת

הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר

הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

וַיַּפְרֹשֶׁנָּה יי לְבִישָׁא מִכָּל שְׁבִטֵי־א

דִּישְׂרָאֵל כָּכָל לוֹטֵי קִימָא דְכְּתִיבִין

בְּסֵפֶר דְּאוֹרִיתָא הַדִּין:

הכתובה בספר התורה הזו. ולמעלה

הוא אומר בספר התורה הזאת, גם כל חלי
וכל מכה וגו', הזאת לשון נקבה מוסב על
התורה, הזה לשון זכר מוסב על הספר,
וע"י פיסוק הטעמים הן נחלקין לשתי
לשונות, בפרשת הקללות הטפחא נתונה
תחת בספר, והתורה הזאת דבוקים זה
לזה, לכך אמר הזאת, וכאן הטפחא נתונה
תחת התורה, נמצא ספר התורה דבוקים
זה לזה, לפיכך לשון זכר נופל אחריו,
שהלשון נופל על הספר:

בא־אָמַר הַדֹּר הָאֲחֵרוֹן בְּנֵיכֶם

אֲשֶׁר יְקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהִנְכֹּרִי

אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ

אֶת מִכּוֹת הָאֶרֶץ הַזֹּאת וְאֶת

תַּחֲלָאִיהָ אֲשֶׁר חָלָה יְהוָה בָּהֶּ:

וַיֵּימַר דָּרָא בַּתְּרָאָה בְּנִיכּוֹן דִּי יְקוּמוּן

מִבַּתְרִיכּוֹן וְבַר עַמְּמִין דִּי יֵיתִי מֵאַרְעָא

רְחִיקָא וַיַּחֲזֹן יָת מַחְתָּא דְאַרְעָא הַזֵּיא

וַיֵּת מַרְעָהָ דִּי אֲמַרַע יֵי בָהֶ:

כּב גְּבַרִית וּמַלַּח שְׂרָפָה כָּל

אֶרְצָהּ לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח

וְלֹא יַעֲלֶה בָּהּ כָּל עֵשֶׂב

כְּמַהֲפַכַת סֶדֶם וְעַמּוּרָה אֲדָמָה

(וַצַּבִּיִּים) וַצַּבִּוִּים אֲשֶׁר הֶפֶךְ

יְהוָה בְּאֶפֶס וּבַחֲמַתּוֹ:

גִּפְרִיתָא וּמִלְחָא יִקִּידַת כָּל אֶרֶעָהּ לֹא

תִּזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא יִסַּק בָּהּ כָּל

עֵסֶבָא כְּמַהֲפַכַת דְּסֶדֶם וְעַמּוּרָה אֲדָמָה

וַצַּבִּוִּים דִּי הֶפֶךְ יִי בְּרִגְזָהּ וּבַחֲמַתָּהּ:

בג וְאָמְרוּ כָּל הַגּוֹיִם עַל מָה

עָשָׂה יְהוָה כְּכֹה לָאָרֶץ הַזֹּאת

מָה חֲרֵי הָאֵף הַגָּדוֹל הַזֶּה׃

וַיִּמְרוּן כָּל עַמֵּמִיָּא עַל מָה עֲבַד יי

כְּדִין לְאֶרֶץ הַדָּא מָה תִּקּוֹף רַגְזָא

רַבָּא הַדִּין׃

בד וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת

בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר

כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאֹ אוֹתָם

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

וַיִּמְרוּן עַל דְּשִׁבְקוֹ יְתֹקִימָא דִּי

אֱלֹהֵא דַּאֲבִהֲתִהוֹן דִּי גִזֵּר עֲמֵהוֹן

בַּאֲפָקוּתָהּ יִתְהוֹן מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

כֹּה וַיִּלְכוּ וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים

אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם אֱלֹהִים

אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּם וְלֹא חָלַק

לָהֶם:

וַאֲזָלוּ וּפְלָחוּ לְטַעֲוֹת עַמְּמִיא וּסְגִידוּ

לְהוֹן דַּחֲלֹן דִּי לֹא יִדְעֻנּוֹן וְלֹא אוֹטִיבֹא
לְהוֹן:

לֹא יִדְעוּם. לֹא יִדְעוּ בָּהֶם גְּבוּרַת אֱלֹהוֹת:
וְלֹא חֲלָק לָהֶם. לֹא נִתְּנָם לְחֲלָקָם.
וְאוֹנֵקְלוּם תִּרְגָּם וְלֹא אוֹטִיבֹא לְהוֹן, לֹא
הִטִּיבוּ לָהֶם שׁוּם טוֹבָה, וְלִשְׁוֹן לֹא חֲלָק,
אוֹתוֹ אֱלוֹהַּ שִׁבְחָרוּ לָהֶם, לֹא חֲלָק לָהֶם
שׁוּם נַחֲלָה וְשׁוּם חֲלָק:

כּוּ וַיִּחַר אַף יְהוָה בְּאַרְצָא הַחַוָּא
לְהַבִּיא עָלֶיהָ אֶת כָּל הַקָּלָלָה

הַכֹּתֹבָה בַּסֶּפֶר הַזֶּה:

וְתִקֶּף רָגְזָא דִּי בְּאַרְעָא הֵיא

לְאִיתָאָה עֲלֵה יָת כָּל לְוִטִּיא דְּכְתִיבִין

בַּסֶּפֶרָא הַדִּין:

כֹּז וְיִתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אֲדָמָתָם

בְּאַף וּבַחֲמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל

וַיִּשְׁלַחֵם אֶל אֶרֶץ אַחֲרֵת כִּיּוֹם

הַזֶּה:

וְטִלְטְלִנּוּן יִי מֵעַל אֶרְעֵהוֹן בְּרָגִז

וּבַחֲמַתָּא וּבִתְקוּף רִגְזוֹ וְאַגְלִנוֹן לְאַרְעָא

אַחֲרֵי כִּיּוֹמָא הָדִין:

וַיִּתְּשֵׁם ה' כְּתִרְגוּמוֹ וּטְלַטְלִינוֹן, וּבֶן הַנָּנִי

נוֹתְשֵׁם מֵעַל אֲדַמְתָּם:

כֹּחַ הַנְּסֻתָּרִת לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ

וְהַנְּגִלָת לָנוּ וְלִבְנֵינוּ עַד עוֹלָם

לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה

הַזֹּאת:

דְּמַטְמָרֵן קָדָם יי אֱלֹהֵנָא וְדַמְגְלִין לָנָא

וּלְבַנְנָא עַד עָלָם לְמַעַבְד יְתָ כָּל

פְּתַגְמֵי אוֹרֵיתָא הַדָּא:

**הנסתרות לה' אלהינו. ואם תאמרו מה
בידינו לעשות, אתה מעניש את הרבים
על הרהורי היחיד, שנאמר פן יש בכם
איש וגו' ואח"כ וראו את מכות הארץ
ההיא, והלא אין אדם יודע מטמונותיו של
חבירו, אין אני מעניש אתכם על
הנסתרות, שהן לה' אלהינו והוא יפרע
מאותו יחיד, אבל הנגלות לנו ולבנינו,
לבער הרע מקרבנו, ואם לא נעשה דין**

בהם, יענוש את הרבים. נקוד על לנו
ולבנינו, לדרוש שאף על הנגלות לא ענש
את הרבים עד שעברו את הירדן, משקבלו
עליהם את השבועה בהר גרזים ובהר
עיבל, ונעשו ערבים זה לזה:

דברים פרק-ל

רביעי - א

במחוברות

שני וְהָיָה כִּי יֵבֹאוּ עָלֶיךָ

כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה

וְהַקְלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ

וְהַעֲשִׂיתָ אֵל לְבַבְךָ בְּכָל הַיָּמִים

אֲשֶׁר הִדִּיתָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

שְׁמָחָה:

וַיְהִי אֲרִי יִיתּוֹן עֲלֶיךָ כָּל פֶּתַגְמִיא

הָאֱלִין בְּרֶכֶן וְלוֹטִין דִּי יְהִבִּית קַדְמָךְ

וְתִתּוּב לְלַבְךָ בְּכָל עַמְמִיא דִּי אֲגַלְךָ יִי

אַלְהֶךָ לְתַמּוֹן:

ב וְשִׁבְתָּ עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

וְשִׁמְעֶתָ בְּקוֹלֹ כָּכָל אֲשֶׁר

אֲנֹכִי מְצִוֶּה הַיּוֹם אֹתָהּ וּבְנֶיךָ

בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ:

וְתִתּוֹב לְדַחֲלָתָא דִּי אֱלֹהֶךָ וְתִקְבַּל

לְמִימְרָהּ כָּכָל דִּי אֲנָא מִפְקֵדְךָ יוֹמָא

דִּין אַתְּ וּבְנִיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ:

ג וְיָשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת

שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶךָ וְיָשָׁב וְקִבְּצֶךָ

מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצִיֶּךָ

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׂמָחָה:

וְיִתּוֹב יִי אֱלֹהֶךָ יְתִי שְׂבִי גִלּוּתְךָ וִירַחֵם

עַלְךָ וְיִתּוֹב וְיִכְנָשְׁנֶךָ מִכָּל עַמֵּיָא דִּי

בְּדֶרֶךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְתִמְנָן:

וּשְׁבַח ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ. הִיא לֹא
לְכַתּוּב וְהִשִּׁיב אֶת שְׁבוּתְךָ, רְבוּתֵינוּ לְמַדּוֹ
מִכָּאן, כְּבִיכּוֹל שֶׁהִשְׁכִּינָה שְׂרוּיָה עִם
יִשְׂרָאֵל בְּצֶרֶת גְּלוּתָם, וְכִשְׁנִגְאֲלִין הִכְתִּיב
גְּאוּלָּה לְעֶצְמוֹ שֶׁהוּא יָשׁוּב עִמָּהֶם. וְעוֹד
י"ל שֶׁגְּדוּל יוֹם קְבוּץ גְּלוּת, וּבִקּוּשֵׁי,
כְּאִילוּ הוּא עֶצְמוֹ צָרִיךְ לְהִיזוֹת אוֹחֵז בִּידֵיו
מִמֶּשׁ אִישׁ אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ, כְּעֵנִין שֶׁנֶּאֱמַר
וְאַתֶּם תִּלְקְטוּ לְאֶחָד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאַף
בְּגְלוּת שְׂאֵר הָאוֹמוֹת מִצִּינוֹ כֵּן, וְשִׁבְתִּי

את שבות מצרים:

ד אם יהיה נדחה בקצה

השמים משם יקבעו יחזה

אלהיו ומשם יקחה:

אם יהי גלותו בסיפי שמיא מתמן

יכנשנו יי אלהו ומתמן יקרבנו:

ה והביאו יחזה אלהיו אל

הארץ אשר ירשו אבותיו

וירשתה ויטבבו והרבו

מֵאַבְתָּיִךְ׃

וַיַּעֲלֵנִךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָאָרֶעָא דִּירִיתוּ

אַבְהֶתֶךָ וְתִרְתֶּהּ וַיּוֹטֵב לָךְ וַיִּסְגְּנֶךָ

מֵאַבְהֶתֶךָ׃

וּמִלְּיָהּ אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבַבְךָ

וְאֶת לְבַב זִרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת

יָהּ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבַבְךָ וּבְכָל

נַפְשֶׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ׃

וַיַּעֲדֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ יֵת טַפְּשׁוֹת לְבָבְךָ וַיֵּת

פרשת נצבים – חמישי – במחוברות שלישי – דף תתקסא

טַפְּשׁוֹת לֵבָא דְּבִנְיָ לְמַרְחָם יִתְּ יִי

אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ בְּדִיל

חַיִּיךָ:

חמישי - ז

במחוברות

שלישי

וְנָתַן יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל הָאֱלֹת הָאֵלֹהִים

עַל אֹיְבֶיךָ וְעַל שֹׁנְאֶיךָ אֲשֶׁר

רָדְפוּךָ:

וַיִּתֵּן יי אֱלֹהֶיךָ יְת כָּל לְוִטֵּיָא הָאֵלִין עַל

בְּעַלֵּי דְבַבְךָ וְעַל סְנֵאָךְ דִּי רָדְפוּךָ:

ח וְאַתָּה תָּשׁוּב וְשִׁמְעָתָּ בְּקוֹל

יְהוָה וַעֲשִׂיתָ אֶת כָּל מַצּוֹתַיו

אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה הַיּוֹם:

וְאֵת תְּתוּב וְתִקְבֹּל לְמִימְרָא דִּי וְתַעֲבֹד

יָת כָּל פְּקוּדוֹהֵי דִּי אֲנֵא מִפְּקֻדָּךְ יוֹמָא

דִּין:

ט וְחֻזְתִּירָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל

מַעֲשֵׂה יָדְךָ בְּבִרְי בְּטִנָּךְ

וּבְבִרְי בְּחֶמְתְּךָ וּבְבִרְי

אֲדָמַתְךָ לְטַבָּחָה כִּי יֵשׁוּב יְהוָה

לְשׁוֹשׁ עָלֶיךָ לְטוֹב כְּאִשׁוֹ שֶׁשׁ

עַל אֲבֹתֶיךָ:

וְיִתְרִינְךָ יִי אֱלֹהֶךָ בְּכֹל עוֹבְדֵי יָדְךָ

בּוֹלְדָא דְמַעַךְ וּבּוֹלְדָא דְבַעֲיָרְךָ וּבְאִבָּא

דְּאַרְעָךָ לְטַבָּא אֲרִי יְתוֹב יִי לְמַחְדֵּי

עֲלֶיךָ לְטַב כְּמָא דִּי חֲדֵי עַל אֲבֹתְךָ:

כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

לְשִׁמּוֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו

הַכֹּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה

כִּי תָשׁוּב אֵל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ׃

אֲרִי תִקְבַּל בְּמִימְרָא דֵּי אֱלֹהֶךָ לְמַטֵּר

פְּקוּדוֹתַי וּקְיָמוֹתַי דְּכַתִּיבִין בְּסִפְרָא

דְּאוּרִיתָא הֵדִין אֲרִי תַתּוּב קָדָם יי

אֱלֹהֶךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ׃

יֵא שִׁיטָּי כִּי הַמְצָוָה

הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם

לֹא נִפְלְאָתָהּ הוּא מִמֶּנָּה וְלֹא

רַחֲקָה הוּא:

אֲרִי תִפְקֹדְתָא הָדָא דִּי אֲנָא מִפְקֹדָךְ

יוֹמָא דִּין לֹא מִפְרָשָׂא הִיא מִנָּךְ וְלֹא

רַחֲיִקָא הִיא:

לֹא נִפְלְאָתָהּ הוּא מִמֶּנָּה. לֹא מְכֻסָּה הִיא

מִמֶּנָּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר כִּי יִפְלֹא, אֲרִי יִתְכַסֶּי,

וְתֵרֵד פְּלָאִים, וְתֵרֵד בְּמַטְמוֹנִיּוֹת, מְכֻסָּה,

חֲבוּשָׁה בְּטֻמּוֹן:

יב לֹא בַּשָּׁמַיִם הוּא לְאֵמֹר מִי

יַעֲלֶה לָנוּ הַשְׁמִימָה וּיִקַּח לָנוּ

וְיִשְׁמְעֵנוּ אֶתָּה וְנַעֲשֶׂהָ:

לֹא בַשְּׁמַיָּא הִיא לְמִימָר מִן יֶסֶק לָנָא

לְשִׁמַּיָּא וְיִסְבֵּה לָנָא וְיִשְׁמְעֵנָא יְתָה

וְנַעֲבֹדָהּ:

לֹא בַשְּׁמַיִם הִיא. שְׂאֵלוֹ הִיתָה בַשְּׁמַיִם

הִייתָ צָרִיךְ לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ וּלְלַמְּדָהּ:

יְיָ וְלֹא מִנְעֶבֶר לַיִם הוּא לְאֹמֹר

מִי יַעֲבֹר לָנוּ אֶל עֶבֶר הַיָּם

וִיִּקְחָהּ לָנוּ וְיִשְׁמַעְנוּ אֹתָהּ

וְנַעֲשֶׂנָּה:

וְלֹא מֵעַבְרָא לִימָא הִיא לְמִימַר מִן

יַעֲבֹר לָנָא לְעַבְרָא דִּימָא וְיִסְבֵּה לָנָא

וְיִשְׁמַעְנָנָא יְתָה וְנַעֲבַדְנָה:

יָד פִּי קָרוֹב אֵלַיָּךְ הֲדָבָר מְאֹד

בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ:

אֲרִי קָרִיב לָךְ פִּתְגָמָא לַחֲדָא בְּפוּמָךְ

וּבִלְבָבְךָ לַמַּעֲבִידָה:

פרשת נצבים – שביעי – במחוברות רביעי – דף תתקסט

כי קרוב אליך. התורה נתנה לכם בכתב

ובעל פה:

שביעי -

טו

במחוברות

רביעי
ראה
נתתי

לִפְנֵיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת

הַטּוֹב וְאֶת הַפְּטוֹת וְאֶת הָרָע:

חַי דִּיהֲבִית קִדְמָךְ יוֹמָא דִּין יְתַחֲיִי

וְיֵת טַבְתָּא וְיֵת מוֹתָא וְיֵת בִּישָׂא:

את החיים ואת הטוב. זה תלוי בזה, אם

תעשה טוב הרי לך חיים ואם תעשה רע

הרי לך המות, והכתוב מפרש והולך

היאך:

טו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַצִּיךְ הַיּוֹם

לֹא־הִבֵּה אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

לֵלֶכֶת בְּדַרְכָיו וְלִשְׁמֹר

מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו

וְחַיִּית וְרַבִּית וּבִרְכָּךְ יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא

שָׁמָּה לְרַשְׁתָּהּ:

דִּי אֲנִי מִפְקֹדֶךָ יוֹמָא דִּין לְמַרְחָם ית

יֵי אֱלֹהֶךָ לְמַהֶךָ בְּאַרְחֵן דְּתַקְנֵן קַדְמוֹהִי

וּלְמִטְר פְּקוּדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי וְדִינוֹהִי וְתִיחִי

וְתִסְגֵּי וַיְבָרְכֶנָּךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּאַרְעָא דִּי

אַתָּה עָלֶיךָ לְתַמָּן לְמִירְתָּהּ:

אֲשֶׁר אֲנִי מִצֹּד הַיּוֹם לְאַהֲבָה. הֲרִי

הַטּוֹב וְבוֹ תְלוּי: וְחַיִּית וְרַבִּית. הֲרִי הַחַיִּים:

יְוָאם יִפְנֶה לְבַבְךָ וְלֹא תִשְׁמַע

וְנִדְחָת וְהִשְׁתַּחֲוִית לְאֱלֹהִים

אַחֲרֵיהֶם וְעַבַּדְתָּם:

וְאִם יִפְנֶי לְבַבְךָ וְלֹא תִקַּבֵּל וְתִטְעִי

וְתִסְגֹּד לְטַעוֹת עַמִּמֶּיָּא וְתִפְלַחֲנוּן:

וְאִם יִפְנֶה לְבַבְךָ. הֲרִי הֲרַע:

יְהוָה הִגִּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲבֹד

תֵּאֲבֹדוּן לֹא תִאָּרִיכוּן יָמִים עַל

הָאָדָמָה אֲשֶׁר אֶתָּה עֹבֵר אֶת

הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרֵשֶׁתָּהּ:

חַוִּיתִי לָכוֹן יוֹמָא דִּין אֲרִי מִיָּבֶד

תִּיָּבֶדוֹן לֹא תוֹרְכוֹן יוֹמִין עַל אֶרֶץ דִּי

אֶתָּ עֹבֵר יְתִי יִרְדְּנָא לְמַעַל לְתַמּוֹן

לְמִירְתָּהּ:

כִּי אֲבָד תֵּאבְדוֹן. הִרִי מוֹת:

יט הֵעֵדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת

הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים

וְהַמָּוֹת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבָּרָכָה

וְהַקְלָלָה וּבַחֲרַת בַּחַיִּים לְמַעַן

תַּחֲיֶיהָ אֶתְּחִי וְזֶרַעְךָ:

אֶסְהַדִּית בְּכוֹן יוֹמָא דִּין יְת שְׁמִיָּא וְיֵת

אֶרְעָא חַיִּי וּמוֹתָא יְהִיבִית קְדָמְךָ בִּרְכוֹן

וְלוֹטִין וְתִתְרַעֲי בַּחַיִּי בְּדִיל דְּתִיחִי אֶתְּ

וּבְנִיךָ:

העדתִי בכם היום את השמים ואת
הארץ. שהם קיימים לעולם, וכאשר
תקרה אתכם הרעה, יהיו עדים שאני
התריתי בכם בכל זאת. דבר אחר העידותִי
בכם היום את השמים וגו', אמר להם
הקב"ה לישראל, הסתכלו בשמים
שבראתי לשמש אתכם, שמא שנו את
מדתם, שמא לא עלה גלגל חמה מן
המזרח והאיר לכל העולם, כענין שנאמר
וזרח השמש ובא השמש, הסתכלו בארץ

**שבראתי לשמש אתכם, שמא שנתה
מדתה, שמא זרעתם אותה ולא צמחה, או
שמא זרעתם חטים והעלתה שעורים,
ומה אלו שנעשו לא לשכר ולא להפסד,
אם זוכין אין מקבלין שכר ואם חוטאין
אין מקבלין פורענות, לא שנו את מדתם,
אתם, שאם זכיתם תקבלו שכר ואם
חטאתם תקבלו פורענות, על אחת כמה
וכמה: ובחרת בחיים. אני מזרה לכם
שתבחרו בחלק החיים, כאדם האומר לבנו
בחר לך חלק יפה בנחלתי, ומעמידו על**

חֲלֹק הִיבָהּ, וְאָמַר לוֹ אֵת זֶה בְּרוּר לָךְ, וְעַל
זֶה נֹאמַר ה' מִנֵּת חֲלֹקִי וְכוּסִי אֶתָּה תוֹמִיד
גּוֹרְלִי, הִנֵּחַת יָדַי עַל גּוֹרֹל הַטּוֹב לֹאמַר אֵת
זֶה קַח לָךְ:

ב לֹא־הִבָּה אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְשִׁמְנֶה בְּקִלּוֹ וּלְדַבָּקָה בּוֹ כִּי
הוּא חַיִּיד וְאַרְדּוֹ יִמִּיד לְשִׁבָּת
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לֹא־בֹתֶיךָ לֹא־בָרָהֶם לִיצְחָק

וְלִיעֶקֶב לַתַּת לָהֶם:

לְמַרְחֵם יֵת יִי אֱלֹהֶיךָ לְקַבֵּל לְמִימְרָה

וְלֵאֲתִקְרָבָא לְדַחֲלִתָּהּ אֲרִי הוּא חַיִּיךָ

וְאוֹרְכוֹת יוֹמֶיךָ לְמַתָּב עַל אֶרֶץ דִּי

קָיִים יִי לְאַבְהֶתֶךָ לְאַבְרָהָם לִיצְחָק

וְלִיעֶקֶב לְמַתָּן לְהוֹן:

כרשת

וילך

עם אונקלום ורש"י

פרשת וילך

דברים פרק-לא

א וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל

יִשְׂרָאֵל׃

וַאֲזַל מֹשֶׁה וּמִלֵּיל יַת פְּתִגְמִיָּא הָאֵלִין

עם כל ישראל:

וילך משה וגו':

ב ויאמר אלהם בן מאה

ועשרים שנה אנכי היום לא

אוכל עוד לצאת ולבוא

ויהזה אומר אלי לא תעבר

את הירדן הזה:

ואמר להון בר מאה ועשרין שנין

אנא יומא דין לית אנא יכיל עוד

לְמַפֵּק וּלְמַעַל וַיֵּי אֶמַר לִי לֹא תַעֲבֹר

יָת יִרְדְּנָא הָדִין:

לֹא אוֹכַל עוֹד לְצֹאת וּלְבוֹא. יְכוֹל

שִׁתְשֵׁשׁ כַּחוֹ, תִּלְמוּד לֹמַר לֹא כַּהֲתָה עֵינִי

וְלֹא נִם לַחָה, אֲלֹא מֵהוּ לֹא אוֹכַל, אֵינִי

רִשְׁאִי, שִׁנְטָלָה מִמֶּנִּי הִרְשֹׁת וְנִתְנָה

לִיהוֹשֵׁעַ: זֶה אֶמַר אֲלֵי. זֶהוּ פִירוֹשׁ לֹא

אוֹכַל עוֹד לְצֹאת וּלְבוֹא לְפִי שֶׁ אֶמַר

אֲלֵי: אֲנֹכִי הַיּוֹם. הַיּוֹם מִלְּאֵי יָמֵי וְשָׁנוֹתֵי,

בַּיּוֹם זֶה נוֹלַדְתִּי וּבַיּוֹם זֶה אָמוֹת. דְּבַר אַחֵר,

לְצֹאת וּלְבוֹא בְּדַבְרֵי תוֹרָה, מִלְּמַד שֶׁנִּסְתַּמּוּ

מִמֶּנּוּ מִסּוּרוֹת וּמַעֲיָנוֹת הַחֲכָמָה:

גִּ:יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא עֵבֶר לְפָנֶיךָ

הוּא יִשְׁמֵר אֶת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה

מִלְּפָנֶיךָ וַיִּרְשׁוּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא

עֵבֶר לְפָנֶיךָ כֹּאֲשֶׁר דָּבָר יְהוָה:

יִי אֱלֹהֶיךָ מִיָּמָּה עֵבֶר קִדְמָךְ הוּא

יִשְׁצִי יָת עַמִּיָּא הָאֵלִין מִקִּדְמָךְ

וַתִּירָתָנוּן יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֵבֶר קִדְמָךְ כָּמָא

דִּי מִלֵּיל יִי:

ד. שני וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם

כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחֹן וּלְעֹג

מֶלְכִי הָאֲמֹרִי וּלְאֶרְצָם אֲשֶׁר

הִשְׁמִיד אֹתָם:

וַיַּעֲבֹד יְיָ לְהֹן כָּמָא דִּי עַבְד לְסִיחֹן

וּלְעֹג מֶלְכִי אֲמֹרָא וּלְאֶרְעָהוֹן דִּי

שָׂצִי יְתָהוֹן:

ה וְנָתַנָּם יְהוָה לְפָנֵיכֶם

וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכֹל הַמַּצְוָה

אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם:

וַיִּמְסְרֵנוּן יְיָ קָדְמֵיכֹון וְתַעֲבֹדֹון לְהוֹן

כְּכֹל תַּפְקֻדָּתָא דִּי פִקְדִית יְתִכֹון:

וְחִזְקוּ וְאַמְצוּ אֶל תִּירְאוּ וְאַל

תַּעֲרֹצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי יְהוָה

אֵלֵהֶיךָ הוּא הַחֲלִיךְ עִמָּךְ לֹא

יִרְפָּךְ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ:

פרשת וילך – שלישי – במחוברות חמישי – דף תתקפו

תְּקִיפוּ וְאַלִּימוּ לֹא תִדְחֲלוּ וְלֹא

תִּתְּבוּרוּן מִקֶּדְמֵיהוֹן אֲרִי יִי אֱלֹהֶיךָ הוּא

דְּמַדְבֵּר קֶדֶמְךָ לֹא יִשְׁבְּקֶנְךָ וְלֹא

יִרְטֶשְׁנֶךָ:

לֹא יִרְפֶּךָ. לֹא יִתֵּן לְךָ רַפְיוֹן לְהִיזֹת נַעֲזֹב

מִמֶּנּוּ:

שְׁלֵשִׁי –

במחוברות

חמישי ויקרא משה

ליהושע ויאמר אליו לעיני

כל ישראל חזק ואמץ כי

אתה תבוא את העם הזה אל

הארץ אשר נשבע יהוה

לְאַבְרָם לְתַת לָהֶם וְאַתָּה

תִּנְחִילָנָה אוֹתָם:

וְקָרָא מֹשֶׁה לַיהוָה וַאֲמַר לָהּ לְעֵינַי

כָּל יִשְׂרָאֵל תִּקַּף וְאֵלִים אֲרִי אַתָּה תַּעֲוֹל

עִם עַמָּא הַדִּין לְאַרְעָא דִּי קָיִים יִי

לְאַבְרָהָם לְמַתָּן לְהוֹן וְאַתָּה תַּחֲסִנָּה

יְתָהוֹן:

כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת הָעָם הַזֶּה. אֲרִי אַתָּה

תַּעֲוֹל עִם עַמָּא הַדִּין, מֹשֶׁה אָמַר לַיהוָה,

זִקְנִים שְׂבָדוֹר יִהְיוּ עִמָּךְ, הַכֹּל לְפִי דַעְתָּךְ

ועצתן, אבל הקב"ה אמר ליהושע כי
אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר
נשבעתי להם, תביא על כרחם, הכל תלוי
בך, טול מקל זהך על קדקדן, דבר אחד
לדור ולא שני דברים לדור:

חַיֵּהוּהָ הוּא הַחַיִּי לְפָנָיִךָ הוּא
יְהִי עַמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא
יַעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא וְלֹא תִחָת:

וַיֵּהוּא דַּמְדַּבֵּר קָדַמְךָ מִימְרָה יְהִי
בְּסַעֲדְךָ לֹא יִשְׁבְּקֶנָךְ וְלֹא יִרְחַקֶנָךְ לֹא

תִּדְחַל וְלֹא תִתְּבַר:

ט וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה

הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי

לֵוִי הַנִּשְׁאִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית

יְהוָה וְאֵל כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה יְת אֲוֵרִיתָא הָדָא וַיִּהְיֶה

לְכַהֲנֵיָא בְּנֵי לֵוִי דְנִטְלִין יְת אֲרוֹן

קִימָא דֵּי וְלָכֵל סְבִי יִשְׂרָאֵל:

ויכתוב משה וגו' ויתנה. כשנגמרה כולה

נתנה לבני שבטו:

רביעי ויצו משה

אותם לאמר מקץ שבע שנים

במער שנת השמיטה בחג

הסכות:

ופקיד משה יתהון למימר מסוף שבע

שנים בזמן שתא דשמטתא בחגא

דמטליא:

**מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים. בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל
שְׁמִטָּה שֶׁהִיא שָׁנָה שְׁמִינִית, וְלָמָּה קוֹרָא
אוֹתָהּ שָׁנַת הַשְּׁמִטָּה, שֶׁעַדִּיין שְׁבִיעִית
נוֹהֶגֶת בָּהּ, בִּקְצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית הַיּוֹצֵא
לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית:**

**יֵא בְּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת
אֶת פָּנַי יְחֻזָּה אֶלֶּהֶיךָ בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה
הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל
בְּאֲזִנֵּיהֶם:**

בְּמִיתִי כָּל יִשְׂרָאֵל לְאַתְחִזָּא קָדָם יי

אֱלֹהֶיךָ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי תִּקְרִי ית

אוֹרִיתָא הָדָא קָדָם כָּל יִשְׂרָאֵל

וְתִשְׁמַעְנוּ:

תִּקְרָא אַתְּ הַתּוֹרָה הַזֹּאת. הַמֶּלֶךְ הִיא

קוֹרָא מִתְחִלָּתָא אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים, כַּדֹּאִיתָא

בַּמַּס' סוּטָה, עַל בִּימָה שֶׁל עֵץ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין

בַּעֲזָרָה:

יב הַקֹּהֵל אֶת הָעָם הָאֵלֶּנָּשִׁים

וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף וְגִרָךְ אֲשֶׁר

בְּשַׁעֲרֵיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלַמַּעַן

יִלְמְדוּ וַיֵּרְאוּ אֶת יְהוָה

אֱלֹהֵיכֶם וְשִׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת

כָּל דְּבַרֵּי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

כְּנוֹשׁ יֵת עַמָּא גְּבֻרִיא וְנָשִׂיא וְטַפֵּל

וְגִיּוֹרָךְ דִּי בְּקִרְוֶיךָ בְּדִיל דִּישְׁמְעוּן

וּבְדִיל דִּילְפּוֹן (נ"א דִּילְפּוֹן) וַיִּדְחֲלוּן

מִקָּדָם יי אֱלֹהֵיכֶם וַיִּטְרוּן לְמַעַבְדַּיִם יֵת

כָּל פְּתִגְמֵי אוֹרֵיתָא הַדָּא:

האנשים. ללמוד: והנשים. לשמוע:

והטף. למה באו, לתת שכר למביאייהם:

יג ובניהם אשר לא ידעו

ישמעו ולמדו? ליראה את

יהוה אלהיכם כל הימים אשר

אתם חיים על האדמה אשר

אתם עברים את הירדן שמה

לרשתה:

ובניהו די לא ידעו ישמעו וילפון

פרשת וילך - חמישי - במחוברות ששי - דף תתקצו

(נ"א וילפון) למדחל ית יי אלהכון כל

יומיא די אתון קימין על ארעא די

אתון עברין ית ירדנא תמן למירתה:

חמישי - יד

במחוברות

ששי

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל

מִנְשָׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוֹת

קָרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְהַתִּיצְבוּ

בְּאֶהֱלִי מוֹעֵד וְאַצְוֶנּוּ וַיֵּלֶךְ

מִנְשָׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיַּתִּיצְבוּ בְּאֶהֱלִי

מוֹעֵד:

וַאֲמַר יי לְמִנְשָׁה הֲאֵל קָרִיבוּ יוֹמֶיךָ

לַמַּמַּת קָרָא יְתֵי הוֹשֵׁעַ וְאֶת־עֲתָדוֹ

בַּמִּשְׁכָּן זְמַנָּא וְאַפְקִדְנָהּ וְאֶזְלַ מִשָּׁה

וַיהוֹשֻׁעַ וְאֶת־עֲתָדוֹ בַּמִּשְׁכָּן זְמַנָּא:

וְאַצִּוְנוּ. וְאַזְרִזְנוּ:

טו וַיֵּרָא יְהוָה בְּאַהֲלֵ בְעַמּוּד

עָנָן וַיַּעֲמֵד עַמּוּד הָעָנָן עַל

פֶּתַח הָאֹהֶל:

וְאַתְגַּלִּי יי בַּמִּשְׁכָּנָא בְּעַמּוּדָא דְעֵנָנָא

וְקָם עַמּוּדָא דְעֵנָנָא עַל תְּרַע מִשְׁכָּנָא:

טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה הֲנִי

שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם

הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֹכַר

הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָּא שָׁמָּה

בְּקֶרְבוֹ וַעֲזָבֵנִי וְהִפֹּר אֶת

בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ:

וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה הֲאֵת שֹׁכֵב עִם

אֲבֹתֶיךָ וַיְקוּם עַמָּא הַדִּין וַיִּטְעֵי בְתֵר

טַעֲוֹת עַמִּי אֶרְעָא דִּי הוּא עַל תַּמָּן

בִּינִיהוֹן וַיִּשְׁבְּקוֹן דַּחֲלָתִי וַיִּשְׁנוֹן יֵת

קִימִי דִּי גְזָרִית עֲמָהוֹן:

נכר הארץ. גויי הארץ:

יִזְ וְחָרָה אַפִּי בּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא

וְעִזְּבֹתֵיהֶם וְחִסְתֶּרְתִּי פָנָי מֵהֶם

וְהָיָה לֶאֱכָל וּמִצָּאָהוּ רַעוֹת

רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם

הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי אֵין אֱלֹהֵי

בְּקֶרְבִּי מִצָּאוֹנִי הָרַעוֹת

הֵאָלָה:

וַיִּתְקוּף רָגְזִי בְּהוֹן בְּיוֹמָא הֵהוּא

וְאַרְחֻקְנוֹן וְאַסִּלֵּק שְׁכַנְתִּי מִנְהוֹן וִיהוֹן

לְמַבֵּז וַיַּעֲרֵעַן יִתְהוֹן בִּישָׁן סַגִּיאַן וַעֲקֹן

וַיִּימַר בְּיוֹמָא הֵהוּא הֵלֵא מְדִלִית

שְׁכִינַת אֱלֹהֵי בִינִי עָרְעוֹנִי בִישִׁיא

הֵאָלִין:

וְהַסְתַּרְתִּי פָנִי. כְּמוֹ שְׁאִינִי רוֹאֶה בְּצַרְתָּם:

יֵחַ וְאַנְכִי הַסְתֵּר אֶסְתִּיר פָּנִי

בַּיּוֹם הַהוּא עָל כָּל הָרְעָה

אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֵל אֱלֹהִים

אַחֲרֵיהֶם:

וְאֵנָּה סָלָקָא אֶסְלֵק שְׁכַנְתִּי מִנְהוֹן

בַּיּוֹמָא הַהוּא עָל כָּל בִּישָׂא דִּי עֲבָדוּ

אַרִּי אֶתְפָּנִיו לְטַעֲוֹת עַמִּמִּיא:

יט וְעַתָּה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת

הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְרָה אֶת בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל שִׁמְרָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן

תִּהְיֶה לִי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד

בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל:

וְכֵעֵן כְּתִיבוּ לְכוֹן יָת תִּשְׁבַּחְתָּא הָדָא

וְאַלְפָּה יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שׁוֹיָה בְּפוּמָהוֹן

בְּדִיל דְּתֵהִי קְדָמִי תִשְׁבַּחְתָּא הָדָא

לְסַהִיד בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל:

את השירה הזאת. האזינו השמים, עד

וכפר אדמתו עמו:

שישי

במחוברות

שביעי פי אביאנו

אל האדמה אשר נשבעתי

לאבותיו זבת חלב ודבש

וְאָכַל וְשָׁבַע וְדָשַׁן וּפָנָה אֶל

אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם וַעֲבָדוּם

וְנֶאֱצַוְנִי וְהִפֹּךְ אֶת בְּרִיתִי:

אֲרִי אֶעֱלֶנּוּ לְאֶרֶץ דִּי קִימִית

לְאַבְהָתָהוֹן עֲבָדָא חֲלָב וּדְבַשׁ וַיִּכְלֹן

וַיִּשְׁבְּעוּן וַיִּתְּפִנְקוּן וַיִּתְּפִנּוּן בְּתַר טַעֲוֹת

עַמִּמֵּיהֶם וַיִּפְלְחִנּוּן וַיִּרְגְּזוּן קִדְמֵי וַיִּשְׁנֹן

יַת קִימִי:

וְנֶאֱצַוְנִי. וְהִכְעִיסוּנִי, וְכֵן כָּל נְאוּץ לְשׁוֹן

בעס:

כֹּא וְהָיָה כִּי תִמְצֹאןָ אֶת־

רַעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה

הַנְּשִׂיָּה הַזֹּאת לְפָנָיו לֵעֵד כִּי

לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי

יִדְעֵתִי אֵת יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא

עָשָׂה הַיּוֹם בְּטָרֹם אֲבִיָּאָנוּ אֶל־

הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי:

וַיְהִי אֲרִי יַעֲרֵעַן יְתֵהּ בִּישׁוֹן סְגִיָּאן וְעָקוּ

וְתַתֵּב תִּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קְדָמוּהִי לְסֵהִיד

אַרִי לָא תִתְנַשִּׁי מִפּוּם בְּנֵיהוֹן אַרִי גְלִי

קְדָמִי יְת יִצְרָהוֹן דִּי אֲנוּן עֲבָדִין יוֹמָא

דִּין עַד לָא אֶעֱלֶנוּן לְאַרְעָא דִּי קִימִית:

וְעַנְתָּה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִפְנֵינוּ לְעַד.

שֶׁהִתְרִיתִי בּוֹ בַתּוֹכָה עַל כָּל הַמוֹצָאוֹת

אוֹתוֹ: כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ. הֲרִי זֶה

הַבִּטְחָה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין תּוֹרָה מִשְׁתַּכַּחַת

מִזִּרְעָם לִגְמֹרִי:

כַּב וַיִּכְתֹּב מִנְּשָׁה אֶת הַשִּׁירָה

הִזָּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּלְמְדָהּ אֶת

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וַכַּתֵּב מֹשֶׁה יָת תּוֹשִׁבְחָתָא הַדָּא בַּיּוֹמָא

הַהוּא וְאֵלְפִנָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כַּג וַיֵּצֵאוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון

וַיֹּאמְרוּ חֲזֹק וַיֹּאמְרוּ כִּי אַתָּה

תָּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל

הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם

וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ:

וּפִקֵּיד יְתָ יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נֹון וְאָמַר תִּקְּךָ
וְאֵלִים אֲרִי אַתָּ תַעֲלֵ יְתָ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְאֶרֶץ אֲדִי קִימִית לְהֹון וּמִימָרִי יְהִי
בְּסַעֲדָךְ:

וַיֵּצֵאוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון. מִזֶּסֶב לְמַעַלָּה
כָּל־פִּי שְׂכִינָה, כְּמוֹ שֶׁמִּפּוֹרֵשׁ אֵל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם:

כִּד וַיְהִי כְּכַלּוֹת מִנְּשָׂה לְכָתֹב
אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל

סֵפֶר עַד תִּמָּם:

וְהָיָה כִּד שְׂצִי מִנְּשָׁה לְמִכְתָּב יְת פֶּתַח גְּמִי

אֲוִרִיתָא הָדָא עַל סִפְרָא עַד דְּשְׁלִימוּ:

כֹּה **שְׁבִיעִי** וַיֵּצֵא מִנְּשָׁה

אֶת הַלְוִיִּם נִשְׂאֵי אַרְוֹן בְּרִית

יְהוָה לְאִמֹּר:

וּפִקִּיד מִנְּשָׁה יְת לְוָאֵי נְטִלֵי אַרְוֹן קִימָא

דִּי לְמִימָר:

כּוּ לְקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה

וְשַׂמְתָּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן

בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שֵׁם

בְּךָ לְעֵד:

סִיבּוֹ יֵת סֵפֶר דְּאוֹרֵיתָא הַדִּין וְתִשּׁוּן

יִתָּה מִסֵּטֶר אֲרוֹן קִימָא דִּי אֱלֹהֵיכֶם

וְיִהְיֶה תִּמְן בְּךָ לְסִהָיד:

לְקַח. כמו זכור, שמור, הלוך: מצד ארון

ברית ה'. נחלקו בו חכמי ישראל בבבא
בתרא, יש מהם אומרים דף היה בולט מן
הארון מבחוץ ושם היה מונח, ויש
אומרים מצד הלוחות היה מונח בתוך
הארון:

כֹּז כִּי אֲנֹכִי יִדְעֹתִי אֶת מִרְיָךְ
וְאֶת עֲרֻפְךָ הִקְשָׁה הֵן בְּעוֹדְנִי
חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמָּרִים הֵייתֶם
עִם יְהוָה וְאֵף כִּי אֶחָרִי מוֹתִי:
אֲרִי אֲנֹא יִדְעֵנָא יְת סִרְבִּנוּתְךָ וְיֵת

קִדְלָךְ דִּקְשִׁיא הָא בְּעַד אֲנָא קִים

עֲמֻכּוֹן יוֹמָא דִּין מְסַרְבִּין הוּיתוֹן קָדָם

יִי וְאַף אֲרִי בְּתַר דְּאִמּוֹת:

מפטיר בה
הִקְהִילוּ

אֱלִי אֶת כָּל זִקְנֵי שְׁבֻטֵיכֶם

וְשֹׁטְרֵיכֶם וְאַדְבָּרָה בְּאֶזְנֵיהֶם

אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֶעֱיֶדָה

בָּם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

כְּנִישׁוּ לְוָתִי יֵת כָּל סְבִי שְׁבִיכֹן וְסִ

רְכִיכֹן וְאַמֵּל לֵל קְדָמִיהוֹן יֵת פֶּתְגִמִּיא

הָאֵלִין וְאַסְהֵד בְּהוֹן יֵת שְׁמִיא וְיֵת

אַרְעָא:

הַקְהִילוּ אֵלַי. וְלֹא תִקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם

בַּחֲצוּצוֹת לַהַקְהִיל אֶת הַקְהָל, לְפִי

שִׁנְאָמַר עֲשֵׂה לָךְ, וְלֹא הִשְׁלִיט יְהוֹשֻׁעַ

עֲלֵיהֶם, וְאַף בַּחַיִּיזוֹ נִגְנְזוּ קוֹדֵם יוֹם מוֹתוֹ,

לְקִיּוֹם מָה שִׁנְאָמַר, וְאִין שְׁלִטוֹן בַּיּוֹם

**הַמּוֹת׃ וַאֲעִידָהּ בָּם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת
הָאָרֶץ. וְאִם תֹּאמַר הָרִי כְּבוֹד הָעֵיד לְמַעַלָּה
הָעִידוֹתַי בָּכֶם הַיּוֹם וְגו', הִתֵּם לְיִשְׂרָאֵל
אָמַר, אֲבָל לְשָׁמַיִם וּלְאָרֶץ לֹא אָמַר,
וְעַכְשִׁיו בֹּא לֹאמַר הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְגו':**

**כֹּט כִּי יִדְעֶתָי אַחֲרֵי מוֹתַי כִּי
הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוֹן וְסִרְתָּם מִן
הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם
וְקִרְאת אֶתְכֶם הֲרַעָה בְּאַחֲרֵית
הַיָּמִים כִּי תַעֲשֹׂוּ אֶת הָרָע**

בְּעֵינַי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה
יְדֵיכֶם:

אֲרִי יַדְעָנָא בְּתַר דְּאַמּוֹת אֲרִי חֲבֵלָא
תְּחַבֵּלוֹן וְתַסְטוֹן מִן אֲרַחָא דִּי פִקְדִית
יְתִכּוֹן וְתַעֲרַע יְתִכּוֹן בְּשֶׁתָּא בְּסוּף
יוֹמִיא אֲרִי תַעֲבָדוֹן יֵת דְּבִישׁ קָדָם יִי
לְאַרְגָּזָא קַדְמוֹהִי בְּעוֹבְדֵי יְדִיכּוֹן:

אֲחֵרֵי מוֹתֵי כִי הַשְׁחַת תַּשְׁחֲתוֹן. וְהָרִי כָל
יָמוֹת יְהוֹשֻׁעַ לֹא הִשְׁחִיתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעֲבֹדוּ
יִשְׂרָאֵל אֶת ה' כָּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ, מִכָּאן

שְׁתַּלְמִידוֹ שֶׁל אָדָם חֲבִיב עָלָיו כְּגֹפּוֹ, כָּל

זְמַן שִׁיהוּשֶׁע חַי, הִיָּה נֹרְאָה לְמֹשֶׁה בְּאִילוֹ

הוּא חַי:

לְוִידְבָּר מִנְּשָׂה בְּאַזְנֵי כָּל קְהֵל

יִשְׂרָאֵל אֶת דְּבָרֵי הַנְּשִׁירָה

הַזֹּאת עַד תֵּמָּח:

וּמִלֵּיל מִנְּשָׂה קָדָם כָּל קְהֵל יִשְׂרָאֵל

יָת פְּתַגְמֵי תוֹשִׁבְחָתָא הָדָא עַד

דְּשְׁלִימוֹ:

כרשית

האזינו

עם אונקלוס ורש"י

פרשת האזינו

דברים פרק-לב

א האֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֶרֶץ

וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמַרִי כִּי:

אֶצִּיתוּ שָׁמַיָא וְאֶמְלֵל וְתִשְׁמַע אֶרֶץ

מִיִּמְרֵי פִמִּי:

**האזינו השמים. שאני מתרה בהם
בישראל, וזהיו אתם עדים בדבר שכך
אמרתי להם שאתם תהיו עדים, וכן
ותשמע הארץ. ולמה העיד בהם שמים
וארץ, אמר משה, אני בשר ודם למחר אני
מת, אם יאמרו ישראל לא קבלנו עלינו
הברית מי בא ומכחישם, לפיכך העיד
בהם שמים וארץ, עדים שהם קיימים
לעולם, ועוד שאם יזכו יבואו העדים
ויתנו שכרם, הגפן תתן פריה והארץ תתן
יבולה והשמים יתנו טלם, ואם יתחייבו,**

תהיה בהם יד העדים תחלה, ועצר את
השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן
את יבולה, ואח"כ ואבדתם מהרה על ידי
האומות:

ב יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחֵי תֶזֶל כַּטֵּל
אֶמְרָתִי כְשֶׁעִירָם עָלַי דָּשָׂא
וְכַרְבִּיבִים עָלַי עֲשֹׁב:

יִבֹּסוּ כַּמָּטָר אֶלְפָנַי יִתְקַבֵּל כַּטֵּלָא
מִימָרִי כְרוּחֵי מָטָרָא דְנִשְׁבִּין עַל
דְּתָאָה וְכַרְסֵיִסִּי מִלְּקוּשָׁא דִּי עַל

עֲשׂוּבָא:

יערוף במטר לקחי. זו היא העדות,
שתעידו שאני אומר בפניכם תורה שנתתי
לישראל שהיא חיים לעולם, במטר הזה
שהוא חיים לעולם כאשר יערפו השמים
טל ומטר: יערוף. לשון יטיף, וכן ירעפון
דשן, יערפו טל: תזל בטל. שהכל
שמחים בו, לפי שהמטר יש בו עצבים
לבריות, כגון הולכי דרכים ומי שהיה בורו
מלא יין: כשעירם. לשון רוח סערה,
בתרגומו ברוחי מטרא, מה הרוחות הללו

מחזיקין את העשבים ומגדלין אותם, אף
דברי תורה מגדלין את לומדיהן:
וכרביבים. טיפי מטר, ונראה לי על שם
שיורה כחץ נקרא רביב, כמה דאת אמר
רובה קשת: דשא. ארברי"ץ עטיפת
הארץ מכוסה בירק: עשב. קלח אחד
קרוי עשב, וכל מין ומין לעצמו קרוי
עשב:

גְּכִי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גִדְלֵי
לְאַלְהֵינוּ:

אֲרִי בְּשֵׁמָא דִּי אֲנָא מְצִלִי הָבוּ

רְבוּתָא קָדָם אֱלֹהֵנָא:

כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא. הֲרִי כִּי מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן

כַּאֲשֶׁר, כִּמּוֹ כִּי תִבּוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ, כִּשְׂאֶקְרָא

וְאִזְכִּיר שֵׁם ה', אַתֶּם הָבוּ גּוֹדֵל לְאֱלֹהֵינוּ

וּבִרְכוּ שְׁמוֹ, מִכָּאֵן אִמְרוּ, שְׁעוֹנִין בְּרוּךְ שֵׁם

כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ אַחֵר בִּרְכָה שְׁבַמְקֻדְשֵׁי:

ד הַצִּוּר תְּמִים פִּעְלֹ פִּי כָּל

דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֲמוֹנָה וְאִין

עוֹל צְדִיק וְיֵשֶׁר הוּא:

תְּקִיפֵא דְשְׁלִמִין עֹבְדוֹהִי אֲרִי כָּל
אֲרַחְתָּהּ דִּינָא אֱלֹהָא מְהִימְנָא דְמִן
קְדָמוֹהִי עוֹלָה לָא נִפְק מִן קָדָם דְּזַפִּי
וְקִשִּׁיט הוּא:

הצור תמים פעלו. אע"פ שהוא חזק,
כשמביא פורענות על עוברי רצונו, לא
בשטף הוא מביא, כי אם בדין, כי תמים
פעלו: אל אמונה. לשלם לצדיקים
צדקתם לעולם הבא, ואע"פ שמאחר את
תגמולם, סופו לאמן את דבריו: ואין עול.

אֵף לְרָשָׁעִים מִשְׁלָם שֹׂכֵר צְדָקָתָם בְּעוֹלָם
הַזֶּה: צָדִיק וְיֵשֶׁר הוּא. הַכֹּל מִצְדִּיקִים
עֲלֵיהֶם אֵת דִּינּוֹ, וְכךָ רֵאיוֹי וְיֵשֶׁר לָהֶם,
צָדִיק מִפִּי הַבְּרִיּוֹת, וְיֵשֶׁר הוּא וְרֵאיוֹי
לְהַצְדִּיקוֹ:

הַשְׁחֵת לוֹ לֹא בְּנֵי מוֹמָם הוֹרֵ
עֵקֶשׁ וּפְתִלָּה:

חֲבִילוֹ לְהוֹן לֹא לָהּ בְּנֵיָא דִּי פִלְחוֹ
לְטַעוֹתָא דָּרָא דְאֶשְׁנִי עוֹבְדוֹהִי
וְאֶשְׁתַּנִּי:

**שחת לו וגו'. כתרגומו חבילו להון ולא
ליה: בניו מומם. בניו היו, והשחתה
שהשחיתו היא מומם: בניו מומם. מומם
של בניו היה, ולא מומו: דור עקש. עקום
ומעוקל, כמו זאת כל הישרה יעקשו,
ובלשון משנה, חולדה ששיניה עקומות
ועקושות: ופתלתל. אנטורטי"לייש
כפתיל הזה שגודלין אותו ומקיפין אותו
סביבות הגדיל. פתלתל, מן התיבות
הכפולות, כמו ירקרק, אדמדם, סחרחר,
סגלגל:**

וְהַלִּיחֶנָּה תִּגְמְלוּ זֹאת עִם נָבִל

וְלֹא חָכָם הֵלֹא הוּא אֲבִיךָ

קִנְיָךְ הוּא עֲשֵׂךְ וַיִּכְנֶנֶךָ:

הָא קָדָם יִי אֲתוֹן גְּמִלִין דָּא עֲמָא

דְּקִבִּילוּ אוֹרִיתָא וְלֹא חֲכִימוּ הֵלֹא הוּא

אַבוּךְ וְאַתָּה דִּי לָהּ הוּא עֲבָדְךָ וְאַתָּה קִנְיָךְ:

הֲלֹא תִגְמְלוּ זֹאת. לְשׁוֹן תִּימָה, וְכִי לִפְנֵינוּ

אַתֶּם מַעֲצִיבִין, שֵׁשׁ בִּידוֹ לְהַפְרֵעַ מִכֶּם

וְשֶׁהִיטִיב לָכֶם בְּכֹל הַטּוֹבוֹת: עִם נָבִל.

ששכחו את העשוי להם: ולא חכם.
להבין את הנולדות שיש בידו להיטיב
ולהרע: הלא הוא אביך קנך. שקנאך,
שקננך בקן הסלעים ובארץ חזקה,
שתקנך בכל מיני תקנה: הוא עשך. אומה
באומות: ויכננך. אחרי כן בכל מיני בסיס
וכן. מכם כהנים, מכם נביאים, ומכם
מלכים, כרך שהכל תלוי בו:

שני
זכר ימות עולם

בִּינּוֹ שְׁנוֹת דָּר וְדָר שְׁאֵל
אָבִיךָ וַיְגִדְךָ זְכוּנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ
לָךְ:

אֲדַכֵּר יוֹמִין דָּמִן עָלְמָא אֶסְתַּכַּל בְּשָׁנֵי
דַּר וְדָר שְׁאֵל אָבוֹךָ וַיַּחֲוֶי לָךְ סָבִיךָ
וַיִּמְרוּן לָךְ:

זְכוּר יָמוֹת עוֹלָם. מַה עָשָׂה בְּרָאשׁוֹנִים
שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵינוּ: בִּינּוֹ שְׁנוֹת דָּוָר וְדָוָר.
דָּוָר אָנוּשׁ שֶׁהִצִּיף עֲלֵיהֶם מִי אוֹקֵינוֹם,

ודור המבול ששטפם. דבר אחר, לא
נתתם לבבכם על שעבר, בינו שנות דור
ודור, להכיר להבא, שיש בידו להיטיב
לכם ולהנחיל לכם ימות המשיח והעולם
הבא: שאל אל אביך. אלו הנביאים
שנקראים אבות, כמו שנאמר באליהו אבי
אבי רבב ישראל: זקניך. אלו החכמים:
ויאמרו לך. הראשונות:

ח בְּהִנָּחֵל עֲלֵיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ
בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלַּת עַמִּים

לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

בְּאַחֲסָנָא עֲלָאָה עַמִּמִּיא בְּפִרְשֻׁתָּהּ בְּנֵי

אַנְשָׁא קָיִים תְּחוּמֵי עַמִּמִּיא לְמִנִּין בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל:

בַּהֲנַחֵל עַלְיוֹן גּוֹיִם. כְּשֶׁהֲנַחֵל הַקַּב"ה

לְמַכְעִיסֵיו אֶת חֶלֶק נַחֲלָתָם, הַצִּיפִם

וְשִׁטְפִם: בַּהֲפָרִידוֹ בְּנֵי אָדָם. כְּשֶׁהֲפִיץ דּוֹר

הַפִּלָּגָה הִיָּה בִידּוֹ לְהַעֲבִירָם מִן הָעוֹלָם,

וְלֹא עָשָׂה כֵן, אֲלֹא יָצַב גְּבוּלוֹת עַמִּים,

קִיּוּמָם וְלֹא אָבַדָם: לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

בשביל מספר בני ישראל שעתידין לצאת
מבני שם, ולמספר שבעים נפש של בני
ישראל שירדו למצרים, הציב גבולות
עמים. שבעים לשון:

ט כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב
חֶבֶל נַחֲלָתוֹ:

אֲרִי חֲלָקָא דִּי עַמָּה יַעֲקֹב עַד
אַחֲסַנְתָּה:

כי חלק ה' עמו. למה כל זאת, לפי שהיה
חלקו כבוש ביניהם, ועתיד לצאת, ומי

הוא חלקו, עמו, ומי הוא עמו. יעקב חבל
נחלתו. והוא השלישי באבות, המשולש
בשלוש זכיות, זכות אבי אביו וזכות אביו
וזכותו, הרי ג', כחבל הזה שהוא עשוי בג'
גדילים, והוא ובניו היו לו לנחלה, ולא
ישמעאל בן אברהם ולא עשו בנו של
יצחק:

יִמְצְאוּהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתוֹחוֹ
יִלֵּל יִשְׁמָן יִסְבְּבֵנּוּהוּ יְבוֹנֵנּוּהוּ
יִצְרֵנּוּהוּ כְּאִישׁ שׁוֹן עֵינָיו:

סִפִּיק צִרְפִּיהוֹן בְּאַרְעָא מִדְּבָרָא וּבֵית

צִחוּנָא אֲתֵר דִּי לִית מִיָּא אֲשֶׁרְנוֹן

סְחֹר סְחֹר לְשִׁכְנֵתָהּ אֶלְפָּנוֹן פְּתִגְמִי

אוֹרִיתָא נְטָרְנוֹן כְּבַבַּת עֵינֵיהוֹן:

יִמְצֵאֵהוּ בְּאַרְץ מִדְּבָר. אוֹתָם מִצָּא לוֹ

נֶאֱמָנִים בְּאַרְץ הַמִּדְבָּר, שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם

תּוֹרָתוֹ וּמַלְכוּתוֹ וְעוֹלוֹ, מֶה שֶׁלֹּא עָשׂוּ

יִשְׁמַעְאֵל וְעָשׂוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּזְרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ

הוֹפִיעַ מֵהָר פֶּאֶרֶן: וּבִתְהוֹ יִלְל יֵשׁמֶן. אֶרֶץ

צִיָּה וְשִׁמְמָה, מִקּוֹם יִלְלָת תַּנִּינִים וּבָנוֹת

יענה, אף שם נמשכו אחר האמונה, ולא
אמרו למשה היאך נצא למדברות מקום
ציה ושממון, כענין שנאמר לכתך אחרי
במדבר: יסבבהו. שם סבבם והקיפם
בעננים, וסבבם בדגלים לארבע רוחות,
וסבבם בתחתית ההר שכפהו עליהם
כגיגית: יבוננהו. שם בתורה ובינה:
יצרנהו. מנחש שרף ועקרב ומן האומות:
כאישון עינו. הוא השחור שבעין
שהמאור יוצא הימנו, ואונקלוס תרגם
ימצאהו, יספיקהו כל צרכו במדבר, כמו

וּמִצָּא לָהֶם, לֹא יִמָּצֵא לָנוּ הָהָר. יִסְבְּנֵהוּ,
אֲשֶׁר־יִנּוּן סָחֹר סָחֹר לְשִׁכִּינְתִּיהָ, אוֹהֶל
מוֹעֵד בְּאַמְצֵעַ וְאַרְבַּעַה דְּגָלִים לְאַרְבַּע
רוּחוֹת:

יֵא כְּנָשָׁךְ יַעֲיִר קִנּוֹ עַל גּוֹזְלָיו
יִרְחֶף יִפְרֹשׁ כְּנַפָּיו יִקְנֶחֱהוּ
יִשְׁאַחֲהוּ עַל אֲבָרְתּוֹ:

כְּנִשְׂרָא דְּמַחֲיֵשׁ לְקִנְיָה עַל בְּנוֹהֵי
מִתְחוּפֶף פְּרִים גְּדִפּוֹהֵי מְקַבְּלָהוֹן
מְנַטְלָהוֹן עַל תְּקוּף אֲבָרוֹהֵי:

**כנשר יעיר קנו. נהגם ברחמים ובחמלה,
כנשר הזה, רחמני על בניו ואינו נכנס
לקנו פתאום, עד שהוא מקשקש ומטרף
על בניו בכנפיו בין אילן לאילן, בין שוכה
לחברתה, כדי שיעזרו בניו ויהא בהם כח
לקבלו: יעיר קנו. יעורר בניו: על גוזליו
ירחף. אינו מכביד עצמו עליהם, אלא
מחופף, נוגע ואינו נוגע, אף הקב"ה שדי
לא מצאנוהו שגיא כח, כשבא ליתן תורה
לא נגלה עליהם מרוח אחת אלא מארבע
רוחות, שנאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר**

לִמּוֹ הוֹפִיעַ מֵהָר פֶּאֶרֶן וְאַתָּה מִרְבָּבוֹת
קֹדֶשׁ, אֱלֹהֵי מִתִּימָן יֵבֵא זֶה רוּחַ רַבִּיעִית:
יִפְרוֹשׂ כְּנָפָיו יִקְחָהוּ. כִּשְׁבָא לִיטֹל
מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֵינּוּ נוֹטֵלִין בְּרַגְלָיו כִּשְׂאֵר
עוֹפוֹת, לִפִּי שִׁשְׂאֵר עוֹפוֹת יֵרָאִים מִן
הַנֶּשֶׁר, שֶׁהוּא מִגְבִּיָּה לְעוֹף וּפּוֹרֵחַ עֲלֵיהֶם,
לִפְיֶכֶךְ נוֹשֵׂאֵן בְּרַגְלָיו מִפְּנֵי הַנֶּשֶׁר, אֲבָל
הַנֶּשֶׁר אֵינּוּ יֵרָא אֲלֵא מִן הַחֵץ, לִפְיֶכֶךְ
נוֹשֵׂאֵן עַל כְּנָפָיו, אוֹמֵר, מוֹטֵב שִׁיכְנֵם הַחֵץ
בִּי וְלֹא יִכְנֵם בְּבִנִי, אֵף הַקֶּבֶ"ה, וְאַשָּׁא
אֶתְכֶם עַל כְּנָפֵי נְשָׁרִים, כִּשְׁנִסְעוּ מִצָּרִים

אחריהם והשיגום על הים, היו זורקים
בהם חצים ואבני בליסטראות, מיד ויסע
מלאך האלהים וגו' ויבא בין מחנה מצרים
וגו':

יב יְהוָה בְּדָד יִנְחֵנוּ וְאִין עֲמוֹ
אֵל נִבְרָ:

יִי בְּלַחֲדוֹהִי עֲתִיד לְאֲשֵׁרִיּוֹתָהוֹן
בְּעֶלְמָא דְּהוּא עֲתִיד לְאַתְחַדְתָּא וְלֹא
יִתְקִים קְדָמוֹהִי פְּלַחַן טַעֲוֹן:

ה' בדד. ה' בדד ובטח נהגם במדבר: ואין

עמו אל נכר. לא היה כח באחד מכל
אלהי הגויים להראות כחו ולהלחם
עמם. ורבותינו דרשוהו על העתיד, וכן
תרגם אונקלוס, ואני אומר דברי תוכחה
הם, להעיד השמים והארץ, ותהא השירה
להם לעד, שסופן לבגוד ולא יזכרו
הראשונות שעשה להם ולא הנולדות
שהוא עתיד לעשות להם, לפיכך צריך
ליישב הדבר לכאן ולכאן, וכל הענין
מוסב על זכור ימות עולם בינו שנות דור
ודור, כן עשה להם וכן עתיד לעשות, כל

זֶה הִיָּה לָהֶם לְזִכּוֹר:

יג. טַלְטַלִּי יִרְכְּבֵהוּ עַל

בְּמַתִּי אֶרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת

שָׂדֵי וַיִּנְקֵהוּ דְבַשׁ מִסֵּלַע וְשֶׁמֶן

מִחֲלָמִישׁ צֹר:

אֲשֶׁר־נֹן עַל תְּקֵפִי אֶרֶץ וְאוֹכְלָנוֹן

בֵּית סְנֵאִיהוֹן וַיֵּהָב לְהוֹן בֵּית שְׁלִיטִי

קְרוֹיִן וְנִכְסֵי יְתֵבִי כְּרֵכִין תְּקִיפִין:

יִרְכַּבְהוּ עַל בְּמוֹתַי אֶרֶץ. כָּל הַמִּקְרָא
כְּתוּבִים: יִרְכַּבְהוּ וְגו'. עַל שֵׁם שְׂאֵרֶץ
יִשְׂרָאֵל גְּבוּהַ מְכַל הָאֲרָצוֹת: וַיֹּאכַל תְּנוּבַת
שָׂדִי. אֱלֹהֵי פִירוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׂקָלִים
לְנוֹב וּלְהַתְּבֹשֶׁל מְכַל פִּירוֹת הָאֲרָצוֹת:
וַיִּנָּקְהוּ דְּבַשׁ מִסֹּלֶעַ. מַעֲשֵׂה בָאֶחָד שֶׁאָמַר
לְבָנָיו בְּסִיכָנִי, הִבָּא לִי קְצִיעוֹת מִן הַחֲבִיתָה,
הֲלֹךְ וּמִצֵּא הַדְּבַשׁ צֶף עַל פִּיהָ, אָמַר לוֹ זֶה
שֶׁל דְּבַשׁ הוּא, אָמַר לוֹ הִשְׁקֵעַ יָדְךָ לְתוֹכָהּ
וְאֵתָּה מַעֲלָה קְצִיעוֹת מִתּוֹכָהּ: וְשִׁמְךָ
מִחֲלָמִישׁ צוּר. אֱלֹהֵי זֵיתִים שֶׁל גֹּשֶׁם חֶלֶב:

במותי ארץ. לשון גובה: שדי. לשון

שדה: חלמיש צור. תקפו וחזקו של

סלע. כשאינו דבוק לתיבה שלאחריו נקוד

חלמיש, וכשהוא דבוק נקוד חלמיש:

יד חֲמַאֲת בָּקָר וְחֵלֶב צֹאן עִם

חֵלֶב פָּרִים וְאַיִלִּים בְּנֵי בָשָׁן

וְעֵתוּדִים עִם חֵלֶב כָּלִיֹּת חֲפָה

וְדָם עֵזָב תִּשְׁתָּה חֲמָר:

יִהְיֶה לְהוֹן בֵּית מַלְכִּיהוֹן וְשְׁלִיטִיהוֹן עִם

עוֹתָר רַבְרְבִיָּהוֹן וְתִקְפִּיָּהוֹן עֲמָא

דְּאַרְעָהוֹן וְאַחֲסַנְתָּהוֹן עִם בֵּית חֵילִיָּהוֹן

וּמִשְׁרִיתָהוֹן וְדָם גְּבַרִיָּהוֹן יִתְשַׁד כְּמִיא:

חמאת בקר וחלב צאן. זה היה בימי

שלמה, שנאמר עשרה בקר בריאים

ועשרים בקר רעי ומאה צאן: עם חלב

כרים. זה היה בימי עשרת השבטים,

שנאמר ואוכלים כרים מצאן: חלב כליות

חטה. זה היה בימי שלמה, שנאמר ויהי

לחם שלמה וגו': ודם ענב תשתה חמר.

בימי עשרת השבטים השותים במזרק
יין: חמאת בקר. הוא שומן הנקלט מעל
גבי החלב: וחלב צאן. חלב של צאן,
וכשהוא דבוק נקוד חלב, כמו בחלב אמו:
כרים. כבשים: ואילים. כמשמעו: בני
בשן. שמנים היו: כליות חטה. חטים
שמנים בחלב כליות וגסין ככוליא: ודם
ענב. תהי שותה טוב, וטעם יין חשוב:
חמר. יין בלשון ארמי: חמר. אין זה שם
דבר, אלא לשון משובח בטעם, וזינ"ש
בלע"ז, ועוד יש לפרש שני מקראות

הִלְלוּ אֶחָד תְּרֹגֹם שֶׁל אוֹנֵקלוֹס, אֲשֶׁר־יִנּוֹן

עַל תּוֹקֵפִי אֲרַעֲא וְגו':

טו וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט שְׁמִנָּה

עֲבִית כְּשִׁית וַיִּפֹּשׂ אֱלֹהִים

עָשָׂה וַיִּנְבֹּל צֹר יִשְׁעָתוֹ:

וַעֲתֵר יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט אֲצִלַּח תְּקוּף קָנָא

נִכְסִין וַיִּשְׁבַּק פֶּלֶחַן אֱלֹהֵא דְעַבְדָּהּ

וְאַרְגִּז קָדָם תְּקִיפָא דְפָרְקָה:

עבית. לשון עובי: כשית. כמו כסית,

לִשְׁוֹן כִּי כִסֶּה פָנָיו בַּחֲלָבוֹ, כָּאָדָם שֶׁשֶּׁמֶן
מִבִּפְּנִיָּם וְכִסְלֵיו נִכְפָּלִים מִבַּחוּץ, וְכֵן הוּא
אוֹמֵר וַיַּעַשׂ פִּימָה עָלַי כִּסֹּל: כְּשִׁית. יֵשׁ
לִשְׁוֹן קֹל בְּלִשְׁוֹן כְּסוּי, כִּמּוֹ וְכוּסֶּה קִלּוֹן
עֶרּוֹם, וְאִם כָּתַב כְּשִׁית דְּגוּשׁ, הִיָּה נִשְׁמַע
כְּסִית אֶת אַחֲרֵיָם, כִּמּוֹ כִּי כִסֶּה פָנָיו: וַיִּנְבֹּל
צוּר יִשְׁעָתּוֹ. גָּנְהוּ וּבִזְהוּ, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
אַחֲזִירֵיהֶם אֶל הַיָּכָל ה' זָגוּ, אֵין נְבוֹל גְּדוֹל
מִזֶּה:

טז יִקְנֶאֱהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבֹת

יִכְעִי־סָהוּ:

אֶקְנִיאוּ קַדְמוֹהִי בַּפִּלְחֹן טַעֲוֹן

בְּתוֹעֲבוֹתָא אֶרְגִּיזוּ קַדְמוֹהִי:

יִקְנָאֵהוּ. הַבְעִירוּ חֲמָתוֹ וּקְנָאֵתוּ:

בְּתוֹעֲבוֹת. בַּמַּעֲשִׂים תְּעוֹבִים, כַּגֹּן מִשְׁכַּב

זָכוֹר וְכַשְׁפִּים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם תוֹעֲבָה:

יִי יִזְבְּחוּ לְעֲשָׂדִים לֹא אֱלֹהִי

אֱלֹהִים לֹא יִדְעוּם חֲדָשִׁים

מִקָּרֵב בָּאוּ לֹא שְׁעָרוּם

אַבְתִּיכֶם:

דַּבְּחוּ לַשֵּׁדִין דְּלִית בְּהוֹן צְרוּךְ דְּחָלָן
דְּלֹא יִדְעֶנּוּן חֲדָתִין דִּי מְקַרִּיב
אַתְעַבִּידוּ לֹא אַתְעַסְקוּ בְּהוֹן אַבְתִּיכֶם:
לֹא אֵלֹהִים. כְּתִרְגֻמוֹ דְּלִית בְּהוֹן צְרוּךְ, אִילוּ
הִיָּה בְּהֶם צְרוּךְ לֹא הִיתָה קִנְאָה כַּפּוּלָה
כְּמוֹ עַכְשִׁיו: חֲדָשִׁים מְקַרִּיב בְּאוּ. אִפִּילוּ
הָאוֹמוֹת לֹא הִיוּ רְגִילִים בְּהֶם, נִכְרִי שֶׁהִיָּה
רוֹאֶה אוֹתָם הִיָּה אוֹמֵר, זֶה צֶלֶם יְהוּדִי: לֹא
שַׁעֲרוֹם אַבְתִּיכֶם. לֹא יִרְאוּ מֵהֶם, לֹא

עמדה שערותם מפניהם, דרך שערות
האדם לעמוד מחמת יראה, כך נדרש
בספרי. ויש לפרש עוד, שערום, לשון
ושעירים ירקדו שם. שעירים הם שדים,
לא עשו אבותיכם שעירים הללו:

יח צור ילדך תשי ותשכח אל
מחללך:

דחלת תקיפא דבראך אתנשתא
שבקתא פלחן אלהא דעבדך:

תשי. תשכח. ורבותינו דרשו, כשבא

להיטיב לכם, אתם מכעיסין לפניו
ומתישים כחו מלהיטיב לכם: אל
מחוללך. מוציאך מרחם, לשון יחולל
אילות, חיל כיולדה:

יט רביעי ויִרָא יְהוָה

וַיִּנָּאץ מִפְעַם בָּנָיו וּבְנֹתָיו:
וְגִלִּי קָדָם יי וְתִקֶּף רָגְזָה מִדְּאֲרָגִיו
קָדְמוֹתֵי בָנִין וּבָנִין:

כ וַיֹּאמֶר אֶסְתִּירָה פָּנֵי מֵהֶם

אַרְאֶה מָה אַחֲרֵיהֶם כִּי דֹר

תִּהְיֶכֶת הֵמָּה בָּנִים לֹא אֱמֹן

בָּם:

וַאֲמַר אֶסְלַק שְׁכֵנֹתַי מִנְּהוֹן גְּלִי קִדְמִי

מָה יְהִי בְּסוֹפֵיהוֹן אֲרִי דָרָא דְאֶשְׁנִיו

אֲנוֹן בְּנִיא דְלִית בְּהוֹן הֵימָנו:

מה אחרייתם. מה תעלה בהם בסופם: כי

דור תהפוכות המה. מהפכין רצוני

לכַּעַם: לֹא אִמּוֹן בָּם. אֵין גְּדוּלִי נִכְרִים

בָּהֶם, כִּי הוֹרִיתִים דֶּרֶךְ טוֹבָה וּסְרוּ מִמֶּנָּה:

אִמּוֹן. לְשׁוֹן וִיִּהִי אִוְמָן, נוֹדְרִיטוֹר"ה

בִּלְע"ז. דְּבַר אַחֵר אִמּוֹן, לְשׁוֹן אִמוּנָה

כַּתְרָגוֹמוֹ, אִמְרוּ בְּסִינִי נַעֲשֵׂה וְנִשְׁמַע,

וְלַשְׁעָה קַלָּה בְּטָלוּ הַבְּטַחְתָּם וַעֲשׂוּ הָעֵגֶל:

כֹּאֲהֵם קִנְיָנוֹנִי בְּלֹא אֵל בְּעֶסְמוֹנִי

בְּהַבְלִיָּהֶם וְאַנִּי אֶקְנִיָּאֵם בְּלֹא

עִם בְּגוֹי נָבֵל אֶכְעִיָּסֵם:

אֲנוּן אֶקְנִיָּאוֹ קֶדְמִי בְּלֹא דַחְלָא אֶרְגִּיזוּ

קָדְמִי בְּפִלְחֹן טַעֲוֹן וְאַנָּה אֶקְנֶנּוּן בְּלֹא

עִם בְּעֵמָא טַפְּשָׁא אֶרְגִּזְנוּן:

קנאוני. הבעירו חמתי: בלא אל. בדבר

שאינו אלוה: בלא עם. באומה שאין לה

שם, שנאמר הן ארץ כשדים זה העם לא

היה, ובעשו הוא אומר בזוי אתה מאד:

בגוי נבל אכעיסם. אלו הכופרים, וכן

הוא אומר אמר נבל בלבו אין אלהים:

כב כי אֵשׁ קִדְחָהּ בְּאַפִּי וְתִיקַד

עַד שְׂאוֹל תַּחֲתִית וְתֹאכַל

אֶרֶץ וַיְבָלָה וְתִלְהֹט מִסְדֵּי

הָרִים:

אֲרֵי קְדוֹם תִּקֶּיף כְּאִשָּׁא נֶפֶק מִקְדָּמִי

בְּרָגֶז וְשִׁצִי עַד שְׂאוֹל אֲרַעִית וְאַסֶּף

אֲרַעָא וְעַלְלָתָהּ וְשִׁצִית עַד סִיפֵי

טוֹרֵיָא:

קִדְחָהּ. בַּעֲרָה: וְתִיקַד. בַּכֶּם עַד הִיסוּד:

וְתֹאכַל אֶרֶץ וַיְבֹלָה. אֲרַצְכֶם וַיְבֹלָה:

וְתִלְהֹט. יְרוּשָׁלַיִם הַמְיוֹסֶדֶת עַל הָהָרִים,

שֶׁנֶּאֱמַר יְרוּשָׁלַיִם הָרִים סָבִיב לָהּ:

כג אֲסַפָּה עָלֵימוֹ רְעוֹת חֲצִי

אֲכַלָּה בָּם:

אֲסַף עֲלֵיהוֹן בִּישִׁין מִכֶּתֶשִׁי אֲשַׁצִּי

בְּהוֹן:

אספה עלימו רעות. אחביר רעה על

רעה, לשון ספו שנה על שנה, ספות

הרוה, עולותיכם ספו על זבחיכם. דבר

אחר אספה, אכלה, כמו פן תספה: חצי

אכלה בם. כל חצי אשלים בהם, וקללה

זו לפי הפורענות לברכה היא, חצי כלים

וזהם אינם כלים:

כֹּד־מִזֵּי רָעָב וְלֶחֱמִי רֶשֶׁף וְקָטָב

מְרִירִי וְשֹׁן בְּחֵמָת אֲשַׁלַּח בָּם

עִם חֲמַת זַחֲלִי עֶפְרַיִם:

נִפְיַחִי כָפֶן וְאֶכּוּלִי עוֹף וּכְתִישִׁי רוּחִין

בִּישָׁן וְשֹׁן חַיּוֹת בָּרָא אֶגְרִי בְּהוֹן עִם

חֲמַת תַּנִּינִיָּא דְזַחֲלִין בְּעַפְרָא:

מזי רעב. אונקלוס תרגם נפיחי כפן, ואין

לי עד מוכיח עליו, ומשמו של רבי משה

הדרשן מטולושא שמעתי, שעירי רעב,
אדם בחוש מגדל שער על בשרו: מזי.
לשון ארמי שער מזיא, דהוה מהפך
במזיא: ולחומי רשף. השדים נלחמו
בהם, שנאמר ובני רשף יגביהו עוף, והם
שדים: וקטב מרירי. ובריתות שד ששמו
מרירי: קטב. בריתה, כמו אחי קטבך
שאול: ושן בהמות. מעשה היה, והיו
הרחלים נושכין וממיתין: חמת זוחלי
עפר. ארס נחשים, המהלכים על גחונם
על העפר במים הזוחלים על הארץ.

זחילה, לשון מרוצת המים על העפר, וכן
כל מרוצת דבר המשפשף על העפר
והולך:

בה מחוץ תשכל חרב
ומחדרים אימה גם בחר גם
בתולה יונק עם איש שיבה:
מברא תתכל חרבא ומתוניא חרגת
מותא אף עולמיהון אף עולמתהון
ינקיהון עם אנש סביהון:

מחוץ תשכל חרב. מחוץ לעיר תשכלם

חרב גייסות: ומחדרים אימה. כשבורה

ונמלט מן החרב, חדרי לבו נוקפים עליו

מחמת אימה, והוא מת והולך בה. דבר

אחר ומחדרים אימה, שבבית תהיה אימת

דבר, כמו שנאמר כי עלה מות בחלונינו,

וכן תרגם אונקלוס. דבר אחר מחוץ

תשכל חרב, על מה שעשו בחוצות,

שנאמר ומספר חוצות ירושלים שמתם

מזבחות לבושת: ומחדרים אימה. על מה

שעשו בחדרי חדרים, שנאמר אשר זקני

ישראל עושים איש בחדרי משכיתו:

כו אֶמְרָתִי אֶפְאִיהֶם אֲשַׁבִּיתָהּ

מֵאֲנוֹשׁ זָכָרם:

אֶמְרִית יָחֹל רוּגְזִי עֲלִיהוֹן וְאֶשְׁצַּנּוֹן

אֲבַטֵּל מִבְּנֵי אֲנָשָׁא דוֹכְרֵי־הוֹן:

אמרתי אפאיהם. אמרתי בלבי אפאה

אותם, ויש לפרש אפאיהם אשיתם פאה,

להשליכם מעלי הפקר, ודוגמתו מצינו

בעזרא, ותתן להם ממלכות ועממים

ותחלקם לפאה, להפקר, וכן חברו מנחם.

וַיֵּשׁ פּוֹתְרִים אוֹתוֹ כְּתִרְגּוֹמוֹ, יַחֲזֹל רוֹגְזִי
עַל־יְהוֹן, וְלֹא יִתְכֵּן, שֶׁאֵם כֵּן הִיָּה לוֹ לְכַתּוּב
אַא־פִּאִיהֶם, אַחַת לְשִׁמוֹשׁ וְאַחַת לְיִסּוּד,
כִּמוֹ אַאֲזֹרֶךְ, אַאֲמִצְכֶם בִּמּוֹ פִּי, וְהֵא'
הַתִּיכּוֹנָה אֵינָה רֵאזִיָּה בּוֹ כֻּלָּל, וְאוֹנְקִלוֹס
תִּרְגָּם אַחֵר לְשׁוֹן הַבְּרִיִּיתָא הַשְּׁנוּיָה בַּסְּפָרִי,
הַחֲזוֹלְקַת תִּיבָה זֹו לְשִׁלְשָׁה תִּיבּוֹת, אִמְרַתִּי
אַף אִי הֵם, אִמְרַתִּי בִּאֲפִי אַתְנָם כִּאִילוֹ
אַיִנָּם, שִׁיאֲמָרוּ רוֹאִיָּהֶם עַל־יְהֵם אִיָּה הֵם:

כֹּז לוֹלִי פֶּעַם אֲזִיב אֶגְזֹר פֶּן
יִנְכָּרוּ צִרִימוֹ פֶּן יִאֲמָרוּ יִדְנּוּ

רָמָה וְלֹא יִחְוָה פַּעַל כָּל זֹאת:

אֱלֹלֶפוֹן רָגֵזָה דְּסִנְאָה כְּנִישׁ דִּלְמָא

יִתְרַבֵּרַב בְּעַל דְּבַבָּא דִּלְמָא יִימְרוּן

יִדְנָא תְּקִיפַת לָנָא וְלֹא מִן קָדָם יִי הוּת

כָּל דָּא:

לִזְלִי כַעַם אוֹיֵב אַגּוּר. אִם לֹא שַׁכַּעַם אוֹיֵב

כְּנוּם עֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִית, וְאִם יֻכַּל לֶהֱם

וַיִּשְׁחִיתֵם, יִתְּלָה הַגְּדֻלָּה בּוֹ וּבִאֲלֵהֶיוּ וְלֹא

יִתְּלָה הַגְּדֻלָּה בִּי, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר פֶּן יִנְכָרוּ

צִרִימוֹ, יִנְכָרוּ הַדָּבָר לְתַלּוּת גְּבוּרָתָם בְּנִכְרֵי

שֵׁאִין הַגְּדוֹלָה שְׁלוֹ. כֵּן יֹאמְרוּ יִדְנוּ רַמָּה

וְגו'. כִּי אֹתוֹ גּוֹי אֹבֵד עֲצוֹת הִמָּה:

כח כִּי גּוֹי אֹבֵד עֲצוֹת הִמָּה

וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה:

אֲרִי עִם מְאֹבְדֵי עֲצָה אֲנוֹן וְלִית בְּהוֹן

סוֹכְלָתָנוּ:

כט חֲמִישִׁי לוֹ חֲכָמוֹ

יִשְׁכְּבִילוּ זֹאת יְבִינּוּ לְאַחֲרֵיתָם:

אֱלֹהֵי חַכְמֵימוֹ אֶסְתַּכְּלוּ בְּדָא סְבָרוּ מָה

יְהִי בְּסוֹפֵיהוּן:

וְאִין בַּהֶם תְּבוּנָה. שְׁאֵלֹו הִיו חֲכָמִים,

יִשְׁכִּילוּ זֹאת אֵיכָה יִרְדּוּף וְגו': יִבְיִנוּ

לְאַחֲרֵיתָם. יִתְּנוּ לֵב לְהִתְבּוֹנֵן לְסוּף

פּוֹרְעָנוֹתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל:

לְאֵיכָה יִרְדּוּף אֶחָד אֶלְף וְשָׁנִים

יִנָּסוּ רַבָּבָה אִם לֹא כִי צוּרָם

מִכָּרָם וַיַּחֲזֶה הַסִּגְיָרָם:

אֶכְדִּין יְרֹדוּף חַד אֶלְפָּא וְתֵרִין יַעֲרִקוּן
לְרַבּוּתָא אֶלְהֵן (אֲרִי) תִּקְיָפְהוּן מְסֻרָנוּן
וַיִּי אֶשְׁלֵמָנוּן:

איכה ירדוף אחד. ממנו אלה מישראל:
אם לא כי צורם מכרם זה' הסגירם.
מכרם ומסרם בידנו דילבר"ר בלע"ז:

לא כי לא כְּצוּרָנוּ צוּרָם
וְאִיבִינוּ פְּלִילִים:

אֲרִי לֹא כְּתִקְפָּנָא תִּקְפְּהוּן וּבַעֲלִי

דְּבַבְנָא הוּוּ דִּינְנָא:

כי לא כצורנו צורם. כל זה היה להם
לאויבים להבין, שהשם הסגירם ולא להם
ולאלהיהם הנצחון, שהרי עד הנה לא
יכלו כלום אלהיהם כנגד צורנו, כי לא
בסלענו סלעם, כל צור שבמקרא לשון
סלע: ואויבינו פלילים. ועכשיו אויבינו
שופטים אותנו, שהרי צורנו מברנו להם.:

לב כי מִגִּפְּן סֶדֶם גִּפְּנִים
וּמִשְׁדָּמֹת עֲמָרָה עֲנַבָּמוּ עֲנָבִי

רוּשׁ אֲשַׁכֵּל מִרֹרֶת לָמוֹ:

אֲרִי כִפְרֵנוֹת עֲמָא דְסָדוּם פְּרַעְנוֹתָהוֹן

וְלִקְוֹתָהוֹן כְּעַם עֲמָרָה מַחֲתָהוֹן בִּישִׁין

כְּרִישֵׁי חוּיִן וְתִשְׁלֵמַת עוֹבְדֵיהוֹן

כְּמַרְרוֹתָהוֹן:

כִּי מִגִּפְן סָדוּם גִּפְנָם. מוֹסֵב לְמַעֲלָה,

אִמַּרְתִּי בִלְבִי אֶפְאִיֵּהֶם וְאֶשְׁבִּית זָכְרָם, לִפִּי

שִׁמְעֵשִׁיֵּהֶם מַעֲשֵׂה סָדוּם וְעַמּוּרָה:

שִׁדְמוֹת. שְׂדֵה תְּבוּאָה, כְּמוֹ וְשִׁדְמוֹת לֹא

עֲשֵׂה אוֹכֵל, בְּשִׁדְמוֹת קִדְרוֹן: עֲנֹבֵי רוּשׁ.

**עשב מר: אשכלות מרורות למו. משקה
מר ראוי להם, לפי מעשיהם פורענותם,
וכן תרגם אונקלוס ותושלמת עובדיהון
במרורותהון: כי מגפן סדום גפנם. של
אומות עובדי אלילים: ומשדמת עמורה
וגו'. ולא ישימו לבם לתלות הגדולה בי:
ענבמו ענבי רוש. הוא שאמר לולי בעם
אויב אגור על ישראל, להרעילם
ולהמירם, לפיכך אשכלות מרורות למו,
להלעיט אותם על מה שעשו לבני:**

לג חֲמַת תַּנִּינִם יִינָם וְרֹאשׁ

פִּתְנִים אֲכֹזֵר:

הָא כְּמַרְת תְּנִינִיא כִּס פֹּרְעָנוּתְהוֹן

וְכָרִישׁ פִּתְנֵי חוּיִן אֲכֹזְרָאִין:

חַמַּת תְּנִינִים יֵינָם. כְּתַרְגֻּמוֹ הָא כְּמַרְת

תְּנִינִיא כִּס פֹּרְעָנוּתְהוֹן, הִנֵּה כְּמַרְיוֹת

נַחֲשִׁים כּוֹסֵם מִשְׁתָּה פֹרְעָנוּתָם: וְרֹאשׁ

פִּתְנִים. כּוֹסֵם, שֶׁהוּא אֲכֹזֵר לְנִשּׁוֹךְ, אוֹיֵב

אֲכֹזְרֵי יָבֵא וַיִּפְרַע מֵהֶם: חַמַּת תְּנִינִים

יֵינָם. מִזְכֵּן לְהַשְׁקוֹתָם עַל מָה שֶׁעוֹשִׂין

לָהֶם:

לֹא הָלָא הוּא כַּמּוֹס עַמּוּדֵי חֲתוּם

בְּאַוְצְרֹתַי:

הָלָא כָּל עוֹבְדֵי הוֹן גָּלּוּ קִדְמֵי גְּנִיזִין

לְיוֹם דִּינָא בְּאַוְצְרֵי:

הָלָא הוּא כַּמּוֹס עַמּוּדֵי. כְּתִרְגוּמוֹ,

כַּסְבוּרִים הֵם שֶׁשִּׁכַּחְתִּי מַעֲשֵׂיהֶם, כּוֹלֵם

גְּנוּזִים וְשִׁמּוּרִים לִפְנֵי: הָלָא הוּא. פְּרִי

גִּפְנִם וְתִבּוֹאֵת שְׂדֵמוֹתָם כַּמּוֹס עַמּוּדֵי:

כַּמּוֹס עַמּוּדֵי. אוֹתוֹ הַכּוֹס שֶׁנֶּאֱמַר כִּי כּוֹס

בִּיד ה' וְגו':

לֹה לִי נִקְם וְשָׁלֵם לְעַת תִּמְנוּט
רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אֲיָדָם וְחַשׁ
עֲתִידָת לָמוֹ:

קָדְמִי פֶּרַעְנוּתָא וְאַנָּא אֲשֵׁלֵם לְעַדָּן
דִּיגְלוֹן מֵאֲרַעְהוֹן אֲרִי קָרִיב יוֹם
תִּבְרָהוֹן וּמִבַּע דְּעַתִּיד לְהוֹן:

לִי נִקְם וְשָׁלֵם. עַמִּי נִבּוֹן וּמִזִּזְמָן פּוֹרַעְנוּת
נִקְם, וַיִּשְׁלֵם לָהֶם כַּמַּעֲשִׂיהֶם, הַנִּקְם יִשְׁלֵם
לָהֶם גְּמוּלָם. וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים וְשָׁלֵם, שֵׁם
דְּבַר, כִּמּוֹ וְשָׁלוֹם, וְהוּא מִגְזֵרַת וְהַדְּבַר אֵין

בהם, כמו והדבור. ואימתי אשלם להם:
לעת תמוט רגלם. כשתתם זכות אבותם
שהם סמוכין עליו: כי קרוב יום אידם.
כשארצה להביא עליהם יום אידם, קרוב
ומזומן לפני להביא על ידי שלוחים
הרבה: וחש עתדות למו. ומהר יבאו
העתידות להם: וחש. כמו ימהר יחיתה.
עד כאן העיד עליהם משה דברי תוכחה,
להיות השירה הזאת לעד, כשתבא עליהם
הפורענות ידעו שאני הודעתים מראש,
מכאן ואילך העיד עליהם דברי תנחומין

שיבאו עליהם ככלות הפורענות, ככל
אשר אמר למעלה, והיה כי יבואו עליך
כל הדברים האלה הברכה והקללה וגו'
ושב ה' אליך את שבותך וגו': לעת
תמוט רגלם. כענין שנאמר תרמסנה רגל:
לוּ כִּי יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל
עֲבָדָיו יִתְנַחֵם כִּי יִרְאֶה כִּי
אֶזְלַת יָד וְאַפָּם עָצוּר וְעֶזְרָב:
אֲרִי יָדִין יְיָ דִּינָא דְעֵמָה וּפְרַעְנוֹת
עֲבָדוֹהִי צַדִּיקָא יִתְפָּרַע אֲרִי גְלִי

קָדְמוֹהִי דְבַעֲדָן דְּתִתְקַף עֲלֵיהוֹן מַחַת

סְנֵאָה יְהוֹן מְטִלְטִין וְשְׂבִיקִין:

כִּי יִדִּין ה' עֲמוֹ. בִּלְשׁוֹן זֶה מִשְׁמַשׁ כִּי יִדִּין

בִּלְשׁוֹן דָּהָא, וְאִין יִדִּין לְשׁוֹן יִסּוּרִין, אֲלֵא

כְּמוֹ כִּי יִרְיֵב אֶת רִיבָם מִיַּד עוֹשְׁקֵיהֶם, כִּי

יִרְאֶה כִּי אִזְכֹּת יָד וְגו': כִּי יִדִּין ה' עֲמוֹ.

כְּשִׁישְׁפוּט אוֹתָם בִּיִּסּוּרִין הִלְלוּ הָאֲמוּרִים

עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ כִּי בִם יִדִּין עַמִּים, כִּי זֶה אֵינוֹ

מִשְׁמַשׁ בִּלְשׁוֹן דָּהָא, לְתַת טַעַם לְדַבְרִים

שֶׁל מַעֲלָה, אֲלֵא לְשׁוֹן תַּחֲלַת דְּבוּר, כְּמוֹ כִּי

תְּבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ, כְּשִׁיבָאוּ עֲלֵיהֶם מִשְׁפָּטִים

הללו, ויתנחם הקב"ה על עבדיו לשוב
ולרחם עליהם: יתנחם. לשון הפך
מחשבה, להיטיב או להרע: כי יראה כי
אזלת יד. כשיראה כי יד האויב הולכת
וחוזקת מאד עליהם, ואפס בהם עצור
ועזוב: עצור. נושע ע"י עוצר ומושל
שיעצור בהם: עזוב. ע"י עוזב. עוצר, הוא
המושל העוצר בעם שלא ילכו מפוזרים
בצאתם לצבא על האויב, בלשון לע"ז
מיינטינדו"ר. עצור, הוא הנושע במעצור
המושל. עזוב, מחוזק, כמו ויעזבו את

ירושלים עד החומה, איך לא עזבה עיר

תהלה. עצור, מייטונדי"ר. עזוב,

אינפורצי"ד:

לוֹ וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵינוּ צוֹר חֲסִיוֹ

בו:

וַיֵּימַר אֵן דַּחֲלָתְהוֹן תִּקְיָפָא דְהוּ

רְחִיצִין בָּהּ:

ואמר. הקב"ה עליהם: אי אלהינו.

עבודת אלילים שעבדו: צור חסיו בו.

הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה

והצנה, כלומר שהיו בטוחין בו להגין
עליהם מן הרעה: ואמר אי אלהימו.
האויב יאמר אי אלהימו של ישראל, כמו
שאמר טיטוס הרשע כשגידר את
הפרוכת, כענין שנאמר ותרא אויבתי
ותכסה בוששה האומרה אלי איז ה' אלהיך:
לח אֲשֶׁר חֵלֵב זְבַחֵימוֹ יֹאכְלוּ
יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם יִקְוּמוּ
וַיַּעֲזְרֵכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה:
די תרב נכס־תהון הוּ אַכְלִין שְׁתַּן חֲמַר

נִסְכֵּיהוֹן יְקוֹמוֹן כְּעֵן וַיִּסְעֲדוּנְכוֹן יְהוֹן
עֲלֵיכוֹן מִגֵּן:

אֲשֶׁר חִלָּב זִבְחִימוֹ. הִיוּ אוֹתָן אֱלֹהוֹת
אוֹכְלִים, שֶׁהִיוּ מִקְרִיבִין לִפְנֵיהֶם וְשׁוֹתִין
יֵין נְסִיכָם: יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה. אוֹתוֹ הַצּוֹר
יִהְיֶה לָכֶם מַחֲסֶה וּמִסְתּוֹר:

לֹט רְאוּ עֲתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא
וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אֱמִית
וְאֲחִיָּה מַחְצִתִּי וְאֲנִי אֲרִפָּא

וַאִין מִיָּדִי מַצִּיל:

חֲזוּ כֶעֶן אֲרִי אֲנִי אֲנִי הוּא וְלִית אֱלֹה

בַּר מִנִּי אֲנִי מִמִּית וּמַחִיָּה מַחִינָא וְאַף

מַסִּינָא וְלִית מִן יָדִי מְשִׁיב:

ראו עתה. הבינו מן הפורענות שהבאתי

עליכם ואין לכם מושיע, ומן התשועה

שאושיעכם ואין מוחה בידי: אני אני

הוא. אני להשפיל ואני להרים: ואין

אלהים עמדי. עומד כנגדי למחות:

עמדי. דוגמתי וכמוני: ואין מידי מציל.

הפושעים בִּי: ראו עתה כִּי אֲנִי זָנוּ'. אֲזִי
יִגְלֶה הַקֶּבֶד"ה יְשׁוּעָתוֹ וַיֹּאמֶר, ראו עתה כִּי
אֲנִי אֲנִי הוּא, מֵאֲתִי בָאת עֲלֵיהֶם הָרָעָה,
וּמֵאֲתִי תָבֹא עֲלֵיהֶם הַטּוֹבָה: וְאִין מִיָּדִי
מִצִּיל. מִי שִׁיִּצִּיל אֶתְכֶם מִן הָרָעָה אֲשֶׁר
אֲבִיא עֲלֵיכֶם:

מִשִּׁיטִּי כִּי אֶשְׂאֵל אֶל

שָׁמַיִם יְדִי וְאֶמְרָתִי חַי אֲנִי

לְעֹלָם:

אֲרִי אֶתְקַנִּית בְּשָׁמַיָא בֵּית שְׁכֻנָּתִי

וְאֶמְרִית קָיָם אֲנִי לְעֹלָמִין:

כִּי אֵשׂא אֶל שָׁמַיִם יָדַי. כִּי בַחֲרוֹן אַפִּי

אֵשׂא יָדַי אֶל עֲצָמַי בַּשְּׁבוּעָה: וְאֶמְרִית חִי

אֲנִכִּי. לְשׁוֹן שְׁבוּעָה הוּא, אֲנִי נִשְׁבַּע חִי

אֲנִכִּי: כִּי אֵשׂא אֶל שָׁמַיִם יָדַי. כִּמּוֹ כִּי

נִשְׁאַתִּי, תָּמִיד אֲנִי מִשְׁרָה מְקוֹם שְׁכִינָתִי

בְּשָׁמַיִם, כְּתִרְגֻּמוֹ, אֶפִּילוּ חֹלֶשׁ לְמַעַלָּה

וּגְבוּר לְמַטָּה, אֵימַת הַעֲלִיּוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן,

**וְכָל שֹׁכֵן שְׂגֹבֹר מִלְמַעְלָה וְחֹלֵשׁ מִלְמַטָּה:
יָדַי. מִקּוֹם שְׂכִינָתִי, כִּמּוֹ אִישׁ עַל יָדָיו, וְהִיָּה
בְּיָדַי לְהַפְרֹעַ מִכֶּם, אֲבָל אִמְרָתִי שְׁחִי אֲנֹכִי
לְעוֹלָם, אֵינִי מִמָּהָר לְפָרוֹעַ לְפִי שִׁישׁ לִי
שִׁהוֹת בַּדָּבָר, כִּי אֲנִי חִי לְעוֹלָם, וּבְדוֹרוֹת
אֲחֵרִימִים אֲנִי נִפְרֹעַ מֵהֶם, וְהִיכֹלֶת בְּיָדַי
לְהַפְרֹעַ מִן הַמֵּתִים וּמִן הַחַיִּים, מֶלֶךְ בָּשָׂר
וְדָם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לָמוֹת מִמָּהָר נִקְמָתוֹ
לְהַפְרֹעַ בַּחַיִּים, כִּי שִׁמָּא יָמוֹת הוּא אִו
אֲוִיבּוֹ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא רָאָה נִקְמָתוֹ מִמֶּנּוּ,
אֲבָל אֲנִי חִי לְעוֹלָם, וְאִם יָמוֹתוֹ הֵם וְאֵינִי**

נִפְרַע בַּחֲיִיָּהֶם, אִפְרַע בַּמּוֹתָם:

מֵאֵם אֲנִי שְׁנוֹתַי בְּרֶקַח חֲרָבִי

וְתֹאחֶז בְּמִשְׁפָּט יְדֵי אֲשִׁיב

נָקָם לְצָרִי וְלִמְשֹׁנָאִי אֲשַׁלֵּם:

אֵם עַל חֵד תִּרְיֹן כְּחִיזוֹ בִּרְקָא מְסוּף

שְׁמִיָּא וְעַד סוּף שְׁמִיָּא תִתְגַּלִּי חֲרָבִי

וְתִתְקַף בְּדִינָא יְדֵי אֲתַב פְּרַעְנוֹתָא

לְסִנְאִי וְלִבְעָלִי דְבִבִּי אֲשַׁלֵּם:

אֵם שְׁנוֹתַי בִּרְקַח חֲרָבִי. אֵם אֲשַׁנֵּן אֶת לֵהָב

חרבי, כמו למען היות לה ברק פלנדו"ר:
ותאחז במשפט ידי. להניח מדת רחמים
באויבי שהרעו לכם, אשר אני קצפתי
מעט והמה עזרו לרעה. דבר אחר, ותאחז
ידי את מדת המשפט, להחזיק בה ולנקום
נקם: אשיב נקם וגו'. למדו רבותינו
באגדה מתוך לשון המקרא שאמר ותאחז
במשפט ידי, לא כמדת בשר ודם מדת
הקב"ה, מדת בשר ודם זורק חץ ואינו
יכול להשיבו, והקב"ה זורק חציו ויש
בידו להשיבן כאילו אוהזן בידו, שהרי

ברק הוא חצו, שנאמר כאן ברק חרבי
ותאחז במשפט ידי, והמשפט הזה לשון
פורענות הוא בלע"ז יושטיצא"ה: אם
שנותי ברק חרבי. הרבה אם יש שאינם
תלויין, כשאשנן ברק חרבי ותאחז
במשפט ידי וכו', כמו שפירשתי למעלה:
מב אֲשַׁכִּיר חֲצֵי מַדָּם וְחֲרָבִי
תֹאכַל בְּשָׂר מַדָּם חָלָל וְשִׁבְיָהּ
מֵרֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב:
אֲרוֹי גִּירִי מִדָּמָא וְחֲרָבִי תִקְטֹל

בְּעַמִּיָּא מַדָּם קְטִילָן וְשִׁבִּין לְאַעֲדָא

כְּתָרִין מֵיִישׁ סְנֵאָה וּבְעַל דְּבָבָא:

אֲשַׁכִּיר חֲצִי מַדָּם. הָאוֹיֵב: וְחֲרָבִי תֹאכַל

בָּשָׂר. בָּשָׂרָם: מַדָּם חָלָל וְשִׁבִּיָּה. זֹאת

תְּהִיָּה לָהֶם מֵעוֹן דָּם חָלָלִי יִשְׂרָאֵל וְשִׁבִּיָּה

שֶׁשָּׁבוּ מֵהֶם: מֵרֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב. מִפֶּשַׁע

תַּחֲלַת פְּרָצוֹת הָאוֹיֵב, כִּי כִשְׁהִקְבִּ"ה נִפְרַע

מִן הָאוֹמּוֹת, פּוֹקֵד עֲלֵיהֶם עֲוֹנָם וְעֲוֹנוֹת

אֲבוֹתֵיהֶם, מֵרֹאשִׁית פְּרָצָה שֶׁפָּרְצוּ

בְּיִשְׂרָאֵל:

מִן הַרְנִינּוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דָם

עֲבָדֵיו יִקְוֹם וְנָקָם יֵשִׁיב לְצָרָיו

וְכִפֹּר אֲדָמָתוֹ עַמּוֹ:

שִׁבְחוּ עַמְּמִיא עֲמֵה אֲרִי פִרְעָנוֹת

עֲבָדוֹהִי צִדִּיקֵיָא יִתְפָּרַע וּפִרְעָנוֹת יִתִּיב

לְסִנְאוֹהִי וּכְפֹר עַל אֲרֵעָה וְעַל עֲמֵה:

הרנינו גוים עמו. לאותו הזמן ישבחו

האומות את ישראל, ראו מה שבחה של

אומה זו, שדבקו בהקב"ה בכל התלאות

שעברו עליהם ולא עזבוהו, יודעים היו

בטובו ובשבחו: כי דם עבדיו יקום.
שפיכות דמיהם כמשמעו: ונקם ישיב
לצרייו. על הגזל ועל החמס, כענין שנא'
מצרים לשמה תהיה ואדום למדבר
שממה מחמס בני יהודה, ואומר מחמס
אחיד יעקב וגו': וכפר אדמתו עמו.
ויפיים אדמתו ועמו על הצרות שעברו
עליהם ושעשה להם האויב: וכפר. לשון
רצוי ופיוס, כמו אכפרה פניו, אנחיניה
לרוגזיה: וכפר אדמתו. ומה היא אדמתו,
עמו, כשעמו מתנחמים ארצו מתנחמת,

וכן הוא אומר רצית ה' ארצך, במה רצית
ארצך, שבת שבות יעקב. בפנים אחרים
היא נדרשת בספרי, ונחלקו בה רבי יהודה
ורבי נחמיה, רבי יהודה דורש כולך כנגד
ישראל ורבי נחמיה דורש כולך כנגד
האומות, רבי יהודה דורשה כלפי ישראל,
אמרתי אפאיהם כמו שפירשתי עד ולא
ה' פעל כל זאת. כי גוי אובד עצות המה,
אבדו תורתי שהיא להם עצה נכונה. ואין
בהם תבונה, להתבונן איכה ירדוף אחד מן
האומות אלף מהם, אם לא כי צורם

מכרם. כי לא כצורנו צורם, הכל כמו
שפירשתי עד תכליתו. ורבי נחמיה
דורשה כלפי האומות עובדי אלילים, כי
גוי אובד עצות המה, כמו שפירשתי
תחלה עד ואיבינו פלילים:

שביעי מד ויבא משה

וידבר את כל דברי השירה
הזאת באזני העם הוא והושע

בן נון:

וְאַתָּא מִשֶּׁה וּמִלֵּיל יֵת כָּל פְּתִגְמֵי

תְּשַׁבְּחָתָא הָדָא קָדָם עֲמָא הוּא וְהוֹשַׁע

בר נון:

הוּא וְהוֹשַׁע בֶּן נון. שבת של דיוזגי

היתה, נטלה רשות מזה ונתנה לזה,

העמיד לו משה מתורגמן ליהושע שיהא

דורש בחייו, כדי שלא יאמרו ישראל בחיי

רבך לא היה לך להרים ראש, ולמה קוראו

כאן הושע, לומר שלא זחה דעתו עליו,

שֶׁאֵעִ"פּ שְׁנִיתָנָה לוֹ גְדֻלָּה, הַשְׁפִּיל עֲצָמוֹ

בְּאִשׁוֹ מִתְחַלְתּוֹ:

מִה וַיִּכַּל מִנְּשָׁה לְדַבֵּר אֶת כָּל

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל

יִשְׂרָאֵל:

וַשְׁצִי מִנְּשָׁה לְמַלְלָא יָת כָּל פְּתֻגְמֵי

הָאֵלִין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל:

מִו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׁימוּ לְבַבְכֶּם

לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי

מַעֲיִד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תִּצְוֶם

אֶת בְּנֵיכֶם לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת

כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

וְאָמַר לְהוֹן שׁוּוּ לְבָכּוֹן לְכָל פְּתַגְמִיָּא

דִּי אֲנָא מִסְהֵד בְּכּוֹן יוֹמָא דִּין דִּי

תְּפַקְדָּנוֹן יְת בְּנִיכּוֹן לְמַטֵּר לְמַעַבְד יְת

כָּל פְּתַגְמֵי אוֹרִיתָא הָדָא:

שִׁימּוּ לְבַבְכֶם. צְרִיךְ אָדָם שִׁיחִיו עֵינָיו

וּאֲזַנָּיו וּלְבוּ מְכוּוֹנִים לְדַבְּרֵי תוֹרָה, וְכֵן הוּא

אומר בן אדם ראה בעיניך ובאזניך שמע
ושים לבך וגו', הרי דברים קל וחומר, ומה
תבנית הבית שהוא נראה לעינים ונמדד
בקנה, צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו
מכוונים להבין, דברי תורה שהן כהררין
התלזין בשערה על אחת כמה וכמה:

מז כי לא דבר רק הוא מכם
כי הוא חייכם ודבר הזה
תאריכו ימים על האדמה
אשר אתם עברים את הירדן

שְׁמָה לְרֵשֶׁתָּהּ:

אֲרִי לֹא פֶתַגִּם רִקָּא הוּא מִנְכוֹן אֲרִי

הוּא חֵיכּוֹן וּבִפְתָּגְמָא הֵדִין תּוֹרְכוֹן

יוֹמִין עַל אֶרֶעָא דִּי אֲתוֹן עֲבָרִין יִת

יִרְדְּנָא תַּמָּן לְמִירְתָּהּ:

כִּי לֹא דְבַר רַק הוּא מִכֶּם. לֹא לַחֲנָם אַתֶּם

יִגְעִים בָּהּ, כִּי הִרְבָּה שֹׂכֵר תִּלְוִי בָּהּ, כִּי הִיא

חֵיכֶם. דְּבַר אַחֵר, אִין לָךְ דְּבַר רִיקָן בַּתּוֹרָה

שְׂאֵם תִּדְרֹשְׁנוּ שְׂאִין בּוּ מִתֵּן שֹׂכֵר, תִּדַּע לָךְ

שֶׁכֶּן אִמְרוּ וְאַחֲזוּת לֹטֵן תִּמְנַע, וְתִמְנַע

היתה פילגש וגו', לפי שאמרה איני כדאי
להיות לו לאשה, הלואי ואהיה פילגשו,
וכל כך למה, להודיע שבחו של אברהם
שהיו שלטונים ומלכים מתאווים לידבק
בזרעו:

מפטיר מח וידבר

יהוה אל משה בעצם היום
הזה לאמר:

וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּכָרֶן יוֹמָא הַדִּין
לְמִימָר:

וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה.
בשלושה מקומות נאמר בעצם היום הזה,
נאמר בנח בעצם היום הזה בא נח וגו',
במראית אורו של יום, לפי שהיו בני דורו
אומרים, בכך וכך אם אנו מרגישים בו אין
אנו מניחים אותו ליכנס בתיבה, ולא עוד,
אלא אנו נוטלים כשילין וקרדומות
ומבקעים את התיבה, אמר הקב"ה, הריני
מכניסו בחצי היום וכל מי שיש בידו כח

למחות יבא וימחה, במצרים נאמר בעצם
היום הזה הוציא ה', לפי שהיו מצרים
אומרים, בכך וכך אם אנו מרגישים בהם
אין אנו מניחין אותן לצאת, ולא עוד,
אלא אנו נוטלין סייפות וכלי זיין והורגין
בהם, אמר הקב"ה, הריני מוציאן בחצי
היום, וכל מי שיש בו כח למחות יבא
וימחה, אף כאן במיתתו של משה נאמר
בעצם היום הזה, לפי שהיו ישראל
אומרים, בכך וכך אם אנו מרגישים בו אין
אנו מניחין אותו, אדם שהוציאנו

ממצרים, וקרע לנו את הים, והוריד לנו
את המן, והגיז לנו את השליו, והעלה לנו
את הבאר, ונתן לנו את התורה, אין אנו
מניחין אותו, אמר הקב"ה, הריני מכניסו
בחצי היום וכו':

מִטַּעֲלָה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה
הַר נָבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב
אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרֵחוֹ וְרֹאֶה אֶת
אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן
לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָזָה:

סֶק לְטוֹרָא דְעֵבְרָאִי הָדִין טוֹרָא דְנָבוֹ
דִּי בְּאַרְעָא דְמוֹאָב דִּי עַל אִפִּי יִרְחוֹ
וְחֲזִי יֵת אֶרְעָא דְכְנַעַן דִּי אֲנָא יְהִיב
לְבָנִי יִשְׂרָאֵל לְאַחֲסֵנָא:

נ וּמַת בָּהֶר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלָה
שָׁמָּה וְהֵאֵסַף אֶל עַמִּיךָ כַּאֲשֶׁר
מַת אַחֲרָיו אַחֲיָךְ בָּהֶר הָהָר
וַיֵּאֵסַף אֶל עַמִּיךָ:

וּמוֹת בְּטוֹרָא דִּי אַתָּ סֵלֵק לְתַמּוֹ

וְתִתְּכֶנִּי לְעַמֶּךָ כְּמֵת דְּמִית אֶהְרֹן

אֲחוֹךָ בְּהוֹר טוֹרָא וְאֶתְכֶנִּישׁ לְעַמִּי:

כַּאֲשֶׁר מֵת אֶהְרֹן אַחִיד. בְּאוֹתָהּ מִיתָהּ

שֶׁרָאִיתָ וְחִמַּדְתָּ אוֹתָהּ, שֶׁהִפְשִׁיט מִשָּׁה אֶת

אֶהְרֹן בְּגַד רֹאשׁוֹן וְהִלְבִּישׁוֹ לְאַלְעָזָר וְכֹהֵן

שֵׁנִי וְכֹהֵן שְׁלִישִׁי, וְרָאָה בְּנוֹ בִּכְבוֹדוֹ, אִ"ל

מִשָּׁה, אֶהְרֹן אַחִי, עֹלָה לְמִטָּה, וְעֹלָה,

פְּשׁוּט יָדַיִךְ, וּפְשׁוּט, פְּשׁוּט רַגְלֶיךָ, וּפְשׁוּט,

עֵצוֹם עֵינֶיךָ, וְעֵצוֹם, קִמּוּץ פִּיךָ, וְקִמּוּץ

וְהֵלֵךְ לוֹ, אָמַר מִשָּׁה אֲשֶׁרִי מִי שְׁמַת

בְּמִיתָהּ זֶה:

נֹא עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי מְרִיבַת קִדְשׁ
מִדְּבַר צֶן עַל אֲשֶׁר לֹא
קִדְשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל:

עַל דֵּי שִׁקְרָתוֹן בְּמִימְרֵי בְּגוֹ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּמִי מִצּוֹת רָקֶם מִדְּבָרָא דְּצִין
עַל דֵּי לֹא קִדְשְׁתוֹן יְתִי בְּגוֹ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל:

עַל אֲשֶׁר מַעֲלַתֶּם גְּרַמְתֶּם לְמַעֲוֹל בִּי: עַל
אֲשֶׁר לֹא קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי. גְּרַמְתֶּם לִי שְׁלֹא
אֶתְקַדֵּשׁ, אִמַּרְתִּי לָכֶם וּדְבַרְתֶּם אֶל הַסֹּלֶעַ,
וְהֵם הִכּוּהוּ, וְהוֹצַרְכוּ לְהַכּוֹתוֹ פַּעֲמִים,
וְאָלוּ דְּבָרוֹ עַמּוֹ וְנָתַן מִיָּמָיו בְּלֹא הַבָּאָה,
הִיָּה מִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל
אוֹמְרִים, וְזֶה הַסֹּלֶעַ הַזֶּה שְׂאִינוֹ לְשֹׁכֵר
וְלֹא לְפוֹרְעָנוֹת, אִם זָכָה אֵין לוֹ מִתֵּן שֹׁכֵר,
וְאִם חָטָא אֵינוֹ לוֹקָה, כִּךְ מִקִּיִּם מִצּוֹת
בוֹרְאוֹ, אֵנוּ לֹא כָל שֹׁכֵן:

נב כִּי מִנְּגִיד תִּרְאֶה אֶת הָאָרֶץ

וְשִׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ

אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

אֲרִי מִקְבֵּל תַּחֲזִי יְת אֶרֶץ וּלְתָמָן לֹא

תַּעֲוֹל לְאֶרֶץ דִּי אֲנִי יֵהֵב לְבְנֵי

יִשְׂרָאֵל:

כִּי מִנְגַּד. מִרְחוֹק: תִּרְאֶה וְגו'. כִּי אִם לֹא

תִּרְאֶה עֲכָשִׁיו לֹא תִרְאֶה עוֹד בַּחֲיִיד:

וְשִׁמָּה לֹא תָבוֹא. וַיִּדְעֵתִי כִּי חֲבִיבָה הִיא

לָךְ, עַל כֵּן אֲנִי אוֹמֵר לָךְ עֲלֶה וּרְאֶה: חֲסֹלֶת

פרשת האזינו:

פרשת האזינו – מפטיר – דף תתשז

כפר שנת

וזאת

הברכה

עם אונקלוס ורש"י

פרשת וזאת הברכה

דברים פרק-לג

א וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ
מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:

וְדָא בְּרַכְתָּא דִּי בְּרִיךְ מְשֶׁה נְבִיא דִּי־

יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קָדָם מוֹתָהּ:

וזאת הברכה. לפני מותו. סמוך למיתתו,

שאם לא עכשיו אימתי:

בִּי־אֵמַר יְהוָה מִסִּינִי בָּא וְזָרַח

מִשְׁעֵיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מִחֹר

פָּאֲרָן וְאַתָּה מִרְבֶּבֶת קִדְשׁ

מִימִינוֹ (אֲשַׁדֶּת) אֵשׁ דָּת לָמוֹ:

וְאֵמַר יִי מִסִּינִי אֲתַגְּלִי וְזָהוּר יִקְרָה

מִשְׁעִיר אֶתְחִזִּי לָנָא אֶתְגְּלִי בְּגִבְרָתָהּ

מִטּוֹרָא דְּפִאָרָן וְעִמָּה רַבְּבַת קַדִּישִׁין

כְּתִב יְמִינָהּ מְגוֹ אֶשְׁתָּא אֲוִרִיתָא יְהִי

לָנָא:

וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינִי בֹא. פֶּתַח תַּחֲלֶה בִּשְׂבָחוֹ

שֶׁל מְקוֹם וְאַחֵר כֵּךְ פֶּתַח בְּצִרְכֵיהֶם שֶׁל

יִשְׂרָאֵל וּבִשְׂבַח שִׁפְתָּח בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְכֵּרֶת

זְכוֹת לְיִשְׂרָאֵל, וְכֹל זֶה דֶּרֶךְ רְצוֹי הוּא,

כְּלוּמָר, כִּדְאִי הֵם אֵלּוּ שֶׁתַּחֲזוּל עֲלֵיהֶם

בְּרִכָּה: מִסִּינִי בֹא. יֵצֵא לְקִרְאָתָם כְּשֶׁבֹאוּ

להתיצב בתחתית ההר, כחתן היוצא
להקביל פני כלה, שנאמר לקראת
האלהים למדנו שיצא כנגדם: וזרח
משעיר למו. שפתח לבני עשו שיקבלו
את התורה ולא רצו: הופיע. להם: מהר
פארן. שהלך שם ופתח לבני ישמעאל
שיקבלוה ולא רצו: ואתה. לישראל:
מרבבות קדש. ועמו מקצת רבבות
מלאכי קדש, ולא כולם ולא רובם, ולא
בדרך בשר ודם שמראה כל כבוד עשרו
ותפארתו ביום חופתו: אש דת. שהיתה

כתובה מאז לפניו באש שחורה על גבי
אש לבנה, נתן להם בלוחות כתב יד ימינו.
דבר אחר אש דת, כתרגומו, שנתנה להם
מתוך האש:

ג אֶף חִבֵּב עַמִּים כָּל קְדָשִׁיו
בִּידֶךָ וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלֶךָ יֵשָׁא
מִדְּבַרְתֶּיךָ:

אֶף חִבֵּיבֹנוֹן לְשִׁבְטֵיָא כָּל קְדִישׁוֹהִי
בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוֹרָא אִפְקִנּוֹן מִמְצָרִים
וְאִנּוֹן מִדְּבָרִין תַּחֲוֹת עֲנַנְךָ נְטִלִין עַל

מִימָרְךָ:

אֵף חֹבֵב עַמִּים. גַּם חָבָה יִתִּירָה חֹבֵב אֶת
הַשְּׁבִטִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד קְרוֹי עִם, שֶׁהָרִי
בְּנִימִין לְבָדּוֹ הִיָּה עֵתִיד לְהִוּוֹלֵד כִּשְׁאֹמֶר
הַקֶּב"ה לִיעֲקֹב גּוֹי וְקָהֵל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָ:
כָּל קֹדֶשִׁיו בִּידֶךָ. נַפְשֹׁת הַצַּדִּיקִים גְּנוּזֹת
אֲתוֹ, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר, וְהִיתָה נַפֶּשׁ אֲדוֹנִי
צְרוּרָה בַּצְרוּר הַחַיִּים אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ: וְהֵם
תָּכּוּ לְרַגְלֶךָ. וְהֵם רֵאוּם לְכַךְ, שֶׁהָרִי תָּכּוּ
עַצְמָן לְתוֹךְ תַּחְתִּית הָהָר לְרַגְלֶךָ בְּסִינִי,
תָּכּוּ לְשׁוֹן פּוֹעֵלוֹ, הוֹתוּזְכוּ לְתוֹךְ

**מרגלותיך: ישא מדברתיך. נשאו עליהם
עול תורתך: מדברתיך. המ"ם בו קרוב
ליסוד, כמו וישמע את הקול מדבר אליו,
ואשמע קול מדבר אלי, כמו מתדבר אלי,
אף זה מדברותיך, מה שהיית מדבר
להשמיעני לאמר להם טישפורפלידור"ש
בלע"ז, ואונקלוס תרגם שהיו נוסעים על
פי דבריך, והמ"ם בו שמוש משמשת
לשון מן. דבר אחר אף חבב עמים, אף
בשעת חבתן של אומות העולם, שהראית
להם פנים שוחקות ומסרת את ישראל**

**בִּידָם: כָּל קְדוֹשֵׁיךָ בִּידְךָ. כָּל צְדִיקֵיהֶם
וְטוֹבֵיהֶם דְּבָקוּ בְךָ וְלֹא מִשּׁוּ מֵאַחֲרֶיךָ,
וְאַתָּה שׁוֹמְרָם: וְהֵם תָּבוּ לְרַגְלְךָ. וְהֵם
מִתְמַצְעִים וּמִתְכַּנְּסִים לְתַחַת צִלְךָ: יֵשֶׁא
מִדְּבָרוֹתֶיךָ. מִקְבְּלִין גְּזֵרוֹתֶיךָ וּדְתוֹתֶיךָ
בְּשִׂמְחָה. וְאֵלֶּה דְּבָרֵיהֶם:**

**דְּתוֹרָה צְוָה לָנוּ מִנְּשָׂה מוֹרֶשָׁה
קֹהֲלֹת יַעֲקֹב:**

**אוֹרֵיתָא יְהִי לָנָא מִנְּשָׂה מְסֻרָה יִרְתָּא
לְכַנְשֵׁת יַעֲקֹב:**

תורה. אשר צוה לנו משה, מורשה היא

לקהלת יעקב, אחזנוה ולא נעזבנה:

ה וַיְהִי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ בְּהַתְּאַסֵּף

רָאשֵׁי עָם יַחַד שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל:

וַהֲוֶה בִישְׂרָאֵל מֶלֶךָ בְּאַתְכַּנְּשׁוֹת רִישֵׁי

עַמָּא כַּחַדָּא שְׁבֹטֵיָא דִישְׂרָאֵל:

וַיְהִי. הַקֶּב"ה: בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ. תמיד עול

מלכותו עליהם: בהתאסף. בכל התאסף

ראשי חשבון אסיפתם: ראשי. כמו כי

תשא את ראש, ראוין אלו שאברכם. דבר

אחר בהתאסף, בהתאספם יחד באגודה
אחת ושלוש ביניהם, הוא מלכם, ולא
כשיש מחלוקת ביניהם:

ו יְחִי רְאוּבֵן וְאֶל יָמֹת וְיָחִי
מִתֵּיּוֹ מִסֵּפֶר:

יְחִי רְאוּבֵן לְחַיֵּי עֲלָמָא וּמֹתָא תְּנִינָא
לָא יָמֹת וְיִקְבְּלוּן בְּנוֹהֵי אַחֲסַנְתָּהוֹן
בְּמִנְיָנָהוֹן:

יחי ראובן. בעולם הזה: ואל ימות.
לעולם הבא, שלא יזכר לו מעשה בלחה:

וַיְהִי מִתֵּיז מִסֵּפֶר. נִמְנִין בַּמִּנִּין שֶׁאֵר אַחֲיוֹ,

דֹּגְמָא הִיא זֶה, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמָר וַיִּשְׁכַּב אֶת

בִּלְהָה, וַיְהִיו בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם עֶשֶׂר, שֶׁלֹּא

יֵצֵא מִן הַמִּנִּין:

וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמֶר שְׁמַע

יְהוּדָה קוֹל יְהוּדָה וְאֵל עַמּוֹ

תְּבִיאֵנוּ יְדֵיו רַב לֹו וְעֶזֶר

מִצָּרָיו תִּהְיֶה:

וְדָא לִיהוּדָה וַאֲמַר קִבֵּל יְיָ צְלוֹתָהּ

דִּיהוּדָא בְּמִפְקָה לְאַגָּחָא קְרָבָא וּלְעֵמָּה
תְּתִיבְנָה לְשָׁלָם יְדוּהִי יַעֲבֹדֵן לָהּ
פְּרַעְנוּתָא מִסְנֵאוּהִי וְסַעֲיד מִבַּעֲלִי
דְּבַבּוּהִי הוּי לָהּ:

וזאת ליהודה. סמך יהודה לראובן, מפני
ששניהם הודו על קלקול שבידם שנאמר
אשר חכמים יגידו וגו' להם לבדם וגו' ולא
עבר זר בתוכם ועוד פירשו רבותינו, שכל
מ' שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות
יהודה מתגלגלין בארון, מפני נדוי שקבל

עליו, שנאמר וְחָטַאתִי לְאָבִי כָּל הַיָּמִים,
אמר משה, מי גרם לראובן שיודה, יהודה
וכו': שמע ה' קול יהודה. תפלת דוד
ושלמה ואסא מפני הכושים, ויהושפט
מפני העמונים וחזקיה מפני סנחריב: ואל
עמו תביאנו. לשלום מפני המלחמה:
ידין רב לו. יריבו ריבו וינקמו נקמתו:
ועזר מצריו תהיה. על יהושפט התפלל,
על מלחמת רמות גלעד ויזעק יהושפט
זה עזרו. דבר אחר שמע ה' קול יהודה,
כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו

שֶׁל יְהוּדָה, וְאֵף כִּשְׁחָלְקוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִטַּל
שִׁמְעוֹן מִתּוֹךְ גּוֹרְלוֹ שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר
מִחֲבַל בְּנֵי יְהוּדָה נִחְלַת בְּנֵי שִׁמְעוֹן:

חַ שְׁנִי וְלִלּוֹי אָמַר תִּמְיֵךְ

וְאוֹרֵיךְ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר

נִסִּיתוֹ בַּמַּסָּה תִּרְיַבְהוּ עַל מִי

מִרְיַבָּה:

וְלִלּוֹי אָמַר תּוֹמִיָּא וְאוֹרֵיָּא אֶלְבִּשְׁתָּא

לְגַבֵּר דְּאַשְׁתַּכַּח חֲסִידָא קִדְמָךְ דִּי

נִסִּיתוּהִי בְּנִסְתָּא וְהָוָה שְׁלִים בְּחִנְתוּהִי

עַל מִי מִצֻּתָּא וְאַשְׁתַּכַּח מְהֵימָן:

וּלְלוּי אִמְר. וְעַל לִוִּי אִמְר: תּוֹמִיךְ

וְאוֹרִיךְ. כִּלְפִי שְׂכִינָה הוּא מְדַבֵּר: אֲשֶׁר

נִסִּיתוּ בַּמַּסָּה. שְׁלֵא נִתְלוּנְנוּ עִם שְׂאֵר

הַמְּלִינִים: תְּרִיבָהּ וְגו'. כְּתִרְגוּמוֹ. דְּבַר

אַחֵר תְּרִיבָהּ עַל מִי מְרִיבָה, נִסְתַּקְפַּת לִוִּי

לְבוֹא בַּעֲלִילָה, אִם מִשָּׁה אִמְר שְׁמַעוּ נָא

הַמְּזִרִים אַחֲרָי וּמְרִים מַה עֲשׂוּ:

ט הָאֵמֵר לְאָבִיו וְלְאִמּוֹ לֹא

רְאִיתִיו וְאֵת אָחִיו לֹא הִכִּיר

וְאֵת (בְּנוֹ) בְּנָיו לֹא יָדַע כִּי

שָׁמְרוּ אֶמְרָתְךָ וּבְרִיתְךָ

יִנְצְרוּ:

דַּעַל אֲבוֹהֵי וְעַל אִמָּה לֹא רַחֵם כִּד

חֲבוּ מִן דִּינָא וְאִפִּי אַחֻוּהִי וּבְנוֹהִי לֹא

נָסִיב אֲרִי נִטְרוּ מִטַּרְת מִימָרְךָ וּקְיָמְךָ

לֹא אֲשַׁנִּיו:

**האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו.
כשחטאו בעגל ואמרתי מי לה' אלי,
נאספו אלי כל בני לוי, וצויתים להרוג את
אבי אמו והוא מישראל, או את אחיו
מאמו או בן בתו וכן עשו, ואי אפשר
לפרש אביו ממש ואחיו מאביו וכן בניו
ממש, שהרי לויים הם, ומשפט לוי לא
חטא אחד מהם, שנאמר כל בני לוי: כי
שמרו אמרתך. לא יהיה לך אלהים
אחרים: ובריתך ינצורו. ברית מיכלה,
שאותם שנוכדו במדבר, של ישראל לא**

מלו את בניהם, והם היו מוליך ומליך
את בניהם,:

יורו משפטיך לי־עקב
ותורתך לי־שִׂרְאֵל ישימו
קטורה באֶפֶךָ וכליל על
מזבֶּחֶךָ:

כְּשֵׁרִין אֵלִין דִּילְפֹּון דִּינִיךָ לי־עֵקֵב
ואורֵיתךָ לי־שִׂרְאֵל יִשׁוּן קטורת
בוֹסְמִין קַדְמָךְ וגְּמִיר לְרַעְוָא על

מִדְּבַחֶךָ:

יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ. רֹאוּיִן אֱלֹהִים לְכָד: וּכְלִיל.

עוֹלָה:

יֵא בִּרְךְ: יְהוָה חֵילֹו וּפְעֵל יָדָיו

תִּרְצֶה מִחֵץ מַתָּנִים קָמִיו

וּמִשְׁנֵאָיו מִן יְקוֹמוֹן:

בִּרְךְ יֵי נִכְסוֹהֵי וְקוֹרְבֵן יְדוֹהֵי תִקְבֵּל

בְּרַעְוָא תִּבְר חֲרָצָא דְסִנְאוֹהֵי וְדַבְעֵלֵי

דְּבִבוֹהֵי דְלָא יְקוֹמוֹן:

מַחֲץ מִתְּנִים קָמִיּוֹ. מַחֲץ קָמִיּוֹ מִכַּת

מִתְּנִים, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר וּמִתְּנִיהֶם תִּמִּיד

הַמַּעַד, וְעַל הַמַּעֲוָרִין עַל הַכַּהֲוֹנָה אָמַר

בֵּן. דָּבָר אַחֵר, רֹאֵה שַׁעֲתִידִין חֲשֹׁמוֹנָאִים

וּבְנֵיו לְהִלָּחֵם עִם הַיּוֹנִים, וְהַתְּפִלָּה עֲלֵיהֶם

לְפִי שֶׁהָיוּ מוֹעֲטִים, י"ב בְּנֵי חֲשֹׁמוֹנָאִי

וְאַלְעִזֵּר כִּנְגַד כַּמָּה רַבּוֹת, לְכַךְ נֶאֱמַר בֶּרֶךְ

ה' חִילּוֹ וּפִוְעַל יָדָיו תִּרְצָה: וּמִשְׁנֵאִיו מִן

יְקוֹמוֹן. מַחֲץ קָמִיּוֹ וּמִשְׁנֵאִיו מֵהֵיוֹת לָהֶם

תְּקוּמָה:

יב לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהוֹחָנָן

יִשְׁכֹּן לְבַטַּח עָלָיו חֶפֶץ עָלָיו

כָּל הַיּוֹם וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן:

לְבָנִימָן אָמַר רְחִימָא דֵּי יִשְׂרָאֵל לְרַחֲצֵן

עַלֹּהֵי יְהִי מִגֵּן עַלֹּהֵי כָּל יוֹמֵיָא

וּבְאַרְעָה תִּשְׁרִי שְׁכֵנְתָּא:

לְבָנִימָן אָמַר. לְפִי שְׁבֹרַכַת לֹוִי בַעֲבוּדַת

הַקִּרְבָּנוֹת, וְשֶׁל בְּנִימִין בְּבִנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ

בַּחֲלָקוֹ, סָמְכָן זֶה לְזֶה, וְסָמַךְ יוֹסֵף אַחֲרָיו,

שֶׁאֵף הוּא מִשְׁכָּן שִׁילָה הִיָּה בְנוֹי בַּחֲלָקוֹ,

שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּמָּאס בַּאֲחֵל יוֹסֵף וְגו', וְלְפִי

**שבית עולמים חביב משילה, לכך הקדים
בנימין ליוסף: חופף עליו. מכסה אותו
ומגין עליו: כל היום. לעולם, משנבחרה
ירושלים לא שרתה שכינה במקום אחר:
ובין כתפיו שכן. בגובה ארצו היה בית
המקדש בנוי, אלא שנמוך עשרים ושלש
אמה מעין עיטם, ושם היה דעתו של דוד
לבנותו, כדאיתא בשחיטת קדשים, אמרי
נחתי ביה פורתא משום דכתיב ובין כתפיו
שכן, אין לך נאה בשור יותר מכתפיו:**

שְׁלִישי

יג וְלִיוֹסֶף

אָמַר מְבָרְכַת יְהוָה אֲרִצּוֹ
מִמֶּנּוּד שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְהוֹם
רִבְצַת תַּחַת:

וְלִיוֹסֶף אָמַר מְבָרְכָא מִן קַדָּם יי אֲרֵעָה
עֲבָדָא מִגְדָּנִין מִטָּלָא דְשָׁמַיָא מְלַעֲלָא
וּמִמְבוּעֵי עֵינָן וּתְהוֹמִין דְּנִגְדָּן
מִמְעַמְקֵי אֲרֵעָא מְלַרְעָ:

מְבֹרָכָה ה' אֶרֶצוֹ. שְׁלֹא הִיְתָה בְנַחֲלָתָ

הַשְּׁבֵטִים אֶרֶץ מְלָאָה כָּל טוֹב כְּאֶרֶצוֹ שֶׁל

יוֹסֵף: מִמֶּגֶד. לְשׁוֹן עֵדָנִים וּמִתְקָ:

וּמִתְהוֹם. שֶׁהִתְהוֹם עוֹלָה וּמִלְחָלָה אוֹתָהּ

מִלְמָטָה. אֵתָה מוֹצֵא בְּכָל הַשְּׁבֵטִים בְּרַכְתּוֹ

שֶׁל מֹשֶׁה מֵעֵין בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב:

יָד וּמִמֶּגֶד תְּבוֹאָתָ שְׁמִשׁ

וּמִמֶּגֶד גִּרְשׁ יֶרֶחִים:

וְעַבְדָּא מִגְדָּנִין וְעֵלְלִין מִיבּוּל שְׁמִשָּׁא

וְעַבְדָּא מִגְדָּנִין מִיֵּשׁ יֶרֶח בִּירָח:

וּמִמֶּנּוּ תְּבוֹאוֹת שֶׁמֶשׁ. שֶׁהִיָּתָה אֶרֶצוֹ
פְּתוּחָה לְחֵמָה וּמִמֶּתְקַת הַפִּירוֹת: גֵּרֶשׁ
יִרְחִים. יֵשׁ פִּירוֹת שֶׁהִלְבֵּנָה מִבְּשִׁלָּתוֹ,
וְאֵלּוּ הֵן קִשּׁוּאֵיךְ וְדִלּוּעֵיךְ. דְּבַר אַחֵר גֵּרֶשׁ
יִרְחִים, שֶׁהָאָרֶץ מִגֵּרֶשֶׁת וּמוֹצִיָּאָה מִחֲדָשׁ
לְחֲדָשׁ:

טו וַיִּמְרָאֵשׁ הָרִירִי קִנָּדָם וּמִפְּנֵי
גְּבָעוֹת עוֹלָם:

וַיִּמְרֵשׁ טוֹרֵיָא בִּפְרִיָּא וּמִטּוֹב רָמֵן
דְּלֹא פְּסִקוֹן:

ומראש הררי קדם. ומבורכת מראשית

בישול הפירות, שהרריה מקדימין לבכר

בישול פירותיהם. דבר אחר, מגיד

שקדמה בריאתן לשאר הרים: גבעות

עולם. גבעות העושות פירות לעולם

ואינן פוסקות מעוצר הגשמים:

טז וממנוגד ארץ ומלאה ורצון

שכני סנה תבואתה לראש

יוםם ולקדקד נזיר אחיו:

ומטוב ארעא ומלאה ורעי לה

דְּשַׁכְּנֶתָּהּ בְּשָׁמַיָּא וְעַל מִשָּׁה אֶתְגַּלִּי
בְּאַסְנָא יִיתוֹן כָּל אֱלִין לְרִישָׁא דִּיּוֹסָף
וּלְגַבְרָא פְּרִישָׁא דְאַחוּהִי:

ורצון שוכני סנה. כמו שוכן סנה, ותהא
ארצו מבורכת מרצונו ונחת רוחו של
הקב"ה, הנגלה עלי תחלה בסנה: רצון.
נחת רוח ופיוס, וכן כל רצון שבמקרא:
תבואתה. ברכה זו לראש יוסף: נזיר
אחיו. שהופרש מאחיו במכירתו:

יז בְּכוֹר שׁוֹרֵף הָדָר לוֹ וְקִרְנֵי

וְרֵאשׁוֹם קִרְנֵי בָהֶם עַמִּים יִנָּח

יַחְדָּו אַפְסֵי אֲרֶץ וְהֵם רַבּוֹת

אֲפָרִים וְהֵם אֶלְפֵי מִנְשָׁה:

רַבָּא דְּבִנְוֵהי זִיּוּא לָהּ וּגְבוּרָן

דְּאֵתְעִבִּידָא לָהּ מִקָּדָם דְּתוֹקְפָא וְרוּמָא

דִּילָהּ בְּגִבְרֶתָהּ עַמִּמִּיא יִקְטִל כַּחֲדָא

עַד סִיפֵי אֲרָעָא וְאַנּוּן רַבּוּתָא דְּבֵית

אֲפָרִים וְאַנּוּן אֶלְפֵי דְּבֵית מִנְשָׁה:

בְּכוֹר שׁוּרוֹ. יֵשׁ בְּכוֹר שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדוּלָּה

ומלכות, שנאמר אף אני בכור אתנהו, וכן
בני בכורי ישראל: בכור, מלך היוצא
ממנו, והוא יהושע: שורו. שכחו קשה
כשור לכבוש כמה מלכים: הדר לו. נתון
לו, שנאמר ונתתה מהודך עליו: וקרני
ראם קרניו. שור כחו קשה ואין קרניו
נאות, אבל ראם קרניו נאות ואין כחו
קשה, נתן ליהושע כחו של שור ויזפי
קרני ראם: אפסי ארץ. שלשים ואחד
מלכים, אפשר שכולם מארץ ישראל היו,
אלא אין לך כל מלך ושלטון שלא קנה לו

פִּלְטְרִין וְאַחֲזִיזָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, שְׁחֵשׁוּבָה
לְכוֹלָם הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר נַחֲלָת צְבֵי צְבָאוֹת
גּוֹיִם: וְהֵם רַבְבוֹת אַפְרַיִם. אוֹתָם
הַמְנוּגָחִים הֵם הַרְבָּבוֹת שֶׁהָרֵג יְהוֹשֻׁעַ שָׁבָא
מֵאַפְרַיִם: וְהֵם אֲלֹפֵי מְנַשֶּׁה. הֵם הָאֲלֹפִים
שֶׁהָרֵג גִּדְעוֹן בְּמַדִּיָּן, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּזְבַּח
וַיַּחַלְמוֹנֵעַ בְּקֶרֶקַע וְגו':

יח רביעי וְלִזְבוּלָן

אָמַר שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ

וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּאַהֲלֵיהֶם:

וְלִזְבוּלָן אָמַר חֲדֵי זְבוּלָן בְּמִפְקָן

לֹא־גָחַא קָרְבָּא עַל בַּעֲלֵי דְבִבְךָ

וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּמַהֲכָךְ לְמַעַבְד זְמַנִּי מוֹעֲדֵי־א

בִּירוּשָׁלַם:

וּלְזְבוּלָן אָמַר. אֵלֹו חֲמֵשָׁה שְׁבֻטִים שְׁבֻרְךָ

בְּאַחֲרוֹנָה, זְבוּלָן גַּד דִּן נִפְתָּלִי וְאַשֶׁר, כָּכָל

שְׁמוֹתֵיהֶם לְחִזְקָם וּלְהַגְבִּירָם, לְפָנֵי שְׁהִיוּ

חֲלָשִׁים שְׁבֻכָּל הַשְׁבֻטִים, הֵם הֵם שְׁהוּלִיךְ

יוֹסֵף לְפָנֵי פֹרְעָה, שֶׁנֶּאֱמַר וּמִקְצָה אַחִיו

לקח חמשה אנשים, לפי שנראים חלשים
ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו: שמח
זבולן בצאתך ויששכר באהלִיךָ. זבולן
ויששכר עשו שותפות, זבולן לחוץ ימים
ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות,
ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר, והם
יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים
זבולן ליששכר, שתורתו של יששכר על
ידי זבולן היתה: שמח זבולן בצאתך.
הצלח בצאתך לסחורה: ויששכר. הצלח
בישיבת אהלִיךָ לתורה לישב ולעבר שנים

וּלְקַבּוֹעַ חֲדָשִׁים כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וּמִבְּנֵי
יִשְׁשַׁכָּר יוֹדְעֵי בִּינָה לַעֲתִים רֹאשֵׁיהֶם
מֵאֲתִים, רֹאשֵׁי סִנְהֶדְרֹת הָיוּ עוֹסְקִים
בְּכֶךְ. וְעַל פִּי קִבְיָעוֹת עֲתִיהֶם וְעִבּוּרֵיהֶם:

יֵט עַמֵּי הַיָּם יִקְרְאוּ שֵׁם יִזְבְּחוּ
זִבְחֵי צֶדֶק בִּי שְׁפַע יָמִים
יִינָקוּ וְשִׁפְּנֵי טְמוּנֵי חוֹל:

שְׁבֻטֵּי דִישָׁרָא לְטוֹר בֵּית מִקְדָּשָׁא
יִתְכַנְּשׁוּן תָּמָן יְכַסּוּן נְכִסֵּת קוּדְשִׁין
לְרַעּוּא אֲרֵי נְכִסֵּי עַמֵּי עֵלְיוֹן יִיכָלוּן

וְסִימָא דְּמִטְמָרָא בְּחִלָּא מִתְגַּלִּיא לְהוֹן:
עמִים. שֶׁל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל: הֵר יִקְרָאוּ.
לְהֵר הַמְּזִרְיָה יֵאֲסֹפוּ, כָּל אֲסִיפָה עִ"י
קִרְיָאָה הִיא, וְשֵׁם יִזְבְּחוּ בְּרִגְלִים זִבְחֵי
צֶדֶק: כִּי שִׁפְעַי יָמִים יִינָקוּ. יִשְׁשַׁכְּר
וְזָבוּלָן, וִיִּהְיֶה לָּהֶם פִּנְאִי לְעֶסוֹק בַּתּוֹרָה:
וְשִׁפְנֵי טַמּוּזֵי חוּל. כַּסּוּיֵי טַמּוּזֵי חוּל,
טָרִית וְחִלְזוֹן וְזִכּוּכִית לְבָנָה הַיּוֹצֵאִים מִן
הַיָּם וּמִן הַחוּל, וּבַחֲלָקוֹ שֶׁל יִשְׁשַׁכְּר וְזָבוּלָן
הִיא, כַּמִּ"שׁ בַּמַּסַּכַּת מִגִּילָה, זָבוּלָן עִם חֶרֶף
נִפְשׁוּ לְמוֹת, מִשּׁוּם דְּנִפְתַּלִּי עַל מְרוֹמֵי

שדה, שהיה מתרעם זבולן על חלקו,
לאחי נתת שדות וכרמים וכו': ושפני.
לשון כסוי, כמו שנאמר ויספון את הבית,
וספון בארז, ותרגומו ומטלל בכיורי
ארזא. דבר אחר עמים הר יקראו, ע"י
פרקמטיא של זבולון, תגרי אומות העולם
באים אל ארצו, והוא עומד על הספר,
והם אומרים, הואיל ונצטערנו עד כאן,
נלך עד ירושלים ונראה מה יראתה של
אומה זו ומה מעשיה, והם רואים כל
ישראל עובדים לאלוה אחד ואוכלים

מאכל אחד, לפי שהעכו"ם אלוהות של
זה לא באלוהות של זה, ומאכלו של זה
לא במאכלו של זה, והם אומרים, אין
אומה בשרה כזו ומתגייירין שם, שנאמר
שם יזבחו זבחי צדק: כי שפע ימים
ייןקו. זבולן ויששכר, הים נותן להם ממון
בשפע:

ב וְלֵגָד אָמַר בָּרוּךְ מֵרְחִיב גָּד
כָּל־בֵּיא שָׁכֵן וְטָרַף זֶרַע אֶף
קֹדֶקֶד:

וּלְגַד אֶמַר בְּרִיךְ דַּאֲפִתִּי לְגַד כְּלִיתָא

שְׂרִי וַיִּקְטֹּל שְׁלֹטוֹנֵין עִם מַלְכִין:

ברוך מרחיב גד. מלמד, שהיה תחזמו

של גד מרחיב והולך כלפי מזרח: כלביא

שכן. לפי שהיה סמוך לספר, לפיכך

נמשל באריות, שכל הסמוכים לספר

צריכים להיות גבורים: וטרף זרוע אף

קדקד. הרוגיהם היו ניכרין, חותכים

הראש עם הזרוע במכה אחת:

כא וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹו כִּי שָׁם

חֲלֻקֹת מַחֲקֵק סִפּוּן וַיִּתֵּן

רָאשֵׁי עַם צְדָקֹת יְהוָה עֲשֶׂה

וּמִשְׁפָּטֵיו עִם יִשְׂרָאֵל:

וְאֶת־קֶבֶל בְּקִדְמָתָא דִּילָהּ אֲרִי תִמּוֹן

בְּאַחֲסַנְתָּהּ מִשֶּׁה סִפְרָא רַבָּא דִּישְׂרָאֵל

קִבִּיר וְהוּא נֶפֶק וְעַל בְּרִישׁ עֲמָא זְכוּן

קָדָם יִי עֶבֶד וְדִינוּהִי עִם יִשְׂרָאֵל:

וִירָא רֵאשִׁית לֹו. רֵאָה לִיטוּל לֹו חֶלֶק

בְּאַרְץ סִיחּוֹן וְעוּג, שֶׁהִיא רֵאשִׁית כְּבוֹשׁ

**הארץ: כי שם חלקת מחקק. כי ידע
אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורת
מחוקק, והוא משה: ספון. אותה חלקה
ספונה וטמונה מכל בריה, שנאמר ולא
ידע איש את קבורתו: ויתא. גד: ראשי
עם. הם היו הולכים לפני החלוץ בכבוש
הארץ לפי שהיו גבורים, וכן הוא אומר
ואתם תעברו חלוצים לפני אחיכם וגו':
צדקת ה' עשה. שהאמינו דבריהם,
ושמרו הבטחתם לעבור את הירדן עד
שכבשו וחלקו. דבר אחר, ויתא משה**

ראשי עם. צדקת ה' עשה. על משה

אמור:

בב חמישי ולדן אמר

דן גור אריה יזנק מן הבשן:

ולדן אמר דן תקיף כגור אריון ארעה

שתיא מן נחליא דנגדן מן מתנן:

דן גור אריה. אף הוא היה סמוך לספר,

לפיכך מושלו באריות: יזנק מן הבשן.

בתרגומו, שהיה הירדן יוצא מחלקו
ממערות פמייאס והיא לשם, שהיא בחלקו
של דן, שנאמר ויקרא ללשם דן, וזינוקו
וקילוהו מן הבשן. דבר אחר, מה זינוק זה
יוצא ממקום אחד ונחלק לשני מקומות,
בך שבטו של דן נטלו חלק בשני מקומות,
תחלה נטלו בצפונית מערבית עקרון
וסביבותיה, ולא ספקו להם, ובאו ונלחמו
עם לשם שהיא פמייאס, והיא בצפונית
מזרחית, שהרי הירדן יוצא ממערות
פמייאס, והוא במזרח של ארץ ישראל,

וּבָא מֵהֶצְפוֹן לְדָרוֹם וְכָלָה בִּקְצֵה יָם
הַמֶּלֶח, שֶׁהוּא בַּמִּזְרָח יְהוּדָה שֶׁנִּטַּל
בְּדְרוֹמָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּמּוֹ שֶׁמִּפּוֹרֶשׁ
בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּצֵא גִבּוֹל בְּנֵי
דָן מֵהֶם וַיַּעֲלוּ בְנֵי דָן וַיִּלָּחֲמוּ עִם לָשָׁם וְגו',
יֵצֵא גִבּוֹלָם מִכָּל אוֹתוֹ הָרוּחַ שֶׁהִתְחִילוּ
לִנְחוֹל בּוֹ:

כַּג וְלִנְפֹתָי אָמַר נִפְתָּלִי שְׁבַע
רָצוֹן וּמֵלֵא בְּרִפְתַּי יְחִזָּה יָם
וְדָרוֹם יִרְשָׁה:

וְלִנְפֹתָי אֶמַר נִפְתָּלִי שִׁבְעַ רְעוּא וּמִלִּי

בְּרֶכֶן מִן קָדָם יִי מַעֲרַב יָם גְּנוֹסֶר

וְדָרוּמָא יָרֵת:

שבע רצון. שהיתה ארצו שבעה כל רצון

יושביה: ים ודרום ירשה. ים כנרת נפלה

בחלקו, ונטל מלא חבל חרם בדרומה

לפרוש חרמים ומכמורות: ירשה. לשון

צווי, כמו עלה רש, והטעם שלמעלה

ברי"ש מוכיח, כמו ירש, ידע, לקח, שמע,

כשמוסיף בו ה"א יהיה הטעם למעלה,

שִׁמְעָה, יִדְעָה, סֹלַחַה, לִקְחָהּ, אֵף כֹּאן
יִרְשָׁה לְשׁוֹן צוּרִי, וּבַמִּסּוּרֶת הַגְּדוֹלָה מִצִּינוּ
בְּאֶלְפָּא בֵּיתָא לְשׁוֹן צוּרִי דְטַעֲמִיהוֹן
מִלְעִיל:

כֹּד וְלֹאֲשֵׁר אָמַר בָּרוּךְ מִבְּנִים
אֲשֵׁר יְהִי רְצוֹי אֲחִיו וְטַבֵּל
בְּשִׁמּוֹן רַגְלוֹ:

וְלֹאֲשֵׁר אָמַר בָּרִיךְ מְבָרַכַת בְּנֵי אֲשֵׁר
יְהִי רַעְוָא לְאַחוּהִי וְיִתְרֵבִי בְּתַפְנוּקֵי
מִלְכִּין:

ברוך מבנים אשר. ראיתי בספרי אין לך
בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר,
ואיני יודע כיצד: יהי רצוי אחיו. שהיה
מתרצה לאחיו בשמן אנפיקינון
ובקפלאות, והם מרצין לו בתבואה. דבר
אחר יהי רצוי אחיו, שהיו בנותיו נאות,
והוא שנאמר בדברי הימים הוא אבי
ברזית, שהיו בנותיו נשואות לכהנים
גדולים הנמשחים בשמן זית: וטובל
בשמן רגלו. שהיתה ארצו מושכת שמן
כמעין, ומעשה שנצטרכו אנשי לודקיא

לשמן, מנו להם פולמוסטום אחד זכו,

כדאיתא במנחות:

כה ברזל ונחשת מנעלך

וכימיה דבאך:

תקיף כפרזל ונחשא מותבך וכיומי

עולמתך תקפך:

ברזל ונחשת מנעליך. עכשיו הוא מדבר

נגד כל ישראל, שהיו גבוריהם יושבים

בערי הספר, ונועלים אותה שלא יוכלו

האויבים ליכנס בה כאלו היא סגורה

במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת. דבר
אחר ברזל ונחשת מנעליך, ארצכם נעולה
בהרים שחוצבין מהם ברזל ונחשת, וארצו
של אשר היתה מנעולה של ארץ ישראל:
וכימין דבאך. וכימין שהם טובים לך,
שהן ימי תחלתך ימי נעורריך, כך יהיו ימי
זקנתך, שהם דואבים זבים ומתמוטטים.
דבר אחר וכימין דבאך, וכימין שהם
טובים לך כמנין ימין, כל הימים אשר
אתם עושים רצונו של מקום יהיו דבאך,
שכל הארצות דובאות כסף וזהב לארץ

ישראל, שתהא מבורכת בפירות וכל
הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות
לה כספם וזהבם, אשקולנ"ט, הכסף
וזהב כלה מהם שהם מזיבות אותם
לארצם:

כו אין כאלו ישרון רכב שמים
בעזרד ובגאותו שחקים:

לית אלה כאלהא דישראל דשכנתה
בשמ יא בסעדך ותקפה בשמי שמיא:
אין כאלו ישורון. דע לך ישורון, שאין

כאל בכל אלהי העמים, ולא כצורך צורם:

רוכב שמים. הוא אותו אלוה שבעזרך,

ובגאותו הוא רוכב שחקים:

כז טי טי מענה אלהי

קדם ומתחת זרעת עולם

ויגרש מפניך אויב ויאמר

השמר:

מדור אלהא די מלקדמין במימרה

אֶת־עֶבֶד עֲלֵמָא וְתָרִיךְ מִקְדָּמְךָ סְנָאָה

וְאָמַר שְׂצִי:

**מעונה אלהי קדם. למעון הם השחקים
לאלהי קדם, שקדם לכל אלהים, ובירר לו
שחקים לשבתו ומעונתו, ומתחת מעונתו
כל בעלי זרוע שוכנים: זרעת עולם.
סיחון ועוג ומלכי כנען שהיו תקפו
וגבורתו של עולם, לפיכך על כרחם
יחרדו ויזועו וכחם חלש מפניו, לעולם
אימת הגבוה על הנמוך, והוא שהכח
והגבורה שלו בעזרך: ויגרש מפניך אויב.**

ואמר לך השמד אותם: מענה. כל תיבה
שצריכה למ"ד בתחלתה הטייל לה ה"א
בסופה:

בה וַיִּשְׁכַּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדָד
עֵין יַעֲקֹב אֶל אֶרֶץ הַגִּזְרִים
וְתִירוֹשׁ אֶף שָׁמַיִם יַעֲרֹפוּ טַל:
וַיֵּשְׁבָה יִשְׂרָאֵל לְרַחֲצֵן בְּלַחְדוֹתָי כְּעֵין
בְּרַכְתָּא דְּבִרְכָנוֹן יַעֲקֹב אַבּוּהוֹן
לְאַרְעָא עֲבָדָא עֲבוּר וַחֲמַר אֶף שְׁמַיָּא

דַּעֲלוּ־הוֹן יֵשׁ מִשְׁנוֹן בְּטָלָא:

בטח בדד. כל יחיד ויחיד, איש תחת גפנו
ותחת תאנתו מפוזרין, ואין צריכין
להתאסף ולישב יחד מפני האויב: עין
יעקב. כמו ועינו בעין הבדולח, בעין
הברכה שברכם יעקב, לא כבדד שאמר
ירמיה בדד ישבתי, אלא בעין הבטחה
שהבטיחם יעקב, והיה אלהים עמכם
והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם: יערפּוּ.
יטיפּו: אף שמיז יערפּוּ טל. אף ברכתו
של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב,

ויתן לך האלהים מטל השמים וגו':

בט אֲשַׁרְיָךְ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךְ

עַם נֹשֵׁעַ בִּיהוָה מִגֵּן עֲזָרְךָ

וְאֲשֶׁר חָרַב גְּאוֹתֶיךָ וַיִּכַּחֲשׁוּ

אֵיבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ

תִּדְרֹךְ:

טוֹבְךָ יִשְׂרָאֵל לֵית דְּכוּתְךָ עֲמָא

דְּפִרְקָנָה מִן קָדָם יי תִּקְיָךְ בְּסַעֲדָךְ

וּדְמִן קָדְמוֹהִי נִצָּחִן גְּבוּרָתְךָ וַיַּכֵּדְבוּן

סִנְאָךְ לָךְ וְאֶתְּ עַל פְּרִיקַת צִוְּאֵרִי

מִלְכִּיהוֹן תְּדַרְךְ:

אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל. לְאַחַר שְׁפֹרֵט לָהֶם

הַבְּרִכּוֹת, אָמַר לָהֶם מָה לִּי לְפָרוֹט לָכֶם,

כָּלֹל דְּבַר הַכֹּל שִׁלְכֶם: אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי

כַּמוֹד. תִּשְׁוַעֲתֶךְ בַּה' אֲשֶׁר הוּא מִגֵּן עִזְרֶךְ

חֲרַב גְּאוֹתֶךְ: וַיִּכַּחֲשׂוּ אִיבֶיךָ לָךְ. כַּגֹּן

הַגְּבַעוֹנִים שֶׁאָמְרוּ מֵאֶרֶץ רַחֲוִקָה בָּאוּ

עֲבַדֶּיךָ וְגו': וְאַתָּה עַל בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרוֹךְ.

כַּעֲנִיָּן שֶׁנֶּאֱמַר שִׁימוּ אֶת רַגְלֵיכֶם עַל צִוְּאֵרִי

המלכים האלה:

דברים פרק-לד

א וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֲרֵבֹת מוֹאָב

אֶל הַר נָבוֹ רֹאשׁ הַפְּסֻגָה

אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיִּרְאֶהוּ

יְהוָה אֶת כָּל הָאָרֶץ אֶת

הַגִּלְעָד עַד דָּן:

וּסְלִיֵּק מִנְּשֵׂה מִמִּישָׁרָא דְּמוֹאָב לְטוֹרָא

דְּנָבוֹ יֵישׁ רִמָּתָא דִּי עַל אֲפִי יִרְחוּ

וְאַחֲזִיָּה יִי יֵת כָּל אֲרַעָא יֵת גְּלַעַד עַד

דִּן:

מערבות מואב אל הר נבו. כמה מעלות

היו, ופסען משה בפסיעה אחת: את כל

הארץ. הראהו את כל ארץ ישראל

בשלותה, והמציקין העתידים להיות

מציקין לה: עד דן. הראהו בני דן עובדים

עבודה זרה שנאמר ויקימו להם בני דן את

הפסל, והראהו שמשון שעתיד לצאת

ממנו למושיע:

ב וְאֵת כָּל נִפְתָּלִי וְאֵת אֶרֶץ

אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֵת כָּל אֶרֶץ

יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן:

וְיֵת כָּל נִפְתָּלִי וְיֵת אֶרֶץ דָּאֶפְרַיִם

וּמְנַשֶּׁה וְיֵת כָּל אֶרֶץ דִּיהוּדָה עַד יָמָא

מֵעֶרְבָא:

וְאֵת כָּל נִפְתָּלִי. הִרְאָהוּ אֲרָצוֹ בְּשָׁלוֹתָהּ

וְחֹרְבָנָהּ, וְהִרְאָהוּ דְבוּרָהּ וּבִרְקָהּ מִקֹּדֶשׁ

נפתלי, נלחמים עם סיסרא וחיילותיו:
ואת ארץ אפרים ומנשה. הראהו ארצם
בשלותה ובחורבנה, והראהו יהושע נלחם
עם מלכי כנען שבא מאפרים, וגדעון
שבא ממנשה נלחם עם מדין ועמלק: ואת
כל ארץ יהודה. בשלותה ובחורבנה,
והראהו מלכות בית דוד ונצחונם: עד הים
האחרון. ארץ המערב בשלותה
ובחורבנה. דבר אחר אל תקרי הים
האחרון אלא היום האחרון הראהו
הקב"ה כל המאורעות שעתידין ליארע

לְיִשְׂרָאֵל עַד שִׁיחִיו הַמָּתִים:

וְיָאֵת הַנֶּגֶב וְיָאֵת הַכָּכָר בְּקִנְעָת

יִרְחוֹ עֵיר הַתְּמָרִים עַד צֹעַר:

וְיֵת דְּרוֹמָא וְיֵת מִישָׁרָא בְּקִנְעָתָא דִּירְחוֹ

קִרְתָּא דְּדִקְלִיא עַד צֹעַר:

וְאֵת הַנֶּגֶב. אֶרֶץ הַדְּרוֹם. דְּבַר אַחֵר, מֵעֵרַת

הַמִּכְכֹּלָה, שְׁנֹאמֵר וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד

חֲבֵרוֹן: וְאֵת הַכָּכָר. הִרְאֵהוּ שְׁלֹמֹה יוֹצֵק

כָּלִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנֹאמֵר בַּכָּכָר הִירְדֵן

יֹצֵקֵם הַמֶּלֶךְ בַּמַּעֲבָה הָאֲדָמָה:

ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ זֹאת

הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי

לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב

לֵאמֹר לְזָרְעֶךָ אֶת־נָחַל

הַרְאִיתִיךָ בְּעֵינַיִךְ וְשָׂמָּה לֹא

תַּעֲבֹר׃

וַאֲמַר יְיָ לֵה דָא אֶרְעָא דִּי קִימִית

לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב לְמִימָר

לְבָנֶיךָ אֶת־נָחַל אַחֲזִיתְךָ בְּעֵינַיִךְ וּלְתַמּוֹן

לֹא תַעֲבֹר:

לֹאמֹר לְזַרְעֶךָ אֶתְנַנָּה הֲרֵאִיתִיךָ. כְּדִי
שֶׁתִּלְכְּ וּתֹאמֹר לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וּלְיַעֲקֹב,
שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לָכֶם הֲקֵב־הָ קִיִּמָּה, וְזֶהוּ
לֹאמֹר, לִכְךָ הֲרֵאִיתִיָּה לָךְ, אֲבָל גְּזֵרָה הִיא
מִלִּפְנֵי שִׁשְׁמָה לֹא תַעֲבֹר, שְׂאֵלֹלִי כֵךְ,
הִיִּיתִי מִקִּיִּמְךָ עַד שֶׁתִּרְאֶה אֹתָם נְטוּעִים
וְקַבּוּעִים בָּהּ, וְתִלְכְּ וּתְגִיד לָהֶם:

הַ וַיִּמָּת שָׁם מִנְּשָׂה עֶבֶד יְהוָה
בְּאַרְצָן מִזְרָב עַל פִּי יְהוָה:

וּמִית תָּמֵן מִשֶּׁה עֲבָדָא דִּי בְּאַרְעָא

דְּמוֹאֵב עַל מִימְרָא דִּי:

וימת שם משה. אפשר משה מת וכתב

וימת שם משה, אלא עד כאן כתב משה

מכאן ואילך כתב יהושע. רבי מאיר אומר

אפשר ספר התורה חסר כלום, והוא אומר

לקוח את ספר התורה הזה, אלא הקב"ה

אומר, ומשה כותב בדמע: על פי ה'.

בנשיקה:

וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי בְּאַרְץ מוֹאֵב

מִוֹל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אִישׁ

אֶת קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

וְקִבֵּר יְתֵה בְּחִילָתָא בְּאַרְעָא דְּמוֹאב

לְקַבֵּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אִישׁ יֵת

קְבֻרָתָהּ עַד יוֹמָא הַדִּין:

וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ. הַקַּב"ה בְּכַבּוּדּוֹ. רַבִּי

יִשְׁמַעֲאֵל אוֹמֵר הוּא קִבֵּר אֶת עַצְמוֹ, וְזֶה

הוּא אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה אֲתִין שֶׁהִיא רַבִּי

יִשְׁמַעֲאֵל דּוֹרֵשׁ כֵּן, וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בִּיּוֹם מְלֹאֵת

יָמֵי נִזְרוֹ יִבִּיא אוֹתוֹ, הוּא מְבִיא אֶת עַצְמוֹ,

כִּי־צֵא בּוֹ זֶה־שִׂיאוֹ אוֹתָם עוֹן אֲשֶׁמָּה, וְכִי
אֲחֵרִים מִשִּׂיאים אוֹתָם, אֲלֹא הֵם מִשִּׂיאים
אֶת עֲצָמָם: מוֹלֵ בֵּית פֶּעֹזֹר. קִבְּרוּ הִיָּה
מוֹכֵן שֵׁם מִשְׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית לְכַפֵּר עַל
מַעֲשֵׂה פֶעֹזֹר, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים
שֶׁנִּבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמִשּׁוֹת:

וּמִנְשָׁה בֶן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
בְּמֹתוֹ לֹא כָּהֱתָה עֵינָו וְלֹא נָם
לְחָה:

וּמִנְשָׁה בַּר מֵאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין כִּד מִית

לֹא כֹהֶת עֵינֹהִי וְלֹא שֹנֵא זִיו יִקָּרָא

דֹּאפֹוהִי:

לֹא כֹהֶתָה עֵינֹו. אִף מִשְׁמַת: וְלֹא נִם

לֹחָה. לֹחֲלוּחִית שִׁבּוּ, לֹא שִׁלֹּט בּוּ רִקְבוּן

וְלֹא נִהַפֵּךְ תּוֹאֵר פְּנִיּוֹ:

חַ וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִנְּשָׁה

בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם

וַיִּתְּמוּ יָמֶי בְּכִי אֲבֵל מִנְּשָׁה:

וַיִּבְכוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יְת מִנְּשָׁה בְּמִישְׁרֵיא

דְּמוּאֵב תִּלְתִּין יוֹמִין וְשְׁלִימוֹ יוֹמִי

בְּכִיתָ אֲבֵלָא דְּמִשָּׁה:

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הַזְכֵּרִים, אֲבֵל בְּאַהֲרֹן, מִתּוֹךְ

שֶׁהָיָה רוֹדֵף שְׁלוֹם וְנוֹתֵן שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ

לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה לְבַעְלָהּ, נֹאמַר כָּל בֵּית

יִשְׂרָאֵל, זְכָרִים וְנִקְבוֹת:

ט וַיְהִי־שָׁעָ בֶּן נוֹן מֵלֵא רוּחַ

חֲכָמָה כִּי סָמַךְ מִשָּׁה אֶת יָדָיו

עַל־יוֹ וַיִּשְׁמְעוּ אֱלֹהִים בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה

יְהוָה אֶת מִשְׁחָה:

וַיְהוֹשֶׁעַ בֶּר נֹון מְלִי רוּחַ חֲכֻמַּתָּא אֲרִי

סִמְךָ מִשְׁחָה יֵת יְדוּהִי עֲלוּהִי וְקִבִּילוּ

מִנֵּה בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַבְדּוֹ כִּמָּא דִּי פִקִּיד

יֵת מִשְׁחָה:

וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל

כְּמִשְׁחָה אֲשֶׁר יִדְעוּ יְהוָה פָּנִים

אֶל פָּנִים:

וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמִשְׁחָה דִּי

אֶתְגַּלִּי לָהּ יְיָ אֶפֶיִן בְּאֶפֶיִן:

אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים. שֶׁהִיא לְבוּ

גַּם בּוֹ וּמַדְבֵּר אֵלָיו בְּכָל עֵת שְׂרוּצָה, כְּעֵינִן

שֶׁנֶּאֱמַר וְעַתָּה אֵעֲלֶה אֵלָּהּ ה', עֹמְדוֹ

וְאֲשַׁמְעָה מֶה יִצְוֶה ה' לָכֶם:

יֵאָמְרָ לְכָל הָאֲתֹת וְהַמִּוִּפְתִּים אֲשֶׁר

שָׁלַח יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ

מִצְרַיִם לְפָרֹעַ וְלָכָל עַבְדָּיו

וְלָכָל אֲרָצוֹ:

לְכֹל אֲתִיָּא וּמוֹפְתִיָּא דִּי שְׁלַחָה יִי

לְמַעַבְדַּב בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפַרְעֹה וּלְכֹל

עַבְדֹּהִי וּלְכֹל אֲרֵעָה:

יב וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל

הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה

מִנְּשָׂה לְעֵינַי כֹּל יִשְׂרָאֵל:

וּלְכֹל יָדָא תְּקַפְתָּא וּלְכֹל חֲזוֹנָא רַבָּא

דִּי עֲבַד מִנְּשָׂה לְעֵינַי כֹּל יִשְׂרָאֵל:

וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה. שְׁקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה

**בלוחות בידיו: ולכל המזרא הגדול. נסים
וגבורות שבמדבר הגדול והנורא: לעיני
כל ישראל. שנשאו לבו לשבור הלוחות
לעיניהם, שנאמר ואשברם לעיניכם,
והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר
אשר שברת, יישר כחך ששברת: חסלת
פרשת וזאת הברכה:**